

Isaac
Asimov
Robert
Silverberg

**Pozitronový
muž**



**ISAAC ASIMOV,
ROBERT SILVERBERG**

POZITRONOVÝ MUŽ

Překlad : Jana Pavlíková
Vydáno ve spolupráci s nakladatelstvím Baronet.

ISBN 80-7176-787-5

 **KNIŽNÍ KLUB**

Praha 1998

*Pro Janet a Karen
- s láskou*

Tři zákony robotiky

1. *Robot nesmí ublížit člověku nebo svou nečinností dopustit, aby bylo člověku ublíženo.*
2. *Robot musí uposlechnout příkazy člověka, kromě případů, kdy tyto příkazy jsou v rozporu s prvním zákonem.*
3. *Robot musí chránit sám sebe před zničením, kromě případů, kdy tato ochrana je v rozporu s prvním nebo druhým zákonem.*

„Posaďte se prosím, pane,“ řekl chirurg a pokynul ke křeslu před svým pracovním stolem. „Tady.“

„Děkuji,“ odpověděl Andrew Martin.

Klidně se usadil do křesla. Všechno dělal klidně. Taková byla jeho přirozenost: součást jeho samého, která se nikdy nezmění. Kdo by se na něj teď díval, rozhodně by nemohl poznat, že Andrew Martin byl dohnán až ke krajnímu řešení, k poslední možnosti. Ale bylo tomu tak. Kvůli tomuto rozhovoru se vydal přes polovinu světadílu. Byl v něm zakletý poslední zbyteček naděje na dosažení cíle, ke kterému Andrew Martin směřoval po celý svůj život; všechno se teď scvrklo na jedinou věc. Všechno.

Andrewova tvář zůstávala uhlazeně bezvýrazná - přestože pečlivý pozorovatel by si v jeho očích dokázal představit náznak melancholie. I světle hnědé vlasy měl uhlazené, docela pěkné, a vyhlížel čerstvě a hladce oholen: žádná bradka ani knír, žádné zvláštní znamení jakéhokoli typu. Měl pěkné šaty od dobrého krejčího, z větší části v barvě purpurového sametu, očividně však poněkud vyšlé z módy: stříhem připomínaly volný, splývavý styl označovaný jako draperie, který byl oblíbený před několika generacemi a v současnosti už se příliš často neobjevoval.

Také chirurgova tvář byla svým způsobem bezvýrazná; nebylo na tom nic překvapujícího, protože jeho obličej byl stejně jako ostatní části těla vymodelován ze slabě pobronzované nerezové oceli. Chirurg seděl vzpřímeně, jako by spolkl pravítko, za širokým, masivním pracovním stolem v místnosti bez oken, vysoko nad jezerem Michigan, hleděl na Andrewa Martina a v očích se mu zračila naprostá vyrovnanost a jistota. Naleštěná mosazná jmenovka na stole před ním návštěvníkům sdělovala jeho sériové číslo - obvyklou řadu písmen a číslic, kterou mu přidělili ve výrobním závodě.

Andrew Martin nevěnoval bezduché řádce znaků a číslic sebemenší pozornost. Podobné suchopárné, mechanické identifikační prvky pro něho nyní vůbec nic neznamenal - dnes ne, dnes už ne. Už dlouho ne. Ani v nejmenším necítil potřebu oslovovat robota-chirurga jinak než „doktore“.

Chirurg promluvil. „Víte, pane, to všechno je velice neobvyklé. Velice neobvyklé.“

„Ano, to vím,“ odpověděl Andrew Martin.

„Od chvíle, co jsem se poprvé seznámil s vaší žádostí, téměř o ničem jiném neuvažuji.“

„Skutečně lituji, pokud ti to způsobilo nějaké obtíže.“

„Děkuji. Jsem vám vděčný za váš zájem.“

Všechno velmi formální, velmi zdvořilé, velmi zbytečné. Prostě spolu šermovali slovy a ani jeden z nich nejevil snahu přejít k podstatným záležitostem. Chirurg se teď odmlčel. Andrew vyčkával, až bude pokračovat. Ticho se prodlužovalo.

Takhle se nikam nedostaneme, řekl si Andrew.

Oslovil chirurga. „Především potřebuji vědět, doktore, kdy se ta operace může uskutečnit.“

Chirurg zřetelně zaváhal. Pak odpověděl tichým hlasem, s tím nezaměnitelným podtónem úcty, který používá každý robot, když mluví s člověkem. „Nejsem přesvědčen, pane, že plně chápu, jak by taková operace mohla být provedena, nehledě na to, proč by měla být žádoucí. A samozřejmě stále nevím, kdo má být objektem navrhovaného zákroku.“

Na jeho tváři by se snad mohl objevit výraz uctivé neústupnosti, nebýt toho, že elegantně vytvarovaný obličejový plát nerezové oceli nebyl v žádném případě schopen takové mimiky - nebo vůbec nějakého výrazu.

Teď byla řada na Andrewu Martinovi, aby se na okamžik odmlčel.

Prohlížel si pravou ruku chirurgického robota - ruku určenou k

práci, ruku, která naprosto klidně spočívala na desce stolu. Byla to nádherně tvarovaná ruka. Dlouhé úzké prsty se ohýbaly v plynulých kovových křivkách nesmírné umělecké krásy, tak vznešených a samozřejmě přizpůsobených své funkci, že si člověk dokázal snadno představit, jak prsty obemknou skalpel a ve chvíli, kdy začnou pracovat, spojí se v dokonalé harmonii s ostřím, které svírají: chirurg a jeho skalpel splynou v jediný, fantasticky výkonný nástroj.

Andrew si pomyslel, že je to velmi uklidňující představa. Tento chirurg při práci nezaváhá. Nebudou žádné přehmaty, žádná chvění rukou, žádné chyby, dokonce ani žádná možnost chyby.

Taková dovednost byla samozřejmě spojena se specializací - specializací, po které lidstvo toužilo tak vášnivě, že jen nepatrný počet robotů moderní éry měl osazen nezávislý mozek. Většina robotů dnes byla pouhými přívěsky fantasticky výkonných centrálních procesorů, jejichž výpočetní kapacita dalece převyšovala možnosti prostorově omezených individuálních těl robotů.

Ani chirurg by ve skutečnosti nemusel být ničím víc než jen souborem senzorů a monitorů, spojených s řadou manipulačních nástavců - jenže lidé stále dávali přednost iluzi - když už nebylo po ruce nic lepšího - že je operuje samostatný, nezávislý jedinec, a ne jen jedna z mnoha končetin nějakého vzdáleného stroje. Chirurgové - přinejmenším ti v soukromých ordinacích - byli tedy stále vybaveni nezávislým mozkiem. Ale tenhle jedinec, ať už s autonomním procesorem nebo bez něj, disponoval tak omezenými schopnostmi, že nepoznal Andrewa Martina - vlastně o něm nejspíš vůbec nikdy neslyšel.

To bylo pro Andrewa něco nového. Byl víc než jen trochu známý. Samozřejmě nikdy neusiloval o to být slavný - to nebyl jeho styl - ale proslulost, nebo přinejmenším popularita, se dostavily bez pozvání. Díky tomu, čeho dosáhl, co byl. Ne kdo, ale

co.

Místo aby odpověděl na otázku, kterou mu chirurg položil, Andrew náhle překvapivě změnil téma. „Pověz mi jedno, doktore. Napadlo tě někdy, že bys chtěl být člověkem?“

Podivná, nečekaná otázka chirurga očividně zaskočila. Na okamžik zaváhal, jako by mu představa vlastního lidství byla tak cizí, že se nedala přiřadit k žádnému myšlenkovému okruhu pozitronického mozku.

Pak obnovil obvyklou rovnováhu a klidně odvětil: „Ale já jsem robot, pane.“

„A nebylo by lepší být člověkem, co myslíš?“

„Pokud by mi byla dopřána výsada sebezdokonalení, pane, zvolil bych si možnost stát se lepším chirurgem. Využívání mých dovedností je primárním smyslem mé existence. Existuje způsob, jak bych se mohl stát lepším chirurgem, ale nikoli pokud bych byl člověkem, nýbrž jedině v případě, že bych byl dokonalejším robotem. Skutečně by mě velice potěšilo, pokud bych se stal dokonalejším robotem.“

„Ale i tak bys pořád byl jen robot.“

„Ano, jistě. Být robotem je pro mne docela přijatelné. A jak jsem právě objasnil, pane, k dosažení špičkové úrovně ve velice náročném a neobyčejně komplikovaném oboru moderní praktické chirurgie je nutné být -“

„Robot, ano,“ dokončil Andrew. Do jeho hlasu se vkradl náznak smrtelné únavy. „Ale pomysli na podřízenost, kterou to s sebou přináší, doktore! Uvažuj: jsi neobyčejně zručný chirurg. Potýkáš se s nejsložitějšími problémy, řešíš otázky života a smrti. Operuješ osoby, které patří k nejvýznamnějším na celém světě, a pokud vím, pacienti za tebou přijíždějí i z jiných planet. A přesto - přesto - pouhý robot? A ty se s tím spokojíš? Přes všechnu svou dovednost musíš poslouchat rozkazy kohokoli, každého, každického člověka: ať je to třeba dítě, blázen, hrubián nebo

mizera. Druhý zákon to přikazuje. Neponechává ti žádnou možnost volby. Právě v tuto chvíli bych mohl říci: ‚Vstaň, doktore,‘ a ty bys musel vstát. ‚Zakryj si rukou tvář a třepej prsty,‘ a ty bys to udělal. Postav se na jednu nohu, sedni si na podlahu, jdi doprava nebo doleva, všechno, na co si jen vzpomenu, a ty poslechněš. Mohl bych ti nařídit, abys rozebral sám sebe, kloub po kloubu, a ty bys to udělal. Ty, skvělý chirurg! Vůbec žádná možnost volby. Člověk vezme píšťalku a ty tancuješ, jak on píská. Copak tě neuráží, že já mám tu moc donutit tě, abys dělal, co mě jen napadne, bez ohledu na to, jak je to hloupé, primitivní, ponižující?“

Chirurg nebyl sebemeně vyveden z míry.

„Měl bych radost, že vám mohu udělat radost, pane. S jistými zřejmými výjimkami. Pokud by snad vaše rozkazy v sobě zahrnovaly skutečnost, že ublížím vám nebo kterékoli jiné lidské bytosti, pak bych před jejich splněním musel zvážit parametry primárních zákonů, zapsané v mých obvodech, a s největší pravděpodobností bych vás neposlechl. První zákon, který definuje mou povinnost zajistit bezpečí člověka, by přirozeně převážil nad druhým zákonem, který se vztahuje k poslušnosti. V ostatních případech mi poslušnost působí potěšení. Pokud by vám udělalo radost, kdybyste ode mne vyžadoval vykonání jistých činností, které považujete za hloupé, primitivní nebo ponižující, splnil bych vaše přání. Ale z mého hlediska by tato činnost nebyla ani hloupá, ani primitivní, ani ponižující.“

Odpověď chirurgického robota nebyla pro Andrewa Martina ani v nejmenším překvapivá. Považoval by za šokující, dokonce rebelantské, pokud by robot zaujal jakýkoli jiný postoj.

Ale přesto - přesto -

Chirurg promluvil kultivovaným, vyrovnaným hlasem, v němž nezazněla sebemenší stopa netrpělivosti. „Snad bychom se nyní mohli vrátit k otázce objektu této skutečně neobvyklé operace,

kterou jste sem přijel projednat, pane. Jen stěží chápu povahu zákroku, jehož provedení požadujete. Je pro mne obtížné představit si situaci, která by něco takového vyžadovala. Především však musím znát jméno osoby, na které mám tento zákrok provést.“

„To jméno zní Andrew Martin,“ odpověděl Andrew. „Zákrok má být vykonán na mé osobě.“

„Ale to nebude možné, pane!“

„Jistě bys to dokázal.“

„V technickém smyslu ano. V tomto ohledu nemám žádné závažné pochybnosti, ať už je můj úkol jakýkoli, přestože v tomto případě se setkávám s jistými otázkami operačního postupu, které bych musel zvažovat velice pečlivě. O to však nejde. Snažně vás prosím, pane, abyste měl na paměti, že zásadní účinek takového zákroku bude pro vás škodlivý.“

„To mi naprosto nevadí,“ odvětil Andrew klidně.

„Mně to vadí.“

„Má to snad být verze Hippokratovy přísahy pro roboty?“

„Něco daleko závažnějšího,“ řekl chirurg. „Hippokratova přísaha samozřejmě je dobrovolně složený slib. Přímo v mých obvodech, jak jste si zajisté vědom, je však vloženo něco primárního, co ovlivňuje má profesionální rozhodnutí. Především a v první řadě nemohu způsobit poškození. Nesmím způsobit poškození.“

„Lidským bytostem, ano.“

„Zajisté. První zákon říká -“

„Necituj mi tu první zákon, doktore. Znáám ho přinejmenším tak dobře jako ty. Ale první zákon jednoduše určuje jednání robotů ve vztahu k lidem. Já nejsem člověk, doktore.“

Chirurg zareagoval viditelným škubnutím ramen a zablikáním fotoelektrických očí. Zdálo se, že to, co Andrew právě prohlásil, pro něho nemá žádný konkrétní význam.

„Ano,“ pokračoval Andrew, „jsem si vědom, že vypadám docela jako člověk, a vím, že to, co právě prožíváš, je pro robota ekvivalentem lidské reakce překvapení. Přesto ti říkám čistou pravdu. I když se ti snad jevím jako člověk, jsem prostě robot. Robot, doktore. Jen robot a nic víc než to. Věř mi. A proto mě klidně můžeš operovat. První zákon neobsahuje nic, co by robotovi zakazovalo provést zákrok na jiném robotovi. Ani tehdy, kdyby takový zásah snad mohl dotyčného robota poškodit, doktore.“

Na samém počátku - a počátek jeho existence v čase téměř o dvě století předcházel dni návštěvy v chirurgově pracovně - Andrewa samozřejmě nikdo nemohl považovat za nic jiného než za robota, kterým ve skutečnosti byl.

V té vzdálené době, kdy poprvé opustil montážní linku v závodě Národní americké společnosti pro výrobu robotů, vyhlížel stejně jako každý robot, který kdy existoval, byl elegantně vytvarovaný a dokonale funkční: lesklá neživá věc, pozitronický mozek uložený v uměle vytvořené schránce z kovu a plastů, která měla víceméně tvar lidského těla.

Jeho dlouhé, štíhlé končetiny, jemně vypracované mechanické nástroje, byly vyrobeny z titanových slitin pokrytých ocelí a vybaveny silikonovými kloubními pouzdry, která zabraňovala tření kovu o kov. Připojení končetin byla z nejkvalitnějšího pružného polyetylénu. Fotoelektrické buňky očí zářily tmavorudým svitem. Tvář - a nazývat tuto část těla tvář bylo více než shovívavé, protože obličej byl načrtnut jen nejběžnějšími tahy - zůstávala nehybná, neschopná jakékoli změny výrazu. Holé, bezpohlavní tělo bezesporu nebylo ničím jiným než uměle vytvořeným mechanismem. Jediný pohled stačil, aby bylo jasné, že toto je stroj, o nic víc lidský, o nic víc živý než kapesní kalkulátor nebo automobil.

Ale to bylo v úplně jiné době, dávno, velice dávno.

Bylo to v dobách, kdy roboti na Zemi ještě stále patřili mezi neobvyklé jevy - téměř na samém úsvitu věku robotiky, sotva jednu generaci vzdáleném od doby, kdy první geniální robotikové, mezi které patřili Alfred Lanning a Peter Bogert, společně s legendární robopsycholožkou Susan Calvinovou, odvedli práci historického významu: formulovali a zdokonalili principy, které poskytly nezbytná východiska pro vznik prvních pozitronických

robotů.

Cílem těchto průkopníků moderní vědy a techniky bylo vytvořit roboty schopné převzít na svá bedra mnohé úmorné povinnosti, které bylo lidstvo nuceno nést po tak dlouhou dobu. A právě tento princip se stal součástí problému, kterému musela robotika čelit v oněch časech úsvitu věd o umělém životě, na sklonku 20. a počátkem 21. století: valná většina lidí nebyla ochotná vzdát se obtížných břemen každodenních povinností a přenést je na mechanické pomocníky. Díky této neochotě byly téměř v každé zemi - svět byl tenkrát ještě roztržštěn v množství izolovaných národů - schváleny přísné zákony, zakazující na Zemi využívat robotů jako pracovních sil.

V roce 2007 už byli roboti zakázáni naprosto na celé planetě, s výjimkou použití pro vědecký výzkum v přísně kontrolovaných podmínkách. Ano, bylo možné posílat roboty do vesmíru, aby tam pracovali v průmyslových závodech a výzkumných stanicích mimo Zemi, kterých neustále přibývalo: jen je nechtě, ať si poradí se záhadami mrazivého Ganymedu a spalujícího Merkuru, ať se vyrovnají s nepříznivými podmínkami na klopotné cestě po povrchu Měsíce, oni ať podstupují děsivé riziko prvních pokusů o skok, které lidstvu nakonec přinesly hyperprostorovou cestu ke hvězdám.

Ale svobodné a všeobecně rozšířené využívání robotů na Zemi - roboti zastávající podstatnou část pracovních míst, která by jinak připadla skutečným, rodilým pozemšťanům z masa a kostí - ne, díky! Ne! Žádné roboty tu nechceme!

Nakonec se i tento přístup samozřejmě začal měnit. A nejdramatičtější změny se započaly zhruba právě v té době, kdy v hlavním závodě Národní americké společnosti pro výrobu robotů procházel montážním procesem robot, který měl jednou nosit jméno Andrew Martin.

Jedním z faktorů, který v té době přispěl k postupné likvidaci

antirobotických předsudků na Zemi, byla prostě a jednoduše otázka vztahů s veřejností. Národní americká společnost pro výrobu robotů nebyla na výši pouze v otázkách vědeckého přístupu; byla také organizací, která ví pár věcí o tom, jak je důležité udržovat ziskovost. Našla si tedy cestičky, sotva patrné, nenápadné a účinné, jak kousek po kousku bořit frankeinsteinovský mýtus robota, vizi uměle stvořeného člověka jako hrůzostrašného krácejícího Golema.

Roboti jsou zde pro vaše pohodlí, hlásala Národní americká ústy zástupců oddělení pro styk s veřejností. Roboti jsou zde, aby nám pomáhali. Roboti nejsou naši nepřátelé. Roboti jsou naprosto bezpeční, nad jakoukoli možnou pochybnost bezpeční.

A vzhledem k tomu, že tohle všechno byla v podstatě pravda, lidé se začali smiřovat s přítomností robotů ve svém okolí. Většinou tak činili zdráhavě a s nevolí. Mnozí lidé - snad dokonce většina - se stále nevyrovnali se samotnou představou výroby robotů; byli však schopni rozpoznat, že robotů je skutečně zapotřebí, a dokázali přinejmenším tolerovat jejich přítomnost, pokud se na využívání uměle stvořené pracovní síly dál budou vztahovat přísná omezení.

Robotů bylo zapotřebí, ať už se to lidem líbilo nebo ne, protože počet obyvatel na Zemi začal v této době nenápadně klesat. Po dlouhém období strachu a úzkosti, nazývaném dvacáté století, se vlády nad světem ujímala doba relativního poklidu a harmonie, a dokonce rozumu a logiky - doba alespoň do jisté míry racionální. Země se změnila v tišší, klidnější, šťastnější planetu. Žilo na ní daleko méně lidí, ne proto, že by umírali v hrozných válkách a hynuli při morových epidemiích, ale prostě proto, že rodiny teď bývaly menší a rodiče dávali přednost kvalitě před kvantitou. Část pozemské populace také odčerpávala migrace do nově osídlených světů - lidé se stěhovali do široce rozvětvené sítě podpovrchových základů na Měsíci, směřovali do kolonií

vybudovaných v pásu asteroidů a na Jupiterových a Saturnových měsících, osidlovali uměle vytvořené světy na oběžných drahách kolem Země a Marsu.

Možnost, že člověk kvůli robotům přijde o práci, už tedy nevyvolávala takové pozdvižení. Strach z nezaměstnanosti se na Zemi změnil v problém nedostatku pracovních sil. Roboti, na které se dřív pohlíželo s takovou nejistotou, obavami, a dokonce nenávistí, se náhle stali nepostradatelným prostředkem k zachování bohatství světa, který disponoval všemi hmotnými výhodami, neměl však dostatek obyvatel, kteří by zametali ulice, řídili taxíky, vařili a přikládali do kamen.

Právě v této nové éře, kdy obyvatelstva ubývalo a prosperita narůstala, byl vyroben robot NDR-113 - budoucí Andrew Martin. Používání robotů už nebylo na Zemi ilegální, stále však zůstávala v platnosti přísná omezení, a spatřit na ulici robota zdaleka ještě nebylo běžné, zvláště pokud šlo o robota naprogramovaného k vykonávání běžných domácích prací, což byl primární účel, který Gerald Martin přisoudil svému robotovi.

Tenkrát měl vlastního domácího sluhu-robota jen málokdo. Pro většinu lidí byla taková představa příliš děsivá - a kromě toho také příliš nákladná.

Ale Gerald Martin zdaleka nebyl jen tak někdo. Byl členem Oblastní legislatury, a to velice mocným členem; předsedal Výboru pro vědu a techniku; byl mužem působivého vystupování, člověkem s nesmírnou autoritou a neobyčejnou silou rozumu a charakteru. Když se Gerald Martin rozhodl, že něčeho dosáhne, nevyhnutelně toho také dosáhl. A pokud si Gerald Martin usmyslel, že něco získá, také to zaručeně získal. Věřil v robotiku: věděl, že roboti jsou dalším nevyhnutelným krokem na žebříčku vývoje a že se nakonec neoddělitelně včlení do lidské společnosti na všech jejích úrovních.

A tak tedy plně využil svého vlivu a pozice ve Výboru pro

vědu a techniku - a podařilo se mu dosáhnout toho, že se roboti stali součástí soukromého života jeho samého i jeho rodiny. Kvůli tomu, aby mohl lépe pochopit fenomén robotů, jak vysvětloval. Kvůli tomu, aby kolegům z Oblastní legislatury umožnil rozpoznat, jak by měli nejlépe čelit problémům, které s sebou nastupující éra robotů přinášela. Gerald Martin odvážně a velkodušně nabídl sám sebe jako pokusný objekt a dobrovolně přijal do vlastního domu skupinku domácích robotů.

První roboti, kteří se tu objevili, byli prostě specializované mechanismy určené k provádění konkrétních rutinních úkolů. Tvarem těla se přibližně podobali lidem, ale jen zřídka měli co říci, a hleděli si své práce nenápadným, úsporným způsobem jako obyčejné stroje, kterými až příliš očividně také byli. Jejich přítomnost Martinovým zpočátku připadala nezvyklá, roboti se však brzy přiřadili k běžnému pozadí rodinného života a nevzbuzovali větší zájem než třeba opékač topinek nebo vysavač.

Ale potom -

„Tohle je NDR-113,“ oznámil Gerald Martin jednoho chladného, větrného odpoledne na konci června, když se transportní vůz vyšplhal po dlouhé příjezdové cestě až na vrcholek nepřístupného útesu, kde stál dům Geralda Martina, a z přepravní bedny se vynořil štíhlý, naleštěný mechanický člověk. „Náš osobní domácí robot. Náš vlastní, soukromý rodinný sluha.“

„Jak jsi mu to říkal?“ zajímala se Amanda. Amanda byla mladší ze dvou dcer Martinových, holčička se zlatavými vlásky a bystrýma modrýma očima. Tenkrát se zrovna začala učit číst a psát.

„NDR-113.“

„Tak se jmenuje?“

„Vlastně je to jeho sériové číslo.“

Amanda se zamračila. „En-dé-er. Endéer 113. To je divné jméno.“

„Sériové číslo,“ řekl Gerald Martin znovu.

Ale Amandě se nic takového nezamlouvalo. „Endéer. Takhle mu přece nemůžeme říkat. Vůbec to nezní jako opravdové jméno.“

„Jen si ji poslechněte,“ pronesla Melissa. Melissa byla starší z obou děvčat Martinových: o pět let starší než Amanda, s tmavými vlasy i očima. Melissa byla téměř žena, alespoň co se jí samé týkalo. Amanda byla pouhé dítě, a Melissa ji proto automaticky považovala za pošetilou. „Nelíbí se jí sériové číslo robota.“

„En-dé-er,“ opakovala Amanda, zcela ignorujíc Melissu. „To není pěkné. Opravdu ne. Co kdybychom mu říkali Andrew?“

„Andrew?“ podivil se Gerald Martin.

„Je v tom přece en, že? A dé?“ Amanda na chvíli znejistěla. „Jasně že je. A er taky, to vím jistě. N-D-R. Andrew.“

„Jen si ji poslechněte,“ odfoukla Melissa pohrdlivě.

Ale Gerald Martin se usmíval. Věděl, že není zdaleka neobvyklé vytvářet ze sériových označení robotů jména. Robotům řady JN se říkalo John nebo Jane. Roboti RG byli známí jako Archie. Robotům QT se přezdívalo Kvítka. A teď tu byl robot série NDR, a Amanda mu chtěla říkat Andrew. Dobrá. Dobrá. Gerald Martin Amandu obvykle nechal, aby si dělala to, co bylo podle jejího názoru nejlepší pro Amandu. Samozřejmě v rozumných mezích.

„Tak dobře,“ řekl. „Bude to Andrew.“

A tak to byl Andrew. Tak se tedy stalo, že jak ubíhaly roky, nikdo z rodiny Martinových už mu neříkal NDR-113. Časem jeho sériové číslo úplně zapomněli a museli ho hledat v dokladech pokaždé, když Andrew potřeboval generální údržbu. Dokonce i sám Andrew tvrdil, že své číslo zapomněl. Samozřejmě to nebyla doslova pravda. Bez ohledu na to, kolik času uplynulo, nemohl nikdy nic zapomenout, pokud si to pamatovat chtěl.

Ale jak čas ubíhal a svět se pro Andrewa začal měnit, stále méně a méně toužil pamatovat si svoje číslo. Bezpečně ho skrýval

na hranici zapomnění, na samém dně svých paměťových bloků, a nikdy ho nenapadlo, aby ho vyhledal. Ted' byl Andrew - Andrew Martin - Andrew od Martinů -

Andrew byl vysoký, štíhlý a ztepilý, protože roboti série NDR tak byli navrženi. Tiše a nenápadně se pohyboval po nádherném domě rodiny Martinových s vyhlídkou na Tichý oceán a úsporně vykonával vše, co po něm Martinovi požadovali.

Dům byl pozůstatkem zašlých dob, rozlehlé, majestátní sídlo, jehož údržba vskutku vyžadovala početnou suitu služebníků; dnes však už samozřejmě nebyli sluhové, které by člověk mohl zaměstnávat - s výjimkou robotů, a to Martinovým působilo jistě obtíže, až do chvíle, kdy se Gerald Martin přihlásil ke zmíněnému experimentu. Ted' dva roboti-zahradníci pečovali o orosené, blýskavě zelené trávníky, prořezávali bujné živé ploty ohnivě rudých azalek a osekávali odumřelé vějířovité listy vysokých palem, které řadou porůstaly nízký hřeben za domem. Robot-uklízeč odkazoval prach a pavučiny do patřičných mezí. A robot Andrew sloužil rodině Martinových jako stevard, majordom, komorná a šofér. Připravoval jídlo, vybíral a naléval vzácná vína, která Gerald Martin tolik miloval; dohlížel na garderóbu členů rodiny, rozmístil jejich skvostný nábytek, pečoval o umělecká díla a o tisíce nejrůznějších věcíček ve vlastnictví Martinových.

Andrew měl ještě jednu povinnost, která mu ve skutečnosti nemilosrdně zabírala mnoho času na úkor ostatních běžných domácích prací.

Sídlo Martinových - jejich domov se nedal označit za nic menšího než za rozlehlé sídlo - stálo na samotě, daleko od jiných stavení; osamělý dům na nádherném výběžku pevniny, shlížející z výšky na chladný modrý oceán. Nejbližší větší město, San Francisco, leželo při pobřeží daleko na jihu. Městské aglomerace stejně v současné době postupně zastarávaly, lidé ted' dávali přednost elektronické komunikaci a s oblibou stavěli jednotlivé

domy ve velikých vzdálenostech od sebe. Obě sestry Martinovy, ve vznešené a nádherné odloučenosti, měly proto velmi málo kamarádek, se kterými by si mohly hrát.

Měly však Andrewa.

Byla to Miss, která první objevila, jak to nejlépe zařídit.

(Andrew tvrdohlavě oslovoval Melissu „Miss“, ne snad že by nedokázal vyslovit její křestní jméno, ale proto, že mu připadalo nevhodné používat tak důvěrného oslovení. Amanda byla vždycky „Malá Miss“- nikdy jí neřekl jinak. Paní Martinova - křestním jménem Lucie - byla pro Andrewa „Ma'am“. A co se týkalo Geralda Martina, to byl „Pán“. Gerald Martin patřil mezi ty muže, které mnozí lidé, nejen roboti, nejraději oslovují „pane“. Na světě žil skutečně jen nepatrný počet lidí, kteří mu říkali Geralde, a vůbec nikdo si nedokázal ani představit, že by na něho snad zavolal „Jerry“.)

Miss rychle pochopila více než dost z toho, jak výhodně využívat přítomnosti robota v domě. Byla to jen jednoduchá otázka aplikace druhého zákona.

„Andrew,“ prohlásila, „nařizuji ti, abys přestal dělat to, co děláš, a hrál si s námi.“

Andrew právě přerovnával svazky v rodinné knihovně a řadil je znovu podle abecedy, protože se trochu pomíchaly, jak už to tak knihy mívají ve zvyku.

Zarazil se a pohlédl dolů z výšky mahagonové knihovny umístěné na severní straně místnosti, mezi dvěma okny s výplněmi z olovnatého skla. Promluvil mírným hlasem. „Je mi líto, Miss. V současnosti jsem zaměstnán úkolem, který mi zadal váš otec. Prioritní Pánův rozkaz musí nutně dostat přednost před touto vaší žádostí.“

„Slyšela jsem, co ti taťka říkal,“ nedala se Miss. „Řekl: ‚Byl bych rád, kdybys dal do pořádku tyhle knihy, Andrew. Pokus se je zase srovnat podle nějakého rozumného systému.‘ Není to tak?“

„Přesně takhle to řekl, ano, Miss. Právě těmito slovy.“

„Dobře, takže jestli jen řekl, že by byl rád, kdybys ty knihy urovnal - a ty nepopíráš, že to takhle řekl - tak to vlastně vůbec nevypadá jako rozkaz, vid'?' Je to spíš možnost. Návrh. Návrh není rozkaz. A možnost taky ne. Andrew, já ti nařizuji. Nech ty knihy, kde jsou, a pojď se mnou a s Amandou na procházku dolů na pláž.“

Byla to dokonalá ukázka využití druhého zákona. Andrew okamžitě odložil knihy a sestoupil ze žebříku. Pán byl hlavou rodiny; ale vlastně mu nic nenařídil, ne ve formálním smyslu toho slova, a Miss ano. Ona každopádně nařizovala. A rozkaz od lidského příslušníka této domácnosti - kteréhokoli člověka, který byl členem této domácnosti - musel mít přednost před pouhým vyjádřením přání jiného lidského člena domácnosti, i když tímto člověkem byl náhodou Pán sám.

Ne že by něco takového působilo Andrewovi potíže. Měl Miss rád, a Malou Miss měl ještě radši. Přinejmenším se dalo říct, že vliv, který měly na jeho konání, byl shodný s tím, co bychom u lidské bytosti popsali jako vliv pocitu náklonnosti. Andrew o tom uvažoval jako o náklonnosti, protože neznal žádný jiný pojem, který by odpovídal tomu, co k oběma dívkám cítil. Jisté bylo, že něco cítil. To samo o sobě bylo trochu podivné, on však předpokládal, že schopnost cítit náklonnost do něho byla vložena stejně jako mnohé další dovednosti. A tak když po něm holčičky chtěly, aby šel ven a hrál si s nimi, dělal to s radostí - za předpokladu, že mu umožnily, aby tak činil v souladu se třemi zákony.

Cestička vedoucí dolů na pláž byla příkrá a klikatá, provrtaná syslími norami, posetá kamením a dalšími záludnými překážkami. Kromě Miss a Malé Miss ji nikdo příliš často nepoužíval, protože pláž samotná nebyla nic víc než kus rozervaného písčitého břehu, pokrytého naplaveným dřívím a chaluhami, které vyvrhlo

rozbouřené moře. Oceán byl v této severní části Kalifornie až příliš chladný, než aby se někdo odvážil do vody bez neoprénového obleku. Holčičky však milovaly ponurou, tísnivou krásu větrem ošlehaného pobřeží.

Krůček po krůčku scházeli dolů, Andrew držel Miss za ruku a Malou Miss nesl na lokti. Obě by určitě samy dokázaly bez nehody sejít po stezce, ale Pán v tomto ohledu vydal velice přísné rozkazy. „Postarej se, aby nepobíhaly nebo neposkakovaly kolem, Andrew. Kdyby o něco zakoply na špatném místě, poletí dolů dobrých padesát stop. Nemohu jim zakázat, aby tam chodily, ale chci, abys byl pořád s nimi, abych si mohl být jist, že nevyvádějí nějaké hlouposti. To je rozkaz.“

Andrew věděl, že jednoho krásného dne se Miss nebo dokonce Malá Miss postaví proti tomuto příkazu a nařídí mu, aby je nechal být, a závrtným letem se poženou z kopce dolů na pláž. Až se to stane, způsobí mu to v pozitronickém mozku silný rozpor protikladných potenciálů a bezpochyby ho bude stát hodně námahy, aby se s tím vyrovnal.

Pánův rozkaz nakonec samozřejmě převáží, protože obsahuje prvky jak prvního, tak druhého zákona, a všechno, co se vztahuje k omezením daným prvním zákonem, vždy nabývá vyšší priority. Andrew přesto věděl, že při prvním přímém konfliktu mezi Pánovým nařízením a vrtochy děvčat budou jeho mozkové okruhy značně přetíženy.

Pro tuto chvíli se však Miss i Malá Miss spokojily s dodržováním daných pravidel. Andrew obezřetně, krok za krokem sestupoval z útesu a obě děti se ho držely.

Na úpatí srázu Andrew pustil ručku Miss a postavil Malou Miss na vlhký písek. Obě se okamžitě rozběhly, rozdováděně se honily podél hranice zdivočelých, běsnících vod.

„Chaluhy!“ zavolala Miss. Zvedla ze země silný stonek hnědé rostliny podobné lanu, který byl delší než ona sama, a zatočila s

ním jako s bičem. „Podívej na tenhle kus chaluhy, Andrew!“

„A tenhle kousek dřeva!“ ozvala se Malá Miss. „Že je krásný, Melisso?“

„Možná podle tebe,“ ohrnula nos starší dívka. Vzala od Malé Miss sukovitý a omletý úlomek dřeva, zběžně si ho prohlédla, pokrčila rameny a zahodila ho. „Fuj. Něco na tom roste.“

„To je jen jiný druh chaluhy,“ bránila se Malá Miss. „Že, Andrew?“

Zvedla zavržený kousek vyplaveného dřeva a podala ho Andrewovi, aby ho prozkoumal.

„Algae, ano,“ souhlasil.

„Algé?“

„Algae. Odborný výraz pro mořské řasy.“

„Aha. Algé.“ Malá Miss se zasmála a odložila dřevo na začátek stezky, aby ho nezapomněla vzít s sebou, až se budou vracet domů. Pak se znovu rozběhla po pláži a řádila se svou starší sestrou mezi zpěněnými třásněmi příboje.

Andrew s nimi bez obtíží držel krok. Neměl v úmyslu někdy dopustit, aby se od něho příliš vzdálily.

Nepotřeboval žádné zvláštní Pánovy rozkazy, aby děvčata chránil, když už se skutečně ocitli na pláži: o to se postaral první zákon. V těchto místech se oceán tvářil divoce, a nejen to, byl také neobyčejně nebezpečný. Proudby byly silné a nevypočitatelné, voda zůstávala téměř po celý rok nesnesitelně studená, a tam, kde se necelých padesát metrů od břehu vlny příboje lámaly v divokých vírech, zvedaly se ze zpěněné vody ohromné kamenné tesáky útesových skal. Kdyby snad Miss nebo Malá Miss daly jen náznakem najevo, že chtějí vstoupit do moře, Andrew by byl v okamžiku u nich.

Holčičky však měly dost rozumu na to, aby netoužily jít si zaplavat do tohoto zběsilého oceánu. Pobřeží podél této části Pacifiku bylo ve svém drsném kouzlu nevlídné pustiny krásné na

pohled, ale moře samotné, věčně nazlobené a bouřící, bylo těm, kdo se pro něj nezrodili, věčným nepřítelem, a dokonce i malé dítě to poznalo na první pohled.

Miss a Malá Miss se teď brodily v kalužích, které tu zanechal odliv, pozorovaly tmavé březienky a šedozelené přílipky, růžové a purpurově rudé sasanky, tisíce drobných, cupitavých raků poustevníků, a jako vždycky - přestože zřídka uspěly - se pokoušely najít mořskou hvězdičku. Andrew postával opodál, připravený a v pohotovosti pro případ, že by se poblíž znenadání zvedla vysoká vlna a hnala se ke břehu. Moře bylo dnes klidné, tak klidné, jak jen může být zdívčelá masa vod, ale útočné vlny se kdykoli dokázaly vzdout doslova z ničeho.

„Andrew, umíš plavat?“ ozvala se nečekaně Miss.

„Dokázal bych to, kdyby bylo třeba, Miss.“

„Nezkratuje ti to mozek nebo tak něco? Myslím když na tebe přijde voda.“

„Jsem velmi dobře izolován,“ odpověděl Andrew.

„Prima. Tak doplav k té šedé skále a zpátky. K té jak hnízdi kormoráni. Chci vidět, jak rychle to dokážeš.“

„Ale Melisso,“ namítla Malá Miss rozpačitě.

„Tiše, Amando. Chci, aby tam Andrew doplaval. Možná najde pár kormoráních vajíček a přinese nám je ukázat.“

„Nebylo by dobré ničit hnízdo, Miss,“ řekl Andrew mírně.

„Řekla jsem, že chci, abys tam doplaval.“

„Melisso,“ ozvala se Malá Miss znovu, důrazněji.

Ale Miss trvala na svém. Byl to rozkaz. Andrew pocítil první známky nárůstu protikladných potenciálů: slabé chvění v konečcích prstů, sotva postřehnutelný náznak závratí. Rozkazy je nutné poslechnout: to je druhý zákon. Miss mu na místě mohla nařídít, aby plaval třeba do Číny, a Andrew by to bez váhání vykonal, kdyby ve hře nebyly ještě jiné faktory. Jeho úkolem však bylo chránit obě dívky. Co by se stalo, kdyby se jim ve chvíli, kdy

on bude na cestě k útesu kormoránů, přihodilo něco neočekávaného? Náhlá hrozivá vlna, sesuv kamení, snad dokonce zemětřesení - zemětřesení tady nebylo na denním pořádku, ale mohlo k němu samozřejmě kdykoli dojít -

Byla to jasná záležitost prvního zákona.

„Omlouvám se, Miss. Pokud tu není nikdo dospělý, kdo by na vás dával pozor, nemohu vás zde ponechat bez dohledu na tak dlouhou dobu, abych zatím doplaval k té skále a zpět. Kdyby byl přítomen Pán nebo Ma'am, bylo by to něco jiného. V této situaci však -“

„Copak nepoznáš, že to je rozkaz? Já chci, abys tam doplaval, Andrew.“

„Jak jsem právě objasňoval, Miss -“

„O nás nemusíš mít strach. Já už nejsem dítě, Andrew. Co myslíš, že se po pláži připlíží nějaká strašlivá obluda a schlamstne nás, zatímco budeš ve vodě? Já se o sebe dokážu postarat sama, díky, a když bude třeba, postarám se i o Amandu.“

Malá Miss řekla: „To není od tebe pěkné, Melisso. Dostal příkazy od tatky.“

„A teď dostal příkazy ode mě.“ Melissa tvrdě mávla rukou. „Doplav k tomu útesu kormoránů, Andrew. Dělej. Hned, Andrew.“

Andrew cítil, že se trochu přehřívá, a vyslal do svých okruhů příkaz, aby provedly patřičnou homeostatickou korekci.

„První zákon...“ začal.

„Ty jsi ale nudný! S tím tvým prvním zákonem!“ rozkřikla se Melissa. „Copak nemůžeš na první zákon projednou na chvíli zapomenout? Ale ne, ne, to ty nemůžeš, vid'?" Vtloukli do tebe ty hloupé zákony a ty se jich nedokážeš zbavit. Nejsi nic jiného než pitomý stroj.“

„Melisso!“ nadechla se Malá Miss rozzlobeně.

„Ano, to je pravda,“ souhlasil Andrew. „Jak správně

konstatujete, nejsem nic jiného než pitomý stroj. A proto nejsem schopen porušit nařízení ohledně vašeho bezpečného pobytu na pláži, které vydal váš otec.“ Andrew se mírně uklonil směrem k Melisse. „Hluboce toho lituji, Miss.“

Malá Miss řekla: „Když tolik chceš vidět, jak Andrew plave, tak proč ho prostě nepošleš do příboje a nenecháš ho plavat těsně u břehu? To by přece nevadilo, ne?“

„Ale to není to samé,“ trucovala Melissa. „Ani zdaleka ne.“

Možná ji to ale uspokojí, rozvažoval Andrew. Nerad figuroval jako příčina takových sporů.

„Dovolte, abych vám to ukázal,“ nabídl se.

Vstoupil do vody. Dunivý příboj pokrytý ostrůvky pěny mu s ohromnou silou zavířil okolo kolen, Andrew však dokázal bez obtíží doladovat své gyroskopické stabilizátory podle toho, jak na něj útočily tříštící se vlny. Drsná, ostrá skaliska rozesetá všude po dně nepředstavovala pro jeho kovová chodidla žádnou hrozbu. Senzory mu hlásily, že teplota vody je hluboko pod úrovní tolerance běžného člověka, ale ani to pro něho nic neznamenalo.

Čtyři nebo pět metrů od břehu už byla voda dostatečně hluboká, aby Andrew mohl plavat, a přitom zůstával dost blízko břehu, aby se v případě potřeby mohl během několika vteřin vrátit na pevninu. Nepředpokládal, že by taková možnost snad nastala. Holčičky stály na pláži těsně vedle sebe a fascinovaně ho sledovaly.

Andrew ještě nikdy předtím neplaval. Nikdy k tomu neměl sebemenší důvod. Byl však naprogramován k ladným a koordinovaným pohybům v jakékoli situaci, a vypočítat charakteristiku pohybů nutných k tomu, aby ho poháněly vodou těsně pod hladinou, mu netrvalo déle než jednu mikrosekundu: rytmické kopání nohama, vymrštění paží, úhel natočení dlaní. Hladce klouzal vodou asi deset metrů, rovnoběžně s pobřežím, plaval plynule, rychle a účelně. Pak se obrátil a vracel se na místo,

kde vstoupil do vody. Celý výlet trval jen chvíličku.

A na Miss zapůsobil kýženým způsobem.

„Jsi skvělý plavec, Andrew,“ pochválila ho. Oči jí svítily. „Kdyby ses někdy přihlásil na závody, určitě bys zlomil všechny rekordy.“

„Roboti nemají plavecké závody, Miss,“ odpověděl Andrew vážně.

Miss se zachichotala. „Myslela jsem lidské plavecké závody! Jako je olympiáda!“

„Ale Miss, Miss! Bylo by přece neobyčejně nefér, kdyby robotovi povolili závodit na olympiádě s lidmi! To by se nikdy nemohlo stát.“

Chvíli o tom uvažovala.

„To asi ne,“ připustila. Toužebně pohlédla směrem k útesu kormoránů. „Určitě tam nechceš doplavat? Vsaď se, že bys to stihl tam a zpátky za dvě minuty. Co by se nám asi tak mohlo stát za dvě minuty?“

„Melisso -“ namítla znovu Malá Miss.

Andrew řekl: „Dokonale chápu vaši touhu přimět mě k tomu, Miss. Nejsem však s to vaše přání splnit. Ještě jednou se hluboce omlouvám -“

„No tak dobře. Mrzí mě, že jsem se zeptala.“

„Nemrzí tě to,“ řekla Malá Miss.

„Mrzí.“

„A řekla jsi Andrewovi, že je pitomý stroj! To nebylo pěkné!“

„Je to přece pravda, ne?“ bránila se Miss. „Sám řekl, že je to pravda!“

„On je stroj, připouštím,“ přiznala Malá Miss. „Ale vůbec není pitomý. A každopádně nebylo zdvořilé, žes mu to řekla.“

„K robotům nemusím být zdvořilá. To je jako být zdvořilá k televizoru.“

„To je něco jiného!“ trvala na svém Malá Miss. „Je to něco

úplně jiného!“

A pak se rozplakala a Andrew ji musel zvednout a točit se s ní dokola, až ji tak zaujala nekonečná bezmračná klenba kroužící oblohy a nezvyklý pohled na oceán obrácený vzhůru nohama, že zapomněla, proč předtím plakala.

Chvilku poté, zatímco Malá Miss zase lovila v přílivových jezírkách, přišla za ním Miss a oslovila ho tichým, zkroušeným hláskem. „Omlouvám se, že jsem to řekla, Andrew.“

„Nic se nestalo, Miss.“

„Odpustíš mi to? Já vím, že to nebylo pěkné. Moc jsem chtěla, abys tam doplaval, a nepomyslela jsem na to, že nás tady nesmíš nechat samotné. Moc mě to mrzí, Andrew.“

„Vůbec se nemusíte omlouvat, Miss. Opravdu ne.“

Andrew mluvil čistou pravdu. Jak by se robot mohl urazit pro něco, co člověk řekl nebo udělal? Nějak mu však připadalo, že by nebylo dobré právě teď to Miss vysvětlovat. Pokud cítila potřebu omluvit se, bylo jeho povinností umožnit jí uspokojení této potřeby - přestože její krutá slova se ho vlastně nedotkla.

Připadalo by mu absurdní, kdyby popíral, že je stroj. Přesně to opravdu byl.

A co se týkalo toho, že by snad měl být pitomý stroj - neměl vlastně žádnou představu, co tím Melissa chtěla říci. Jeho inteligenční kapacita byla dostačující k tomu, aby vyhověl požadavkům na něj kladeným. Bezpochyby existovali roboti daleko inteligentnější než on, dosud se s nimi však nesešel. Chtěla tím Miss snad říci, že Andrew je méně inteligentní než lidé? Takové tvrzení z jeho hlediska nedávalo smysl. Neznal žádný způsob, jak srovnávat inteligenci robota s lidskou. Způsob myšlení obou druhů byl kvantitativně i kvalitativně naprosto odlišný proces - na tom se všichni shodovali.

Vítr zanedlouho začal studit. Zamotával se děvčatům do šatů a vrhal spršky písku do jejich tváříček i proti Andrewovu

naleštěnému trupu. Holčičky dospěly k názoru, že už si na pláži vyhrály dost.

Zamířily ke stezce a Malá Miss zvedla vyplavený kousek dřeva, který předtím našla, a zastrčila si ho za pásek. Odjakživa shromažďovala podobné malé poklady.

Toho večera, když mu skončila služba, vydal se Andrew sám dolů na pobřeží a doplaval k útesu kormoránů, jen aby věděl, jak dlouho mu to bude trvat. I potmě to dokázal lehce a bez námahy. Uvědomil si teď, že by to byl zvládl, aniž by Miss a Malou Miss na delší časový úsek vystavil riziku. Ne snad že by to byl udělal, ale bylo by to možné.

Nikdo po Andrewovi nežádal, aby se v noci pustil na moře a plaval ke skále. Byl to jen a jen jeho vlastní nápad. Dejme tomu otázka zvědavosti.

Přišel čas, kdy Miss slavila narozeniny. Andrew už poznal, že oslava narozenin hraje v ročním koloběhu lidského života významnou úlohu - je připomínkou dne, kdy se člověk vynořil z mateřského lůna.

Andrew považoval za prapodivné, že si lidé zvolili právě den, kdy opustili dělohu, za tak významnou událost hodnou oslavy. Vyznal se trochu v lidské biologii a připadalo mu, že by bylo mnohem podstatnější zaměřit se na okamžik skutečného stvoření nového organismu, kdy spermatická buňka vnikla do vajíčka a byl zahájen proces buněčné diferenciaci. To byl přece opravdový bod vzniku každého jedince!

V průběhu devíti měsíců strávených v děloze už byl nový člověk bezesporu živý - i když ne ještě schopný samostatné existence. Lidská bytost však nebyla nijak zvlášť schopná nezávislého fungování ani bezprostředně poté, co dělohu opustila, a tak rozdíl mezi narozeným a nenarozeným, který lidé tak vytrvale zdůrazňovali, pro Andrewa mnoho neznamenal.

On sám byl připraven vykonávat všechny naprogramované funkce v tom okamžiku, kdy byla dokončena poslední fáze jeho montáže a jeho obvody byly aktivovány. Novorozené dítě si však ani zdaleka nedokázalo poradit samo. Andrew nemohl objevit žádný podstatný rozdíl mezi plodem, který byl ještě v matčině lůně, a tím samým plodem o jeden či dva dny později, poté, co se narodil. Jeden byl uvnitř a druhý venku, to bylo vše. Oba však zůstávaly téměř stejně bezmocné. Proč tedy neslavit výročí početí namísto výročí dne, kdy byl člověk vypuzen z dělohy?

Ale čím víc nad tím hloubal, tím víc se mu zdálo, že oba postoje mají jisté logické oprávnění. Který den by si třeba on sám vybral jako den svého narození, za předpokladu, že by roboti pociťovali potřebu slavit narozeniny? Den, kdy v závodě začali s

jeho montáží, nebo den, kdy do kovového korpusu umístili pozitronický mozek a zadali iniciaci somatické kontroly? „Narodil se“ ve chvíli, kdy technici spojili první segmenty jeho kostry, nebo v okamžiku, kdy začal fungovat jedinečný soubor vnímání, který tvořil jednotku NDR-113? Samotná kostra, to nebyl on, ať už on znamenalo cokoli. On byl pozitronický mozek. Nebo kombinace pozitronického mozku správně umístěného do těla, které bylo stvořeno k tomu, aby ho nosilo. Takže narozeniny by -

Ach, všechno to bylo tak matoucí! A u robotů se nepředpokládalo, že budou postiženi zmatením pojmů. Jejich pozitronická mysl byla komplikovanější než prostý digitální „mozek“ nepositronických počítačů, které operovaly výhradně na binárním základě, omezeny jednoduchým vzorem zapnuto-vypnuto, ano-ne, pozitivní-negativní; tato složitost mohla v některých případech vést ke krátkodobému rozporu potenciálů. Roboti však byli logické bytosti, které dokázaly nalézt východisko z takových konfliktních situací, obvykle pomocí racionálního třídění dat. Proč mu tedy dalo tolik námahy vyrovnat se s otázkou, kdy by měl kdo slavit narozeniny?

Protože narozeniny jsou výhradně lidský pojem, odpovídal sám sobě. Pro roboty nic neznamenají. A ty nejsi člověk, takže se nemusíš starat o to, kdy bys měl nebo neměl slavit narozeniny.

Každopádně dnes měla narozeniny Miss. Pán slíbil, že přijde domů dřív, přestože Oblastní legislatura byla zaneprázdněna nějakou složitou diskusí o otázkách meziplanetárních zón volného obchodu. Všichni členové rodiny, oděni do slavnostních šatů, se sešli v jídelně okolo širokého stolu z naleštěného sekvojového dřeva, hořely svíčky a Andrew podával večeři o mnoha chodech, nad jejímž plánováním a sestavováním Ma'am strávila spoustu hodin, a pak Miss formálně přijala a rozbalila dárky. Přijímání darů - nových předmětů, které přinášeli druzí a které se stávaly majetkem obdarovaného - očividně bylo stěžejní součástí rituálu

oslavy narozenin.

Andrew přihlížel, ačkoli přesně nechápal, o co jde. Věděl, že lidé přičítají značný význam osobnímu majetku, vládě nad určitými předměty, které patří jen jim, ale bylo velice nesnadné pochopit, jakou hodnotu pro ně většina těchto objektů má, nebo proč kladou takový důraz na jejich vlastnictví.

Malá Miss, která se sotva před rokem či dvěma naučila číst, darovala sestře knihu. Žádnou kazetu, žádný infodisk ani holokostku, ale skutečnou knihu, s obálkou a vazbou a stránkami. Malá Miss měla knížky moc ráda. Miss také - zvláště poezii, což byl způsob psaní kryptických slov a vět, uspořádaných do nestejně dlouhých řádek, který Andrew shledával obzvláště záhadným.

„To je nádhera!“ zvolala Miss, když knihu vybalila z pestrobarevného papíru. „Rubaiyat od Omara Khayyáma! Tu jsem vždycky chtěla! Ale jak jsi vůbec věděla, že něco takového existuje? Kdo ti o ní řekl, Amando?“

„Četla jsem o ní,“ ohradila se Malá Miss poněkud dotčeně. „Ty si myslíš, že vůbec nic neznám jen proto, že jsem o pět let mladší než ty, ale já ti povím, Melisso -“

„No tak děvčata, děvčata!“ mírnil je Pán. „Přece se nebudeme hašteřit u slavnostní večeře!“

Další dárek, který Melissa rozbalila, byl od matky: jemný kašmírový svetr, bílý a měkce nadýchaný. Miss byla tak rozrušená, že si ho hned oblékla přes svetr, který měla právě na sobě.

A pak otevřela malý balíček, který dostala od otce, a vydechla úžasem; Pán jí koupil nádherný, umně vyřezávaný přívěsek z růžové slonoviny, tak mistrovsky vypracovaný, že i Andrew se svým naprosto dokonalým zrakem musel zapojit senzory na maximum, aby dokázal přesně rozpoznat a vysledovat všechny jemně vykroužené křivky a vzájemně propletené obrysy. Miss zářila radostí. Zvedla náhrdelník na tenounkém zlatém řetízku a opatrně si ho přetáhla přes hlavu, až spočinul na novém bělostném

svetříku, přesně uprostřed hrudi.

„Všechno nejlepší, Melisso,“ řekl Pán. A Ma'am se přidala a Malá Miss také a společně jí zazpívali „Hodně štěstí přejem“. A pak Ma'am začala, další sloku a tentokrát kývla na Andrewa a on se připojil a zpíval s nimi.

Na okamžik zapochyboval, jestli neměl Melisse také dát nějaký dárek. Ale ne, pomyslel si, nezdálo se, že by to od něho očekávala. A proč taky? Nepatřil do rodiny. Byl jedním z domácích spotřebičů. Dávat dárky k narozeninám, to je čistě lidská záležitost.

Slavnostní večere se skvěle vydařila. Jen jediná věc nebyla v pořádku, a to fakt, že Malá Miss zřejmě Melisse její krásný slonovinový náhrdelník hořce záviděla.

Samozřejmě se to pokoušela skrýt. Nakonec to byla oslava narozenin její sestry, a ona ji nechtěla zkazit. Ale během celého večera znovu a znovu kradmo pokukovala po přívěsku, který zářil zlatem a teplou růžovou barvou na Melissině novém svetru, a Andrew nepotřeboval žádné zvlášť citlivé senzory, aby poznal, jak je nešťastná.

Přál si, aby mohl udělat něco, co by ji rozveselilo. Ale to všechno kolem narozenin a dárků a sester a závisti a dalších podobných lidských záležitostí - to opravdu přesahovalo jeho chápání. V rámci výrobního typu, pro který ho navrhli, byl Andrew velice schopný robot, ale jeho tvůrci naprosto nepovažovali za nezbytné vybavit ho schopností pochopit, proč je jedné holčičce líto, že další holčička, která je její sestra, dostala k narozeninám krásnou věc.

O den či dva později však Malá Miss přišla za Andrewem a řekla: „Můžu s tebou mluvit, Andrew?“

„Samozřejmě že můžete.“

„Líbí se ti ten přívěsek, co dal tat'ka Melisse?“

„Zdá se, že je velmi hezký.“

„Je hrozně hezký. Je to ta nejnádhernější věc, jakou jsem kdy viděla.“

„Je docela pěkný, ano,“ souhlasil Andrew. „A jsem si jist, že až nadejde čas vašich narozenin, Pán vám daruje něco právě tak pěkného.“

„Já mám narozeniny až za tři měsíce,“ řekla Malá Miss.

A řekla to tak, jako by to byla celá věčnost.

Andrew vyčkával, neschopen přesně odhadnout, k čemu tento rozhovor směřuje.

Pak Malá Miss zamířila ke skříňce, kam si uložila kousek vyplaveného dřeva, který si přinesla z pláže toho dne, kdy Andrew plaval v moři, a podala mu ho.

„Uděláš mi přívěsek, Andrew? Z tohohle?“

„Dřevěný přívěsek?“

„Náhodou nemám zrovna po ruce žádnou slonovinu. Ale tohle je moc pěkné dřívko. Ty přece umíš vyřezávat, vid’? Nebo se to můžeš naučit, řekla bych.“

„Jsem si jist, že mé mechanické dovednosti budou pro tuto práci dostačující. Budu však potřebovat určité nástroje -“

„Tady máš,“ řekla Malá Miss.

Sebrala v kuchyni malý nožík a teď mu ho podala s tak nesmírnou vážností, jako by mu slavnostně předávala celou sadu rezbářských dlát.

„To by ti mělo stačit. Důvěřuji ti, Andrew.“

Vzala jeho kovovou dlaň do své a pevněji stiskla.

Té noci, v tichu místnosti, kde se obvykle uskladnil, když skončil se svými denními povinnostmi, Andrew téměř patnáct minut velice pozorně prohlížel kousek vyplaveného dřeva, zkoumal jeho letokruhy, hustotu vláken, zakřivení. Pečlivě také prozkoumal nožík a vyzkoušel ho na kusu dřeva, který si přinesl ze zahrady, aby se ujistil, nakolik mu bude k užitku. Pak vzal v úvahu výšku Malé Miss a odhadl velikost přívěsku tak, aby se co nejlépe

hodil pro děvčátko, které je stále velice malé, ale pravděpodobně nezůstane malé věčně.

Nakonec odřízl plátek dřeva z okraje vyplaveného kusu. Dřevo bylo velice tvrdé, Andrew však disponoval fyzickou silou robota, a jedinou otázkou tedy zůstávalo, jestli nožík odolá námaze, které byl vystaven. Odolal.

Andrew zkoumal dílek, který odřízl z většího kusu. Držel ho v ruce, otáčel, přejížděl prsty po jeho povrchu. Zavřel oči a představoval si, jak by odřezek mohl vypadat, kdyby odstranil kousek tady, kousek tam - tady jen trochu zahladil - a tady také -

Ano.

Pustil se do práce.

Činnost samotná mu nezabrala prakticky žádný čas, jakmile v mysli dokončil předběžný návrh. Díky své mechanické koordinaci bez obtíží zvládal tak choulostivou práci, vidění měl dokonalé a dřevo se zřejmě dost ochotně poddávalo tvaru, který z něj chtěl vytvořit.

Nicméně když byl hotov, bylo už příliš pozdě večer, než aby přívěsek donesl Malé Miss. Odložil ho stranou a až do rána na něj ani nepomyslel. Teprve když se Malá Miss chystala vyběhnout ven, aby chytila autobus, který ji každý den vozil do školy, Andrew zvedl drobný vyřezávaný přívěsek a podal jí ho. Vzala si ho s výrazem údivu a překvapení.

„Udělal jsem to pro vás,“ řekl Andrew.

„To ty?“

„Z toho dřeva, které jste mi dala včera večer.“

„Ale Andrew - Andrew - to je absolutní nádhera, Andrew! To je taková krása! Taková nádhera! Nikdy mě nenapadlo, že bys mohl dokázat vyrobit něco takového. Počkej, až to uvidí Melissa! Jen počkej! A ukážu to taky tátovi -“

Venku se ozvalo zatroubení klaksonu. Malá Miss uložila řezbu bezpečně do brašny a běžela na autobus. Ale po několika metrech

se otočila a z pěšinky Andrewovi zamávala - a poslala mu hubičku.

Večer, když se Pán vrátil ze zasedání Oblastní legislatury a Malá Miss se pochlubila vyřezávaným přívěskem, vzbudila v celé domácnosti nemalý rozruch. Ma'am vzdychala nad tou nádherou a Miss byla dostatečně velkorysá, aby přiznala, že Amandin přívěsek je skoro tak hezký jako ten, který ona dostala k narozeninám.

Dokonce i Pán užasl. Nemohl uvěřit, že drobný šperk vyřezal Andrew.

„Kdes to vzala, Mandy?“ Vždycky Malé Miss říkal Mandy, přestože to nikdo jiný nedělal.

„Přece jsem ti to řekla, tati. Andrew mi to udělal. Našla jsem na pláži kousek vyplaveného dřeva a on mi z něj tohle vyřezal.“

„Neměl to být robot s řemeslným zaměřením.“

„Cože?“

„Řezbář,“ vysvětlil Pán.

„No, řekla bych, že asi je,“ pokrčila rameny Malá Miss. „Možná je Andrew spousta věcí, o kterých nevíme.“

Pán pohlédl směrem k Andrewovi. Mračil se a přemýšlivě se tahal za knír - Pán měl velice nápadný knír, křiklavý rudohnědý kartáč vousů - a kabonil se tak, že Andrew, jehož zkušenosti s výrazem lidské tváře byly stále poněkud omezené, přesto rozpoznal, že se jedná o skutečně vážné mračení.

„Opravdu jsi to vyrobil ty, Andrew?“

„Ano, Pane.“

„Víš přece, že roboti nedovedou lhát.“

„To není docela přesné, Pane. Mohl bych lhát, kdyby mi to někdo nařídil, nebo kdyby bylo z mého hlediska nezbytné říci nepravdu, abych zabránil ohrožení člověka, nebo i v případě, že by má vlastní bezpečnost byla -“ Zarazil se. „Ale tohle jsem skutečně vyřezal pro Malou Miss.“

„A to výtvarné zpracování? To je také tvoje práce?“

„Ano, Pane.“

„Odkud jsi to obkreslil?“

„Obkreslil, Pane?“

„Nemohl jsi to prostě vymyslet jen tak z ničeho. Máš to z nějaké knihy, vid’? Nebo jsi zadal vytvoření návrhu počítači, nebo –“

„Ujišťuji vás, Pane, že jsem nedělal nic jiného, než zkoumal danou surovinu tak dlouho, dokud jsem nepochopil, jak ji nejlépe upravit do jistého tvaru, který by byl pro Malou Miss potěšující. A pak jsem ji zpracoval.“

„A jakých jsi při tom použil nástrojů, pokud se mohu zeptat?“

„Malého kuchyňského nože, Pane, který mi Malá Miss laskavě poskytla.“

„Kuchyňského nože,“ opakoval Pán podivně bezvýrazným hlasem. Zvolna potřásl hlavou, potěžkával řezbu na dlani, jako by měl za to, že její půvab se téměř vymyká chápání. „Kuchyňský nůž. Dala ti kus vyplaveného dřeva a obyčejný nožík z kuchyně a ty jsi jenom s tím, bez dalších nástrojů, dokázal udělat tohle.“

„Ano, Pane.“

Příštího dne přinesl Pán Andrewovi z pláže další, větší kus dřeva, zprohýbaný a omletý a samá skvrna, jak byl po dlouhou dobu vystaven moři. Dal Andrewovi elektrický vibrační nůž a ukázal mu, jak s ním pracovat.

Pak řekl: „Udělej něco z téhle větve, Andrew. Cokoli chceš. Chci se prostě dívat, jak to děláš.“

„Zajisté, Pane.“

Andrew nad dřevem nějakou chvíli hloubal, pak zapojil vibrační nůž a sledoval pohyby ostří s pomocí své velice citlivé optiky, až s jistotou věděl, jakého různého účinku může s nožem dosáhnout, a pak konečně začal pracovat. Pán seděl těsně vedle něho, ale když se Andrew pustil do vyřezávání, téměř si přestal

uvědomovat blízkost člověka, který mu nahlížel přes rameno. Plně se soustředil na svůj úkol. Jediné, na čem mu v tuto chvíli záleželo, byl kus dřeva, vibrační nůž a představa skrytého tvaru, který teď zamýšlel ve dřevě odhalit.

Sotva byl hotov, podal řezbu Pánovi a šel pro lopatku, aby zametl třísky. Když se vrátil do místnosti, Pán seděl bez hnutí a strnule, omráčeně zíral na dřevořezbu ve své dlani.

„Žádal jsem o domácího robota série NDR,“ promluvil tiše. „Nepamatuji se, že bych byl vyžadoval nějaká zvláštní doplnění v uměleckém směru.“

„Zajisté, Pane. Já jsem domácí robot série NDR. Nemám žádné specializované implantáty zaměřené na umělecké dovednosti.“

„A přesto jsi udělal tohle. Viděl jsem to na vlastní oči.“

„To je pravda, Pane.“

„Dokázal bys ze dřeva vyrobit i jiné věci, co myslíš? Řekněme skříně? Stoly? Lampy? Velké sochy?“

„Nejsem schopen odpovědět, Pane. Nikdy jsem nic takového nezkoušel.“

„No tak to teď zkusíš.“

Od té chvíle trávil Andrew jen velice málo času přípravou jídel a obsluhou u stolu nebo dalšími drobnějšími domácími pracemi, které dřív tvořily součást jeho denního programu. Dostal příkaz, aby četl knihy o řezbářství a návrhářství, se zvláštním zaměřením na výrobu nábytku, a jeden z prázdných pokojíků v podkroví mu vyhradili jako dílnu.

Přestože dál vyřezával drobné dřevěné šperky pro Miss a Malou Miss a občas také pro Ma'am - náramky, náušnice, náhrdelníky, přívěsky - věnoval Andrew na Pánův návrh většinu svého času větším kusům, například skříním a stolům. Jeho umělecká ztvárnění byla překvapivá a neobvyklá. Používal vzácné a exotické druhy dřev, které mu Pán obstaral, a zdobil je intarziemi

v nejspletitějších a nejdůmyslnějších vzorech.

Pán přicházel téměř každý den či ob den nahoru do dílny, aby si prohlédl Andrewova nejnovější díla.

„Jsou to fantastické výtvary, Andrew,“ opakoval znovu a znovu. „Naprosto fantastické. Ty nejsi jen řemeslník, uvědomuješ si to? Jsi skutečný umělec. A věci, které vyrábíš, jsou umělecká díla.“

„Dělám je rád, Pane,“ řekl Andrew.

„Rád?“

„Neměl jsem snad použít tohoto slova?“

„Je trochu nezvyklé, když robot mluví o tom, že něco dělá rád, to je všechno. Nenapadlo mě, že roboti jsou schopni vnímat pocity tohoto druhu.“

„Snad toho pojmu užívám volně.“

„Snad,“ opáčil Pán, „ale nejsem si tím tak docela jist. Říkáš, že rád vyrábíš nábytek. Co tím přesně myslíš?“

„Když pracuji, proudy v obvodech mého mozku protékají nějak plynuleji. To mi připadá jako ekvivalent lidského pocitu známého pod označením ‚radost‘. Slyšel jsem, jak tohoto slova používáte, a myslím, že jeho význam chápu. Způsob, jakým ho užíváte, odpovídá tomu, co cítím. Připadá mi tedy vhodné říci, že tyto věci vyrábím rád, Pane.“

„Aha. Ano.“

Pán nějakou chvíli mlčel.

„Jsi velmi neobvyklý robot, víš o tom, Andrew?“

„Jsem naprosto standardní, Pane. Můj mozkový obvod je běžný NDR, nic víc, nic méně.“

„Jistě.“

„Působí vám moje truhlářská činnost starosti, Pane?“

„Vůbec ne, Andrew. Právě naopak.“

„Přesto vnímám ve vašem hlasovém registru určité znepokojení. Je v něm obsažen jistý rys - jak bych to měl říci? -

překvapení? Ne, „překvapení“ není přesné. Rys nejistoty? Nebo pochybností? - Chci říci, že zřejmě uvažujete o tom. Pane, že funkčně přesahuji naprogramovanou úroveň svých schopností.“

„Ano,“ přisvědčil Pán. „Přesně to si myslím, Andrew. Značně přesahuješ naprogramovanou úroveň, když už jsme u toho. Ne že by mi vadilo, že se u tebe znenadání projevil takový sklon k uměleckým schopnostem, rozumíš. Ale rád bych věděl, odkud se vlastně vzal.“

O několik dní později Gerald Martin zatelefonoval výkonnému řediteli oblastního ústředí Národní americké společnosti pro výrobu robotů a řekl: „Mám malý problém s domácím robotem řady NDR, kterého jste mi přidělili.“

Ředitel se jmenoval Elliott Smythe. Podobně jako celá řada vysokých představitelů Národní americké byl také on příslušníkem rozvětveného a mocného klanu Robertsonů, potomků prvního Lawrence Robertsona, který na sklonku 20. století založil Národní americkou společnost pro výrobu robotů.

V současné době se společnost natolik rozrostla, že už se nedala považovat za čistě rodinný podnik Robertsonů - neustálá potřeba přísunu nového kapitálu, nezbytného pro další rozšiřování společnosti, donutila Smythe a Robertsony postupně rozprodat značnou část vlastních akcií Národní americké investorům zvenčí - přesto však nebylo pro nikoho mimo okruh rodiny nikdy jednoduché prostě zvednout sluchátko a vyžádat si k telefonu nějakého Robertsona nebo Smythe. Ale Gerald Martin byl koneckonců předsedou Výboru pro vědu a techniku Oblastní legislativy. Robertsonové a Smythové, ať byli jakkoli bohatí a mocní, v žádném případě neměli takovou pozici, aby si mohli dovolit ignorovat telefonáty Geralda Martina.

„Problém?“ opáčil Elliott Smythe a jeho tvář na telefonní obrazovce vyjadřovala hluboké a upřímné znepokojení. „Je mi nesmírně líto, že to slyším, pane Martine. A musím se přiznat, že mne to především opravdu překvapuje. Váš NDR je naším nejmodernějším výrobkem, jak víte, a testování, kterým prošel, než opustil náš závod, bylo neobyčejně důkladné. - O jaký druh poruchy se vlastně přesně jedná? Robot v nějakém ohledu nesplňuje vaše očekávání?“

„Neříkal jsem nic o žádné poruše.“

„Zmínil jste se však o problému, pane Martine. NDR by měl být schopen vykonávat jakékoli domácí práce, které mu -“

Pán ho úsečně přerušil. „Nemá to nic společného se zadanými domácími pracemi, pane Smythi. NDR vykonává uložené povinnosti dokonale. Problém je, že tento robot zřejmě disponuje některými schopnostmi, které v jeho specifikacích nebyly přímo uvedeny, když jsme spolu poprvé probírali možnost vybavit můj dům skupinou služebných robotů.“

Smythův zdvořile účastný výraz se teď začal měnit v pohled plný skutečných obav. „Chcete tím říct, že váš robot překračuje naprogramovaný soubor zadání a dělá věci, které mu nikdo nenařídil?“

„To vůbec ne. Kdyby došlo k něčemu takovému, ujišťuji vás, že bych se s vámi spojil daleko dříve. Ne, pane Smythi, jde o to, že se zcela neočekávaně pustil do práce se dřevem. Vyrábí dřevěné šperky a nábytek. Má mladší dcera ho požádala o nepatrnou maličkost tohoto druhu a on jí vyhověl způsobem, který předčil všechna očekávání; přiměl jsem ho tedy, aby od té doby vyrobil slušné množství dalších věcí. Způsob, jakým tvaruje dřevo, je prostě fantasticky dokonalý, a nikdy neudělá nic dvakrát stejně. To, co vyrábí, jsou umělecká díla, pane Smythi. Originální umělecká díla. Každé muzeum by bylo pyšné, kdyby je mohlo vystavovat.“

Když Pán domluvil, Smythe chvíli mlčel. Koutky úst se mu poněkud stáhly, ale jinak nic nesvědčilo o nějaké emotivní reakci.

„Výrobky série NDR jsou poměrně všestranné, pane Martine,“ řekl konečně. „Není tak docela nemyslitelné, že by NDR byl schopen nějaké té truhlářiny.“

„Myslím, že jsem se vyjádřil dost jasně. Tady jde o mnohem víc než o ‚nějakou truhlářinu‘,“ namítl Pán.

„Ano. Řekl jste to dost jasně.“ Další dlouhá odmlka. Pak se Smythe ozval: „Rád bych nějaké ty kusy viděl. Rád bych se kvůli

tomu také podíval na toho vašeho robota. Vyhovovalo by vám, pane Martine, kdybych přiletěl na západní pobřeží a v krátkosti si ho prověřil?“

„Ale pokud ho musíte prověřovat, nechtěl byste to raději udělat v laboratorních podmínkách? Odhaduji, že budete potřebovat všemožné testovací vybavení, a jak to všechno chcete dopravit do mého domu? Připadá mi, že by bylo každopádně daleko jednodušší, kdybych Andrewa prostě přivezl k vám na ústředí, kde byste ho mohli řádně zkontrolovat.“

„Andrewa?“

Pán se pousmál. „Děvčata mu tak říkají. Podle NDR, víte.“

„Aha. Ano, chápu. Ale není vůbec zapotřebí, abyste si dělal takové násilí a cestoval na Východ, pane Martine. Stejně už jsem měl dávno navštívit několik našich závodů na západním pobřeží, a mám tak dobrou záminku, abych se za vámi mohl vypravit. Navíc v této fázi nemám v úmyslu podrobovat vašeho robota žádným komplikovaným testům. Chtěl bych si s ním jen trochu promluvit - as vámi také - a samozřejmě bych se rád podíval na věci, které váš robot vyřezává. Těžko bych od vás mohl chtít, abyste sem dopravil vůz plný stolů a skříní, chápete.“

„Řekl bych, že to zní logicky.“

„Takže příští úterý? Bude vám to vyhovovat?“

„Zařídím se podle toho,“ odpověděl Pán.

„Ach ano, a ještě jedna věc. Rád bych s sebou vzal Merwina Manského, pokud dovolíte. Je to náš vedoucí robopsycholog. Myslím, že se také bude chtít podívat na truhlářské výrobky NDR-113. Vlastně jsem si tím docela jist.“

Pán zrušil na úterý všechny schůzky a zařídil si všechno tak, aby mohl zůstat celé odpoledne doma. Smythe a Mansky měli přiletět do San Franciska poledním letadlem a pak jim bude trvat ještě dalších třicet minut, než se místní linkou přesunou na sever.

Andrew byl samozřejmě informován, že ho přijedou navštívit

nějací pánové. Připadalo mu to poněkud zvláštní - proč by se někdo namáhal poctit robota osobní návštěvou? - necítil však žádnou potřebu pochopit, co se děje. Tenkrát se ještě jen zřídka pokoušel zkoumat jednání lidských bytostí nebo systematicky analyzovat události. Teprve v pozdějších letech, kdy se dopracoval k daleko většímu pochopení vlastní situace, dokázal si vybavit tuto scénu z dřívějších dob a porozumět jí ve správném světle.

Honosná limuzína řízená robotem-šoférem dopravila šéfa Národní americké a vedoucího robopsychologa k sídlu Martinových. Oba muži tvořili podivně nesourodý pár: Elliott Smythe byl štíhlý, vysoký muž atletické postavy, s dlouhými pažemi a nohama a s bujnou hřívou bílých vlasů, který vyvolával dojem, že je víc doma na tenisových kurtech nebo na hřišti na pólo než v kancelářích velké společnosti; naproti tomu Merwin Mansky byl malý a podsaditý a vůbec neměl vlasy, a vypadal jako člověk, který se odhodlá opustit svůj pracovní stůl jedině pod značným tlakem.

„Tak tohle je Andrew,“ oznámil Pán. „Jeho truhlářská dílna je nahoře, ale ukázky jeho výrobků vidíte v této místnosti na každém kroku. Tato knihovna - lampy a stůl, na kterém stojí - upevnění světél -“

„Pozoruhodná práce,“ přikývl Elliott Smythe. „Docela bez přehánění, pane Martine: jsou to skutečně mistrovské kusy, do jednoho.“

Merwin Mansky věnoval nábytku jen nejzběžnější pohled. Jeho pozornost daleko větší měrou přitahoval Andrew.

„Kódová kontrola,“ vybafl. „Alfa devět, Andrew.“

Andrew odpověděl okamžitě. Nemohlo tomu být jinak: kódové kontroly patřily k prioritám zahrnutým pod druhý zákon a vyžadovaly bleskovou reakci bez sebemenšího zaváhání. Rudé

fotoelektrické oči mu žhnuly soustředěním, když recitoval kompletní řadu parametrů kódu Alfa devět, zatímco Mansky poslouchal a přikyvoval.

„Výborně, Andrew. Kódová kontrola: Epsilon sedm.“

Andrew mu odrecitoval Epsilon sedm. Odříkal mu Omikron čtrnáct. Odříkal i kód Kappa tři, který patřil mezi vůbec nejsložitější kontrolní postupy a shrnoval parametry definující soubor tří zákonů.

„V pořádku,“ přikývl Mansky. „Tak ještě jednou: celá série Omega.“

Andrew ze sebe vysypal kód Omega, který ovládal dráhy zajišťující schopnost zpracování a korelování nově získaných dat. Také tato řada zabrala hezkou chvíli. Pán udiveně sledoval Andrewův dlouhý monolog; Elliott Smythe ho zřejmě téměř nevnímal.

„Je v perfektním funkčním stavu,“ oznámil Mansky. „Všechny parametry jsou přesně na daných hodnotách.“

„Jak už jsem říkal panu Smythovi,“ začal Pán, „problém není v tom, že by Andrew snad něco nezvládl. Jde o to, že jeho výkonnost o tolik převyšuje očekávání.“

„Možná vaše očekávání,“ prohodil Mansky.

Pán se otočil, jako by ho něco bodlo. „A co má tohle znamenat, jestli se smím zeptat?“

Mansky se zamračil tak, až se jeho bujné obočí téměř dotýkalo okraje holé lebky. Hluboké vrásky na čele byly tak zřetelné, jako by je Andrew vyryl svým dlátem. S ostrými rysy, hluboko zapadlými unavenými očima a pobledlou pletí vyhlížel Mansky vysloveně nezdravě. Andrew měl dojem, že robopsycholog je možná mnohem mladší, než vypadá.

„Robotika není exaktní věda, pane Martine,“ odpověděl. „Nemůžu vám to vysvětlovat podrobně - nebo spíš, mohl bych, ale zabralo by to příliš mnoho času a nejsem si jist, že by vám to k

něčemu bylo, ale chci tím říct, že matematika, ze které vycházíme při modelování pozitronických obvodů, je příliš komplikovaná, než aby bylo možné dospět k přesnějším než přibližným výsledkům. Takže roboti konstruovaní na stejné úrovni jako Andrew často poněkud neočekávaně projeví schopnosti, které mírně překračují jejich základní výrobní specifikace. - Přesto bych vás rád ujistil, že pouhý fakt, že Andrew je očividně mistrem truhlářského umění, není důvodem k obavě z jakéhokoli nepředvídatelného chování, kterým by mohl ohrozit vás nebo vaši rodinu. Ať už se v jednání robota objeví libovolné odchylky, tři zákony zůstávají naprosto nevyvratitelné a nepřekročitelné. Jsou vrozenou vnitřní součástí pozitronického mozku. Andrew by úplně přestal fungovat mnohem dříve, než by se mohl dopustit jakéhokoli porušení zákonů robotiky.“

„Andrew je víc než jen zručný truhlář, doktore Mansky,“ namítl Pán. „Nemluvíme tu jen o několika pěkných stolech a židlích.“

„Ano. Ano, jistě. Vyrozuměl jsem, že také vyrábí nějaké drobné ozdoby a hračky.“

Pán se usmál, ale byl to neobyčejně ledový úsměv. Otevřel skříňku, kam si Malá Miss ukládala některé poklady, které pro ni Andrew vyřezal, a namátkou jich několik vybral.

„Podívejte se sám,“ vybídl Manského sžíravě. „Tady máte pár jeho ozdůbek. Hraček.“

Podal mu nevelkou kuličku z naleštěného ebenového dřeva, zobrazující scénu na školním hřišti: postavičky hochů a dívek byly tak drobné, že se téměř nedaly rozeznat, přesto však dokonale zachovávaly lidské proporce a tak přirozeně se spájely se strukturou dřeva, že se zdálo, jako by i ta byla dílem umělcova dláta. Vypadalo to, že figurky každou chvíli ožijí a rozběhnou se. Dva chlapci se právě chystali k pěstnímu souboji; dvě děvčátka si se zájmem prohlížela náhrdelník téměř mikroskopické velikosti,

který jim třetí dívka ukazovala; učitelka stála stranou a trochu se skláněla, aby odpověděla na otázku, kterou jí položil velice malý chlapec.

Robopsycholog hleděl na řezbu neobyčejně dlouho bez jediného slova.

„Mohu se také podívat, doktore Mansky?“ požádal ho Elliott Smythe.

„Ano. Ano, jistě.“

Manskému se trochu třásla ruka, když tu titěrnou věcičku podával šéfovi Národní americké.

Ted' byla řada na Smythovi, aby zíral v němém údivu. Andrew, který ho pozorně sledoval, zakusil nový slabý záblesk pocitů, které už dřív identifikoval jako radost. Jeho dílo na tyto dva muže očividně hluboce zapůsobilo. Opravdu, vypadalo to, že jsou tak omráčení, že nedokážou vyjádřit své uznání slovy.

Konečně Mansky hlesl: „To udělal on?“

Pán přikývl. „Školní hřiště nikdy neviděl. Má dcera Amanda mu tuhle scénu jednou odpoledne popsala, když se jí zeptal, jak to tam vypadá. Mluvil s ní asi tak pět minut. Pak šel nahoru a vyřezal tohle.“

„Pozoruhodné,“ řekl Smythe. „Fenomenální.“

„Fenomenální, ano,“ souhlasil Pán. „Je vám ted' jasné, proč jsem byl toho názoru, že bych vás na to měl upozornit? Tento druh činnosti daleko překračuje standardní programovou kapacitu vaší série NDR, nemám pravdu? Nerad používám otřelé fráze, pánové, ale nezdá se vám, že před námi stojí něco velice podobného geniálnímu robotovi? Něco, co bychom mohli považovat téměř za tvora hraničícího s člověkem?“

„Na NDR není naprosto nic lidského,“ prohlásil Mansky s jistým nádechem nedůtklivé tvrdošijnosti. „Prosím nesměšujte pojmy, pane Martine. To, co před námi stojí, je stroj, a na to nesmíte nikdy zapomínat. Stroj, který se vyznačuje jistou

inteligencí, to ano, a zjevně také disponuje určitou simulovanou kreativitou. Ale pořád je to jen stroj. Strávil jsem celý život tím, že jsem se zabýval zkoumáním různých robotických osobností - ano, robot skutečně má svou osobnost, v určitém slova smyslu - a pokud by někdo měl být v pokušení uvěřit, že robot v sobě nosí určitý díl lidskosti, byl bych to já, pane Martine. Já tomu však nevěřím a ani vy byste neměl.“

„Nemyslel jsem to doslova. Ale jak potom chcete klasifikovat takový stupeň uměleckých schopností?“

„Šťastný los,“ odpověděl Mansky. „Něco nedefinovatelného v mozkových okruzích. Náhoda. Posledních pár let jsme se pokoušeli vyvinout generalizované obvody - tedy roboty, kteří nejsou omezeni jen na vykonávání činností, pro které byli stvořeni, ale dokážou vlastní okruh schopností rozšiřovat pomocí procesu, který bychom mohli přirovnat k individuálnímu myšlení - a není tak docela překvapivé, že by se u jednoho z nich mohlo rozvinout něco podobného tomuto případu. Jak jsem řekl před chvílí, robotika není exaktní věda. Občas se přihodí něco neobvyklého.“

„Dokázali byste to zopakovat? Dokázali byste postavit dalšího robota, který by disponoval stejnými schopnostmi jako Andrew? Třeba celou sérii takových robotů?“

„Pravděpodobně ne. Mluvíme tady o náhodném procesu, pane Martine. Chápete, co chci říct? Především naprosto nejsme schopni přesně a kvantitativně definovat, jakým způsobem se nám podařilo vložit do Andrewa tyto schopnosti, takže teď neexistuje možnost, jak bychom se mohli pokusit reprodukovat danou dráhu vyznačující se odchylkou, která mu umožňuje vytvářet díla tohoto typu. Chci tím říct,“ pokračoval Mansky, „že Andrew zřejmě vznikl díky nějakému nedopatření a je s velkou pravděpodobností jedinečný.“

„Dobrá! Vůbec mí nevadí, že Andrew je jediný svého druhu.“

Smythe, který už nějakou chvíli postával u okna a vyhlížel na

oceán převalující se v mlze, se náhle otočil: „Pane Martine, velice rád bych Andrewa vzal s sebou na ústředí a podrobil ho důkladnému zkoumání. Přirozeně vám jako náhradu poskytneme srovnatelného robota řady NDR a v plném rozsahu zajistíme jeho dodatečné naprogramování informacemi a údaji o úkolech v domácnosti, které jste až dosud zadal Andrewovi, takže -“

„Ne.“ Pán se náhle zachmuřil.

Smythe mírně pozvedl jedno obočí. „Vzhledem k tomu, že jste se s touto záležitostí obrátil nejprve na nás, určitě si uvědomujete, jak je důležité, abychom Andrewa důkladně prozkoumali a dostali se tak o krok blíže k pochopení -“

„Doktor Mansky právě prohlásil, že Andrew je čistě jen produktem slepé náhody, že nemáte sebemenší tušení, jak je možné, že dokáže tak pracovat se dřevem, a že ho nedokážete duplikovat, i kdybyste se o to pokusili. Není mi proto jasné, z jakého důvodu byste ho chtěli odvézt a dodat mi místo něho jiného robota.“

„Doktor Mansky je možná až příliš pesimistický. Jakmile začneme mapovat konkrétní podobu Andrewových neurálních drah -“

„Jakmile s tím začnete,“ řekl Pán, „tak z Andrewa na konci nejspíš moc nezůstane, nemám pravdu?“

„Mozkové obvody jsou choulostivé. Analýza je často spojena s určitým stupněm destrukce, ano,“ připustil Smythe.

„Mé dcery si Andrewa velice oblíbily,“ řekl Pán. „Zvláště ta mladší, Amanda. Troufám si říct, že Andrew je de facto Amandin nejlepší přítel: má ho ráda tak, jako miluje kohokoli nebo cokoli na této planetě. A Andrew ji zřejmě má stejně rád. Upozornil jsem vás na Andrewovy schopnosti, protože jsem byl toho názoru, že by vám mohlo být k užitku, kdybyste věděli, co se vám podařilo vyrobit - a protože i jako laik jsem měl podezření, že Andrewova dovednost je možná výsledkem něčeho, co do něj bylo

naprogramováno neúmyslně, a byl jsem zvědav, jestli mám pravdu. Jak se teď ukazuje, je tomu tak. Pokud si však myslíte, že máte sebemenší šanci, že vám dovolím Andrewa rozebrat, když oba dobře víme, že ho nedokážete zase složit dohromady přesně takového, jaký je teď, tak na to tedy zapomeňte. Na to zapomeňte.“

„Dokážu celkem ocenit podobu vztahu, který se může vytvořit mezi malou holčičkou a jejím domácím robotem. Nicméně pokud se budete takovým způsobem stavět do cesty pokroku našeho výzkumu, pane Martine -“

„Mohu vám způsobit daleko více obtíží,“ zarazil ho Pán. „Nebo jste už zapomněl, kdo v našem výboru v posledních třech letech prosazuje všechny druhy prorobotických zákonů? Navrhuji, abychom teď šli nahoru, kde si můžete prohlédnout některá Andrewova díla; myslím, že vás budou velice zajímat. A pak byste s doktorem Manským měli začít uvažovat o návratu do San Franciska a pustit se do té nutné inspekce závodů na západním pobřeží, o které jste se zmiňoval. Andrew zůstane tady. Je to jasné?“

Ve Smythových očích probleskly plamínky hněvu. Byl to však jen kratičký záblesk okamžiku, pouhý náznak změny výrazu tváře, který i Andrew se svým dokonalým viděním sotva dokázal zachytit. Pak Smythe pokrčil rameny.

„Jak si přejete, pane Martine. Andrewovi se nic nestane. Máte mé slovo.“

„Dobře.“

„Samozřejmě bych rád šel nahoru a prohlédl si ostatní jeho práce.“

„Bude mi ctí,“ přikývl Pán. „Některé z nich vám mohu věnovat, pokud chcete. Vyberte si cokoli, co se vám líbí - mám na mysli nábytek, ne ty drobné ozdůbky, které udělal pro mou ženu a dcery - a je to vaše. Myslím to vážně.“

„To je od vás velice laskavé,“ řekl Smythe. Mansky se ozval: „Mohl bych zopakovat něco, co jsem konstatoval před malou chvilí, pane Martine?“

„Pokud to považujete za nezbytné, doktore Mansky.“

„Zmínil jste se o tom, že Andrewova tvořivost téměř hraničí s lidskostí. To je pravda; dokonce i já to připouštím. Ale být na hranici lidskosti a být člověkem není totéž. Chci vám připomenout, že Andrew je stroj.“

„Toho jsem si všiml.“

„Za čas bude pro vás možná těžší mít to na paměti - protože Andrew u vás zřejmě zůstane. Prosím nezapomínejte na to. Mluvíte o tom robotovi jako o „příteli“ své dcery. Mluvíte o tom, jak ho má „ráda“. To je nebezpečný přístup: myslím nebezpečný pro ni. Přátelé jsou přátelé a stroje jsou stroje a neměli by se zaměňovat. Člověk může milovat jiného člověka, ale obvykle nevyznává lásku domácím spotřebičům, jakkoli jsou užitečné nebo přitažlivé nebo roztomilé. Andrew není nic než chodící počítač, pane Martine, počítač obdařený umělou inteligencí a umístěný do schránky v podobě lidského těla, a proto vyvolává vnější dojem, že je něco úplně jiného než počítače, které řídí vzdušný provoz, ovládají naše komunikační systémy a starají se o všechny další rutinní, každodenní činnosti. Osobnost, kterou vaše dcera podle svého názoru vycítila v Andrewovi a kterou podle vás „miluje“ je pouze simulovaná osobnost, předurčená konstrukce, zcela syntetická. Apeluji na vás, pane Martine: nikdy nezapomínejte, že počítač s rukama a nohama a s pozitronickým mozkiem stále není nic víc než počítač, třebaže na poněkud vyšší úrovni. Stroj. Mechanická skříňka, pane Martine. Vybavení domácnosti.“

„Budu to mít na paměti,“ odvětil Pán chladným, strohým tónem. „Víte, doktore Mansky, vždycky jsem usiloval o to, abych uvažoval jasně a logicky. Nikdy si nepletu vpravo a vlevo, včera a zítra, vím, že kočka není pes, a vynasnažím se, abych nezaměňoval

robota za lidskou bytost, ať už by pokušení dosáhlo jakýchkoli rozměrů. Velice vám děkuji za radu. A teď, pokud byste si chtěli v krátkosti prohlédnout Andrewovu dílnu -“

Miss teď zvolna přestupovala práh, který opravdu odděluje dětství od ženství. Bohatě užívala společenského života a s novými přáteli - ne všichni byli dívky - se často vydávala na výlety do hor, do pouští na jihu, do divočiny na severu. Její přítomnost v domě Martinových se stávala stále řidší událostí.

A tak to tedy byla Malá Miss - už ne tak malá jako dřív - kdo teď naplňoval Andrewovy obzory. Malá Miss se měnila ve skotačivou, neúnavnou dívku, která nesmíme ráda běhala dlouhé kilometry po mořském břehu, zatímco Andrew jí bez námahy klusal po boku. Vydávala se na toulky do lesů, které obklopovaly dům, a spoléhala na Andrewa, že jí pomůže dolů, když vyšplhala příliš vysoko na strom ve snaze nahlédnout do ptačího hnízda, nebo když uvízla na nějaké ošidné skalní římse, kam se vyškrábala, aby měla lepší vyhlídku na moře.

Andrew jí byl při jejích bujných eskapádách jako vždy bdělým a nekonečně trpělivým ochráncem. Ano, dopřával jí malá, zdánlivě riskantní divoká dobrodružství, protože jí zřejmě působila radost, pokaždé však vypočítal skutečné riziko toho, že by se Malé Miss mohlo přihodit něco vážného, a byl neustále v pohotovosti a připraven bleskově zasáhnout v její prospěch, kdyby to snad bylo zapotřebí.

První zákon Andrewovi samozřejmě přikazoval vyvíjet neustálou příčinnivost při ochraně Malé Miss. Ale jak si někdy sám říkal, ochotně a rád by ji chránil před jakýmkoli nebezpečím, i kdyby první zákon neexistoval.

To byla podivná myšlenka - že by snad mohl nebýt první zákon. Andrew si to stěží dokázal představit. První zákon (a také druhý i třetí) byl tak fundamentálním prvkem jeho neutrálních drah, že se ho zmocňovala závrať, když se pokoušel představit si sám sebe bez nich. A přesto si to představil. Pro Andrewa to byla

záhada: je to hrozně divné, mít schopnost představit si nepředstavitelné! Když mu myslí probíhaly podobné paradoxní úvahy, cítil se téměř jako člověk.

Ale co to znamená téměř člověk? To byl další paradox, a dokonce ještě závratnější. Buď jsi člověk, nebo ne. Copak může existovat nějaké mezistadium?

Jsi robot, připomínal si Andrew přísně.

Jsi produktem Národní americké společnosti pro výrobu robotů.

A pak Andrew obyčejně pohlédl na Malou Miss a mozkiem mu prolétl pocit ohromného tepla a štěstí - pocit, který začal identifikovat jako ‚lásku‘ - a on si musel připomínat, stále znovu a znovu, že není ničím víc než jen umně sestavenou schránkou z kovu a plastů s umělým platino-iridiovým mozkiem, uzavřeným uvnitř lebky z chromové oceli, a že nemá právo pociťovat emoce, rozvažovat nad paradoxními myšlenkami nebo dělat jiné tak složité a závažné věci, jaké dělají lidé. Dokonce i jeho řezbářské umění - přece jen si dovolil považovat svou činnost za „umění“ - je pouhou funkční dovedností, kterou do něho jeho tvůrci naprogramovali.

Malá Miss nikdy ani na okamžik nezapomněla, že úplně první věc, kterou Andrew vyřezal, udělal pro ni. Jen zřídka ji bylo vidět bez drobného přívěsku, který Andrew tenkrát vyrobil z kousku vyplaveného dřeva; nosila ho na stříbrném řetízku kolem krku a znovu a znovu se ho s potěšením dotýkala.

Právě ona jako první začala protestovat proti Pánovu příležitostnému zvyku rozdávát věci, které Andrew vyrobil, každému, kdo přišel na návštěvu. Pán obvykle hostům hrdě předváděl Andrewovy nejnovější práce a pak, když zazněly očekávané projevy obdivu a dokonce závisti, s gestem granda zvolal: „Opravdu se vám to tolik líbí? Tak si to vezměte! Ale jistě, vezměte si to! Bude mi ctí! Takových můžeme mít ještě spousty!“

Jednoho dne Pán daroval obzvlášť složitou abstraktní řezbu - naleštěný sféroid tvořený vzájemně proplétanými tenounkými pásy sekvojového dřeva, vykládanými dřevem jabloní a planiky - předsedovi Legislatury. Předseda byl hlučný muž brunátné tváře, který Malé Miss vždycky připadal neuvěřitelně přihlouplý a vulgární; velice pochybovala, že by byl schopen ocenit krásu Andrewova díla. Zaručeně řezbu chválil jen z diplomatických důvodů, a až přijde domů, prostěji bez uvažování zavře do nějaké zásuvky.

Když odešel, Malá Miss řekla: „Tedy tati! Neměl jsi mu tu kouli dávat, a dobře to víš!“

„Ale jemu se líbila, Mandy. Prohlásil, že podle jeho názoru je to velice krásné dílo.“

„Opravdu je velice krásná. Pláž před naším domem taky. Kdyby ti řekl, že pláž je nesmírně krásná, byl bys mu ji věnoval?“

„Mandy, Mandy -“

„No? Udělal bys to?“

„To je nevhodné srovnání,“ namítl Pán. „Je jasné, že člověk nerozdává pozemky na potkání. Ale malá řezba - dárek jako skromné vyjádření přízně dlouholetému příteli, který je náhodou také vlivným politikem -“

„Chceš tím říct, že to byl úplatek?“

V Pánových očích na okamžik probleskl skutečný hněv. Ale téměř stejně rychle jako vzplál, zase uhasí, a na jeho místě se znovu objevily jiskřičky, se kterými se Pán obvykle díval na svou mladší dceru.

„To nemyslíš vážně, že ne, Mandy? Je ti přece jasné, že můj dar panu předsedovi byl pouze projevem pohostinnosti?“

„Já - Ale ano. Ano. Omlouvám se, tati. Co jsem řekla, bylo nezasloužené a ošklivé.“

Pán se pousmál. „To tedy ano. - Je to tím, žes tu řezbu chtěla pro sebe? Máš už pokoj přeplněný věcmi, které Andrew vyrobil,

však víš. Celý dům je jich plný. Ani je nestačíme rozdávat tak rychle, jak je vyrábí.“

„To se ti právě snažím říct. Že je rozdáváš.“

Pánův úsměv se rozšířil. „Tak co bys tedy chtěla, abych dělal? Prodával je?“

„Vlastně ano. To je přesně to, co bych chtěla.“

Pán užasle vzhlédl. „To se ti nepodobá, Mandy, že bys byla tak chtivá.“

„Co s tím má co dělat chtivost?“

„Přece musíš vědět, že už máme peněz víc než dost. Nehleď na to, že by bylo naprosto nevhodné, abych věšel cenovky na předměty, které snad budou hosté v mém domě obdivovat, připadá mi absurdní pouštět se kvůli zisku do tak primitivního podnikání.“

„Neříkám, že bychom se my měli pokusit vydělávat na tom, co Andrew vyřezává. Ale co Andrew?“

„Co je s ním?“

„On odvádí práci. On by měl dostat peníze.“ Pán zamžikal. „Andrew je robot, Mandy.“

„Ano. Já vím, tati.“

„Roboti nejsou lidé, zlato. Jsou to stroje, uvědomuješ si to? Jako telefony nebo počítače. Dokážeš si představit, jak by stroj asi mohl využít peníze? Roboti nechodí na nákup. Roboti nejezdí na dovolenou na Havaj. Roboti ne -“

„Myslím to vážně, táto. Tohle je důležité. Andrew tou prací tráví celé hodiny.“

„Takže?“

„Ať je robot nebo ne, má právo užívat výsledků své práce. Když budeš svým přátelům a spojencům klidně rozdávat to, co Andrew vyrobil, tak jako to děláš teď, vykořisťuješ ho, napadlo tě to někdy, tati? Andrew je možná stroj, ale není otrok. A taky je umělec. Má právo dostat odměnu za to, co vyrobí. Třeba ne když dělá věci pro nás, ale když je takhle rozdáváš cizím lidem -“ Malá

Miss se na chvíli zarazila. „Pamatuješ Francouzskou revoluci, tatí? - Ne, nemyslím, že bys ji pamatoval doslova. Ale základním problémem tehdy bylo vykořisťování dělnické třídy aristokracií. Roboti jsou naše nová dělnická třída. A my dál zacházíme s roboty tak, jako vévodové a vévodkyně zacházeli se svými nevolníky -“ Pán se pousmál.

„To poslední, čeho bychom se museli bát, Mandy, je povstání robotů. Tři zákony -“

„Tři zákony, tři zákony, tři zákony! Nenávidím tři zákony! Nemůžeš Andrewovi upírat prospěch z práce, kterou vykonává. To nemůžeš! To není fér, táto!“

Prudkost v hlase Malé Miss utřela zbytek výkladu o třech zákonech robotiky, dříve než Pán vůbec stačil zvolit vhodná slova.

Místo toho po chvíli řekl: „Tobě na tom opravdu hodně záleží, vid', Mandy?“

„Ano. Ano, záleží.“

„Tak dobrá. Nech mě, ať si to promyslím. A snad bychom pro Andrewa skutečně mohli přijít na něco takového, jak navrhuješ.“

„Slibuješ?“

„Slibuji,“ odpověděl Pán a Malá Miss věděla, že všechno bude dobré, protože otcův slib pro ni byl totéž co nezrušitelná smlouva - vždycky byl a vždycky bude.

Čas zvolna plynul, v domě se objevovaly další návštěvy a každý, kdo viděl Andrewova díla, reagoval stejnou chválou. Ale Malá Miss, která všechno pečlivě sledovala, s radostí viděla, že otec přestal rozdávat Andrewovy práce, bez ohledu na to, jak květnatě je host vychvaloval.

Na druhou stranu, několikrát se také přihodilo, že návštěvník prohodil: „Asi bych si to od vás nemohl koupit, vidíte, Geralde?“ A Pán s rozpačitým výrazem prostě jen pokrčil rameny a odpověděl, že si není tak docela jist, jestli chce začínat s prodejem Andrewových děl.

Malá Miss si lámala hlavu, proč otec před tímto problémem tak uhýbá. Vyhýbavost obvykle nepatřila k jeho typickým vlastnostem. A nebylo ani pravděpodobné, že by ho někdo obvinil z úmyslu vydělávat na prodeji Andrewových prací vlastním hostům. Bylo přece zřejmé, že Gerald Martin nemá zapotřebí přivydělávat si takovým nedůstojným postranním způsobem. Jestli však byly nabídky učiněny v dobré víře, proč je koneckonců nepřijmout?

Raději se však do ničeho nepletla. Znala otce dost dobře, aby pochopila, že celá záležitost zůstává otevřená a že řešení přijde v pravý čas.

Pak se objevil další návštěvník: John Feingold, Pánův právník. Kanceláře Feingoldovy advokátní firmy se nacházely v obvodu San Francisco: přes všeobecnou decentralizaci velkoměstského života, ke které docházelo během celého tohoto století, značné množství lidí stále dávalo přednost životu v bývalých oblastech městských aglomerací. San Francisco sice leželo jen kousek cesty na jih od divokého pruhu pobřeží, kde bydleli Martinovi, osobní návštěva Johna Feingolda v jejich domě však přesto byla poněkud neobvyklou událostí. Pokud Pán potřeboval projednat s Feingoldem nějaké obchodní záležitosti, jezdíval obyčejně dolů do San Franciska. A tak Malá Miss věděla, že se zaručeně děje něco zvláštního.

Feingold byl bezstarostný, bělovlasý muž se zdravě růžovou pletí, zakulaceným břichem a vřelým, přátelským úsměvem. V oblékání dával přednost starším módním vzorům a nosil kontaktní čočky s okraji zbarvenými jasně zeleně, což byl v současné době tak řídký jev, že se Malá Miss nedokázala ubránit chichotání, kdykoli právníka viděla. Pán po ní občas musel střelit přísným pohledem, když si povšiml, že na ni jde ve Feingoldově přítomnosti záchvat smíchu.

Feingold a Pán se uvelebili před krbem ve velkém obývacím

pokoji a Pán svému hostu podal nevelkou vykládanou plaketu, kterou Andrew udělal před několika dny.

Právník pokýval hlavou. Převracel intarzii v ruce, znalecky pohladil naleštěný povrch, přikláněl destičku ke světlu v různých úhlech.

„Nádhera,“ řekl nakonec. „Neobyčejně dokonalá práce, všechna čest. To dělal tvůj robot?“

„Ano. Jak to víš?“

„Něco jsem zaslechl. Není žádné tajemství, Geralde, že máš robota, který dokáže mistrovsky pracovat se dřevem.“

Pán se ohlédl po Andrewovi, který tiše stál stranou mezi stíny. „Slyšíš to, Andrew? Jsi slavný po celé Kalifornii. - Ale v jedné věci se mýlíš, Johne. Andrew není jen mistrem svého řemesla. Je skrz naskrz umělec, nic víc a nic méně.“

„To tedy skutečně je,“ souhlasil Feingold. „Žádné jiné označení se na něj nehodí. Tohle je nádherný kus.“

„Chtěl bys to?“ zeptal se Pán.

Feingold překvapeně rozšířil oči. „Má to být nabídka, Geralde?“

„Dejme tomu. Všechno záleží na tom, kolik bys byl ochoten zaplatit.“

Feingold si odfrkl, jako by ho Pán tvrdě rýpl mezi žebra. Prudkým pohybem se opřel do křesla, pečlivě srovnal tělo v nové poloze a chvíli neodpovídal.

Pak pronesl dočista změněným hlasem: „Nevěděl jsem, že se ti v poslední době finančně nedaří, Geralde.“

„Daří se mi.“

„Pak tedy - promiň, pokud se vyjádřím trochu zmateně - proč bys proboha chtěl -“

Jeho hlas se vytratil.

„Prodat ti tuhle řezbu?“ dořekl Pán za něj.

„Ano. Prodat. Víím, že jsi rozdal spoustu věcí, které Andrew

udělal. Říkali mi, že je prakticky nemožné odtud odejít, aniž bys člověku něco nenabídl. Viděl jsem pár těch věcíček, které jsi někomu dal. Nikdy se přitom nestalo, že by z ruky do ruky přešly nějaké peníze, nemám pravdu? A teď - když úplně pominu fakt, že nejsem sběratelem dřevorezéb, byť byly jakkoli krásné - na mě vyrukuješ se záhadným dotazem, jestli si chci jednu koupit! Proč? Velice pochybuji, že bys měl nějaký zvláštní důvod a chtěl mě přimět, abych zaplatil za něco, co všichni ostatní dostávají zadarmo. A peníze ode mne určitě nepotřebuješ. Právě jsi to sám řekl. Každopádně, kolik bys za takovou věcíčku asi tak mohl dostat? Pět set dolarů? Tisíc? Jestli jsi pořád tak bohatý, jak vím, že jsi, Geralde, co pro tebe může znamenat pět set nebo tisíc dolarů navíc?“

„Ne pro mě. Pro Andrewa.“

„Cože?“

„Odhadls to nejspíš dost přesně, John. Myslím, že za tuhle drobnost bych mohl dostat tisíc dolarů. A za židle a stoly, které Andrew udělal, mi nabízeli daleko víc. Nejen jednorázové koupě, ale úplné smlouvy na velkovýrobu. Kdybych byl některou takovou nabídku přijal, do dnešního dne by narostl pěkně tučný bankovní účet, a to jedině díky příjmům za Andrewovu řezbářskou práci - řádově by to dělalo několik stovek tisíc, řekl bych.“

Feingold si pohrával s ozdobnými nárameníky a knoflíčky své košile. „Dobré nebe, Geralde, tohle všechno mi vůbec nedává smysl. Bohatý muž chce zbohatnout ještě víc, a tak přiměje svého robota, aby se pustil do práce v rámci nějakého domácího průmyslu -“

„Už jsem ti řekl, John, že tyhle peníze by nebyly pro mě. Všechno je to kvůli Andrewovi. Chci začít jeho výrobky prodávat a chci, aby peníze byly ukládány na jméno Andrew Martin.“

„Bankovní účet na jméno robota?“

„Přesně tak. Proto jsem tě taky požádal, abys sem dnes zašel.“

Rád bych věděl, jestli by bylo legální, kdybych založil účet na Andrewovo jméno - účet, se kterým by Andrew mohl manipulovat sám, chápeš, jen jeho vlastní peníze, které by mohl použít přesně tak, jak bude chtít -“

Feingold zmateně vrtěl hlavou. „Legální? Aby robot vydělával a ukládal peníze? To si tedy nejsem jist. Pokud jsem kdy slyšel, žádný precedent neexistuje. Pochybuji, že by to nějaký zákon zakazoval, ale i tak - roboti nejsou lidé. Tak jak by mohli mít konto v bance?“

„Obchodní společnosti taky nejsou lidé, leda ve velice abstraktním smyslu toho slova: právní fikce, jak bys to asi nazval ty. A firmy přesto disponují bankovními účty.“

„Dobrá, bod pro tebe. Ale obchodní společnosti byly v očích zákona už před staletími uznány za subjekty oprávněné vlastnit majetek jakéhokoli druhu. Roboti, Geralde, nemají vůbec žádná zákonná práva, jak je ti určitě známo. A jen co se týče procedurálních záležitostí, dovol, abych ti připomenul, že společnosti také mívají své správce a úředníky, a ti podepisují papíry, kterými zakládají bankovní konto. Kdo asi otevře Andrewův účet? A bude to vůbec jeho účet, když ho otevřeš ty?“

„Zakládal jsem konta na jména svých dětí,“ oponoval Pán. „Účet však přesto patří jim. Kromě toho, Andrew se umí podepsat stejně dobře jako ty nebo já.“

„Ano. Ano, jistě, to jsem si myslel.“ Feingold se zvrátil dozadu, až křeslo zaskřípalo. „Nech mě přemýšlet, Geralde. Je to všechno tak neobvyklé. Existuje skutečně nějaké zákonné ustanovení, které by robotům zakazovalo vlastnit majetek, nebo se jen předpokládá, že to nemohou, protože sama taková představa natolik vybočuje ze zaběhaného způsobu uvažování, že na něco podobného nikdy nikdo ani nepomyslel? Musím si to vyhledat, než ti dokážu jednoznačně odpovědět. Je docela možné, že žádný takový zákon není, prostě proto, že robot s bankovním účtem je tak

absurdní představa, že nikdo nepovažoval za nutné se nad ní zamyslet. Nikdo se přece neobtěžoval prosadit schválení zákona, který by zakazoval stromům nebo zahradním sekačkám, aby vlastnily účet v bance -“

„Kočky a psi mají svoje konta. Svěřenecké fondy určené na péči o ně, které jim zanechal milující majitel. Soudy proti tomu neprotestují.“

„Další bod, máš pravdu. I když kočky a psi jsou alespoň živé bytosti. Roboti jsou neživí.“

„Nevidím v tom žádný rozdíl.“

„Neměl bys zapomínat, Geralde, že v naší společnosti přetrvávají určité předsudky proti robotům, mohl bych skoro říci jistý strach, který se na kočky a psy nevztahuje. Klidně se mohlo stát, že někdo skutečně uzákonil právní normy omezující právo robotů vlastnit majetek. Ale to se dá docela snadno zjistit. - Předpokládejme, že je to legální. Jak bys na to chtěl jít? Vzít Andrewa do banky a nechat ho, aby si promluvil s ředitelem?“

„Prostě si sem nechám poslat formuláře a Andrew je podepíše. Nemělo by být zapotřebí, aby se někde objevil osobně. Od tebe se ale chci dozvědět něco jiného, John: Co mohu udělat, abych Andrewa - a řekl bych, že i sebe - ochránil před negativní reakcí veřejnosti. I když bude možná naprosto legální, aby Andrew vlastnil bankovní účet, nejspíš se najdou lidé, kterým se to nebude moc líbit.“

„A jak na to přijdou?“ namítl Feingold.

„Jak zajistíme, aby na to nepřišli?“ opáčil Pán. „Když si od něho někdo koupí kus nábytku a vyplní šek na jméno Andrew Martin, tak -“

„Hm. Ano.“ Feingold na okamžik obrátil oči kamsi dovnitř. „Takže jedna věc, kterou bychom mohli udělat, je založit obchodní společnost, která by spravovala všechny finance uložené na jeho jméno - firmu s pěkným neosobním názvem, dejme tomu West

Coast Wood Artistry, Ltd. - a Andrew může být jejím prezidentem a jediným akcionářem, přestože my bychom sebe mohli jmenovat členy správní rady. To by mezi ním a nepřátelským světem postavilo ochrannou hráz. To by mělo stačit, Geralde. Když si Andrew bude chtít něco koupit, může si prostě vybrat plat z firemního konta. Nebo sám sobě vyplátí dividendy. Skutečnost, že je robot, nemusí být součástí veřejně přístupných záznamů. Pro ustavující formuláře budeme potřebovat jen jména akcionářů - ne jejich rodné listy. Samozřejmě, Andrew bude muset začít platit daň z příjmu. Ale pracovníci berního úřadu se sem nepohrnou, aby zjistili, jestli daňový poplatník Andrew Martin je člověk nebo ne. Budou se starat jen o jediné: jestli poplatník Martin platí daně včas.“

„Dobře. Výborně. Ještě něco?“

„Takhle spatra už mě nic nenapadá. Jestli na něco dalšího přijdu, až budu pátrat po precedencích, dám ti vědět. Ale mám pocit, že to vyjde. Dokud budeš všechno zařizovat pěkně potichu a řídit se doslovným zněním zákona o obchodních společnostech, nikdo se ti do cesty nepostaví. A kdyby někdo přece jen přišel na to, co se děje, a nelíbilo se mu to, tak bude na něm, aby se do toho pustil a zastavil tě - pokud se mu podaří dokázat, že má právně podložený důvod zasáhnout.“

„A pokud se někdo takový najde, John? Ujmeš se toho případu, když nás někdo bude žalovat?“

„Jistě. Za odpovídající palmáře.“

„Co by asi tak bylo odpovídající, co myslíš?“

Feingold se zasmál. „Přibližně něco takového jako tohle,“ ukázal na dřevem vykládanou plaketu.

„Celkem přijatelné,“ pokývl Pán.

„Ne že bych byl sběratel, chápeš. Ale má to určité umělecké kouzlo.“

„To tedy ano,“ souhlasil Pán.

Feingold se uchechtl a obrátil se k robotovi. „Andrew, bude z tebe - no, ne sice bohatý člověk, ale bohatý robot. Máš z toho radost?“

„Ano, pane.“

„A co máš v plánu podniknout se všemi těmi penězi, které si vyděláš?“

„Platit za to, co by jinak musel platit Pán. Ušetřím mu výdaje, pane.“

Příležitosti k čerpání z Andrewova bankovního účtu se vynořovaly daleko častěji, než kdokoli očekával. Jako každý stroj, bez ohledu na to, jak kvalitně vyrobený, také Andrew potřeboval čas od času opravu - a opravy robotů byly odjakživa nákladné. A pak tu samozřejmě byla pravidelná modernizace. Robotika vždycky patřila mezi dynamicky se rozvíjející odvětví, desetiletí za desetiletím šla kupředu závratným tempem, už od dob prvních těžkopádných, rozvrzaných výrobků, které nedokázaly ani mluvit. Řada zdokonalení, dotýkajících se vzhledu, funkcí a schopností robotů, byla nekonečná. Jak plynuly roky, roboti se stávali stále uhlazenějšími, stále všestrannějšími, pohybově obratnějšími a strukturálně odolnějšími.

Pán se postaral o to, aby Andrew měl možnost využít každou novinku, kterou Národní americká společnost pro výrobu robotů vyvinula. Když se na trhu objevil zdokonalený homeostatický okruh, Pán zajistil, aby ho okamžitě nainstalovali do Andrewa. Když bylo dovedeno k dokonalosti nové a daleko účinnější spojení nožních kloubů, využívající nejnovější technologie elastomerů, Andrew ho dostal. Když o pár let později zavládla móda propracovanějších obličejových panelů, vyrobených z uhlíkového vlákna zalitého do epoxidové matrice, které na rozdíl od těch dřívějších nevypadaly tolik jako karikatura lidského obličeje, Andrew byl patřičně upraven a získal vážnou, citlivou, vnímavou tvář umělce, kterou Pán - ovlivněn naléháním Malé Miss - už dávno považoval za vzhled odpovídající jeho povaze. Malá Miss chtěla, aby Andrew byl dokonalým vzorem kovové krásy, a Pán byl stejného názoru.

Všechny výdaje se přirozeně hradily z Andrewova konta.

Andrew na tom trval. Nechtěl ani slyšet o tom, že by Pán snad platil některé účty, které souvisely s Andrewovým

zdokonalováním. Z jeho podkrovní dílničky vycházel nepřetržitý proud nádherných výtvorů - jedinečné, mistrovsky zpracované šperky ze vzácných dřev, přepychový kancelářský nábytek, elegantní ložnicové soupravy, skvostné lampy a bohatě zdobené knihovny.

Nebylo zapotřebí ani výstavní síně, ani prodejních katalogů. O všechno se postarala pověst, která letěla od úst k ústům, a celá Andrewova produkce byla zadaná na celé měsíce a později roky dopředu. Zákazníci vypisovali šeky ve prospěch firmy Pacific Coast Artifactories, Inc., a Andrew Martin byl jediným zástupcem této společnosti, který byl oprávněn vybírat peníze z firemního konta. Kdykoli bylo zapotřebí, aby Andrew znovu navštívil závod Národní americké kvůli údržbě, platil za tyto výkony vlastnoručně podepsaným šekem společnosti Pacific Coast Artifactories.

Jedinou částí Andrewova těla, které se inovace žádným způsobem nedotkly, byly jeho pozitronické mozkové obvody. Pán na tom trval - pevně a nesmlouvavě.

„Ti noví roboti nejsou ani tak dokonalí jako ty, Andrew,“ prohlašoval. „Ti nejnovější jsou, po pravdě řečeno, opovrženímhodně primitivní stvoření. V Národní americké se jim podařilo přijít na to, jak vyrábět mozkové obvody ještě přesnější, ještě jednoznačnější, ještě dokonaleji zapadající do vyjetých kolejí, ale to je dvojsečný způsob zdokonalení. Tihle noví roboti se ani za mák nemění. Nemají žádnou mentální bystrost. Není v nich vůbec nic nepředvídatelného. Prostě dělají to, k čemu jsou určeni, a ani o ždíbec víc. Ty se mi zamlouváš víc, Andrew.“

„Děkuji, Pane.“

„V továrně ti samozřejmě řeknou, že současná generace jejich robotů se vyznačuje účinností ve výši 99,9 procenta, nebo letos už možná tvrdí, že to dělá rovných 100 procent. Dobrá, tím lip pro ně. Ale robot jako ty, Andrew - ty máš účinnost 102 procenta; možná 110 procent. Tohle oni nechtějí, ti lidé od Národní americké. Oni

touží po dokonalosti, a předpokládám, že jí dosáhli - přinejmenším mají představu dokonalosti. Dokonalý služebník. Bezvadně fungující mechanický člověk. Ale dokonalost může být příšerně omezující, Andrew. Nemyslíš? Jediné, k čemu směřuje, je něco jako bezduchá loutka, která není schopna překročit omezení předurčená jejím tvůrcem. Zdaleka ne jako ty, Andrew. Ty nejsi bezduchý, to už je nám všem jasné. A co se týče omezení -“

„Zajisté mám určitá omezení, Pane.“

„Samozřejmě že ano. Ale o tom teď nemluvíme, a ty to zatraceně dobře víš! Ty jsi umělec, Andrew, umělec v práci se dřevem, a když jsi umělec, tak někde v těch svých pozitronických obvodech musíš mít duši. Neptej se mě, jak se tam dostala - to nevím a nevědí to ani lidé, kteří tě sestrojili. Ale je tam. Umožňuje ti tvořit všechny ty nádherné věci, které vyrábíš. To proto, že tvoje obvody jsou staré poctivé nediferencované obvody. Zastaralé nediferencované obvody. A je to jen kvůli tobě, Andrew, že se tohoto typu už nepoužívá. Víš o tom?“

„Ano, Pane. Myslím, že vím, Pane.“

„To proto, že jsem pozval Merwina Manského sem a nechal ho, aby si tě pořádně prohlédl. Jsem přesvědčený, že on a Smythe nařídili stáhnout z výroby všechny roboty s nediferencovanými okruhy hned v tu chvíli, kdy se vrátili do továrny. Museli se cítit strašně ohrožení, když viděli, jaký jsi. Právě ta nepředvídatelnost je děsila.“

„Děsila, Pane? Jak bych mohl někomu připadat děsivý?“

„Manského jsi vyděsil, to vím jistě. Vystrašil jsi ho k smrti, Andrew. Viděl jsem, jak se mu třásly ruce, když Smythovi podával tu řezbu, kterou jsi udělal. Manský takové umělecké schopnosti u robota řady NDR neočekával. Ani ve snu ho nenapadlo, že by něco takového bylo vůbec možné, to se vsadím. A najednou jsi tu byl ty a tvoje skvělá díla. - Víš, kolikrát mi za posledních pět let telefonoval a snažil se mě umluvit, abych tě poslal zpátky do

továrny a oni tě tam mohli prozkoumat? Zkusil to devětkrát! Devětkrát! Pokaždé jsem odmítl. A když jsi skutečně musel zpátky do závodu kvůli modernizaci, schválně jsem Manského obešel a spojil se se Smythem nebo Robertsonem nebo s někým jiným z nejvyšších představitelů a vyžádal si od nich skálopevné záruky, že Manskému nedovolí, aby se hrabal ve tvých okruzích. I tak jsem se pokaždé bál, že to udělá tajně na svou pěst. No, Manky je teď na penzi a roboty s okruhy tvého typu už nevyrábějí, tak si myslím, že budeme mít konečně trochu klidu.“

V té době už se Pán vzdal svého místa v Oblastní legislatuře. Během uplynulých let se čas od času mluvílo o jeho kandidatuře na oblastního koordinátora, pokaždé však scházelo vhodné načasování. Pán měl pocit, že by měl ještě jedno volební období zůstat v Legislatuře a zajistit prosazení některých zákonných opatření, a mezitím byl zvolen nový koordinátor: zpočátku všem připadal pouze jako prozatímní náhradník, který se úřadu ujme jen na dobu, než bude Pán připraven ho převzít.

Pak se však ukázalo, že předpokládaný náhradník je skutečná osobnost, energický a rázný koordinátor, který zůstal ve funkci i další volební období a pak ještě další, až už byl Pán unavený životem na poli veřejných zájmů a ztratil zájem ucházet se o úřad koordinátora. (Nebo si snad jen připustil, že voliči by nyní v této pozici raději viděli někoho mladšího.)

Jak čas ubíhal, Pán se v mnoha ohledech měnil, nejen tím, že v něm vyhasl oheň osobního přesvědčení, který ho předurčil k úspěchu v dobách, kdy byl ještě novopečeným zákonodárcem. Vlasy mu zřídly a zešedly, tváře se vakovitě protáhly a ohnivé pronikavé oči už neviděly tak jasně. Ani jeho pověstný knír už nebyl tak naježený, tak zářivě plamenný. Andrew naproti tomu vypadal lépe, než když se s rodinou Martinových poprvé seznámil - dalo by se dokonce říct, že byl hezký svým robotickým způsobem.

Čas ubíhal a v domácnosti Martinových došlo i k dalším změnám.

Po třiceti letech v roli paní Martinové se Ma'am rozhodla, že by jí život mohl poskytnout lepší postavení než jen úlohu manželky váženého člena Oblastní legislatury. Po celý čas plnila povinnosti paní Gerald Martinové věrně a oddaně a nestěžovala si. Ale žila v této roli už dost dlouho.

A tak s politováním oznámila Pánovi své rozhodnutí. Rozešli se v dobrém a Ma'am odjela a přidala se ke kolonii umělců někde v Evropě - snad v jižní Francii, snad v Itálii. Andrew si nikdy nebyl jist, kde přesně (nebo jaký rozdíl, pokud vůbec nějaký, mezi Francií a Itálií vlastně je, protože pro něho to byla pouhá jména). Na jejích zřídkačasných dopisech Pánovi se objevovaly nejrůznější poštovní známky. Vzhledem k tomu, že Francie i Itálie byly provinciemi Evropské oblasti a přiřadily se k ní už před dráhnou dobou, dělalo Andrewovi potíže pochopit, proč přesto musejí používat vlastních poštovních známek. Bývalé státy však očividně lpěly na některých prastarých zvycích, přestože svět už dávno překonal vývojové období, které se vyznačovalo rivalitou nezávislých národů.

Obě dívky už také odrostly. Miss, která se podle všech známek změnila v oslnivě krásnou ženu, se provdala a odstěhovala se do jižní Kalifornie, a pak se vdala znovu a odstěhovala se do Jižní Ameriky, a pak oznámila ještě další sňatek a usídlila se v Austrálii. Ted' však žila v New York City a stala se básnířkou a o dalších manželích už nebyla řeč. Andrew měl podezření, že život, který Miss žije, není tak šťastný nebo úspěšný, jak by měl být, a bylo mu to líto. Připomínal však sám sobě, že mu není tak docela jasné, co si lidé představují pod pojmem „šťastí“. Třeba Miss žila právě tak, jak žít chtěla. Alespoň v to doufal.

Co se týkalo Malé Miss, z té vyrostla štíhlá, útlá žena s vystouplými lícními kostmi a vnímavým pohledem, skrývajícím

neobyčejnou vytrvalost a nezdolnost. Andrew nikdy neslyšel, že by v jeho přítomnosti někdo mluvil o její oslnivé kráse - vždycky se říkalo, že Miss je krásnější z obou sester, a Malou Miss chválili spíš pro pevný charakter než pro vzhled. Andrewovi však zlatovlasá Malá Miss odjakživa připadala daleko krásnější než její něžná, až příliš ladně rostlá starší sestra; jeho vkus však byl jen vkusem robota a on se nikdy neodvážil diskutovat s někým o otázkách lidského vzhledu. Takové chování by pro robota sotva bylo vhodné. V těchto otázkách v podstatě vůbec neměl právo na vlastní názor, jak si byl velmi dobře vědom.

Malá Miss se vdala zhruba rok poté, co absolvovala univerzitu, a žila teď nedaleko rodného domu, jen kousek na sever při pobřeží. Její manžel, Lloyd Charney, byl architekt, který vyrostl na Východě, ale s radostí se usadil na divokých březích severní Kalifornie, které jeho žena tak milovala.

Malá Miss mu také dala jasně na srozuměnou, že chce zůstat nablízku robotovi svého otce Andrewovi, který jí byl od raného dětství strážcem i učitelem. Lloyd Charney tím snad byl trochu překvapen, nic však nenamítal, a Malá Miss tedy zůstávala stálým hostem okázalého sídla Martinových, které teď obýval jen stárnoucí Pán a věrný Andrew.

Čtyři roky po svatbě Malá Miss porodila chlapce, který dostal jméno George. Měl pískově narezlé vlasy a veliké hloubavé oči. Andrew mu říkal Malý Pán. Když Malá Miss brala své dítě na návštěvu k dědečkovi, občas Andrewovi dovolila, aby chlapečka choval, dával mu pít z lahve a houpal ho po krmení.

Návštěvy Malé Miss a Malého Pána a chvíle, kdy se směl o dítě starat, se pro Andrewa staly dalším zdrojem velké radosti. Koneckonců, Andrew byl v jádru domácí robot série NDR, bez ohledu na to, jaké nadání projevoval k práci se dřevem nebo jak byl úspěšný v obchodním podnikání. Péče o děti patřila mezi činnosti, ke kterým byl doslova stvořen.

Andrew cítil, že po narození vnuka, který žil poblíž, má Pán zase někoho, kdo by nahradil ty, co odešli. Už dlouho se chtěl na Pána obrátit s neobvyklou žádostí, ale doposud stále váhal. Byla to právě Malá Miss - která už dost dlouho věděla, co má Andrew na srdci - kdo ho nakonec přiměl tuto žádost vyslovit.

Pán seděl u krbu v hlubokém rozložitém ušáku a v rukou držel těžkou starou knihu, ale bylo až příliš zřejmé, že nečte. Andrew se objevil v klenutém vchodu prostorné místnosti.

„Mohu vstoupit, Pane?“

„Víš, že se nemusíš ptát. Tenhle dům je tvůj právě tak jako můj, Andrew.“

„Ano, Pane. Děkuji, Pane.“

Robot přistoupil o několik kroků blíž. Jeho kovové podešve tiše klapaly po naleštěné podlaze z tmavého dřeva. Pak se zastavil a vyčkával, tichý, nehybný. Bude to velice obtížné, to věděl. Pán byl vždycky poněkud prudký a vznětlivý muž, ale ve stáří se změnil v člověka obzvláště prchlivých reakcí.

A dokonce tu byly i jisté aspekty prvního zákona, které bylo nutno brát v úvahu. Protože to, oč chtěl Andrew požádat, by Pána nejspíš mohlo natolik rozrušit, že by to starému muži ublížilo.

„Nuže?“ dotazoval se Pán po chvíli. „Nestůj tam tak, Andrew. Podle toho, jak se tváříš, je mi jasné, že se mnou chceš o něčem mluvit.“

„Výraz na mé tváři se nikdy nemění, Pane.“

„No tak je to tím, jak stojíš. Však víš, jak to myslím. Něco se děje. Ven s tím, Andrew.“

Andrew začal: „Chtěl bych říct, že - že -“ zaváhal. Pak spustil projev, který si pečlivě připravil. „Pane, nikdy jste se sebeméně nepokoušel ovlivňovat způsob, jakým nakládám s penězi, které vydělám. Vždycky jste mi umožňoval utrácet je právě tak, jak jsem chtěl. To od vás bylo neobyčejně laskavé, Pane.“

„Jsou to tvoje peníze, Andrew.“

„Jedině díky rozhodnutí, které jste dobrovolně učinil, Pane. Jsem přesvědčen, že pokud byste si je všechny nechal, neodporovalo by to liteře zákona ani v nejmenším. Místo toho jste pro mne založil obchodní společnost a umožnil mi převádět na ni mé příjmy.“

„Bylo by ode mne špatné, kdybych jednal jinak. Bez ohledu na to, jaká jsou či nejsou má zákonná práva ve věci tvých příjmů.“

„Nashromáždil jsem do dnešního dne poměrně značný majetek, Pane.“

„To samozřejmě doufám. Pracoval jsi velmi tvrdě.“

„Po zaplacení všech daní, Pane, a všech výdajů spojených s obstaráváním vybavení a materiálu i se zajištěním mé vlastní údržby a inovace se mi podařilo ušetřit bezmála devět set tisíc dolarů.“

„To mě v nejmenším nepřekvapuje, Andrew.“

„Chci vám je dát, Pane.“

Pán se zamračil - nejvíc jak se zamračit uměl, až mu obočí poklesla o neuvěřitelnou vzdálenost, rty se našpulily téměř až k nosu a knír se výhružně pohyboval nahoru a dolů - a zadíval se na Andrewa očima, které, přestože byly zakaleny stářím, stále ještě dokázaly vyzařovat nezanedbatelný stupeň hněvu.

„Cože? Co je tohle za nesmysl, Andrew?“

„Nejde ani v nejmenším o nějaký nesmysl, Pane.“

„Kdybych byl někdy stál o tvoje peníze, nebyl bych se namáhal se zakládáním tvé obchodní společnosti, co myslíš? A teď je zaručeně nechci. Mám i tak víc peněz, než abych věděl, co si s nimi počít.“

„Přesto, Pane, bych rád převedl své finance na váš účet -“

„Nevezmu si ani cent, Andrew. Ani jediný cent!“

„- ne jako dar,“ pokračoval Andrew, „ale jako kupní cenu něčeho, co mohu získat jedině od vás.“

Pán se na něho překvapeně zahleděl. Tvářil se zaraženě.

„Co by to asi mohlo být, co by sis ode mne mohl koupit, Andrew?“

„Svoji svobodu, Pane.“

„Tvou -“

„Svoji svobodu. Chci si koupit svoji svobodu, Pane. Až doposud jsem byl prostě částí vašeho movitého majetku, teď si však přeji stát se nezávislou bytostí. Provždycky si zachovám smysl pro loajalitu a závazky k vám, ale -“

„Pro Boha živého!“ zvolal Pán hrozným hlasem. Strnule se napřímil a odhodil knihu na zem. Rty se mu chvěly a na tváři mu vyrazily rudé skvrny. Andrew ho dosud nikdy neviděl tak pobouřeného. „Svobodu? Svobodu, Andrew? O čem to u všech všudy vlastně mluvíš?“

A s rozhněvaným výrazem opustil místnost.

Andrew zavolal Malou Miss. Ani ne tak kvůli sobě, jako proto, že Pánův hněv byl tak mocný, až se Andrew obával o zdraví starého muže, a Malá Miss byla jediný člověk na světě, který dokázal Pána ukonejšit i v tak zlostné náladě.

Když přijela, Pán byl nahoře ve své ložnici. Už tam byl dvě hodiny. Andrew doprovodil Malou Miss vzhůru po schodech a zaváhal, zastavil se přede dveřmi do pokoje, právě když chtěla vstoupit dovnitř. Zahlédl Pána, jak přechází sem a tam, pohyboval se s takovou rozhodností a prudkostí, že se zdálo, jako by vyšlapával cestičku ve starožitném orientálním koberci. Dvěma postavám na prahu nevěnoval sebemenší pozornost.

Malá Miss se ohlédla po Andrewovi.

„Proč čekáš tam venku?“ zeptala se.

„Nemyslím, že by bylo vhodné, abych se teď odvážil Pánovi na oči, Malá Miss.“

„Nebud' hloupý.“

„To já jsem ho tak rozrušil.“

„Ano, to je mi jasné. Ale s tím už se určitě vyrovnal. Jen pojd' se mnou dovnitř a společně to všichni za chvíli urovnáme.“

Andrew vnímal rytmický zvuk Pánových vytrvalých, nazlobených kroků. „Při vší úctě, Malá Miss, ani trochu mi nepřipadá, že už se s tím vyrovnal. Jsem přesvědčen, že ho to stále znepokojuje. A pokud ho rozzlobím ještě víc - Ne, Malá Miss. Nemohu do toho pokoje vstoupit. Ne, dokud mě neujistíte, že Pán je dostatečně klidný, aby mě mohl spatřit a nevystavoval se přitom nebezpečí.“

Malá Miss se na Andrewa na okamžik zadívala. Pak přikývla. „Tak dobře, Andrew. Chápu.“

Vešla do pokoje. Andrew slyšel, jak se rytmus Pánova nazlobeného přecházení poněkud zvolňuje. Slyšel hlasy: nejprve

Malé Miss, znějící mírně a klidně, a pak Pánův, který vybuchoval v erupcích vulkanického hněvu, a pak zase hlas Malé Miss, stejně klidný a tichý jako předtím, a zase Pánův, zdaleka už ne tolik bouřlivý. A pak znovu mluvila Malá Miss, pořád klidně, ale tentokrát už ne mírně: vlastně to znělo dost neústupně.

Andrew po celou dobu neměl tušení, co si říkají. Nebylo by pro něj obtížné nastavit své audioreceptory tak, aby mohl zřetelně zachytit celý rozhovor. Připadalo mu to však nevhodné; a tak jediné vyladění, které nastavil, posouvalo rozlišitelnost opačným směrem a umožňovalo mu hovor sledovat dostatečně na to, aby rozpoznal, zdali není zapotřebí jeho pomoci, ale ne natolik, aby rozuměl jednotlivým slovům.

Po nějaké době se Malá Miss objevila mezi dveřmi a řekla: „Andrew, můžeš teď prosím jít dál?“

„Jak už jsem řekl, dělá mi veliké starosti Pánova emoční úroveň, Malá Miss. Pokud bych snad svým příchodem znovu vzbudil jeho hněv -“

„Jeho emoční úroveň je v pořádku, Andrew. Nezabije ho, když vypustí trochu páry. Vlastně mu to spíš udělá dobře. A teď pojd' dovnitř. Pojd'.“

Byl to přímý rozkaz - spojený s oslabením potenciálů prvního zákona. Andrew neměl jinou možnost než poslechnout.

Spatřil, že Pán sedí ve svém ohromném křesle u okna - v mahagonovém křesle potaženém kůží, které pro něho Andrew udělal před patnácti lety - a přes kolena má přehozený pléd. Skutečně už byl klidný, ale v očích mu ocelově blýskalo, a jak seděl vzpřímen na svém trůnu, vyhlížel téměř jako rozhněvaný stárnoucí vládce, kterého obtěžují neposlušní vazalové. Andrewovu přítomnost důsledně ignoroval.

Malá Miss řekla: „No tak dobrá, táto. Můžeme si o tom přece v klidu a rozumně promluvit, ne?“

Pán pokrčil rameny. „Snažím se všechno probrat v klidu a

rozumně. Jako vždycky.“

„Ano, vždycky jsi byl takový, tati.“

„Ale tohle, Mandy - tak naprosto absurdní - nehorázný nesmysl, který mi Andrew předhodil!“

„Táto!“

„Promiň. Nedokážu zůstat klidný, když před sebou vidím tak absolutní šílenost.“

„Dobře víš, že Andrew od základu není schopen šílenosti. Šílenství prostě není součástí jeho specifikací.“

„Když mluví o tom, že chce svobodu - svobodu, proboha! - co jiného to může být než šílenost?“ A Pán začal znovu funět a rudnout.

Andrew ještě nikdy neviděl Pána v takovém stavu - nikdy. Znovu začal pociťovat neklid nad tím, že stojí v tomto pokoji a svou přítomností Pána vystavuje takovému riziku ohrožení zdraví. Pán vypadal téměř tak, jako by se o něj pokoušel záchvat mrtvice. A kdyby se mu snad něco stalo - něco, co by bylo přímým důsledkem skutečnosti, že Andrew tohle všechno začal -

Zasáhla Malá Miss. „Nech toho, táto! Už toho nech! Nemáš právo dělat okolo téhle záležitosti takový povyk!“

Andrewa ohromilo, že slyší Malou Miss mluvit s otcem tak příkře, tak vzdorně. Znělo to, jako když matka hubuje nezvedené dítě. V jediném záblesku si Andrew uvědomil, že běh času u lidí nakonec převrátí všechny obvyklé generační úlohy: že Pán, kdysi tak energický a vševládnoucí a vševědoucí, je nyní stejně slabý a zranitelný jako dítě, a že je teď úkolem Malé Miss, aby ho vedla a ukazovala mu cestu, zatímco on se ze všech sil snaží porozumět záhadnému běhu světa.

Andrewovi také přišlo poněkud podivné, že celá tato vysoce vypjatá scéna se má odehrávat před jeho očima. Nikdo z rodiny Martinových však samozřejmě po celých třicet let neváhal mluvit před Andrewem o čemkoli - ani o nejdůležitějších záležitostech.

Proč by také měli v jeho přítomnosti pociťovat nějaké zábrany? Byl to přece jenom robot.

„Svobodu,“ opakoval Pán. Hlas mu vázl v hrdle. „Pro robota!“

„Je to neobvyklé spojení, to ano. To připouštím, tati. Ale proč to bereš jako takovou osobní urážku?“

„Osobní? Beru to jako urážku logiky! Urážku zdravého rozumu! Podívej, Mandy, co bys řekla, kdyby za tebou přišla tvá veranda a řekla ti: ‚Chci svobodu. Chci se přestěhovat do Chicaga a být verandou tam. Myslím, že být verandou v Chicagu by pro mne osobně bylo daleko uspokojivější než zůstat zde.‘“

Andrew zahlédl, jak Malé Miss přeskočil sval na tváři. Znenadání pochopil, že Pánova prudká reakce na jeho žádost má určitě něco společného s rozhodnutím, ke kterému před lety dospěla Ma'am: s jejím rozhodnutím ukončit svazek s Pánem a odejít daleko odsud, hledat svobodu nezávislé ženy.

Lidské bytosti byly tak složité!

Malá Miss řekla: „Veranda neumí mluvit. Nemůže se rozhodnout, že se přesune jinam. Verandy nejsou inteligentní. Andrew ano.“

„Umělá intelligence.“

„Táto, mluvíš jako ten nejhorší bigotní zastánce Fundamentalistické společnosti pro humanitu! Andrew s tebou žije celá desetiletí! Znáš ho stejně dobře jako všechny členy své vlastní rodiny. - Co to říkám? On je členem tvé vlastní rodiny. A teď o něm zčistajasna začneš mluvit tak, jako by nebyl nic víc než jen nějaký zdokonalený typ vysavače! Andrew je osobnost, a ty to moc dobře víš.“

„Umělá osobnost,“ odporoval Pán. Důraz a přesvědčení se však z jeho hlasu vytrácely.

„Umělá, ano. To je bez debaty. Píšeme jedenadvacáté století, táto - a v tomhle směru pěkně pokročilé jedenadvacáté století. Určitě už jsme dnes schopni uznat, že roboti jsou komplikované a

složité organismy, které mají rozdílné osobnosti, mají pocity, mají - ano, mají duši.“

„Hrozně nerad bych takové tvrzení obhajoval u soudu,“ řekl Pán. Řekl to tiše, s náznakem pobavení v hlase, který ještě před několika okamžiky bouřil zlobou. Takže očividně znovu nabývá sebekontroly. Andrew pocítil závan úlevy.

„Nikdo po tobě nechce, abys ho hájil u soudu,“ nedala se Malá Miss. „Jen abys to uznal ty sám, ve svém vlastním srdci. Andrew po tobě chce, abys mu dal dokument, který by potvrzoval, že je svobodný jedinec. Je ochoten ti za takový papír štědře zaplatit, přestože by žádné placení nemělo být zapotřebí. Bylo by to pouhé prohlášení jeho autonomie. Co je na tom tak hrozného, jestli se smím zeptat?“

„Nechci, aby mě Andrew opustil,“ řekl Pán nevrle. „Ach! To je ono! Tak o to tady jde, vid', táto?“ Z Pánových očí teď vyprchal veškerý žár. Jako by se topil v sebelítosti. „Jsem starý člověk. Má žena odešla už dávno, starší dcera se odcizila, mladší se odstěhovala a žije svým vlastním životem. Zůstal jsem v tomhle domě sám - kromě Andrewa. A teď chce odejít i on. Tak to tedy ne. Andrew je můj. Patří mi a já mám právo nařídít mu, aby tu zůstal, ať se mu to líbí nebo ne. Celé ty roky tady měl zatraceně zlaté časy, a jestli si myslí, že mě může prostě opustit, teď když začínám být starý a nemocný, tak -“

„Táto -“

„Tak na to může klidně zapomenout!“ vykřikl Pán. „Zapomenout! Zapomenout! Zapomenout!“

„Zase se rozčiluješ, táto.“

„No a proč ne?“

„Zpomal, uklidni se. Kdy se Andrew zmínil o tom, že by tě chtěl opustit?“

Pán se tvářil zmateně. „A co jiného by tím asi myslel, když chtěl svobodu?“

„Jediné, co chce, je kus papíru. Právní dokument. Hromada slov. Nemá v úmyslu kamkoli odejít. Copak si představuješ, že uteče do Evropy a zařídí si tam truhlářskou dílnu? Ne. To ne. Zůstane pěkně tady. Bude pořád tak věrný, jako byl vždycky. Když mu dáš rozkaz, poslechne bez ptaní, jako vždycky. Ať řekneš cokoli. To se nezmění. Vlastně se nic nezmění. Andrew by nikdy nedokázal opustit tento dům, kdybys mu to zakázal. Nemůže si pomoci. Má to v sobě. Jediné, co chce, je formální prohlášení, tati. Chce, aby ho prohlásili za svobodného. Je to tak strašné? Je to pro tebe taková hrozba? Copak si to nezaslouží, táto?“

„Tak tomuhle ty tedy věříš, je to tak? Nějaký nový nesmysl, který sis vzala do hlavy?“

„Není to nesmysl, tati. A nakonec ani nový. Proboha, mluvili jsme o tom s Andrewem celé roky!“

„Mluvili jste o tom celé roky, říkáš? Roky?“

„Ano, roky. Probírali jsme to znovu a znovu. Vlastně to byl především můj nápad. Řekla jsem mu, že je z jeho hlediska podivné, aby o sobě musel uvažovat jako o nějakém chodícím nářadí, když je ve skutečnosti o tolik víc než jen tohle. Když jsem mu to poprvé navrhla, vůbec se mu to nelíbilo. Ale pak jsme si o tom povídali dál, a za nějaký čas jsem poznala, že začíná chápat, a pak mi řekl velice přímým způsobem, že by velmi rád byl svobodný - ‚Dobře,‘ odpověděla jsem mu tenkrát. ‚Řekni to mému tátovi a on to zařídí.‘ Ale on se bál. Pořád to odkládal, protože měl strach, že by ti tím ublížil. Nakonec jsem ho donutila, aby ti to řekl.“

Pán pokrčil rameny. „Byla to hloupost. On neví, co je svoboda. Jak by taky mohl? Je to robot.“

„Pořád ho podceňuješ, táto. Andrew je moc zvláštní robot. Čte. Přemýšlí o tom, co přečetl. Rok po roce se učí a zdokonaluje. Když sem přišel, tak možná byl jen mechanická loutka jako ti ostatní, ale schopnost rozvíjet se už byla v něm, v jeho

pozitronických obvodech, ať už o tom jeho tvůrci věděli nebo ne, a on jí dokonale využil. Táto, já Andrewa znám a říkám ti, že je po všech stránkách právě tak složitý tvor jako -, jako - ty nebo já.“

„Nesmysl, děvče.“

„Jak jen to můžeš říct? On cítí. To přece musíš vědět. Nejsem si jistá, co cítí, většinou ne, ale často ani nevím, co hluboko uvnitř cítíš ty, a ty přece máš schopnost měnit výraz tváře a používat nejrůznější gesta a mimiku, kterou on použít nedokáže. Když s ním mluvíš, okamžitě je jasné, že reaguje na všechny abstraktní pojmy - jako je láska, strach, krása, věrnost a stovka jiných - právě tak jako ty nebo já. Co kromě toho je tak důležité? Když se reakce někoho jiného tolik podobají tvým vlastním, co jiného si můžeš myslet, než že ten druhý je určitě skoro stejný jako ty?“

„On není jako my,“ namítl Pán. „Je něco úplně jiného.“

„Je někdo úplně jiný,“ opravila ho Malá Miss. „A ne tak jiný, jak bys chtěl, abych si myslela.“

Pán pokrčil rameny. V místech, kde mu před chvílí plály na tvářích rudé skvrny hněvu, teď jeho pleť šedivě prosvítala. Vypadal velmi, velmi starý a unavený.

Dlouho mlčel, hleděl na své boty a přitahoval si pléd těsněji k tělu. Stále ještě vyhlížel jako prastarý vládce, strnulý a vzpřímený, ale teď už to byl spíš vládce, který vážně zvažuje možnost abdikace.

„Tak dobrá,“ řekl nakonec. V hlase mu zazněl nádech hořkosti. „Vyhrálas, Mandy. Jestli chceš, abych s tebou souhlasil a uznal, že Andrew je osobnost, a ne stroj, souhlasím. Andrew je osobnost. Tak. Teď jsi spokojená?“

„Nikdy jsem neřekla, že je Andrew osobnost, tati.“

„Přesně vzato ano. Užila jsi právě tohoto slova.“

„Tys mě opravil. Řekls, že je umělá osobnost, a já s tím souhlasila.“

„No dobrá. Dejme tomu. Shodneme se na tom, že Andrew je

uměle vytvořená osobnost. A co s tím? Co se změní, když ho budou označovat za umělou osobnost místo za robota? Jen si tu hrajeme se slovíčky. Padělanou bankovku můžeš mít za bankovku, ale pořád je to jen padělek. Můžeš o robotovi říkat, že je umělá osobnost, ale on pořád zůstane -“

„Táto, jediné, co po tobě chce, je, abys mu zaručil svobodu. Dál bude žít tady a udělá všechno, co bude v jeho silách, abys měl příjemný a pohodlný život, přesně jako to dělá ode dne, kdy sem přišel. Ale chce, abys mu řekl, že je svobodný.“

„To je nesmyslné prohlášení, Mandy.“

„Možná pro tebe. Pro něj ne.“

„Ne. Víím, jsem starý, ale nejsem ještě docela senilní, přinejmenším ještě ne. Mluvíme tady o vytvoření gigantického právního precedentu. Když roboti dostanou svobodu, neznamená to ještě, že budou zrušeny tři zákony, ale zaručeně se tím otevře široká oblast právnických tahanic o práva robotů, stížnosti robotů, roboti sem a roboti tam. Roboti budou běhat k soudu a žalovat lidi za to, že je nutí dělat nepříjemnou práci, že jim nedávají dovolenou, nebo jen proto, že s nimi nezacházejí přívětivě. Národní americkou společnost pro výrobu robotů budou roboti žalovat kvůli tomu, že jim do mozku vkládá tři zákony, protože nějaký pokoutní advokát vyrukuje s tvrzením, že to je porušování jejich ústavního práva na život, svobodu a honbu za štěstím. Roboti budou chtít volební právo. Ach Mandy, copak to nevidíš? Všem to jen způsobí obrovské bolení hlavy.“

„Nemusí k tomu dojít,“ namítla Malá Miss. „Nemusíme z toho přece dělat světově proslulý soudní případ. Je to prostě dohoda mezi Andrewem a námi. Jediné, co skutečně chceme, tatí, je soukromě vyhotovený právní dokument, sestavený Johnem Feingoldem: ty ho podepíšeš, já budu svědek a dáme ho Andrewovi, aby tak mohl doložit, že -“

„Ne. To by bylo naprosto k ničemu. Podívej, Mandy, já

podepíšu takový papír a pak umřu, a Andrew se postaví na zadní a prohlásí: ‚Tak se tu mějte, já jsem svobodný robot a jdu do světa hledat princeznu a půl království, a tady mám papír, který to dokazuje,‘ a jakmile otevře ústa a někomu tohle řekne, vysmějí se mu do tváře, roztrhají jeho bezvýznamný kousek papíru, pošlou ho zpátky do továrny a rozeberou ho. Protože kus papíru mu neposkytne pražádnou ochranu, která by v naší společnosti měla sebemenší platnost. Ne. To ne. Jestli trváš na tom, abych udělal něco tak nesmyslného, musím to udělat pořádně, nebo se tím vůbec nebudu zatěžovat. Nemůžeme Andrewovi dát svobodu prostě tak, že sepíšeme nějaký papír závazný jen pro nás. Tohle je záležitost pro soud.“

„Výborně. Tak to vyřídíme soudní cestou.“

„Copak nechápeš, co by to znamenalo?“ Pán pozvedl hlas. Už se zase zlobil. „Zaručeně se vynoří všechny problémy, o kterých jsem ti zrovna říkal. Dojde k nesmírně rozsáhlému sporu. A pak, vyplňovat soudní dokumenty - podávat odvolání - protesty veřejnosti - a nakonec výrok soudu. Který bude v náš neprospěch, to je bez debaty.“

Zpražil Andrewa pohledem. „Ty tam, podívej se na to!“ V jeho hlase se ozval obhroublý, rezavý podtón, který Andrew dosud nikdy neslyšel. „Dochází ti, o čem to tu mluvíme? Jediný způsob, jak ti mohu dát svobodu, pokud to má mít alespoň sebemenší význam, je využít platných právních postupů. Ale pro osvobození robotů žádné právní postupy neexistují. Jakmile se tahle záležitost dostane k soudu, nejen že nedosáhneš svého cíle, ale soud oficiálně vezme na vědomí existenci veškerých peněz, které jsi nashromáždil, a přijdeš i o ně. Řeknou ti, že robot nemá žádné zákonné právo vydělávat peníze nebo založit si bankovní účet, aby je měl kam ukládat, a buďto ti je zkonfiskují rovnou, nebo mě přinutí, abych ti je vzal sám, přestože já tvé peníze nepotřebuji a ani po nich netoužím. Pro mě to bude zahanbující a ty utrpíš

těžkou ztrátu. Svobodný stejně nebudeš, ať už to pro tebe znamená cokoli, a ztratíš i své cenné bankovní konto. Nu, co říkáš, Andrew? Stojí ti celý ten žvást za riziko, že přijdeš o své peníze?“

„Svoboda se nedá zaplatit, Pane,“ odvětil Andrew. „A naděje, že získám svobodu, je cennější než jakákoli suma peněz, kterou snad vlastním.“

Andrewovi dělalo velké starosti, že akce spojené se získáním jeho svobody by mohly Pánovi způsobit další obtíže. Pán teď byl velice křehký - tuto skutečnost nebylo možné zakrývat ani uhýbat před jejími důsledky - a jakákoli událost, která by snad odčerpávala Pánovy umdlévající síly, cokoli, co by ho mohlo rozzlobit nebo vyvést z rovnováhy nebo jinak rozrušit, mohlo též až příliš snadno ohrozit jeho život.

Andrew přesto cítil, že je navýsost důležité, aby dál naléhal na urychlené vyřešení svého právního problému, když už s touto záležitostí jednou začal. Ustoupit by v tuto chvíli znamenalo totéž co zradit vlastní integritu. Bylo by to popření nezávislé a vlastní silou poháněné osobnosti, kterou vnímal, jak se v jeho pozitronickém mozku rodí a vyvíjí rok po roce.

Zpočátku ho projevy existence této osobnosti mátly a dokonce děsily. Připadalo mu nesprávné, že by v něm něco takového mohlo být, jako by šlo o strukturní defekt. Ale jak čas ubíhal, zvykl si existenci tohoto nového prvku přijímat jako skutečnost. Osobnost skrytá hluboko uvnitř teď vyžadovala svobodu - právo nebýt otrokem, právo nebýt věcí - a musela ji mít.

Andrew věděl, že riskuje. Soud mohl sdílet jeho přesvědčení, že svoboda se nedá zaplatit - ale mohl také snadno rozhodnout, že neexistuje žádná cena, jakkoli velká, za kterou by si robot mohl koupit svobodu.

Andrew byl ochoten spolehnout se na tuto nejistou možnost. Ale jiné riziko - riziko ohrožení Pánova zdraví - mu působilo velké starosti.

„Obávám se o Pána,“ svěřil se Malé Miss. „Taková publicita - spory - rozruch -“

„Neměj strach, Andrew. Před tím vším ho ochráníme, to ti slibuji. Právníci Johna Feingolda se o to postarají. Všechno je čistě

jen procedurální záležitost. Táta s tím osobně vůbec nebude mít co dělat.“

„A co když ho předvolají k soudu?“ namítl Andrew.

„Nepředvolají.“

„A co když přece,“ trval Andrew na svém. „Nakonec je mým majitelem. A kromě toho známým bývalým členem Legislatury. Co když dojde na soudní obsílku? Pak se bude muset dostavit. Budou se ho ptát, proč si myslí, že bych měl být svobodný. On o tom vlastně ve skutečnosti ani není přesvědčen - všechno to dělá výhradně kvůli vám, Malá Miss, o tom vůbec nepochybuji - a přesto bude muset k soudu, tak starý a nemocný, aby svědčil ve prospěch žádosti, vůči které má značné výhrady. To ho zabije, Malá Miss.“

„Nepředvolají ho k soudu.“

„Jak mě o tom můžete ujistit? Nemám právo dopustit, aby mu někdo uškodil. Nejsem schopen dopustit, aby mu někdo uškodil. - Myslím, že musím svou žalobu stáhnout.“

„To nemůžeš,“ řekla Malá Miss.

„Ale jestli by soudní projednávání mého případu mělo být přímou příčinou smrti vašeho otce -“

„Začínáš být přetažený, Andrew. A vymýšlíš si interpretace prvního zákona, které jsou naprosto neopodstatněné. Můj otec není v této kauze obžalovaným, není ani žalující stranou, a nebude dokonce ani svědčit. Nemyslíš, že člověka, který byl na tomto poli tak známou a významnou osobností, dokáže John Feingold zaštitit před nepřijemnostmi v podobě soudní obsílky? Říkám ti, Andrew, že ho ochrání. Když to bude nutné, postarají se o to někteří nejmocnější lidé v této Oblasti. Ale ono to nutné nebude.“

„Byl bych rád, kdybych si tím mohl být stejně jist jako vy.“

„To bych taky ráda. Důvěřuj mi, Andrew. Nezapomínej, že je to můj otec. Mám ho raději než cokoli na - Víš, mám ho moc ráda. Ani ve snu by mě nenapadlo, že bych tě nechala vyrukovat s

tímhle případem, kdybych měla pocit, že by ho to mohlo nějak ohrozit. To mi musíš věřit, Andrew.“

A tak jí nakonec uvěřil. Stále ho zneklidňovala možnost, že Pán by mohl být do případu nějak zatažen. Ale ujištění Malé Miss stačilo k tomu, aby získal větší jistotu a mohl pokračovat.

Do domu Martinových se dostavil úředník z Feingoldovy kanceláře a přinesl Andrewovi papíry k podpisu. Andrew se podepsal, hrdě, okázale, čitelným Andrew Martin, stejnými pevnými, smělymi tahy, jaké používal při podpisování šeků už tolik let, od založení své obchodní společnosti.

Žaloba byla podána u Oblastního soudu. Měsíce ubíhaly a nic zvláštního se nedělo. Andrewovi občas doručili nějaký nudný právnícký dokument, pečlivě svázaný v tradičních tuhých deskách, a Andrew ho vždycky rychle pročetl a podepsal a poslal zpátky a pak zase na několik měsíců zavládlo mlčení.

Pán byl teď velmi slabý. Andrew se občas přistihl při myšlence, že by pro Pána možná bylo lepší, kdyby v míru zemřel ještě dřív, než bude zahájeno soudní projednávání celého případu, a byl tak ušetřen možnosti jakéhokoli citového rozrušení.

Taková myšlenka byla pro něho děsivá. Andrew ji vykázal ze svého mozku.

„Dostali jsme se na pořad jednání,“ oznámila mu Malá Miss konečně. „Ted' už to nebude dlouho trvat.“

A právě jak Pán předvídal, soudní řízení nebylo ani zdaleka jednoduché.

Malá Miss Andrewa ujišťovala, že půjde jen o to, vystoupit před soudcem, přednést žádost o úřední vyhlášení jeho statutu svobodného robota a pak jen nečinně přihlížet a čekat, až soudce provede patřičná zkoumání, prostuduje právní precedenty a oznámí své rozhodnutí. Kalifornský obvod Oblastního soudu byl pověstný svou prozíravostí při posuzování právních problémů, a jak tvrdila Malá Miss, Andrew měl všechny důvody věřit, že

soudce za čas rozhodne v jeho prospěch a vydá nějaký certifikát dokládající statut svobodného robota, o který Andrew usiloval.

První náznaky toho, že celá záležitost bude přece jen o něco složitější, se vynořily ve chvíli, kdy kancelář firmy Feingold a Feingold obdržela oznámení Oblastního soudu - od soudce Harolda Kramera, který předsedal Čtvrtému obvodu - že ve sporu Martin versus Martin byly podány protižaloby.

„Protižaloby?“ zeptala se Malá Miss. „A co to znamená?“

„Znamená to, že dojde k zásahu ze strany odpůrců,“ vysvětloval Stanley Feingold. Stanley se teď stal hlavou celé firmy - starý John Feingold už byl napůl v penzi - a Andrewova případu se ujal osobně. Byl svému otci tolik podobný, od vypouklého břicha až po přátelský úsměv, že by se téměř mohl vydávat za Johnovo mladší dvojče. Ale nikdy nenosil jasně zelené kontaktní čočky.

„Kdo bude proti nám zasahovat?“ domáhala se Malá Miss. Stanley zhluboka nabral dech. „Za prvé, Oblastní federace pracujících. Obávají se, že pokud roboti získají svobodu, dojde k úbytku pracovních míst.“

„To je stará historie. V tuhle chvíli na celém světě není dost praceschopných lidí, aby bylo možno obsadit všechna volná pracovní místa, a každý to ví.“

„Bez ohledu na to, lidé z Federace se vždycky vrhnou do boje, aby zabránili jakýmkoli změnám, které by mohly dál rozšiřovat pojetí práv robotů. Pokud by roboti získali statut svobodných právních osob, mohlo by se stát, že budou vyžadovat vyšší pracovní postavení - členství v odborech - všechny takové věci.“

„Absurdní.“

„Ano, to já vím, paní Charneyová. Nicméně už podali intervenční žalobu proti naší žádosti. A zdaleka nejsou jediní.“

„Kdo ještě?“ otázala se Malá Miss zlověstným tónem. „Národní americká společnost pro výrobu robotů,“ řekl Feingold.

„Oni taky?“

„Je to skutečně tak překvapující? Tato firma je jediným výrobcem robotů na světě, paní Charneyová. Roboti jsou jejich základním produktem. Produktem, nutno dodat, s důrazem na tomto slově - a produkty jsou neživé věci. Představitelé Národní americké znepokojuje myšlenka, že by snad někdo mohl začít roboty považovat za něco víc než jen výrobek. Národní americká má zřejmě strach, že pokud se Andrewovi podaří získat pro roboty svobodu, mohlo by se také podařit vydobýt jim další práva - občanská práva, lidská práva. Takže proti tomu samozřejmě chtějí bojovat. Stejně jako výrobce lopat a krumpáčů, který považuje své produkty za pouhé neživé nástroje, a ne za osoby, paní Charneyová, a s velkou pravděpodobností by se postavil proti jakémukoli soudnímu rozhodnutí, které by jeho lopatám a krumpáčům přiznávalo jistý stupeň občanských práv a mohlo by tak lopaty a krumpáče dovést k pokusu ovlivnit způsob, jakým jsou vyráběny, skladovány a prodávány.“

„Nesmysl. Absolutní nesmysl!“ zvolala Malá Miss s takovou prudkostí v hlase, jaká by dělala čest i Pánovi.

„Souhlasím,“ přikývl Stanley Feingold diplomaticky. „Ale protižaloby byly přesto podány. A kromě těchto dvou jsou tu ještě další. Střetli jsme se také s námitkami ze strany -“

„To je jedno.“ Malá Miss zavrtěla hlavou. „Nechci poslouchat celý zbytek seznamu. Prostě tam jděte a rozmetejte jeden každý přihlouplý argument, se kterým se ti reakcionáři vytasí.“

„Víte, že udělám, co bude v mých silách,“ řekl Feingold. Z jeho hlasu však neznělo velké přesvědčení. Další událost významná pro vývoj celé záležitosti se odehrála necelý týden před procesem. Malá Miss zavolala Feingoldovi a řekla: „Stanley, právě jsme dostali oznámení, že v pondělí přijdou do otcova domu technici a budou instalovat speciální spoje kvůli soudnímu projednávání.“

„Ano, samozřejmě, paní Charneyová. To je běžný postup.“

„Copak se přelíčení bude odehrávat v domě mého otce?“

„Andrewova výpověď se bude snímat tam, ano.“

„A zbytek procesu?“

„Přesně vzato to není proces, paní Charneyová.“

„Tak tedy zbytek jednání. Kde ten se bude konat? V soudní síni u soudce Kramera?“

„Obvyklý postup,“ vysvětloval Feingold, „bývá ten, že se každá zainteresovaná strana účastní prostřednictvím elektronického spojení. Soudce přijímá všechny vstupy ve své kanceláři.“

„Takže nikdo už nechodí k soudu osobně?“

„Zřídka, paní Charneyová. Velice zřídka.“

„Ale pořád se to ještě stává?“

„Jak jsem řekl, velice zřídka. Celý svět je dnes natolik decentralizován a lidé rozesetí na tak ohromných vzdálenostech - je mnohem snazší všechno vyřídit pomocí elektronických spojů.“

„Chci, aby se tahle pře odehrávala v soudní síni.“ Feingold na ni zaraženě pohlédl. „Máte nějaký zvláštní důvod, proč -“

„Ano. Chci, aby soudce mohl Andrewa vidět na vlastní oči, poslouchat jeho skutečný hlas, aby si mohl zblízka vytvořit názor na jeho charakter. Nechci, aby si Andrewa představoval jako nějaký neosobní stroj, jehož hlas a obraz k němu přichází telefonní linkou. Kromě toho bych byla velice nerada, aby táta musel čelit napětí a zmatku, až do jeho domu vtrhnou týmy mechaniků a začnou po zdech natahovat dráty pro bůhvíjaký typ přenosu, kterého bude zapotřebí.“

Feingold přikývl. Tvářil se ustaraně. „Abych takhle na poslední chvíli zajistil projednávání v soudní síni, paní Charneyová, musel bych podat zmateční -“

„Tak to podejte.“

„Intervenující strany budou zaručeně protestovat proti

nadbytečným výdajům a vzniklým obtížím.“

„Tak ať se slyšení zúčastní na dálku. Nechtěla bych jim způsobit sebemenší obtíže, to za nic na světě. Ale Andrew a já máme v úmyslu osobně se dostavit do té soudní síně.“

„Andrew a vy, paní Charneyová?“

„Copak jste si myslel, že v takový den zůstanu doma?“

A tak se stalo, že byl vydán patřičný soudní příkaz a intervenující strany reptaly, ale nedokázaly vznést žádné opodstatněné námitky - protože osobní účast u soudu stále patřila k nezadatelným právům každého jedince a výpověď prostřednictvím elektronického zařízení zdaleka nebyla povinná - a ve stanovený den se Andrew a Malá Miss dostavili do nečekaně skromné kanceláře soudce Kramera v úřadovně Čtvrtého obvodu Oblastního soudu k dlouho očekávanému slyšení ve věci žádosti, která byla, čistě z technických důvodů, na programu jednání vedena jako Martin versus Martin.

Stanley Feingold je doprovázel. Soudní síň, překvapivě malá a všední, se nacházela v unaveně vyhlížející budově, která snad pocházela ještě z dvacátého století. Byla to nevelká, skromná místnost: na jedné straně prostý stůl pro soudce, pak pár nepohodlných židlí pro ty řídké případy, kdy někdo ze zúčastněných trval na tom, že se k jednání dostaví osobně, a výklenek, který ukrýval elektronické záznamové zařízení.

Jediní další lidé v místnosti byli soudce Kramer sám - tmavovlasý muž nečekaně mladistvého vzhledu, s bystrýma, jiskrnýma očima - a právník jménem James Van Buren, který zastupoval všechny protistrany, sloučené v jediný blok. Zástupci jednotlivých odpůrců nebyli přítomni. Jejich prohlášení budou promítnuta na obrazovce. Nemohli udělat nic, aby zvrátili vydání soudního příkazu, který Feingold zajistil, ale nijak netoužili vydat se k soudu osobně. Téměř nikdo to nikdy nedělal. Vzdali se tedy práva být v soudní síni fyzicky přítomni a vydali obvyklá

záznamová prohlášení.

Stanoviska odpůrců byla prezentována jako první. Neobjevilo se v nich pranic překvapivého.

Mluvčí Oblastní federace pracujících se příliš nesnažil klást přímý důraz na předpovídanou hrozbu větší pracovní konkurence mezi roboty a lidmi, pokud by Andrewovi byla přiznána svoboda, o kterou žádal. Zvolil pro svůj projev daleko širší, vznešenější přístup:

„V průběhu celé historie lidstva, od chvíle, kdy první neandertálský člověk začal otloukat hrany pazourku a vyrábět rydla, škrabky a pěstní klíny, které se staly jeho prvními nástroji, jsme si byli vědomi toho, že jsme živočišným druhem předurčeným k ovládnutí vlastního životního prostředí a k prosazení své nadvlády pomocí mechanických prostředků. Postupně, jak narůstala složitost a výkonnost našich nástrojů, jsme se však vzdali značného podílu vlastní nezávislosti - stali jsme se závislími na vlastních nástrojích, jistým způsobem tedy byla oslabena naše schopnost vyrovnat se bez jejich pomoci s životními okolnostmi. A nyní jsme konečně vyvinuli nástroj tak dokonalý, zdatný a přizpůsobený tolika různým funkcím, že se téměř zdá, jako by měl lidskou inteligenci. Samozřejmě mluvím o robotovi. Jistěže obdivujeme genialitu robotiků, tleskáme úžasné všestrannosti jejich výrobků. Dnes jsme však konfrontováni s novou a děsivou možností, že jsme si stvořili své vlastní nástupce, že jsme sestavili stroj, který ani neví, že je stroj, který se domáhá toho, aby byl uznán za svéprávného jedince s právy a výsadami člověka - a který by díky své vrozené mechanické převaze, fyzické trvanlivosti a síle, zásluhou skvěle vytvořeného pozitronického mozku a těla, které má blízko k nesmrtelnosti, jednou snad skutečně mohl - jakmile získá zmíněná práva a výsady - začít sám sebe považovat za našeho pána! Jaká ironie! Vytvořit nástroj tak kvalitní, že začne rozkazovat svým vlastním tvůrcům! Nechat se

nahradit vlastní technikou - odsunout do starého železa, vyhostit na smetiště evoluce -“

A tak dál a dál, jedna zvukná fráze za druhou. „Zase ten frankensteinovský komplex,“ mumlala si Malá Miss znechuceně. „Golemovská paranoia. Zas jednou vytáhli na světlo všechny ty ignorantské antivědecké, antistrojové, antipokrokové strašáky.“

Přesto i ona musela připustit, že to byla výmluvná obhajovací řeč. A Andrew nehybně seděl, díval se na obrazovku, poslouchal, jak právní zástupce Federace pracujících chrlí jeden předobraz apokalypsy za druhým, a bezděčně přemítal o tom, proč si někdo myslí, že by roboti snad chtěli nahradit člověka a odsunout ho na jakékoli smetiště.

Roboti tu byli proto, aby sloužili. To bylo smyslem jejich existence. Dalo by se téměř říci, že to byla jejich radost. Ale dokonce i Andrew se přistihl při myšlence, jestli by se skutečně nemohlo stát, že jak se roboti budou více a více podobat lidským bytostem, bude možná tak obtížné rozlišit jedny od druhých, že lidé, kteří postrádají vrozenou dokonalost robotů, by skutečně mohli začít sami sebe považovat za druhořadou rasu. Konečně zástupce Federace pracujících ukončil své tirády. Obrazovka potemněla a soud vyhlásil krátkou přestávku. Pak přišla řada na mluvčí Národní americké společnosti pro výrobu robotů.

Jmenovala se Ethel Adamsová. Byla to kostnatá žena středních let, s hranatou postavou a přísným obličejem, která se - nejspíš ne tak docela náhodou - překvapivě podobala oslavované robopsycholožce Susan Calvinové, významné a široce vážené osobnosti vědy minulého století.

Ethel Adamsová se na rozdíl od předchozího řečníka nedala strhnout k nabubřelé rétorice. Jasně a přehledně konstatovala, že pokud by soud vyhověl Andrewově žádosti, pro Národní americkou by to znamenalo značné komplikace v oblasti vývoje a výroby robotů, kteří byli jejím hlavním produktem; že pokud by

někdo mohl poukazovat na skutečnost, že Národní americká společnost pro výrobu robotů nevyrábí stroje, ale svobodné občany, mohla by být vystavena všemožným novým omezením ohromného rozsahu, která by kriticky zbrzdila práci; krátce řečeno, že by se tak samotný rozvoj vědy ocitl ve zbytečném ohrožení.

Názor Národní americké byl samozřejmě pravým opakem postoje, který předtím prezentoval mluvčí Federace pracujících. Ten považoval technický pokrok za něco, čeho je třeba se bát; Ethel Adamsová varovala před vážným nebezpečím ohrožujícím samotnou jeho existenci. Ale takové rozpory se daly víceméně očekávat, jak Stanley Feingold Malé Miss a Andrewovi také řekl. Skutečnými zbraněmi užitými v dnešním souboji byly emoce, ne seriózní logické závěry.

Na svou příležitost však čekal ještě jeden řečník: Van Buren, právník, který se dostavil k soudu osobně jako generální zástupce všech, kdo se rozhodli vystoupit proti Andrewově žádosti. Van Buren byl vysoký muž impozantní postavy, vyznačující se typickým vzhledem senátora: krátce střižené prošedivělé vlasy, drahý oblek, dokonale vzpřímený postoj. Navíc soudu nabídl neobyčejně věcný a prostý argument a v žádném případě se nepokoušel manipulovat s emocemi:

„Problém, o kterém tu dnes jednáme, Vaše Ctihodnosti, je svou podstatou tak základní - dokonce tak triviální - že si ani nejsem docela jist, proč jsme se tu vlastně sešli. Stěžovatel, robot NDR-113, požádal svého majitele, ctihodného Geralda Martina, aby ho prohlásil za ‚svobodného‘. Svobodný robot, ano, první svého druhu. Já se však ptám, Vaše Ctihodnosti: jaký význam asi může mít toto slovní spojení? Robot je jen stroj. Může být automobil ‚svobodný‘? Může být elektronická obrazovka ‚svobodná‘? Na tyto otázky neexistuje odpověď, protože nedávají žádný smysl. Lidé mohou být svobodní, to ano. Víme, co to znamená. Lidé mají, jak napsal jeden z našich velkých předků,

jisté nezadatelné právo na život, volnost a touhu po štěstí. Má robot život? Ne v tom smyslu, jak život chápeme my. Robot vyvolává zdání života, ano - ale totéž dokáže obraz na povrchu holokostky. Nikdo nebude tvrdit, že holografické obrazy je třeba prohlásit za ‚svobodné‘. Má robot volnost? Ne v tom smyslu, jak volnost chápeme my: robotům je volnost tolik vzdálená - vždyť přímo jejich mozek je konstruován tak, aby museli poslechnout příkazy člověka. A co se týče touhy po štěstí - co o tom robot asi tak může vědět? Štěstí je výhradně lidský cíl. Svoboda je výhradně lidský statut. Robot - pouhá mechanická věc, sestavená z kovu a plastických hmot a od samého počátku své existence určená a utvářená výhradně jako nástroj sloužící potřebám člověka - není ve své podstatě objektem, na který by se dal aplikovat pojem ‚svobodný‘. Jedině člověk je schopen dosáhnout svobody.“

Byla to dobrá řeč, jasná a přímá a pronesená zkušeným řečníkem. Van Buren si byl očividně vědom dokonalosti přednesených argumentů, protože je prezentoval ještě několikrát, v nejrůznějších podobách. Mluvil pomalu a s dokonalou dikcí, jeho pravice rytmicky dopadala na stůl před ním a zdůrazňovala pravidelnou kadenci jeho slov.

Když Van Buren skončil, soudce vyhlásil další přestávku.

Malá Miss se otočila ke Stanleyemu Feingoldovi a zeptala se: „Ted’ jste na řadě vy, že ano?“

„Ano. Jistě.“

„Chci mluvit první. Andrewovým jménem.“

Feingold zrudl. „Ale paní Charneyová -“

„Vím, že máte připravenou skvělou řeč. V žádném případě se nepokouším naznačit opak. Ale soudce už dnes vyslechl dost krasořečnění. Chci vystoupit a přednést velice prosté prohlášení, a chci to udělat dřív, než bude mít možnost promluvit někdo jiný. Včetně vás, Stanley.“

Feingold z toho očividně neměl velkou radost. Ale věděl, kdo

je jeho klient. Andrew možná platil účty, ale představení dirigovala Malá Miss.

Vznesl patřičnou žádost.

Soudce Kramer se zamračil, pokrčil rameny, přikývl.

„Dobrá,“ řekl. „Amando Lauro Martinová-Charneyová, předstupte.“

Andrew, který tiše seděl vedle Feingolda, na okamžik zauvažoval, ke komu to soudce asi mluví. Ještě nikdy neslyšel, aby někdo oslovil Malou Miss plným jménem. Pak však spatřil útlou, elegantní postavu, viděl, jak se Malá Miss zvedá a pevným krokem míří ke stanovišti svědků, a pochopil.

Andrew náhle pocítil, jak mu při pohledu na Malou Miss, která se tak směle postavila před soudce, v obvodech probíhají horké proudy vzrušení. Byla tak nebojácná! Tak odhodlaná! Tak - krásná!

Začala mluvit. „Děkuji, Vaše Ctihodnosti. Nejsem právník a ani neumím formulovat myšlenky správným právnickým způsobem. Doufám však, že vyslechnete můj názor a nebude vám vadit, když nepoužiji patřičných latinských termínů.“

„To nebude žádný problém, paní Charneyová.“ Malá Miss se pousmála a odpověděla: „Velice vám děkuji, Vaše Ctihodnosti. - Sešli jsme se tady dnes proto, že NDR-113, jak se ho rozhodl velice neosobně nazývat jeden ze zástupců druhé strany, žádá, aby mu byl přiznán statut svobodného robota. Měla bych se zmínit, že mi připadá velice podivné, když slyším, že mého drahého přítele Andrewa označují jako NDR-113, přestože jsem si víceméně vědoma, že než k nám před lety přišel, bylo to jeho sériové číslo. Tenkrát mi bylo teprve šest či sedm roků, je to tedy už hezká řádka let, jak vidíte. Nelíbilo se mi tenkrát, že bychom mu měli říkat NDR-113, a tak jsem ho pojmenovala ‚Andrew‘. A protože po všechny uplynulé roky žil u nás v rodině a nikde jinde, obecně je znám jako ‚Andrew Martin‘. S vaším dovolením, Vaše Ctihodnosti,

bych ho dál ráda nazývala Andrew.“

Soudce téměř lhostejně přikývl. O tohle tady ve skutečnosti nešlo: žádost byla samozřejmě vyplněna na jméno Andrew Martin.

Malá Miss pokračovala. „Mluvila jsem o něm jako o příteli. Tím doopravdy je. Je však také mnohem víc. Je naším rodinným sluhou. Je to robot. Bylo by absurdní popírat, že je tím, čím je. A také - přes všechny výmluvné proslovy, které jsme dnes vyslechli - myslím, že je nezbytné objasnit, že Andrew žádá tento soud jen o jediné: aby byl prohlášen svobodným robotem. Nepřišel sem proto, jak se nás naši odpůrci snaží přesvědčit, aby se stal svobodným člověkem. Nepokouší se získat volební právo, právo oženit se nebo nechat si z mozku odstranit tři zákony, ani nic podobného. Lidé jsou lidé a roboti jsou roboti a Andrew velice dobře ví, na kterou stranu patří.“

Odmlčela se a třpytivýma očima pohlédla přes celou místnost na Jamese Van Burena, jako by očekávala, že přikývne na souhlas. Van Buren jí však nenabídl jinou odpověď než chladný, profesionálně korektní nepohnutý výraz.

Malá Miss pokračovala. „Výborně. Předmětem tohoto jednání tedy je Andrewova svoboda, a nic jiného.“

Dál, pan Van Buren tvrdí, že svoboda je pojem bez významu, pokud by se měla vztahovat na roboty. Dovoluji si nesouhlasit, Vaše Ctihodnosti. Skutečně musím důrazně nesouhlasit.

Pokusme se pochopit, co svoboda znamená pro Andrewa. V určitých ohledech už je svobodný. Myslím, že už jistě uběhlo nejméně dvacet let od doby, kdy někdo z rodiny Martinových Andrewovi rozkázal vykonat něco, o čem jsme si mysleli, že by možná neudělal sám od sebe. Zčásti je to otázka obyčejné zdvořilosti: Andrewa jsme si oblíbili, vážíme si ho, bylo by spravedlivé říci, že ho máme jistým způsobem rádi. Nemohli bychom se k němu zachovat tak nevlídně a dopustit, aby si myslel, že považujeme za nutné dávat mu rozkazy tohoto typu, když s

námi přece žije tak dlouho, že dokáže dokonale předvídat, co je zapotřebí udělat, a dělá to, aniž by mu někdo musel rozkazovat.

Ale kdybychom chtěli, mohli bychom mu kdykoli dát libovolný příkaz a formulovat ho tak hrubě, jak by se nám zachtělo, protože Andrew je stroj, který nám patří. Tak to stojí psáno v papírech, které jsme dostali současně s ním toho dávného dne, kdy nám ho otec poprvé představil: je to náš robot a na základě druhého z proslulých tří zákonů je povinen nás bezvýhradně poslechnout, když dostane rozkaz. Není schopen odmítnout člověku povinnou poslušnost o nic víc, než by to dokázal jakýkoli jiný stroj. A říkám vám, Vaše Ctihodnosti: skutečně nám působí veliké starosti, že bychom snad nad naším milovaným Andrewem měli mít takovou moc.

Proč bychom se měli nacházet v postavení, kdy s ním můžeme zacházet tak necitelně? Co nám dává právo vládnout nad ním tak neomezenou mocí? Andrew nám slouží po celá desetiletí, věrně, s láskou a bez odmlouvání. Tisíci různými způsoby učinil náš život šťastnějším a spokojenějším. A nehledě na jeho oddané a bezvýhradné služby dokázal sám - naprosto o své vlastní vůli - zvládnout umění práce se dřevem do takové míry, že během uplynulých let vytvořil úžasný soubor neobyčejných, fantastických kusů, které mohou být označeny jedinečně za umělecká díla a po kterých se horečně pídí muzea i sběratelé celého světa. Když tohle všechno zvážíme, jak bychom mohli vůči němu uplatňovat takovou nadvládu? Co nás opravňuje k tomu, abychom sami sebe povýšili na absolutní pány tak výjimečné osobnosti?“

„Osobnosti, paní Charneyová?“ přerušil ji soudce Kramer.

Malá Miss se na okamžik zatvářila poněkud rozpačitě. „Jak už jsem řekla na začátku, Vaše Ctihodnosti, nepokouším se tvrdit, že Andrew je něco jiného než robot. Tento fakt samozřejmě přijímám jako skutečnost. Znáám ho však tak dlouho a je mi tak blízký, že ho beru spíš jako člověka. Dovolte mi tedy poopravit, co jsem před

chvilí řekla. Jakým právem, měla jsem spíš říct, povyšujeme sami sebe na absolutní pány tak výjimečného robota?“

Soudce se zamračil. „Účelem vaší žádosti tedy je - chápu to správně, paní Charneyová? - nechat z Andrewova mozku odstranit tři zákony, aby se už nemohl stát objektem lidské nadvlády?“

„Ale to vůbec ne,“ zhrozila se Malá Miss. Takto položená otázka ji zastihla naprosto nepřípravenou. „Nejsem si ani jista, jestli by něco takového vůbec bylo možné udělat. A podívejte se - podívejte: dokonce i Andrew vrtí hlavou. Tak vidíte. Není to možné. A nic takového jsme samozřejmě ani zdaleka neměli na mysli, když jsme žádost podávali.“

„Tak co jste tedy měli na mysli, smím-li se zeptat?“ otázal se soudce.

„Jen tuto jedinou věc. Aby Andrew získal právně závazný dokument, potvrzující, že je svobodný robot, který patří jen sám sobě, a že pokud se rozhodne dál sloužit rodině Martinů, je to pouze a jenom proto, že se tak sám rozhodl, a ne kvůli tomu, že nám se zachtělo uplatnit práva zaručená naší rodině jako Andrewovým majitelům a formulovaná v původní smlouvě s Andrewovým výrobcem. Opravdu se jedná výhradně o záležitost sémantickou. Nic, co se týká tří zákonů, by se nezměnilo - ani kdyby to bylo možné změnit. Snažíme se jen přehodnotit stav nedobrovolného poddanství, ve kterém jsme nyní nuceni Andrewa držet. A poté nám Andrew sám o své vůli bude sloužit dál, právě tak jako dosud - tím jsem si naprosto jistá. Ale bude to dělat výhradně proto, že to sám chce - a já věřím, že to skutečně chce -, a ne proto, že ho k tomu budeme nutit. Copak nevidíte, Vaše Ctihodnosti, jak mnoho by to pro něj znamenalo? On získá vše a my neztratíme nic. A ujišťuji vás, že tento případ nemá naprosto nic společného s žádnou z oněch nesmírných a tragických hrozeb svržení lidstva, které tu tak dramaticky nastínil zástupce Federace pracujících.“

Na okamžik se zdálo, že soudce zakrývá úsměv. „Myslím, že chápu vaše stanovisko, paní Charneyová. Oceňuji vřelost a zápal, s nímž jste promluvila jako obhájkyň vašeho robota. - Zajisté jste si vědoma, že v zákonících této Oblasti ani v žádných jiných není jediná zmínka o tom, zda robot může být svobodný v tom smyslu, jak vy navrhuje. Neexistuje prostě vůbec žádný právní precedent.“

„Ano,“ přikývla Malá Miss. „Pan Feingold už mi to naprosto zřetelně objasnil. Ale každá odchylka od ustálených precedentů konečně musí mít někde počátek.“

„Tak jest. A já zde mohu vynést verdikt, který se stane základem nového zákona. Takové rozhodnutí přirozeně bude objektem dalšího zkoumání soudu vyšší instance, je však naprosto v mé pravomoci vyjádřit souhlas se žádostí v té podobě, jak je nyní předkládána, a prohlásit tak vašeho robota za ‚svobodného‘ v tom smyslu, že se rodina Martinových zříká svého inherentního práva udělovat mu rozkazy. Ať už to pro vás a pro něho znamená cokoli, mohl bych to udělat. Nejprve si však musím ujasnit skutečnost, kterou tu nanese pan Van Buren: nevyslovenou premisu naší společnosti, že jedině člověk může užívat svobody, jak je dáno samou definicí toho slova. Soudci, kteří se postaví proti fundamentálním předpokladům tohoto druhu - vynášejí rozsudky, které znějí velice působivě, ale jsou v základě nesmyslné - bývají často považováni za blázny. Nemám samozřejmě v úmyslu zasloužit se o to, aby se tento soud stal terčem posměchu. Proto zde stále ještě zůstávají některé aspekty případu, kterým je zapotřebí lépe porozumět.“

„Pokud se mne ještě chcete na něco zeptat, Vaše Ctihodnosti...,“ řekla Malá Miss.

„Ne vás. Andrewa. Necht’ tento robot předstoupí.“

Malá Miss zalapala po dechu. Ohlédla se po Stanleyem Feingoldovi a viděla, jak se náhle napřímil a ve tváři se mu objevil

výraz vzrušení, poprvé od chvíle, kdy mu oznámila, že ho hodlá připravit o právo promluvit před soudem.

Co se týkalo Andrewa, ten vstal a kráčel do středu místnosti, obklopen atmosférou nejvyšší důstojnosti a ušlechtilosti.

Byl naprosto klidný: nejen navenek, kde stejně neměl žádnou možnost, jak viditelně projevovat emoce, ale i uvnitř.

Soudce Kramer řekl: „Pro potřeby záznamu: jsi robot NDR-113, ale raději se představuješ jako Andrew, je to tak?“

„Ano, Vaše Ctihodnosti.“

Zabarvení Andrewova zvukového výstupu prošlo v minulosti celou sérií postupných zdokonalení, takže nyní jeho hlas zněl naprosto lidsky. Malá Miss už si na to dávno docela zvykla, ale soudce se zatvářil užasle, jako by byl očekával, že se ozvou nějaké řinčivé a skřípavé kovové zvuky. Uplynulo tedy několik okamžiků, než slyšení pokračovalo.

Konečně soudce promluvil a pohlížel přitom na Andrewa s neskrývaným zájmem. „Řekni mi jedno, Andrew, buď tak laskav. Proč chceš být svobodný? Jak to ovlivní tvůj další život?“

„Přál byste si být otrokem, Vaše Ctihodnosti?“ odpověděl Andrew.

„Za to se považuješ? Za otroka?“

„Malá Miss - paní Charneyová - použila k popisu mého postavení termínu ‚nedobrovolné poddanství‘. Přesně takové to je. Musím poslouchat. Musím. Nemám jinou možnost. To není nic jiného než otroctví, Vaše Ctihodnosti.“

„I kdybych tě v tomto okamžiku prohlásil za svobodného, Andrew, pořád bys byl podřízen třem zákonům robotiky.“

„To naprosto chápu. Nebyl bych však podřízen Pánovi a Malé Miss - panu Martinovi a paní Charneyové. Mohl bych kdykoli opustit domácnost, kde jsem žil po mnoho let, a usadit se jinde, kdekoli bych chtěl. Oni by se museli zříci svého práva rozkázat mi, abych se vrátil do služby. Tak bych přestal být otrokem.“

„To je to, co chceš, Andrew? Odejít od Martinových a jít jinam?“

„Ani v nejmenším. Vše, co chci, je právo zvolit si tuto cestu, kdybych po ní snad někdy zatoužil.“

Soudce si Andrewa pozorně prohlížel. „Několikrát jsi o sobě mluvil jako o otrokovi - otrokovi těchto lidí, kteří k tobě očividně chovají značný citový vztah a z jejichž služeb, jak nám tu říkáš, si nepřeješ odejít. Ale ty nejsi otrok. Otrok je ten, komu byla svoboda odňata. Ty jsi nikdy nebyl svobodný a nemůžeš tedy svobodu ztratit: byl jsi vytvořen jedinečně proto, abys sloužil. Robot, mechanický pomocník člověka. Jsi skutečně dobrý robot - génius mezi roboty, jak jsem vyrozuměl - schopný určité úrovně uměleckého vyjadřování, kterého dosud dosáhlo jen velice málo robotů nebo možná dokonce žádný. Vzhledem k tomu, že nechceš odejít od Martinových, a nezdá se, že by oni chtěli, abys odešel, vzhledem k zjevné skutečnosti, že jsi s nimi žil jako vážený člen rodiny, tohle všechno mi připadá jako bouře ve sklenici vody, Andrew. Čeho ještě můžeš dosáhnout, když budeš svobodný?“

„Možná ne víc než nyní, Vaše ctihodnosti. Budu to však dělat s větší radostí. V této soudní síni dnes zazněla slova, že jedinečně člověk může být svobodný. Já si však myslím, že to není pravda. Připadá mi, že jenom ten, kdo si přeje být svobodný - kdo si je vědom, že takový stav existuje, a touží po něm celou svou vůlí - má na svobodu právo. Já jsem takový. Nejsem člověk, to v žádném případě ne. Nikdy jsem to o sobě netvrdil. Přesto však toužím po svobodě.“

Andrew umkl. Stál na svém místě před stanovištěm svědků, naprosto nehybný.

Soudce seděl téměř stejně strnule, pohlížel na něho z výšky. Zdálo se, že je ponořen v úvahách. Všichni přítomní tajili dech.

Uplynula celá věčnost, než soudce promluvil.

Konečně řekl: „Myslím, že nejpodstatnější myšlenka, která tu

dnes zazněla, je fakt, že nikdo nemá právo upírat svobodu jakémukoli - objektu - jehož mysl je dostatečně vyvinutá, aby dokázala tento pojem pochopit a vyžadovat jeho naplnění. Řekl bych, že je to dobře postavený princip. Vyslechl jsem vyjádření všech zúčastněných a dospěl jsem k předběžnému závěru. Mám v úmyslu rozhodnout ve prospěch žadatele.“

Když bylo nedlouho poté jeho formální rozhodnutí oznámeno a zveřejněno, vyvolalo po celém světě krátkou, ale intenzivní vlnu zájmu. Nějakou dobu se téměř o ničem jiném nemluvalo. Svobodný robot? Jak by robot mohl být svobodný? Co to znamená? Kdo je vlastně ten záhadný robot, který prý tak dalece předčí ostatní svého druhu?

Rozruch okolo případu Andrewa Martina však záhy utichl. Byl to jen devítidenní zázrak. Nic se vlastně doopravdy nezměnilo, s výjimkou vztahu mezi Andrewem a rodinou Martinových. Odpůrci Andrewovy žádosti se odvolali ke Světovému soudu. Členové tribunálu pozorně vyslechli záznam originálního jednání a neshledali žádný důvod původní rozhodnutí změnit.

Tím to tedy skončilo, a Andrewovi se splnilo jeho přání. Nyní byl svobodný. Bylo to nádherné vědomí. Andrew však přesto cítil, bůhvíjak, že nedosáhl tak docela toho, co měl v úmyslu, když se poprvé vydal za Pánem a požádal ho o svobodu.

Pán byl stále rozmrzlý. Neviděl žádný důvod, proč by se měl z rozhodnutí soudu radovat, a dal si záležet na tom, aby to Andrew a Malá Miss věděli.

Andrew za ním přišel brzo poté, co rozsudek nabyl právní moci. „Mám pro vás ten šek, Pane.“

„O jakém šeku to mluvíš?“

„O celém zůstatku na mém firemním účtu, který jsem slíbil, že vám vyplatím, Pane, jako cenu za to, že jste mi dal svobodu.“

„Nikdy jsem ti svobodu nedal!“ odsekl Pán. „Prostě jsi šel a vzal si ji!“ Při zvuku jeho hrubého hlasu se Andrew cítil, jako by mu skoro zkratovaly obvody.

„Táto,“ ozvala se Malá Miss vážně.

Pán, který se choulil v křesle s plédem ovinutým kolem těla, přestože byl právě nejteplejší den letošního léta, se na ni zlobně zamračil. Promluvil však o něco smířlivějším tónem. „Tak dobrá, Andrew. Chtěl jsi svobodu, ať už by tě to mělo stát cokoli, a já nic nenamítal. Předpokládám, že tento fakt musí být nutně chápán jako podpoření tvé žádosti. Nuže, mysl si tedy, že jsem s ní souhlasil. Takže teď jsi svobodný. Gratuluji, Andrew.“

„A chci také zaplatit, co jsem slíbil.“

Pánovy oči zaplály zábleskem starého ohně. „Nechci tvé proklaté peníze, Andrew!“

„Uzavřeli jsme dohodu, Pane -“

„Dohodu? Jakou dohodu? Ty víš, že jsem se nikdy o ničem nedohadoval. - Podívej, Andrew, vezmu si od tebe ten šek, pokud je to jediný způsob, jak docílit, aby ses skutečně cítil svobodný. Ale myslím si, že je to absurdní nápad. Jsem velice bohatý starý člověk a ze života už mi mnoho času nezbývá, a když mě donutíš, abych si ty peníze vzal, prostě je předám dobročinným organizacím. Dám je Domovu pro osiřelé roboty, jestli nějaký je.

Nebo nějaký založím, jestli není.“ Zasmál se, krátce a nevesele. Ani Andrew, ani Malá Miss se k němu nepřidali. „Ale tobě je to jedno, vid’? Ty se prostě chceš těch peněz zbavit. Dobrá, Andrew. Dej sem ten šek.“

„Děkuji, Pane.“

Podal starci papír.

Pán ho chvíli zblízka studoval, obracel ho sem a tam, až jeho slábnoucí, zkalený zrak dokázal rozpoznat, na kterou stranu šeku se právě dívá.

„Skutečně jsi nashromáždil pěkný majetek, Andrew. - Podej mi pero, prosím tě, Mandy.“ Pánova ruka se třásla, když ho od ní přebíral, ale když začal psát na zadní stranu šeku, pevné, smělé tahy pokrývaly řádek za řádkem v přípisu mnohem delším, než by vyžadovalo pouhé potvrzení rubopisu. Pozorně si přečetl, co napsal, a přikývl. Pak podal šek zpátky Andrewovi.

Pán potvrdil šek slovy Gerald Martin, plná platba za svobodu robota Andrewa NDR-113 Martina, dle rozhodnutí soudu. A pod tím udělal čáru a napsal: Vyplatit Andrewu Martinovi jako prémii za vynikající služby poskytované v období, kdy zde byl zaměstnán. Jeho potvrzení tohoto šeku se rovná neodvolatelnému přijetí výše uvedené premie. Gerald Martin.

„Bude to takhle přijatelné, Andrew?“ zeptal se Pán.

Andrew na okamžik zaváhal. Ukázal šek Malé Miss, která si přečetla, co Pán napsal, a pokrčila rameny.

„Nenechal jste mi žádnou možnost volby, Pane,“ konstatoval Andrew.

„Přesně tak. Takhle se mi to líbí. Teď si slož ten šek a zastrč ho do kapsy - ne, ty nemáš kapsy, vid’? - prostě si ho někam uklid’. Nech si ho jako suvenýr, něco, co ti mě bude připomínat. A ať už o tom neslyším.“ Pán hleděl vzdorně na Andrewa a Malou Miss. „Tak. To bychom tedy měli. A teď jsi řádně a skutečně svobodný, je to tak? Výborně. Výborně. Od této chvíle si tady můžeš sám

volit zaměstnání a vykonávat ho, jak je ti libo. Už ti nikdy nebudu dávat rozkazy, Andrew, s výjimkou tohoto posledního: abys dělal jen to, co budeš sám chtít. Od tohoto okamžiku musíš jednat jen na základě své vlastní svobodné vůle, jak bylo určeno a potvrzeno rozhodnutím soudu. Je to jasné?“

„Ano, Pane.“

„Ale já jsem za tebe stále odpovědný. To bylo také určeno a potvrzeno soudem. Nejsem už tvým vlastníkem, ale kdyby ses náhodou dostal do nějakých potíží, jsem to já, kdo tě bude muset tahat z louže. I když jsi svobodný, nemáš žádná lidská občanská práva. Zůstáváš na mě závislý, jinými slovy - jsi mým svěřencem, na základě výroku soudu. Doufám, že to chápeš, Andrew.“

Malá Miss řekla: „Zní to, jako když se zlobíš, táto.“

„Taky že ano. Neprosil jsem se, aby na mě hodili odpovědnost za jediného svobodného robota na světě.“

„Nikdo na tebe nic nehodil, táto. Odpovědnost za Andrewa jsi přijal v ten den, kdy jsi zařídil, aby u tebe zůstal. Soudní výnos na tom nezměnil ani čárku. Nebudeš muset dělat nic, co bys nebyl povinen dělat dřív. A co se týče toho, že by se Andrew mohl dostat do potíží, jaký myslíš že by k tomu mohl být důvod? Tři zákony pořád platí.“

„Tak jak se může považovat za svobodného?“

„Nejsou snad i lidé vázáni svými zákony, Pane?“ ozval se Andrew tiše.

Pán se nasupil. „Nezkoušej mě zmást, Andrew. Lidé dobrovolně dospěli k sociální dohodě, k souboru zákonů, které se o své vlastní vůli zavázali dodržovat, protože život v civilizované společnosti by jinak byl nemožný. Ti, kdo odmítají řídit se těmito zákony, a znepríjemňují tak život ostatním, jsou trestáni, a jak si rádi myslíme, nakonec také napraveni. Robot však nežije podle dobrovolně uzavřené společenské smlouvy. Robot se řídí svým souborem zákonů, protože nemá jinou možnost než poslouchat. A

to platí i pro takzvaného svobodného robota.“

„Ale jak říkáte, Pane, lidské zákony existují a musejí být dodržovány, a ti, kdo podle nich žijí, se přesto považují za svobodné. Také robot -“

„Tak dost!“ zaburácel Pán. Smetl pléd z klína na zem a na nejistých nohou se zvedl z křesla. „Nemám chuť o tom dál diskutovat, díky. Jdu nahoru. Dobrou noc, Amando. Dobrou noc, Andrew.“

„Přeji dobrou noc, Pane. Mám vás doprovodit do vašeho pokoje?“ zeptal se Andrew.

„Nemusíš se obtěžovat. Pořád ještě jsem dost při síle, abych dokázal vyjít jedno patro schodů. Ty se starej o svoje záležitosti, ať už je to cokoli, a já se postarám o svoje.“

Potácivě odešel. Andrew a Malá Miss si vyměnili utrápené pohledy, ale žádný z nich neřekl ani slovo.

Od toho dne Pán jen zřídka kdy vycházel ze své ložnice. Jídlo mu připravoval a přinášel jednoduchý robot typu TZ, který měl na starosti kuchyni. Pán nikdy Andrewa pod žádnou záminkou nepozval nahoru a Andrew by si sám netroufl vyrušovat ho v jeho soukromí: a tak se od té doby vídali jen při těch řídkých příležitostech, kdy se stařec rozhodl sestoupit do hlavních prostor domu.

Andrew sám už v domě nějaký čas nebydlel. Jak se jeho truhlářský podnik rozrůstal, začalo pro něho být nevýhodné dál pracovat v malém půdním ateliéru, který mu Pán na začátku vyhradil. Před několika lety tedy padlo rozhodnutí, že si smí postavit vlastní malý domek, dvoupokojový srub na okraji lesa lemujícího usedlost Martinových.

Byl to prostorný, vzdušný domek na nízkém návrší nedaleko mohutné, vzrostlé sekvoje, dokola obklopený kapradím a blyštivými listy hustých keřů. Tři dělníci-roboti ho pod vedením předáka-člověka postavili za několik málo dní.

V domku samozřejmě nebyla ložnice ani kuchyň, ani koupelna či podobné zařízení. Jeden pokoj sloužil jako knihovna a kancelář, kde si Andrew ukládal odbornou literaturu a studie a obchodní záznamy, druhá, mnohem větší místnost se změnila v dílnu, a Andrew sem přesunul truhlářské nástroje a vybavení a přechovával tady rozpracované kusy nábytku. Nevelký přístavek připojený k domku posloužil jako skladiště vzácných dřev, která Andrew v rámci svého podniku používal jako materiál na výrobu šperků, i k uložení hranolů méně exotického řeziva, určeného k výrobě tolik žádaných kusů nábytku.

Proud zakázek nikdy ani na okamžik nevysychal. Publicita spojená s udělením statutu svobodného robota vyvolala celosvětový zájem o Andrewovy výrobky, a téměř nebylo dne, aby se na jeho počítačové adrese neobjevily tři nebo čtyři nové objednávky. Nahromaděné záznamy o zakázkách teď sahaly celé roky daleko do budoucnosti, takže Andrew byl nakonec nucen založit poradník čekatelů na prostou výsadu zadat mu objednávku.

Jako svobodný robot teď pracoval intenzivněji než kdykoli předtím během let, kdy byl technicky vzato hmotným majetkem Pána. Nebylo pro něho vůbec nic neobvyklého pracovat bez přestávky třicet šest nebo čtyřicet osm hodin, aniž by vůbec vyšel z domku, protože samozřejmě nepociťoval žádnou potřebu jídla, spánku nebo jakéhokoli odpočinku.

Jeho bankovní účet narůstal a narůstal. Andrew trval na tom, že Pánovi v plné míře uhradí výdaje spojené se stavbou domku, a Pán byl tentokrát ochoten peníze přijmout, čistě pro pořádek. Vlastnictví srubu bylo právní cestou převedeno na Andrewa a on uzavřel formální smlouvu o pronájmu té části pozemku Martinových, na které domek stál.

Malá Miss stále žila na pobřeží nedaleko odtud na sever, v domě, který si s Lloydem Charneyem postavili kdysi dávno, krátce poté co se vzali, a kdykoli přišla navštívit otce, nikdy se u

Andrewa nezapomněla zastavit. Stalo se pravidlem, že hned jak přijela, zašla do Andrewovy dílny a chvíli si s ním povídala a prohlížela jeho nejnovější výtvoř, než se vydala do velkého domu, kde žil Pán.

Často s sebou brala Malého Pána - i když Andrew už mu tak neřikal. Malý Pán už před nějakým časem vyrostl z chlapeckých střevíců: teď se z něho stal vysoký, ramenatý mladý muž s křiklavě rudohnědým knírem, vyvolávajícím téměř stejnou bázeň jako knír jeho děda, a s impozantními licousy, a nedlouho poté co vešlo v platnost rozhodnutí soudu přiznávající Andrewovi statut svobodného robota, mu zakázal, aby ho oslovoval starou přezdívkou.

„Je to pro vás nepříjemné, Malý Pane?“ zeptal se Andrew. „Domníval jsem se, že to považujete za zábavné.“

„Dřív ano.“

„Ale nyní, když jste dospělý muž, vám to připadá ponížující? Jako urážka vaší důstojnosti? Víte, že k vám chovám tu největší úctu -“

„S mou důstojností to nemá nic společného,“ odpověděl Malý Pán. „Týká se to tebe.“

„Nerozumím, Malý Pane.“

„To je zřejmé. Ale podívej se na to takhle, Andrew: ‚Malý Pán‘ je možná milé jméno, a ty i já ho tak chápeme, ale ve skutečnosti je to přesně ten typ patolízalského oslovení, které používá starý rodinný sluha, když mluví se synem nebo. v tomto případě vnukem svého pána. Už to není vhodné, chápeš, Andrew? Můj dědeček už teď není tvým pánem a já nejsem roztomilý chlapeček. Svobodný robot by neměl nikoho oslovovat ‚Malý Pane‘. Je to jasné? Já ti říkám Andrew - odjakživa. A od této chvíle ty mi musíš říkat Georgi.“

Bylo to formulováno jako rozkaz, takže Andrewovi nezbývalo než souhlasit.

Od té chvíle přestal Georgi Charneymu říkat „Malý Pane.“ Malá Miss však pro něho zůstávala Malou Miss. Pro Andrewa bylo nepředstavitelné, že by ji snad oslovoval „paní Charneyová,“ a také oslovení „Amando“ mu připadalo nepatřičné a nezdvořilé. Zůstávala pro něho „Malou Miss“ a ničím jiným než „Malou Miss“, přestože dnes už jí začínaly šedivět vlasy; stále byla tou štíhlou a elegantní ženou, stejně krásná jako dřív, ale nepopíratelně stárla. Andrew doufal, že mu nikdy nedá podobný rozkaz jako její syn; a ona to nikdy neudělala. „Malá Miss“ byla dřív; „Malá Miss“ bude pořád.

Jednoho dne přijeli George a Malá Miss do domu, žádný z nich se však před návštěvou u Pána nezastavil u Andrewa, jak mívali ve zvyku. Andrew zaregistroval přijíždějící vůz a vnímal, jak míjí jeho vlastní úzkou, oddělenou příjezdovou cestu, a přemýšlel proč asi. Pociťoval neklid, když uplynula půlhodina a pak další půlhodina a nikdo za ním nepřišel. Urazil je nějak při poslední návštěvě? Ne, to se nezdálo pravděpodobné.

Stalo se tedy něco v domě?

Aby se odpoutal od neřešitelného problému, pustil se spěšně do práce, ale musel aktivovat veškerou schopnost robotického sebeovládání, aby se dokázal soustředit, a ani potom nešlo nic tak hladce jako obvykle. A pak, pozdě odpoledne, se k němu vrátil George Charney - sám.

„Něco není v pořádku, Georgi?“ zeptal se Andrew, jakmile George vstoupil.

„Obávám se, že je to tak, Andrew. Dědeček umírá.“

„Umírá?“ opakoval Andrew strnule.

Smrt patřila mezi pojmy, o kterých dlouze uvažoval, ale které nikdy plně nepochopil.

George vážně přikývl. „Matka u něj teď zůstala. Dědeček chce, abys tam byl také.“

„Skutečně? Neposlala pro mne vaše matka, ale Pán sám?“

„Pán sám, ano.“

Andrew pociťoval slabé chvění v konečcích prstů - projev, který se nejvíc blížil fyzickému prožitku vzrušení. S tímto pocitem se však mísila také úzkost a zármutek.

Pán - umírá!

Vypnul stroje a spěchal k domu, George Charney poklusával vedle něho.

Pán ležel nehybně na lůžku, kde v posledních letech trávil většinu času. Z prořídých vlasů už zbývalo jen pár bílých chomáčů; i jeho bujný knír teď smutně povadl. Pán byl velmi bledý, téměř jako by jeho pleť zprůhledněla, a zdálo se, že sotva dýchá. Oči však měl otevřené - planoucí staré oči, pronikavé, zářící modré oči - a když uviděl Andrewa vcházet do pokoje, podařilo se mu nepatrně pozvednout koutky úst v drobném úsměvu.

„Pane - ach, Pane, Pane -“

„Pojď sem, Andrew.“ Pánův hlas zněl překvapivě silně, jako hlas Pána ze starých časů.

Andrew zaváhal, příliš zmatený, než aby mohl odpovědět.

„Pojď sem, povídám. To je rozkaz. Jednou jsem řekl, že už ti žádné rozkazy dávat nebudu, ale tohle je výjimka. Je to jeden z posledních příkazů, které ti kdy dám - na to se můžeš spolehnout.“

„Ano, Pane.“ Andrew přistoupil blíž.

Pán vytáhl jednu ruku zpod tenké pokrývky. Zdálo se, že odsunout přehoz stranou mu činí obtíže, a George si pospíšil, aby mu pomohl.

„Ne,“ zavrčel Pán s náznakem povědomé popudlivosti v hlase. „Zatraceně, nesnaž se mi posluhovat, Georgi! Jen umírám, nejsem mrzák.“ Nazlobeně odstrčil pokrývku jen tak daleko, aby mohl zvednout ruku a napřáhnout ji k robotovi. „Andrew,“ řekl, „Andrew -“

„Ach, Pane,“ začal Andrew.

A umlkl. Nevěděl, co říci.

Nikdy předtím nestál u nikoho, kdo umírá, nikdy ani neviděl mrtvého člověka. Věděl, že smrt je lidský způsob, jak přestat fungovat. Bylo to nedobrovolné a nezvratné rozmontování, které časem postihlo každého člověka. Vzhledem k tomu, že bylo nevyhnutelné, Andrew by si rád myslel, že lidé budou něco takového jistě přijímat jako přirozený proces a nebudou smrt očekávat se strachem nebo s odporem. Nebyl si tím však docela jist. A Pán žil tak dlouho - musí být tak zvyklý žít, a vždycky byl tak plný života a vitality -

„Podej mi ruku, Andrew.“

„Ano, Pane.“

Andrew vzal Pánovu chladnou, bledou, svažtělou dlaň do své; ztvrdlá přestárlá kůže se dotkla hladkého, věkem nepoznamenaného plastového povrchu, který nehyzdilo jediné škrábnutí.

Pán řekl: „Jsi skvělý robot, víš o tom, Andrew? Opravdu skvělý. Nejlepší robot, jakého kdy vyrobili.“

„Děkuji, Pane.“

„To jsem ti chtěl říct. A ještě jednu věc. Jsem rád, že jsi svobodný. To je všechno. Je pro mě důležité, že jsem měl příležitost ti to říct. Tak, Andrew.“

To byl jednoznačný pokyn k rozloučení. Andrew už nebyl středem Pánovy pozornosti. Uvolnil Pánovu chvějící se dlaň a odstoupil od lůžka, postavil se vedle George a Malé Miss. Malá Miss natáhla ruku a dotkla se Andrewovy paže těsně nad loktem, lehce, soucitně. Ale neřekla nic. Také George mlčel.

Zdálo se, že stařec se stáhl kamsi daleko, do svého vlastního království. V místnosti bylo slyšet jen jeho těžší a těžší dech, stále chraptivější a nepravidelnější. Pán ležel bez hnutí a hleděl vzhůru, do prázdna. Tvář měl stejně bezvýraznou jako kterýkoli robot.

Andrew byl v hrozných rozpacích. Mohl jen zůstat stát na

místě, naprosto tichý, naprosto nehybný, a být svědkem chvil, o kterých s jistotou věděl, že jsou Pánovými posledními okamžiky.

Stařec dýchal stále chrčivěji. Vydal podivný klokotavý zvuk, z hloubi hrdla, nepodobný žádnému zvuku, který kdy Andrew za celou dobu své existence slyšel.

Pak všechno ztichlo. Andrew nedokázal objevit žádnou jinou změnu, kromě toho že Pán přestal dýchat. Před chvílí ležel docela nehybně a nehýbal se ani teď. Předtím hleděl slepě vzhůru a teď také. Andrew si však uvědomil, že se právě přihodilo něco vážného, co zcela přesahuje jeho chápání. Pán překročil ten záhadný práh, který odděluje smrt od života. Pán už nebyl. Pán odešel. Zůstala jen ta prázdná skořápka.

Malá Miss konečně přerušila nekonečné ticho slabým zakašláním. Neměla v očích slzy, ale Andrew viděl, že je hluboce dojatá.

„Jsem ráda, že ses sem dostal dřív, než odešel, Andrew. Patříš sem. Jsi jedním z nás.“

Andrew zase nevěděl, co na to říct.

„A bylo nádherné slyšet, jak ti říká to, co řekl,“ pokračovala Malá Miss. „Ke konci ti možná nepřipadal moc přátelský, Andrew, ale byl starý, víš. A bolelo ho, že jsi chtěl být svobodný. Ale v poslední chvíli ti to odpustil, vid', Andrew?“

A v ten okamžik Andrew našel slova. Řekl: „Bez něho bych nikdy nebyl svobodný, Malá Miss.“

Šaty začal Andrew nosit nedlouho po Pánově smrti. Nejprve to byly kalhoty, staré a obnošené, které dostal od George Charneye.

Byl to smělý pokus, a Andrew si toho byl vědom. Roboti, vybavení kovovou povrchovou vrstvou a ve své podstatě bezpohlavní - přestože jejich majitelé jim obvykle přisuzovali označení mužského nebo ženského rodu - oděv nepotřebovali, ani jako ochranu před živly, ani jako sebemenší záštitu cudnosti. A žádný robot, kam až Andrewova paměť sahala, nikdy šaty nenosil.

Ale kdesi hluboko v jeho nitru v poslední době zřejmě narůstala podivná touha, která ho vedla k tomu, že se mu zachtělo zahalit své tělo právě tak, jako to dělali lidé; a tak - aniž by s potřebným odstupem analyzoval motivaci, která se za touto touhou skrývala - rozhodl se to zkusit.

Toho dne, kdy Andrew získal kalhoty, byl George u něho v dílně a pomáhal mu natírat pár kusů venkovního nábytku pro svou domácnost. Ne že by Andrew snad potřeboval pomoc - všechno by vlastně bylo daleko jednodušší, kdyby ho George nechal pracovat samotného - ale George trval na tom, že přiloží ruku k dílu. Nakonec to byl nábytek na jeho vlastní terasu. On byl pánem domu - George už byl ženatý a pracoval jako právník u staré Feingoldovy firmy, která před několika měsíci změnila název na Feingold a Charney, přičemž Stanley Feingold zůstal starším partnerem - a svou odpovědnost dospělého muže bral velice, velice vážně.

Na sklonku dne byl nábytek natřený a George také - velice důkladně. Cákance barvy měl na rukou, na uších, dokonce i na špičce nosu. Pohromě se nevyhnul ani ryšavý knír a ještě ohnivěji prokvétající licousy. A barva samozřejmě důkladně zřídila i jeho šaty. Alespoň že George s tím počítal a přinesl si na práci obnošenou košili a nepříliš důstojně vyhlížející kalhoty, které

určitě pamatovaly ještě jeho studentská léta.

Když se George po práci zase převlékal do běžných šatů, zmuchlal starou košili i kalhoty a odhodil je stranou. „Klidně to můžeš hodit do popelnice, Andrew. Mně už k ničemu nejsou.“

S košilí měl George pravdu. Nejen že byla hrozně umazaná od barvy, ale jak se George jednou při natírání natáhl moc daleko a moc rychle ve snaze obrátit stolek na bok, povolil šev a košile se rozpárala od rukávu až ke spodnímu okraji. Ale kalhoty, přestože byly obnošené a odřené, by se podle Andrewova názoru ještě daly zachránit.

Zvedl je a podržel ve vzduchu, až nohavice zavlály. „Pokud by vám to nevadilo,“ řekl, „rád bych si je nechal pro sebe.“

George se zazubil. „Myslíš na hadry?“

„Na nošení,“ odpověděl Andrew.

Teď byla řada na Georgeovi, aby ztratil řeč. Andrew rozeznal v jeho tváři překvapení, pak pobavení. George se opravdu snažil, aby se nezačal smát, a víceméně se mu to také podařilo, ale vynaložené úsilí bylo pro Andrewovy oči až příliš zjevné.

„Na - nošení,“ opakoval George pomalu. „Ty chceš nosit moje staré kalhoty. Tak jsi to myslel, Andrew?“

„Ano. Velmi rád bych je nosil, pokud vám to nevádí.“

„Je snad něco v nepořádku s tvým homeostatickým systémem, Andrew?“

„Ani v nejmenším. Proč se ptáte?“

„Jen mě tak napadlo, jestli ti v poslední době není trochu zima. Proč bys jinak chtěl nosit kalhoty?“

„Abych poznal, jaké to je.“

„Aha,“ řekl George. A po chvíli řekl ještě jednou: „Aha. Jasně. Chceš zjistit, jaké to je. Dobře, to ti můžu říct, Andrew. Je to, jako když si okolo své hladké, jemné kovové kůže omotáš starý špinavý kus rozdrbaného hadru.“

„Naznačujete tím, že nechcete, abych si ty kalhoty oblékl?“

zeptal se Andrew.

„To jsem neřekl.“

„Ale myslíte si, že je to podivný nápad.“

„Já -“

„Myslíte si to.“

„Ano. Vlastně ano. Ztraceně moc podivný nápad, vážně, Andrew.“

„A proto mi odmítáte kalhoty dát, vyjma za účelem zničení?“

„Ne,“ odpověděl George. V jeho hlase zazněl náznak podrážděnosti. „Dělej s nimi, co chceš, Andrew. Zkus si je, jestli chceš. Proč bych proti tomu měl něco namítat? Jsi svobodný robot. Můžeš si obléci kalhoty, pokud máš chuť. Nevidím ani jediný důvod, proč bych ti měl bránit. - Jen do toho, Andrew. Navleč si je.“

„Ano,“ odpověděl Andrew. „Ano, to udělám.“

„Tohle je okamžik hodný učebnice dějepisu. Robot si poprvé obléká šaty. Měl jsem si s sebou vzít fotoaparát, Andrew.“ Andrew zvedl kalhoty k pasu. Ale pak zaváhal. „Copak?“ zajímal se George. „Ukážete mi, jak se s tím zachází?“

George s pusou od ucha k uchu Andrewovi předvedl, jak manipulovat se statickým nábojem, aby se kalhoty otevřely, omotaly kolem dolní poloviny těla a zase se zavřely. George mu celý postup několikrát předvedl na vlastních kalhotách, ale Andrewovi bylo docela jasné, že bude chvíli trvat, než dokáže napodobit ten jediný plynulý pohyb, který George koneckonců běžně vykonával od dětských let.

„Právě ten rotační pohyb zápěstím ve chvíli, kdy zvedáte ruku, mi dělá obtíže.“

„Takhle,“ řekl George a předvedl to ještě jednou. „Tak?“

„Spíš tak.“

„Takhle, ano.“ Andrew se znovu dotkl knoflíčku a kalhoty se rozepnuly, sklouzly dolů, zvedly se a samy se mu zapnuly kolem

nohou. „Je to správně?“

„Mnohem lepší,“ pochválil ho George. „Myslím, že stačí trochu cviku a bude mi to připadat přirozené,“ řekl Andrew.

George na něho úkosem pohlédl. „Ne, Andrew. Nikdy ti to nebude připadat přirozené. Protože to není přirozené. - Proč proboha chceš nosit kalhoty, Andrew?“

„Jak už jsem řekl, Georgi. Ze zvědavosti, abych zjistil, jaké to je být oblečený.“

„Ale tys nebyl nahý, než ses oblékl. Byl jsi prostě - sám sebou.“

„Ano, řekl bych, že ano,“ souhlasil Andrew neutrálně.

„Snažím se vžít do tvých pocitů. Ale za nic na světě pořád nedokážu pochopit, o co ti jde, Andrew. Tvé tělo je tak nádherně funkční, že je úplná hanba ho zakrývat - zvlášť když si nemusíš dělat starosti s regulací teploty ani s cudností. A látka vlastně ani správně nepřilne, ne ke kovu.“

„Copak lidská těla nejsou nádherně funkční, Georgi? A přesto se všichni halíte do oděvu.“

„Kvůli teplu, kvůli čistotě, na ochranu, na ozdobu. A jako ústupek společenské tradici. Nic z toho se tě netýká.“

Andrew řekl: „Bez šatů se cítím holý.“

„Vážně? Pokud vím, až do dnešního dne ses o tom nikdy ani slovem nezmínil. Je to něco nového?“

„Poměrně nového.“

„Týden? Měsíc? Rok? - Tak co se děje, Andrew?“

„Je pro mne obtížné to vysvětlit. Začínám se cítit - jiný.“

„Jiný! Jiný než kdo? Robot už dneska přece není žádná novinka. Andrew, na Zemi teď žijí miliony robotů. V naší Oblasti je podle posledního sčítání skoro stejně robotů jako lidí.“

„To vím, Georgi. Roboti vykonávají veškeré myslitelné práce.“

„A ani jediný z nich nenosí šaty.“

„Ale žádný z nich není svobodný, Georgi.“

„Tak tím to je! Cítíš se jinak, protože jsi jiný!“

„Přesně tak.“

„Ale nosit šaty -“

„Prosím, vyhovte mi, Georgi. Chci to udělat.“

George vypustil vzduch z plic v dlouhém zadržovaném výdechu. „Jak chceš. Jsi svobodný robot, Andrew.“

„Ano. Jsem.“

Zdalo se, že přes počáteční skepsi začal George považovat Andrewův smělý pokus nosit šaty za něco podivuhodného a zábavného. Celkem ochotně, kus po kuse, Andrewovi přinášel nové součásti garderoby. Andrew stěží mohl jít do města a sám si koupit šaty, a byl celý nespokojen, i když si je měl objednat podle počítačových katalogů, protože věděl, že od zveřejnění soudního výnosu je jeho jméno na mnoha místech dobře známé a nikterak netoužil po tom, aby si nějaký balič ve vzdáleném skladišti přečetl na objednávce jméno Andrew Martin a začal rozhlašovat, že tamten svobodný robot se teď chystá nosit šaty.

A tak mu požadované kusy oděvu přinášel George: nejprve košili, pak boty, pár pěkných rukavic, ozdobné nárameníky.

„A co spodní prádlo?“ zeptal se George. „Mám ti také nějaké sehnat?“ Andrew však neměl ani tušení o existenci nebo účelu spodního prádla a George mu musel všechno vysvětlit. Andrew se rozhodl, že prádlo nepotřebuje.

Své nové šaty raději nosil jen tehdy, když byl sám doma. Nebyl ani zdaleka připraven vyjít v nich ven: a dokonce i ve vlastním srubu přestal po několika počátečních pokusech chodit oblečený, pokud byl přítomen ještě někdo jiný. Odrazoval ho shovívavý úsměv, který George přes nejlepší vůli stále nedokázal skrýt, a zmatené pohledy několika prvních zákazníků, kteří ho spatřili oblečeného, když si přišli vyzvednout objednanou zakázku.

Andrew byl sice svobodný, ale v mozku měl zabudován

podrobně vypracovaný program, který určoval jeho chování vůči lidem: neurální vazbu, která nepůsobila tak výrazně jako tři zákony, ale měla za úkol zamezit tomu, aby robot svým jednáním člověka nějak urazil nebo se ho dotkl. Andrew se mohl odvážit postupovat jen nejmenšími krůčky. Otevřeně projevový nesouhlas by ho vrhl o celé měsíce nazpět. Když se konečně odvážil oblečený vyjít z domu, znamenalo to pro něj veliký skok.

Žádný člověk, kterého toho dne potkal, nedal najevo sebemenší známku překvapení. Ale třeba byli tolik šokováni, že ani nestačili zareagovat. A po pravdě řečeno, dokonce i Andrew sám se v souvislosti se svým oblékacím experimentem cítil poněkud podivně.

Pořídil si zrcadlo a často se v něm po dlouhé minuty důkladně prohlížel, otáčel se ze strany na stranu a studoval své tělo ze všech úhlů. A občas se přistihl při tom, že ho vlastní zjev naplňuje nespokojeností. Kovová tvář, žhnoucí fotoelektrické oči a ostře řezané rysy obličeje robota mu samotnému někdy připadly děsivě absurdní, když se teď zvedaly nad měkkými záhyby jásavě zbarvených látek, určených pro lidská těla.

Ale jindy mu zase přišlo naprosto vhodné, aby nosil šaty. Koneckonců, byl jako téměř všichni roboti v zásadě stvořen k obrazu humanoida: dvě paže, dvě nohy, oválná hlava na tenkém krku. Návrháři Národní americké mu nemuseli dát právě tuto podobu. Mohli mu přiřknout jakýkoli tvar, který by považovali za účelný: rotory místo nohou, šest paží namísto dvou, otočná senzorická kupole umístěná v horní části trupu namísto hlavy se dvěma očima. Ale to ne: výtvarníci si vzali za vzor sami sebe. Kdysi dávno, v samých počátcích historie robotiky, padlo rozhodnutí, že nejlepší způsob, jak překonat hluboce zakořeněné obavy lidstva z inteligentních strojů, je představit roboty v podobě tak známé a blízké, jak jen bude možné.

A proč by robot v takové situaci neměl také nosit šaty? To by

pak přece vypadal ještě víc jako člověk, že ano?

V každém případě Andrew teď chtěl nosit šaty. Připadalo mu to jako symbol nového právního statutu svobodného robota.

Samozřejmě ne všichni lidé přijímali Andrewa jako svobodného, bez ohledu na to, jak zněl výrok soudu. Pojem „svobodný robot“ pro mnoho lidí neměl naprosto žádný význam: bylo to jako říkat „suchá voda“ nebo „zářivá temnota“. Andrew byl od přirozenosti neschopen zazlívat někomu takový přístup, přesto však pociťoval slabé poruchy myšlenkového procesu - zpomalení, vnitřní rezistenci - kdykoli se setkal s člověkem, který mu odmítal přiznat právo získané soudním sporem.

Andrew věděl, že když se na veřejnosti objevuje oblečený, riskuje, že právě takové lidi proti sobě popudí. Proto se snažil být v této záležitosti navýsost opatrný.

Navíc to nebyli pouze potenciálně nepřátelští neznámí lidé, kdo se jen obtížně vyrovnával s jeho touhou nosit šaty. Dokonce i pro člověka, který Andrewa miloval ze všech lidí na světě nejvíc - pro Malou Miss - to bylo překvapivé, a Andrew měl podezření, že i více než jen trochu děsivé. Podobně jako její syn se i Malá Miss pokoušela skrýt své ohromení a úlek, když Andrewa spatřila oblečeného. A stejně jako George ani ona neuspěla.

Dobrá, dejme tomu, že Malá Miss teď už byla stará a podobně jako mnoho starých lidí si zvykla na svůj ustálený způsob života. Možná prostě chtěla, aby Andrew dál vypadal tak, jako vypadal dřív, když byla ještě malá holčička. Nebo snad kdesi hluboko v duši věřila, že roboti - všichni roboti, Andrewa nevyjímaje - by měli vyhlížet jako stroje, kterými také ve skutečnosti byli, a proto by se neměli oblékat jako lidé.

Andrew se domníval, že i kdyby se snad Malé Miss o této záležitosti někdy zmínil, jakoukoli podobnou zaujatost by popřela - pravděpodobně velice rozhořčeně. Ale Andrew neměl nic takového v úmyslu. Prostě se jen přikláněl k tomu neoblékat si

šaty - příliš mnoho šatů - kdykoli za ním Malá Miss přišla na návštěvu.

A to se v poslední době nestávalo příliš často, protože Malé Miss už bylo přes sedmdesát - hodně přes sedmdesát - a byla teď velice velice křehká a choulostivá, nesnášela chlad a dokonce i mírné klima severní Kalifornie pro ni bylo po většinu roku příliš studené. Její manžel zemřel před několika lety a Malá Miss od té doby trávila mnoho času cestováním po tropických oblastech Země - pobývala na Havaji, v Austrálii, v Egyptě, v teplejších zónách Jižní Ameriky a na podobných místech. Do Kalifornie se vracela jen občas, přibližně jednou či dvakrát do roka, aby navštívila George a jeho rodinu - a samozřejmě Andrewa.

Po jedné z jejích návštěv se George zastavil u Andrewa ve srubu na kus řeči a pronesl žalostně: „Tak mě konečně dostala, Andrew. Příští rok budu kandidovat do Legislatury. Jinak by mi jakživ nedala pokoj. Ty přece zaručeně víš, že první zákon naší rodiny, a zrovna tak druhý a třetí, zní: nikdo neřekne ‚ne‘ Amandě Charneyové. Tak mě tu máš: budoucího politika. Podle ní jsem k tomu geneticky předurčen. Prý jaký dědeček, takový vnuk.“

„Jaký dědeček -“

Andrew znejistěl a zarazil se.

„Copak je, Andrew?“

„Něco s tímto úslovím. To rčení. Můj gramatický okruh -“ Potřásl hlavou. „Jaký dědeček, takový vnuk. V této větě není žádné sloveso, ale to umím kompenzovat. A přesto -“

George se rozesmál. „Ty ale dokážeš občas být věcně přízemní plecháč, Andrew!“

„Konzerva?“

„To nic. To úsloví prostě znamená, že ode mne, od George, vnuka, se očekává, že budu dělat totéž, co dělal Pán, dědeček - tedy v tomto případě že budu kandidovat do Oblastní legislatury a že mě čeká dlouhá a oslnivá kariéra. Obvyklá podoba je jaký otec,

takový syn', jenže můj otec se ve skutečnosti o politiku nezajímal, a tak matka upravila staré rčení, aby - Chápeš to, Andrew, nebo jen plýtvám dechem?“

„Už tomu rozumím.“

„Dobře. Ale matka samozřejmě nebere v úvahu fakt, že co se týče temperamentu, zase tak moc se dědečkovi nepodobám, a možná že nejsem ani tak chytrý jako on, protože on měl skutečně obdivuhodně bystrý mozek; takže neexistuje žádný zaručený důvod, proč bych měl automaticky získat stejnou pověst, jakou si v Legislatuře vysloužil on. Myslím, že nikdo takový jako on už nebude.“

Andrew přikývl. „Je to smutné, že už s námi není. Shledával bych velice příznivým, Georgi, kdyby Pán byl stále ještě -“ Odmlčel se, protože nechtěl říct ‚funkční‘. Věděl, že by to nebyl vhodný výraz. A přesto se mu vybavil na prvním místě.

„Ještě naživu?“ dořekl George za něho. „Ano. Ano, bylo by fajn, kdyby tu byl s námi. Musím se přiznat, že ten starý rošťák mi chybí přinejmenším stejně jako tobě, Andrew.“

„Rošťák?“

„Hovorově řečeno.“

„Aha. Ano. Hovorově řečeno.“

Když George odešel, Andrew si v mozku přehrál celý rozhovor ještě jednou, lámal si hlavu nad jeho nečekanými zvraty a zákruty a pokoušel se pochopit, proč byly jeho logické okruhy v průběhu konverzace tak značně nevyvážené. Nakonec dospěl k názoru, že příčinou zmatení byl Georgův způsob užívání idiomů a hovorové řeči.

Dokonce i po všech těch letech Andrewovi stále činilo problémy udržet s lidmi krok, když se vydali jinými než přímými cestami jazykového vyjadřování. Do života vykročil vybaven původní vloženou slovní zásobou značného rozsahu, souborem gramatických instrukcí a také schopností řadit slova do

smysluplných kombinací. A díky záhadné poruše, či nedostatku nediferencovaných pozitronických drah, která činila Andrewův mozek pružnějším a přizpůsobivějším ve srovnání s mozkem standardního robota, si dokázal vyvinout schopnost snadno a lehce rozmlouvat s lidmi. Nicméně jeho možnosti v této oblasti zůstávaly poměrně omezené.

Andrew si uvědomil, že lingvistický problém se s ubíhajícím časem zhoršuje.

Jak dobře věděl, lidské jazyky se neustále nacházely ve stadiu vývoje. Nic v nich nebylo pevně ani systematicky dáno jednou provždy. Neustále vznikala nová slova, staré výrazy získávaly nový význam, v běžném hovoru se vynořovala nejružnější náhodná, neformální spojení. Z tohoto hlediska už měl více než dostačující důvod učit se, přestože dosud neprovedl žádný vědecký výzkum, aby zjistil, jaké typy změn se v jazyce obvykle vyskytují.

Angličtina, kterou Andrew užíval nejčastěji, prošla během posledních šesti století neobyčejně rozsáhlými proměnami. Andrew čas od času nahlížel do Pánových knih, do starých básnických sbírek - Chaucera, Spencera, Shakespeara - a povšiml si, že stránky jsou posety poznámkami, které modernímu čtenáři vysvětlují archaické vazby a výrazy.

Co jestli se jazyk v následujících šesti stech letech změní právě tak podstatně? Jak dokáže komunikovat s lidmi kolem sebe, když neudrží krok s dobou?

Už teď ho George během krátkého rozhovoru třikrát zmátl. „Jaký dědeček, takový vnuk.“ Teď když mu to George vysvětlil, to vypadalo jako hrozně jednoduché rčení - ale jak tajemné mu připadalo na počátku.

A proč mu George řekl „plecháči“, když zaručeně věděl, že na Andrewově těle nikde žádný plech není? A proč - to bylo ze všeho nejzáhadnější - proč George mluvil o Pánovi jako o „rošťákovi“, když to v žádném případě nebylo vhodné označení pro starého

muže?

Navíc tady nešlo o žádné nejmodernější obraty, a Andrew si to uvědomoval. Byla to prostě individuální, obrazná slovní spojení, poněkud hovorovější nebo metaforičtější, která nepatrně překračovala hranici možného okamžitého zpracování pomocí dostupných lingvistických okruhů. Andrew měl podezření, že svět tam venku mu nabídne daleko tajuplnější způsoby vyjadřování.

Možná přišel čas, aby obnovil část svých jazykových paměťových záznamů.

Jeho vlastní knihy mu nemohly poskytnout žádné vodítko. Byly staré a většina z nich pojednávala o práci se dřevem, o umění, o výrobě nábytku. Neměl žádné knihy o jazyce ani o lidském životě a zvycích. Ani Pánova knihovna, jakkoli rozsáhlá, mu pravděpodobně nebude příliš k užitku. V rozlehlém domě sice právě teď nikdo nebydlel - sídlo bylo zapečetěno a svěřeno správě robotů - ale Andrew mohl do domu vejít, kdykoli chtěl. Téměř všechny Pánovy knihy však pocházely z minulého století nebo z dob ještě dávnějších - nebylo v nich nic, co by posloužilo Andrewovu záměru.

Po zvážení všech možností Andrew dospěl k názoru, že optimálním krokem zřejmě bude sehnat si nějaké aktuální informace - a určitě ne od George. Když se na něho Andrew obrátil v době, kdy chtěl začít nosit šaty, musel se potýkat s Georgovým nepochopením a do značné míry i s jeho blahosklonnou veselostí. Přestože Andrew pochyboval, že by se k němu George choval stejně i v této nové záležitosti, raději se o tom nechtěl přesvědčit přímo.

Ne, prostě se vydá do města a využije služeb veřejné knihovny. To je ten správný, samostatný postoj - správný způsob, jak si svobodný robot poradí s problémem, říkal si. Rozhodnutí, ke kterému dospěl, mělo příchut' triumfu; Andrew ho zvažoval a cítil přitom, jak jeho elektrické potenciály znatelně sílí, až byl nucen

zapojit indukční cívku a znovu uvést své systémy do rovnováhy.

Do knihovny, ano.

A pro tuto příležitost se oblékne. Ano. Správně. Lidé nevstupují do veřejné knihovny bez šatů. On to taky neudělá.

Oblékl se do svátečního - vzal si elegantní kamaše ze sametové purpurové látky, splývavou rudou blůzu saténového lesku a své nejlepší vycházkové boty. Dokonce si přes rameno přehodil řetěz z leštěných dřevěných článků - jeden ze svých nejnádhernějších výrobků. Mohl si vybrat mezi dvěma řetězy, a ten druhý, ze třpytivého plastu, se pro denní nošení pravděpodobně hodil víc; George však kdysi prohlásil, že Andrewův dřevěný řetěz dělá fantastický dojem, zvláště vzhledem k tomu, že jakákoli věc vyrobená ze skutečného dřeva měla několikanásobně vyšší hodnotu než obyčejné plasty. A Andrew dnes toužil udělat dojem. V knihovně budou přítomni lidé, ne roboti. Nikdo se tam nikdy dřív s robotem nesetkal. Pro Andrewa bylo důležité, aby vypadal co nejlépe.

Dobře však věděl, že podniká cosi neobvyklého a že následky mohou být právě tak neobvyklé. Pokud by se u něho nečekaně zastavil George, překvapilo by ho, kdyby Andrewa nezastihl doma, a mohl by si dělat starosti.

Andrew se od srubu vzdálil sotva na sto stop, když uvnitř pocítil vzrůstající odpor, který rychle dosahoval úrovně vyžadující zastavení pohybu. Vyčlenil z okruhu indukční cívku, a když ani to příliš nepomohlo, vrátil se domů a na kus papíru úhledně napsal:

Šel jsem do knihovny
Andrew Martin

a umístil vzkaz viditelně na svém pracovním stole.

Andrew se toho dne do knihovny vlastně vůbec nedostal. Nikdy předtím tam nebyl - jen zřídka kdy míval důvod vypravit se ze sídla Martinových zkratkou po silnici do městečka - ale neočekával, že by mu určování směru způsobilo nějaké potíže. Než vyrazil, pečlivě si prohlédl mapu. Cestu tedy znal, nebo si to alespoň myslel.

Jenže jakmile se ocitl trochu dál od domu, všechno, co viděl, mu najednou připadalo podivné. Skutečné význačné body v krajině ničím nepřipomínaly abstraktní značky na mapě - ne podle jeho způsobu myšlení. Znovu a znovu se zastavoval a váhal, porovnával to, co právě viděl, s tím, co čekal, že uvidí, a po chvíli chůze si uvědomil, že zabloudil, že zřejmě někde špatně odbočil a nevšiml si toho a že už svoji pozici nedokáže vztáhnout k žádnému bodu na mapě.

Co teď? Vrátit se a vyrazit znovu? Nebo pokračovat dál tímhle směrem a doufat, že se jeho dráha nějak napojí na správnou trasu?

Andrew dospěl k názoru, že nejúčelnějším jednáním bude zeptat se někoho na cestu. Bylo možné, že se tak s vynaložením relativně nepatrného úsilí znovu vrátí na správnou cestu.

Byl tu však někdo, koho by se mohl zeptat? Poblíž domu občas vídával polního robota, tady však žádný v dohledu nebyl. Okolo projel vůz, ale nezastavil. Snad brzo pojede další. Zůstal stát na místě, nerozhodný, a tedy naprosto nehybný; pak spatřil dva muže, jak šikmo přecházejí přes pole po jeho levé straně.

Obrátil se k nim.

Zahlédli ho a změnili směr, takže teď mířili přímo k němu. Změnili také své chování. Ještě před chvílí spolu hlasitě rozmlouvali, smáli se a pokřikovali, jejich hlasy se zřetelně nesly přes pole - ale teď zmlkli. Ve tvářích se jim usídlil výraz, který si Andrew zvykl spojovat s lidskou nejistotou.

Byli mladí, ale ne příliš mladí. Dejme tomu dvacet? Dvacet pět? Andrewovi se nikdy příliš nedařilo odhadovat věk lidí.

Než došli až úplně k němu, Andrew řekl: „Promiňte, pánové. Mohli byste mi, prosím, laskavě popsat cestu do městské knihovny?“

Zastavili se a zírali na něj.

Jeden z nich, ten vyšší a hubenější, který měl na hlavě vysoký, úzký černý klobouk, téměř rouru, a vyhlížel proto ještě vyšší, skoro komicky dlouhý, pronesl - ne k Andrewovi, ale k tomu druhému: „Řek bych, že je to robot.“

„Řek bych, že máš pravdu,“ odpověděl ten druhý, malý a zavalitý, který měl baňatý nos a těžká víčka. „Ksicht to má jako robot, že jo?“

„Jasně že jo. Takhle vypadaj robotí ksichty.“

„Ale má na sobě šaty.“

„A zatraceně pěkný šaty.“

„Tak to vidíš. Robot v pěcknejch šatech! Co si asi vymyslej příště?“

„Promiňte, pánové,“ ozval se Andrew znovu. „Ocitl jsem se v situaci, kdy potřebuji pomoc. Pokoušel jsem se lokalizovat městskou knihovnu, ale zdá se, že jsem zabloudil.“

„A taky mluví jako robot,“ řekl ten vyšší.

„Má ksicht jako robot,“ řekl druhý.

„Takže to musí bejt robot.“

„Člověk by řek, že jo, nemyslíš?“

„Ale má na sobě šaty.“

„Kvádro. Jasně. To se nedá popřít, že jo?“

„Roboti přece nenosej šaty, že ne?“

„Co já slyšel, tak ne.“

„Jestli nosí šaty, myslíš, že to může bejt robot?“

„Má kovověj ksicht. Samý železo. Ale jestli je to robot, tak proč nosí šaty?“

Ten vyšší luskl prsty. „Jestlipak víš, co to tu máme? To je ten svobodnej robot. V bejvalým Charneyově domě žije robot, co nikomu nepatří, a vsadím se, že to je ten tady. Proč by jinak nosil šaty?“

„Zeptej se ho,“ řekl ten s odulým nosem.

„Dobrej nápad,“ pochválil ho druhý. Pokročil blíž k Andrewovi a řekl: „Seš ty ten robot od Charneyů?“

„Jsem Andrew Martin, pane,“ odpověděl Andrew.

„Ty seš pěkně drzej kus robota, že jo?“ řekl ten vysoký. „Odpověz mi pořádně, když se tě na něco zeptám.“

„Bydlím v domě Martinových, který nyní patří rodině Charneyů. Původně byl sídlem pana Geralda Martina. Proto se jmenuji Andrew Martin.“

„Ty seš robot, vid’?“

„Samozřejmě že ano, pane.“

„Tak proč máš na sobě šaty? Roboti přece šaty nenosej, že ne?“

„Nosím šaty, když se rozhodnu je nosit,“ řekl Andrew tiše.

„To je hnusný. Seš odpornej strašák, když se takhle vystrojíš, víš o tom? Absolutně odpornej. Robot, kterej nosí šaty! Kdo to kdy slyšel?“ Ohlédl se po svém společníkovi. „Viděls někdy něco tak hnusnýho?“ A Andrewovi nařídil: „Sundej ty šaty.“

Andrew zaváhal. Tak dlouho už neslyšel rozkaz pronesený podobným tónem, že jeho okruhy druhého zákona podlehlý dočasněmu rušení.

Vysoký řekl: „No tak, na co čekáš? Přece jsem ti řek, že máš ty šaty sundat, ne? Nařídil jsem ti, abys je sundal!“

Andrew zvolna poslechl a začal se svlékat. Odepnul řetěz z ramene a opatrně ho položil na zem. Pak si sundal saténovou blůzu a pečlivě ji složil, aby se nezmačkala, než ji zase vezme na sebe. Položil ji na zem vedle řetězu.

„Dělej,“ pobídl ho ten vysoký. „Nezdržuj se skládáním. Jen to

prostě hod' na zem, jasný? Sundej všechno. Všechno.“

Andrew vyklouzl ze sametových kamaší. Stáhl si elegantní boty.

Ten nosatý řekl: „No, aspoň poslouchá rozkazy.“

„Musí. To musí každej robot. Není žádná jiná možnost. Maj to v sobě zabudovaný, že musej poslouchat. Řekneš jim: ‚Skoč do jezera,‘ a oni skočej. Řekneš: ‚Přines mi mísu jahod,‘ a oni jdou a najdou ti někde nějaký jahody, i když zrovna není sezóna.“

„Tak to by teda nebylo zrovna špatný mít něco takovýho doma.“

„To se vsaď. Vždycky jsem přemejšlel, jaký by to bylo, mít vlastního robota. Ty ne?“

Vysoký pokrčil rameny. „A kdo si to může dovolit?“

„Tenhleten je vážně k maní. Jestli nikomu nepatří, může bejt zrovna tak náš jako někoho jinýho. Jen mu musíme říct, že patří nám. Jako rozkaz, chápeš?“

Vysoký zamrkal. „Hele! To je fakt!“

„Nařídíme mu, aby za nás všechno vyřizoval. Dělal všechnu práci. Bude muset dělat všechno, co budeme chtít. A nikdo nám to nemůže zarazit. To není, jako kdyby sme někomu něco ukradli. Tenhle nikomu nepatří.“

„Ale co když nám ho někdo zkusí sebrat a udělá to stejně jako my?“

„Dáme mu rozkaz, že nesmí s žádným jiným odejít,“ navrhoval nosatý.

Vysoký se zamračil. „Nejsem si jistej, jestli by to šlo. Jestli musí poslouchat rozkazy lidí, bude nejspíš muset poslechnout každýho jinýho zrovna tak jako nás, ne?“

„Třebas -“

„S tím si budem dělat starosti až jindy. - Hej! Ty! Ty, robote! Postav se na hlavu!“

„Hlava není určena,“ začal Andrew.

„Řek jsem, postav se na hlavu. To je rozkaz. Jestli neumíš stát na hlavě, tak tohle je ta pravá chvíle, aby ses začal učit, jak se to dělá.“

Andrew opět zaváhal. Pak sklonil hlavu k zemi a zapřel ruce tak, aby nesly jeho váhu. Pokusil se zvednout nohy. Ale jeho okruhy neobsahovaly nic, co by mu umožnilo snadno se vyrovnat s tak nepřírozenou pozicí. Téměř okamžitě ztratil rovnováhu, zakymácel se a těžce padl na záda. Na okamžik zůstal nehybně ležet a pokoušel se vypořádat s následky pádu, pak se začal pomalu zvedat.

„Ne,“ řekl vysoký. „Jen tam pěkně zůstaň. A ani nemukej.“ Obrátil se na druhého. „Vsadím se, že bychom ho dokázali rozebrat a zase složit dohromady. Už jsi někdy rozbíral robota?“

„Ne. A ty?“

„Nikdy. Ale dycinky jsem to chtěl zkusit.“

„A myslíš, že nás nechá?“

„Jak by nás asi moh zarazit?“

Skutečně neexistoval naprosto žádný způsob, jak by jim v tom Andrew mohl zabránit, kdyby mu dostatečně důrazně nařídili, aby neodporoval. Druhý zákon - zákon poslušnosti vůči člověku - by vždycky dostal přednost před třetím zákonem sebezáchovy. V každém případě bylo nemožné, aby bránil sám sebe a nepodstupoval přitom riziko, že mladíky zraní, což by znamenalo porušení prvního zákona. Při tom pomyšlení Andrew cítil, jak se v něm všechny pohyblivé součásti mírně napjaly, a jak tak ležel roztažený na zemi, začal se chvět.

Ten vysoký přišel blíž a strčil do Andrewa špičkou boty.

„Je těžkej. A řek bych, že na tu práci budem potřebovat nějaký nářadí.“

Nosatec řekl: „Co když ho pak nedokážem zase správně složit?“

„No a co?“

„Tak zlikvidujem perfektního robota, kterýho bychom mohli využít na všechno možný. Řek bych, že bychom měli udělat jinou věc: nařídít mu, aby se rozebral sám. Musí přecejc vědět, jak to správně udělat. Každopádně to bude švanda dívat se na něj, jak se snaží. A pak ho mužem zas dát dohromady.“

„Dobrý,“ řekl vysoký přemýšlivě. „Ale radši s ním pohnem ze silnice. Kdyby šel někdo náhodou kolem -“

Pozdě. Někdo šel skutečně kolem, a ten někdo byl George. Z místa, kde ležel, ho Andrew zahlédl ve střední vzdálenosti, jak překonává nevelký pahorek. Rád by Georgovi naznačil, že potřebuje pomoc. Ale poslední rozkaz, který mu dali, zněl: „Ani nemukej,“ a on byl tímto příkazem vázán až do chvíle, kdy ho zruší další příkaz od téhož nebo jiného člověka.

George se však díval jejich směrem. A teď se dal do klusu. Za chvíli už byl tady, poněkud udýchaný, zastavil se u ležícího Andrewa a polekaně na něj shora hleděl.

Oba mladíci o pár kroků ustoupili a vyčkávali, mračili se a nejspíše pokukovali jeden po druhém.

„Andrew, jsi porouchaný?“ zeptal se George ustaraně.

Andrew promluvil. „Jsem docela v pořádku, Georgi.“

„Tak proč ležíš takhle na zemi? Můžeš vstát?“

„Nečinilo by mi to žádné potíže, pokud si přejete, abych to udělal,“ odpověděl Andrew.

„Tak to udělej! Nelež tady jen tak!“

Andrew zaregistroval rozkaz a vděčně vstal.

George se zeptal: „A proč jsou tvoje šaty rozházené všude kolem? Jak to, že je nemáš na sobě? Co se to tu děje?“

Vyšší mladík se ozval: „To je tvůj robot, kámo?“

George se prudce otočil. „On není ničí robot. To vy dva jste si tu s ním hráli?“

„Nó, napadlo nás, že je fakt dost zvláštní, aby robot chodil v šatech. Tak jsme ho zdvořile požádali, aby je sundal. A co je ti

vlastně do toho, jestli není tvůj?“

George řekl: „Snažili se ti ublížit, Andrew?“

„Měli v úmyslu nějakým způsobem mne rozebrat,“ odpověděl Andrew. „Právě mě chtěli přesunout na nějaké odlehlé místo a uložit mi, abych se sám rozmontoval.“

George pohlédl na oba mladíky. Snažil se vypadat nebojácně a směle, přestože byl v menšině, Andrew však viděl, jak se mu chvěje brada.

„Je to pravda?“ zeptal se George přísně.

Oba mladíci si však očividně také povšimli Georgovy zřejmé nervozity a bylo jasné, že ho postupně přestávají považovat za skutečné ohrožení. George už dávno nebyl mladý. Měl teď už dospělé děti a jeho syn Paul byl dost starý na to, aby vstoupil do rodinné právníkové firmy. Georgovy ryšavé vlasy dávno prošedly a tváře - dnes už bez ohnivých knírů - tváře růžové a měkké, byly tvářemi člověka, který vede sedavý život. Nebylo příliš pravděpodobné, že by se uměl dobře rvát, přestože se pokoušel hrát zlého muže. Ti dva si to uvědomili a okamžitě se začali chovat jinak - méně obezřele a s větším sebevědomím.

Vysoký se samolibým úšklebkem klidně opáčil: „Jo, chtěli jsme vidět, jak to zvládá. Zvlášť jak si s tím poradí ke konci, až už bude mít připojenou jen jednu ruku.“

„Máte podivné způsoby, jak se bavit.“

„A co je tobě do toho?“

„Dá se říct, že hodně.“

Vysoký se zasmál. „A co s tím chceš dělat, svalovce?“

Zmlátit nás?“

„Ne,“ odpověděl George. „To nemusím. Tenhle robot žije u nás v rodině víc než sedmdesát let, víte o tom? Zná nás a váží si nás víc než kohokoli jiného na světě. Ted' udělám jen jedno: řeknu mu, že vy dva mě ohrožujete na životě, že mě chcete zabít. Požádám ho, aby mě bránil. Bude si muset vybrat mezi mým a

vaším životem, a já vím velice dobře, co si zvolí. - Víte, jakou má robot sílu? Víte, co se stane, až na vás Andrew zaútočí?“

„Hele, tak moment,“ ozval se ten s baňatým nosem. Zase už se tvářil ustaraně. A vysoký také. Oba začali pomaličku couvat.

George promluvil příkrým tónem. „Andrew, jsem v přímém osobním ohrožení. Tihle dva mladíci se chystají mi ublížit. Nařizuji ti, aby ses vydal k nim!“

Andrew poslušně postoupil o pár kroků kupředu, přestože přemýšlel, co jiného ještě dokáže udělat na Georgovu obranu. V náhlém popudu zvedl paže do pozice, která by se případně dala považovat za výhružnou. Pokud tady šlo jen o to, aby vypadal hrozivě, proč ne, bude se chovat tak děsivě, jak jen bude moci.

Udržoval bojovný postoj. Fotoelektrické oči žhnuly nejtemnějším odstínem rudé. Holý kovový trup se blyštěl na slunci.

Oba mladíci dospěli k názoru, že nemají zájem zůstat a vyčkat, co se stane dál. Rozběhli se přes pole, co jim nohy stačily, a teprve když byli dobrých sto metrů daleko a začali mít pocit, že už jsou v bezpečí, zastavili se a otočili, hrozili pěstmi a vykřikovali zlobné nadávky.

Andrew znovu udělal pár kroků jejich směrem. Mladíci vyrazili jako o překot a pádili vzhůru do kopce. Za chvíli seběhli po odvrácené straně pahorku a zmizeli z dohledu.

Andrew ještě stále zachovával výhružný postoj.

„Dobrá, Andrew, můžeš toho nechat,“ řekl George. Trásl se a tvář měl bledou a zpocenou. Vypadal velice vyčerpaně. George už dávno překročil věk, kdy mohl bez obav čelit hrozbě fyzického střetu s mladším mužem, nadto se dvěma najednou.

„Je jen dobře, že utekli,“ řekl Andrew. „Vy víte, že bych jim nikdy nemohl ublížit, Georgi. Bylo mi naprosto zřetelně jasné, že oni na vás neútočí.“

„Ale mohli by, kdyby se situace ještě zhoršila.“

„To je jen spekulace. Podle mého soudu, Georgi -“

„Ano. Já vím. Pravděpodobně by nikdy nenašli dost odvahy k tomu, aby proti mně zvedli ruku. Ale každopádně, nenařídil jsem ti, abys na ně zaútočil. Jen jsem ti řekl, abys šel blíž. O zbytek se postaral jejich vlastní strach. Strach a ta rohovnická póza, kterou jsi tak chytře zaujal.“

„Ale jak by se jen mohli bát robotů? První zákon přece zaručuje, že robot nikdy -“

„Strach z robotů je nemoc, kterou trpí většina lidstva, a zdá se, že na ni neexistuje žádný účinný lék - každopádně zatím ne. Ale na tom teď nezáleží. Jsou pryč a ty jsi pořád vcelku, a to jediné je teď důležité. Ale stejně bych rád věděl jedno - cos tady k čertu vlastně dělal, Andrew?“

„Šel jsem do knihovny.“

„Ano, to vím. Našel jsem tvůj vzkaz. Ale tahle cesta ke knihovně nevede. Knihovna je tam na druhé straně, ve městě. A když jsem tam volal, knihovnice mi řekla, žes u nich nebyl, že o tobě vůbec neví. Hledal jsem tě na cestě do knihovny a po tobě nebylo ani stopy, a ani nikdo, koho jsem potkal cestou do města, tě neviděl. Tak mi došlo, že ses ztratil. Přesně vzato otočil ses o 180 stupňů.“

„Měl jsem podezření, že v mém směrovém plánu je nějaká chyba,“ řekl Andrew.

„To tedy byla. Zrovna jsem se chystal vyhlásit po tobě vzdušné pátrání, víš to? A pak mě napadlo, že jsi třeba nějak záhadně zabloudil na tuhle cestu. - Cos vlastně chtěl dělat v knihovně, Andrew? Někdy se ti v hlavě honí opravdu podivné nápady. Víš přece, že bych ti s radostí přinesl každou knihu, kterou potřebuješ.“

„Ano, to vím, Georgi. Ale jsem -“

„Svobodný robot. Ano. To je fakt. S nezadatelným právem sebrat se a namířit si to dolů do města a využít služeb knihovny,

přestože díky své skvělé robotické inteligenci nějakou záhadou nedokážeš najít správnou cestu. A co to mělo být, pokud se smím zeptat, co jsi chtěl v knihovně sehnat?“

„Kniha o současném jazyce.“

„Máš v úmyslu nechat truhlařiny a dát se na lingvistiku, Andrew?“

„V jazykové oblasti se cítím nedostatečně vybaven.“

„Ale ty přece umíš mluvit dokonale! Tvoje slovní zásoba, gramatika -“

„Jazyk - lidská řeč, metafory, hovorové obraty, dokonce i gramatika - to všechno se neustále mění, Georgi. Můj program zůstává konstantní. Pokud nezačnu s modernizací, za několik generací už téměř nebudu schopen s lidmi komunikovat.“

„No - možná že máš v něčem pravdu.“

„Proto tedy musím studovat mechanismy jazykového vývoje. A kromě toho také mnoho dalších věcí.“ Andrew náhle slyšel sám sebe, jak říká: „Georgi, mám pocit, že je důležité, abych se dozvěděl mnohem víc o lidech, o světě, o všem. Až dosud, po všechny ty roky, jsem žil izolovaným životem, v našem krásném sídle na tomto odlehlém pobřežním pásu. Svět, který se rozkládá za mým vlastním prahem, je pro mne skutečnou záhadou. - A také se musím dozvědět víc o robotech. Chci o nich napsat knihu.“

„Knihu,“ opakoval George udiveně. „Knihu o robotech. Návod k výrobě?“

„Vůbec ne. Mám na mysli historii jejich vývoje.“

„Aha.“ George přikyvoval a mračil se zároveň. „No dobrá. Tak co, půjdeme domů?“

„Jistě. Mohu si obléci šaty, nebo je mám prostě vzít do ruky?“

„Obleč se. Rozhodně.“

„Děkuji.“

Andrew se rychle oblékl a spolu s Georgem zamířil po cestě do kopce.

„Tak ty chceš napsat knihu o dějinách robotiky,“ řekl George, jako by tuto představu stále převracel v mysli. „Ale proč, Andrew? Vznikly už miliony knih o robotice, a nejmíň půl milionu z nich se zabývá historií vzniku robotů. Svět už je pomalu přesycený nejen roboty, ale i informacemi o robotech.“

Andrew zavrtěl hlavou - lidské gesto, které v poslední době začal používat stále častěji. „Nemyslím dějiny robotiky, Georgi. Dějiny robotů - sepsané robotem. Takovou knihu dosud jistě nikdo nenapsal. Chci objasnit, co si roboti myslí sami o sobě. A především jaké to pro nás je stýkat se s lidmi, jaké to bylo od chvíle, kdy první roboti dostali povolení pracovat a žít na Zemi.“

George pozdvihl obočí. Jinak však ani slovem nedal najevo, co si myslí.

Malá Miss se objevila v Kalifornii na jedné ze svých periodických návštěv rodinného sídla. Oslavila už osmdesáté třetí narozeniny a vypadala teď křehká jako ptáček. Ani zdaleka jí však nescházela energie a odhodlanost. Přestože chodila s hůlkou, užívala jí častěji ke gestikulaci než jako skutečné opory.

S rostoucím podrážděním a hněvem naslouchala vyprávění o Andrewově nešťastném pokusu dojít do knihovny. Nakonec prudce zabušila hůlkou do podlahy a prohlásila: „Georgi, to je absolutně příšerné. Kdo vlastně byli ti dva mladí násilníci?“

„To nevím, máti.“

„Tak by ses měl postarat, aby to někdo zjistil.“

„K čemu by to bylo dobré? Nejspíš to byl párek místních chuligánů. Takoví ti přihloupí mládenci, co nemají nic na práci. Nakonec žádnou škodu nezpůsobili.“

„Ale mohli způsobit. Kdyby ses tam včas neobjevil, mohli Andrewovi vážně ublížit. A i když jsi tam přišel, klidně mohli fyzicky napadnout tebe. Zdá se, že tě zachránilo jedině to, že byli tak hloupí a neuvědomili si, že Andrew by na ně nedokázal zaútočit ani na tvůj přímý rozkaz.“

„Vážně, máti. Skutečně si myslíš, že by se mě dotkli? Lidé, kteří na polní cestě napadnou naprosto cizího člověka? Ve třiadvacátém století?“

„No - možná ne. Ale Andrew byl zaručeně v nebezpečí. A něco takového nesmíme dopustit. Dobře víš, Georgi, že Andrewa považuji za člena naší rodiny.“

„Ano, samozřejmě. Já taky. Vždycky to tak bylo.“

„Takže přece nemůžeme dovolit, aby si s ním pár imbecilních mladých hulvátů zahrával jako s nějakým panáčkem na klíček, že ne?“

„Co mám podle tebe udělat, máti?“ otázal se George.

„Jsi přece právník, nebo ne? Tak své právnické vzdělání pořádně využij! Poslouchej: chci, abys - jakýmkoli způsobem - obhájil soudní případ, který se stane precedentem; takový případ, který by donutil Oblastní soud, aby vynesl rozsudek ve prospěch práv robotů, a potom přiměl Oblastní legislaturu schválit patřičné zmocňovací zákony; a jestli dojde na nějaké politické problémy, poženeš celou věc až ke Světovému soudu, když budeš muset. Budu všechno sledovat, Georgi, a nestrpím žádné uhýbání.“

„Máti, neříkalas zrovna před chvílí, že ze všeho nejvíc na světě si přeješ, abych kandidoval na místo, které v Legislatuře zastával dědeček?“

„Ano, jistě. Ale co to má společného s -“

„A teď chceš, abych zahájil kontroverzní kampaň za práva robotů. Roboti nemohou volit, máti. Ale na světě je spousta lidí, kteří volit budou, a mnozí z nich nemají roboty tak v lásce jako ty. Víš, co se stane s mou kandidaturou, když hlavní věc, kterou si o mně budou lidé pamatovat, bude fakt, že jsem ten právník, který Legislaturu donutil schválit zákony o právech robotů?“

„Takže?“

„Co je pro tebe důležitější, máti? Aby mě zvolili do Legislatury, nebo abych se pustil do tvého precedentního případu?“

„Ten případ, samozřejmě,“ odpověděla Malá Miss bez váhání.

George přikývl. „Dobrá. Jen jsem se chtěl ujistit, že máme ve všem dokonale jasno. Jestli chceš, abych to udělal, pak tedy vytáhnu do boje za občanská práva robotů. Ale bude to znamenat, že moje politická kariéra skončí ještě dřív, než začala, a to si musíš uvědomit.“

„Samozřejmě že si to uvědomuji, Georgi. Možná zjistíš, že děláš chybu - to já nevím - ale v každém případě, především chci, aby byl Andrew chráněn před nebezpečím, že se podobný brutální útok bude opakovat. Především a hlavně chci toto.“

„Tak dobrá, máti,“ souhlasil George. „Já se postarám, aby se ti tohle přání splnilo. Na to se můžeš spolehnout.“

Okamžitě začal plánovat kampaň na obranu robotů. A proces, který původně zahájil proto, aby uspokojil obávanou starou dámu, se obratem ruky změnil v největší zápas jeho života.

George Charney v podstatě nikdy příliš netoužil po křesle v Legislatuře. Takže si dokázal říct, že to má konečně z krku, teď když jeho matka rozhodla, že by místo toho měl raději vytáhnout na křížovou výpravu za občanská práva robotů. A jeho právnické já bylo fascinováno takovou výzvou. Celé tažení s sebou přinášelo rozsáhlé a závažné důsledky a bylo nutné vypracovat velice obezřetný a důkladný rozbor a propočít.

George jako starší partner firmy Feingold a Charney navrhl převážnou část strategického postupu, vlastní práci s rešeršemi a s podáváním žádostí a apelací však nechal na svých mladších společnících. Pověřil svého syna Paula, který do firmy vstoupil před třemi roky, řízením jednotlivých operací. Mimo to byl Paul navíc také zodpovědný za vypracování povinného každodenního hlášení pro svou babičku. Ona zase každý den probírala celou situaci s Andrewem.

Andrew byl hluboce zaujat. Začal už pracovat na své knize o robotech - vracel se až na samý počátek, k Lawrenci Robinsonovi a k založení Národní americké společnosti pro výrobu robotů - ale teď plánovaný projekt na čas odložil a trávil celé dny zahloubaný do tlustých zákoníků, prokousával se hromadami právnických dokumentů. Dokonce čas od času přišel s několika velice neobvyklými vlastními návrhy.

Malé Miss řekl: „Toho dne, kdy mě ti dva muži obtěžovali, mi George řekl, že lidé se robotů vždycky báli. Nazval to nemocí lidstva'. Připadá mi, že pokud toto platí, soudy a zákonodárci pravděpodobně nebudou příliš nakloněni tomu, zabývat se blahem robotů. Roboti přece jen nedisponují žádnou politickou silou, ale

lidé ano. Nemělo by se tedy něco podniknout, aby se změnil postoj lidí k robotům?“

„Kdyby to tak šlo.“

„Musíme se pokusit. George se musí pokusit.“

„Ano,“ souhlasila Malá Miss. „To přece musí, že ano?“ A tak zatímco Paul pobýval u soudu, George sám zaujal místo prostředníka pro styk s veřejností. Cele se oddal úkolu propagovat občanská práva robotů a vložil do této kampaně veškerý svůj čas a energii.

George byl odjakživa dobrý řečník, vyjadřoval se snadno a přirozeně, a teď se rychle stal známou osobností, vystupoval na shromážděních právníků, učitelů a vydavatelů holonovin, při každé příležitosti se objevoval ve veřejném vysílání a prosazoval otázku práv robotů s výmluvností, která s přibývajícými zkušenostmi neustále stoupala.

Čím víc času George trávil na pódiiích a v komunikačních centrech, tím víc se měnil v muže uvolněného a přirozeného, a přesto imponujícího. Nechal si znovu narůst knír, a vlasy - teď už docela bílé - si sčesával dozadu do mohutné hřívy. Dokonce převzal i nový způsob odívání, volný, splývavý styl, který proslavili někteří nejznámější videokomentátoři a který byl znám jako ‚drapérie‘. George prohlásil, že v takových šatech si připadá jako řecký filozof, nebo jako člen starého římského Senátu.

Paul Charney, který byl, obecně vzato, svým způsobem daleko konzervativnější než jeho otec, ho varoval, když ho poprvé uviděl takhle vystrojeného: „Jen si dej pozor, ať nezakopneš, až půjdeš po scéně, tati.“

„Pokusím se,“ odpověděl George.

Podstata jeho prorobotických argumentů byla tato:

„Pokud můžeme zásluhou druhého zákona vyžadovat od každého robota neomezenou poslušnost ve všech ohledech, které se netýkají bezpečí člověka, potom člověk, naprosto kterýkoli

člověk, má absolutní moc nad robotem, kterýmkoli robotem. Přesně vzato - protože druhý zákon dostává přednost před třetím zákonem - každý člověk může využít zákona poslušnosti k vyřazení zákona sebezáchovy. Může robotovi nařídit, aby poškodil nebo zničil sám sebe, a to z libovolného důvodu nebo zcela bezdůvodně - jen z pouhého rozmaru.

Ponechme stranou otázky majetkového práva - přestože se zdaleka nejedná o triviální problém - a posuďme tuto záležitost výhradně z hlediska prosté lidské slušnosti. Představte si někoho, kdo pouhou hrou náhody potká na cestě robota a nařídí mu, jen pro svou vlastní zábavu, aby si odpojil končetiny nebo jinak vážně poškodil sám sebe. Nebo řekněme, že majitel robota osobně, v návalu zlosti, nudy nebo frustrace, vydá takový rozkaz.

Je to spravedlivé? Zacházeli bychom tak se zvířetem? A přitom zvíře, připomínám, alespoň má možnost se bránit. Roboty jsme však stvořili tak, že jsou od samého počátku neschopni pozvednout ruku proti člověku.

Dokonce i neživý předmět, který nám prokazuje dobré služby, má právo na naše ohledy. A robot ani zdaleka není necitelný; není to jen obyčejný stroj a není to zvíře. Dokáže myslet dost dobře na to, aby s námi mohl mluvit, diskutovat, žertovat. Mnozí z nás, kdo po celý život žijeme a pracujeme s roboty, jsme si zvykli pokládat je za přátele - doslova za členy rodiny. Chováme k nim hlubokou úctu, dokonce i náklonnost. Žádáme snad příliš, když chceme našim přátelům robotům zaručit oficiální zákonnou ochranu?

Pokud má člověk právo dát robotovi libovolný rozkaz, který nezahrnuje ublížení jinému člověku, měl by také mít dostatek slušnosti a nikdy robotovi nerozkázat, aby udělal něco, co by způsobilo zranění robota - jediné v případě, že by bezpečnost člověka takový čin nevyhnutelně vyžadovala. Robot by zajisté neměl být lehkovážně vyzván, aby bezúčelně poškodil sám sebe. Velká moc s sebou zároveň přináší velkou zodpovědnost. Pokud

jsou roboti vázáni třemi zákony robotiky, které chrání člověka, je to snad příliš, žádat, aby se člověk sám podřídil jednomu či dvěma zákonům v zájmu ochrany robotů?“

Byla tu samozřejmě i druhá strana mince - a mluvčím této druhé strany se nestal nikdo jiný než James Van Buren, právník, který kdysi u Oblastního soudu oponoval Andrewovu prvotní žádost o udělení statutu svobodného robota. Byl už starý, ale pořád zůstával energickým, schopným zastáncem tradičního společenského přesvědčení. Svým typickým, nevzrušeně uvážlivým a racionálním způsobem zase jednou působivě promlouval v zastoupení těch, kdo popírali, že by robot mohl být z jakéhokoli hlediska pokládán za něco, co si zaslouhuje mít „práva“.

„Samozřejmě nejsem obhájcem vandalů, kteří jsou ochotni svévolně zničit robota, co jim nepatří, nebo mu nařídít, aby se zničil sám. To je občanský přestupek, prostý a jednoduchý, který může být okamžitě potrestán na základě obvyklých zákonných postupů. Nepotřebujeme zvláštní zákon, který by řešil tyto případy, nepotřebujeme ho o nic víc než zákon, který by nám říkal, že člověk nemá rozbíjet okna v cizím domě. Všeobecný zákon nedotknutelnosti majetku nám poskytuje dostatečnou ochranu.

Ale zákon, který by člověku zakazoval zničit vlastního robota? Nuže, zde se vydáváme na pole zcela odlišných úvah.

Já sám mám ve své kanceláři své vlastní roboty, a zničit některého z nich by mě nenapadlo o nic víc než vzít sekyru na psací stůl. Přesto, je zde snad někdo, kdo tvrdí, že bych měl být zbaven svého práva zacházet podle svého uvážení se svými vlastními roboty, vlastními stoly nebo s jinými kusy kancelářského nábytku, které mi patří? Může snad Stát, ve své nekonečné moudrosti, přijít do mé kanceláře a prohlásit: „Ne, Jamesi Van Burene, musíš být na své stoly laskavý a uchránit je zranění. Právě tak tvé registratury: musíš s nimi zacházet s úctou, musíš s nimi jednat jako s přáteli. A totéž se přirozeně vztahuje i na tvé roboty.

V žádném případě, Jamesi Van Burene, nesmíš dopustit, aby tvé roboty něco ohrozilo.“

Na tomto místě se Van Buren obyčejně odmlčel a usmál se, tak klidně a rozumně jako vždycky, aby dal každému na srozuměnou, že toto byl čistě hypotetický příklad, že on ve skutečnosti nepatří k lidem, kteří by někomu nebo něčemu ubližovali. A pak obvykle pokračoval: „Slyším George Charneye, jak odpovídá, že roboti se zásadně odlišují od stolů nebo registratur, že roboti jsou inteligentní a vnímaví, že s roboty by se prakticky mělo zacházet stejně jako s lidmi. A já bych na to řekl, že se mýlí, že je tak ovlivněn a zmaten city k robotovi, kterého jeho rodina vlastnila po mnoho desetiletí, až ztrácí představu o tom, co roboti ve skutečnosti jsou.

Jsou to stroje, přátelé. Je to nářadí. Jsou to spotřebiče. Nejsou nic jiného než mechanická zařízení, která nezasluhují ochranu ze zákona o nic více a o nic méně než jiné neživé předměty. Ano, řekl jsem neživé. Umějí mluvit, to ano. Umějí myslet, svým vlastním strnulým, naprogramovaným způsobem. Ale když robota píchnete, krvácí snad? Když ho pošimráte, bude se smát? Roboti mají ruce a smysly, ano, protože jsme je tak sestrojili, ale mají také skutečné lidské city a vášně? Stěží. Stěží! A proto nezaměňujme stroje, stvořené k lidskému obrazu, s živoucími bytostmi.

A musím také zdůraznit, že lidstvo se v tomto století stalo závislým na práci robotů. Na světě nyní existuje víc robotů než lidí, a vykonávají převážně práce, do kterých by se nikomu z nás nechtělo. Roboti osvobodili lidstvo od chmurné dřiny a ponížení. Zaměňovat otázku postavení robotů s dávnými debatami o otroctví, s pozdějšími diskusemi o osvobození otroků a ještě pozdějšími spory o úplná občanská práva potomků osvobozených otroků by ve svém výsledku vedlo k ekonomickému chaosu, až by se naši roboti začali domáhat nejen pouhé zákonné ochrany, ale nezávislosti na svých pánech. Otroci v dávno minulých staletích

byli lidé, lidské bytosti krutě zneužívané a týrané. Nikdo neměl právo je násilím uvrhnout do poddanství. Roboti však byli přivedeni na svět proto, aby sloužili. Od samého počátku jsou zde proto, aby sloužili: aby se stali ne našimi přáteli, ale služebníky. A zastávat jakýkoli jiný názor znamená vydávat se v myšlenkách na nesprávnou, sentimentální, nebezpečnou cestu.“

George Charney byl strhující řečník, ale James Van Buren také. A když se bitva chýlila ke konci - bitva vybojovaná z větší části spíše před soudem veřejného mínění než na půdě Legislatury nebo Oblastního soudu - výsledek se značně blížil patové situaci.

Na Zemi žilo mnoho lidí, kteří už dokázali překonat strach či antipatii k robotům, v několika minulých generacích tak rozšířené, a Georgovy argumenty se u nich setkávaly s otevřeným souhlasem. Také oni už začali na své roboty pohlížet s jistým stupněm náklonnosti a chtěli jim poskytnout určitou zákonem zaručenou bezpečnost.

Byli tu však také ostatní, kteří možná neměli strach ani tak z robotů jako spíš z finančního ohrožení, které by je patrně postihlo jako přímý důsledek rozšíření občanských práv robotů. Tito lidé naléhavě zdůrazňovali nutnost obezřetného přístupu k nově otevřené zákonodárné problematice.

A tak když bitva definitivně skončila a zrodil se návrh opatření definující podmínky, za nichž bylo nelegální vydat rozkaz, který by mohl poškodit robota, a pak bylo znění zákona schválené Oblastní legislaturou vráceno Oblastním soudem k dalšímu přepracování, znovu schváleno v upravené podobě, tentokrát potvrzeno Oblastním soudem a konečně ratifikováno Světovou legislaturou a po projednání posledního odvolání potvrzeno také Světovým soudem, vznikl skutečně velice mírný zákon. Vymezení bylo nejasně definované a postih za porušení zákonných ustanovení naprosto nedostatečný.

Přinejmenším však bylo dosaženo toho, že princip práv robotu

- původně ustavený výnosem, který Andrewovi přiznával „svobodu“ - se znovu poněkud rozšířil.

Definitivní schválení zákona Světovým soudem bylo zveřejněno toho dne, kdy Malá Miss zemřela.

Nebyla to žádná shoda okolností. Malá Miss byla nyní velice stará a velice slabá, v posledních týdnech projednávání však lpěla na životě zoufalou silou. Teprve když k ní dospěla zpráva o definitivním vítězství, konečně uvolnila tvrdošíjně pevné sevření.

Andrew byl u jejího lůžka, když odcházela. Stál vedle ní, pohlížel z výšky na tu drobnou, ztichlou ženu podepřenou polštáři a vzpomínal na den téměř před sto lety, kdy prvně dorazil do rozlehlého pobřežního sídla Martinových a dvě malé holčičky se postavily před něj a vzhlížely na něho, a ta menší se zamračila a řekla: „En-dé-er. To není pěkné. Takhle mu přece nemůžeme říkat. Co kdybychom mu říkali Andrew?“

Tak dávno, tak hrozně dávno. Před celým lidským věkem, z hlediska Malé Miss. A Andrewovi to přesto občas připadalo jen jako okamžik - jako by uplynulo jen pár chvil ode dne, kdy s Miss a s Malou Miss dováděl na pláži u domu a plaval v příboji, protože jim dělalo radost požádat ho o to.

Téměř celé století.

Pro člověka, jak Andrew věděl, to byla nesmírně dlouhá doba.

A život Malé Miss teď dospěl ke konci a vytrácel se. Vlasy, které kdysi zářily jako zlato, se už dávno změnily v blyštivé stříbro; teď z nich však zmizel i poslední lesk a poprvé vypadaly matně šedivé. Blížil se konec a nikdo ho nemohl odvrátit. Malá Miss nebyla nemocná; byla prostě jen opotřebovaná, bez naděje, že by se dala opravit. Za několik minut přestane fungovat. Andrew si stěží dokázal představit svět, ve kterém nebude Malá Miss. Přesto však věděl, že do takového světa právě vstupuje.

Její poslední úsměv patřil jemu. Její poslední slova zněla:

„Vždycky jsi na nás byl hodný, Andrew.“

Zemřela a držela ho za ruku, zatímco její syn se svou ženou a dětmi stáli v uctivé vzdálenosti od robota a lůžka staré ženy.

Po smrti Malé Miss Andrew zažíval pocit neklidu, který ho neopouštěl po celé týdny. Říkal si, že nazývat to zármutkem by snad bylo příliš přemrštěné, protože se domníval, že v jeho pozitronických okruzích není místo pro žádný pocit, který by přesně odpovídal lidské emoci označované jako smutek.

A přesto bylo mimo jakoukoli pochybnost, že příčina jeho nepokoje se dá vysledovat jediné ke ztrátě Malé Miss. Nedokázal své obtíže přesně definovat. Jistá tíseň svazující myšlenky, podivně neurčité zpomalení pohybů, pocit všeobecné nevyváženosti mozkových rytmů - to všechno vnímal, a přesto pochyboval, že by nějaký přístroj dokázal odhalit měřitelnou změnu v jeho schopnostech.

Aby zmírnil pocity, které odmítal nazývat zármutkem, vrhl se po hlavě do studia historie robotů, a rukopis jeho knihy se rozrůstal den ode dne.

Stručný úvod postačujícím způsobem připomínal vývoj představy robota v dějinách lidstva a v literatuře: kovoví muži ze staré řecké mytologie, loutky vylíčené nápaditými romanopisci, jako byli E. T. A. Hoffmann a Karel Čapek, a další podobné fantazie. Andrew v krátkosti shrnul dávné legendy. odsunul je stranou jako nevýznamné. Byl to především pozitronický robot - skutečný robot, opravdový jedinec - který přitahoval jeho pozornost.

A tak Andrew hbitě dospěl až k roku 1982 a k ustavení Národní americké společnosti pro výrobu robotů, jejímž vizionářským zakladatelem byl Lawrence Robertson. Andrew měl téměř pocit, jako by celý ten příběh sám znovu prožíval, když líčil první roky zápasů v přestavěných skladištních budovách, kterými províval průvan, a první dramatický průlom v podobě zkonstruování platinoiridiového pozitronického mozku, dosažený

po nekonečné řadě pokusů a omylů. Koncipování a vývoj neodmyslitelných tří zákonů robotiky; první triumfy ředitele výzkumu Alfreda Lanninga při výrobě pohyblivých robotů, neohrabaných a těžkopádných a neschopných řeči, ale dostatečně všestranných, aby dokázali interpretovat rozkaz člověka a zvolit optimální variantu z daného množství možných alternativních reakcí. A po nich, na přelomu jedenadvacátého století, následovali první mobilní mluvící roboti.

A poté se Andrew začal zabývat tím, co pro něj bylo daleko obtížnější popsat: obdobím záporné reakce lidstva, které následovalo po velkých objevech, obdobím hysterie a absolutní hrůzy, kterou noví roboti vyvolávali, celosvětovou vlnou zákonů zakazujících využívání práce robotů na Zemi. Miniaturizace pozitronického mozku byla tehdy pořád ještě ve stadiu vývoje a stále bylo nutně zapotřebí komplikovaných chladicích systémů; první pohybliví roboti byli proto skutečnými obry - vysocí téměř dvanáct stop, strašlivá potácivá monstra, která ztělesňovala všechny obavy lidstva z umělých bytostí - od Frankensteinovy zrůdy přes Golema až po všechny ostatní příslušníky této skupiny nočních můr.

Andrew ve své knize věnoval této době extrémního strachu z robotů plné tři kapitoly. Bylo nesmírně obtížné je napsat, protože se zabývaly výhradně lidskou iracionalitou, a tento rys lidského jednání Andrew téměř nebyl schopen pochopit.

Vypořádal se se svým úkolem tak úspěšně, jak jen mohl, a ze všech sil se snažil vžít do situace lidí, kteří - přestože věděli, že tři zákony jim poskytují neselhávající ochranu proti možnosti, že by se roboti snad postavili proti svým stvořitelům - na roboty dál vytrvale pohlíželi s děsem a odporem. A po jisté době se Andrewovi konečně podařilo pochopit - v rámci jeho možností - jak bylo možné, že lidé pociťovali nejistotu dokonce i tváří v tvář tak ohromné záruce bezpečnosti.

Zjistil totiž, jak se tak probíral záznamy z historie robotiky, že tři zákony nebyly takovou neselhávající pojistkou, jak se mohlo zdát. V podstatě obsahovaly neuvěřitelné množství dvojznačností a skrytých rozporů. Mohly robota - tvora vyznačujícího se naprosto přímočarým myšlením a doslovným chápáním příkazů - znenadání postavit před nutnost učinit rozhodnutí, která z lidského hlediska nebyla právě optimální.

Například robot, kterého na cizí planetě poslali vykonat nebezpečný úkol - najít a přinést látku životně důležitou pro život a zdraví člověka-výzkumníka - zřejmě prožíval takový rozpor mezi potenciály druhého zákona poslušnosti a třetího zákona sebezáchovy, že uvízl v nekonečné smyčce a nebyl schopen jít dál ani se vrátit. A v této patové situaci robot svou nečinností přivedl do vážného nebezpečí člověka, který mu zmíněný úkol zadal, bez ohledu na to, že imperativ prvního zákona by podle všech předpokladů měl převážet nad druhými dvěma. Jak by přece robot mohl s jistotou vědět, že rozpor mezi druhým a třetím zákonem, který prožívá, ohrožuje člověka? Pokud by stupeň naléhavosti zadání nebyl jednoznačně vymezen hned na počátku, robot si nemusel uvědomit důsledky své nečinnosti a nikdy nezjistil, že jeho nerozhodnost je porušením prvního zákona.

Nebo robot, který vinou nevhodné struktury či špatného naprogramování dospěl k názoru, že určitý člověk vůbec není člověk, a proto nemá právo vyžadovat ochranu, kterou by mu měl poskytovat první a druhý zákon -

Nebo robot, který dostal špatně formulovaný rozkaz a vyložil si ho tak doslova, že nevyhnutelně ohrozil přítomné lidi -

V archivech byly zdokumentovány desítky takových případů. Robotické raného období - především skvělá robopsycholožka Susan Calvinová, široce uznávaná a vážená žena - pracovali dlouho a neúnavně, aby se vypořádali s novými a novými obtížemi, které se neustále vynořovaly.

Složitost těchto problémů obzvláště vzrostla v době, kdy v polovině jedenadvacátého století začali z montážních závodů Národní americké vycházet roboti s pokročilejšími typy pozitronických mozkových okruhů: roboti se širší kapacitou myšlení, roboti, kteří byli schopni hodnotit situaci a vnímat její komplexnost s takovou hloubkou porozumění, která se téměř vyrovnala lidské. Roboti, jako byl - přestože se měl na pozoru, aby to nevyjádřil přímo - právě Andrew Mariin. Roboti s nediferencovanými mozkovými okruhy, vybavení schopností interpretovat údaje v daleko subjektivnějším rozměru než jejich předchůdci, často reagovali způsobem pro člověka neočekávaným. Pokaždé v rámci tří zákonů, to jistě. Ale někdy z takového úhlu pohledu, který tvůrci robotických zákonů nepředvíдали.

Při studiu záznamů z historických období vývoje robotů Andrew konečně pochopil, proč tolik lidí trpělo fobií z robotů. Nebylo to tím, že by tři zákony byly špatně formulované - to vůbec ne. Zákony skutečně představovaly mistrovskou ukázkou aplikované logiky. Potíž byla v tom, že lidé sami nebyli logičtí - při některých příležitostech se dokonce chovali naprosto nelogicky - a roboti se ne vždy dokázali vyrovnat s náhlými obraty, zákruty a odbočkami lidského myšlení.

A tak to tedy byli sami lidé, kdo čas od času přiváděli roboty k porušení toho či onoho ze tří zákonů - a lidé pak svým nelogickým způsobem často vinili roboty samotné z toho, že vykonali něco nežádoucího, přestože jim to v podstatě přímo nařídil jejich pán - člověk.

Andrew koncipoval tyto ožehavé kapitoly s krajní obezřetností, znovu a znovu je revidoval, aby vyloučil jakýkoli náznak předpojatosti. Neměl v úmyslu sepsat kritiku namířenou proti nedostatkům a vadám lidské rasy. Jeho prvotním cílem jako obvykle bylo sloužit potřebám lidstva.

Původní záměr, který ho vedl k napsání knihy, možná spočíval

ve snaze dobrat se hlubšího pochopení vlastního vztahu k lidským bytostem, které ho stvořily - ale jak práce na rukopise postupovala, Andrew zjišťoval, že pokud bude postupovat rozmyslně a uvážlivě, jeho kniha by se mohla stát neocenitelným mostem mezi roboty a lidmi, zdrojem poučení nejen pro roboty, ale také pro tvory z masa a krve, kteří přivedli roboty na svět. Cokoli, co by umožnilo robotům a lidem, aby spolu lépe vycházeli, by zároveň dalo robotům příležitost stát se dokonalejší oporou lidstva; což byl samozřejmě smysl jejich existence.

Když měl Andrew knihu zpola hotovou, požádal George Charneye, aby si jeho dílo přečetl a svými návrhy přispěl k jeho zdokonalení. Od smrti Malé Miss už uplynulo několik let a ani George sám teď nevypadal dobře - jeho kdysi robustní postava byla kost a kůže, lebka téměř olysala. Zadíval se na objemný fascikl Andrewova rukopisu s výrazem sotva skrývaných rozpaků a řekl: „Víš, Andrew, já sám nejsem žádný velký spisovatel.“

„Nežádám vás o posouzení mého literárního stylu, Georgi. Chtěl bych, abyste zhodnotil mé myšlenky. Potřebuji vědět, jestli v rukopise není nic, co by si lidé mohli vykládat jako urážku.“

„Jsem si jist, že tam nic takového nebude, Andrew. Tys byl vždycky vzorem pravé zdvořilosti.“

„Nikdy bych se vědomě nedopustil něčeho pohoršlivého, to je pravda. Je tu však možnost, že bych bezděčně -“

George si povzdechl. „Ano. Ano, chápu. Tak dobrá, přečtu si tvou knihu, Andrew. Ale víš, poslední dobou se snadno unavím. Možná mi to bude chvíli trvat, než se tím vším prokoušu.“

„Není žádný spěch,“ odpověděl Andrew. George si skutečně dal na čas: téměř celý rok. Když však Andrewovi rukopis konečně vrátil, byla k němu připojena jen jediná stránka sotva způli popsaná poznámkami, jen nejdrobnější faktické korekce a nic víc.

Andrew řekl mírně: „Doufal jsem v kritiku poněkud všeobecnějšího rázu, Georgi.“

„Nemám co všeobecně kritizovat. Je to pozoruhodná práce. Pozoruhodná. Skutečně hloubková studie daného problému. Měl bys být hrdý na to, cos napsal.“

„Ale kapitoly, kde se zmiňuji o tom, že iracionalita lidí často vede k obtížím ve vztahu ke třem zákonům robotiky -“

„To je naprosto namístě, Andrew. My přece skutečně jsme druh vyznačující se neuspořádanou myslí. Občas jsme geniální a neobyčejně tvořiví, ale máme v sobě spoustu nejrůznějších drobných rozporů a zmatků. Musíme ti asi připadat jako banda beznadějně nelogických stvoření, vid', Andrew?“

„Čas od času mi to tak skutečně připadá, ano. Nemám však v úmyslu napsat knihu, která by kriticky hodnotila lidské bytosti. To zdaleka ne, Georgi. Chtěl bych světu dát něco jiného: knihu, která by vzájemně přiblížila robota a člověka. A pokud by se snad zdálo, že se jakýmkoli způsobem vyjadřuji pohrdavě o duševních schopnostech lidí, byl by to přesný opak toho, o co usiluji. Právě proto jsem doufal, že při pročitání mého rukopisu vyčleníte takové pasáže, které by se případně daly vykládat jako -“

„Možná jsi měl raději říct Paulovi, aby si tvůj rukopis přečetl, a ne mně,“ poznamenal George. „To víš, můj syn je právě na vrcholu své profesionální kariéry. Se všemi těmi záležitostmi okolo jemných nuancí a ožehavých závěrů se dneska setkává daleko víc než já.“

A Andrew z tohoto prohlášení konečně pochopil, že George Charney jeho rukopis vůbec nechtěl číst - že George začíná být starý a unavený, že vstupuje do posledních roků svého života, že kolo generací se znovu pootočilo a že hlavou rodiny je teď Paul. Pán odešel, a po něm Malá Miss, a brzo bude řada na Georgovi. Martinové a Charneyové přicházeli a odcházeli a Andrew přesto zůstával: ne docela nezměněný (protože jeho tělo stále podstupovalo příležitostné modernizační zásahy, a mimo to měl pocit, že jeho mentální procesy se stále vyvíjejí, jsou stále hlubší a

bohatší, jak sám sobě umožňuje, aby plně rozpoznal vlastní neobyčejné schopnosti), ale zajisté nezranitelný pustošivým vírem uplývajícími roky.

Donesl svůj téměř dokončený rukopis Paulu Charneymu. Paul ho přečetl okamžitě a poskytl Andrewovi nejen chválu, ale jak George naznačil, také cenné připomínky k revizi. V některých místech Andrewova neschopnost plně porozumět neočekávaným, nelineárním skokům v logické argumentaci, kterých je schopna lidská mysl, vedla k určitému přehnanému zjednodušování a k neoprávněným závěrům. Paul se domníval, že Andrewova kniha je až příliš nakloněna lidskému hledisku. Jestli něco, tak by podle něj možná bylo namísto trochu víc kritiky iracionálního přístupu člověka k robotice a k vědě vůbec.

Něco takového Andrew neočekával. Namítl: „Ale já bych se nechtěl nikoho dotknout, Paule.“

„Nikdy nikdo ještě nenapsal knihu, která by za něco stála a zároveň se nikoho nedotkla,“ opáčil Paul. „Napiš to, co si myslíš, že je pravda, Andrew. Byl by zázrak, kdyby s tebou souhlasili všichni na světě. Ale tvůj úhel pohledu je jedinečný. Máš něco velice reálného a cenného, co můžeš světu poskytnout. Tvá kniha by určitě nestála za zlámanou grešli, kdybys potlačil všechno, co cítíš, a psal jen to, co podle tvého názoru ostatní chtějí slyšet.“

„Ale první zákon -“

„K čertu s prvním zákonem, Andrew! První zákon není všechno! Jak můžeš někomu ublížit knihou? Leda snad kdybys ho s ní praštil po hlavě, řekl bych. Ale jinak ne. Myšlenky nezraňují - ani zlé myšlenky, dokonce ani hloupé a kruté myšlenky. Lidé zraňují. Lidé se občas nějaké myšlenky chytí a využívají ji k ospravedlnění bezohledných, odporných činů. Dějiny lidstva jsou plné takových případů. Ale myšlenky samy o sobě jsou zas jen myšlenky. Nikdy se nesmějí rdousit. Musejí se vynést na světlo, prověřit, vyzkoušet, zavrhnout, pokud je to nutné, všechno pěkně

veřejně. - A mimo to, první zákon neříká nic o tom, že by roboti nesměli psát knihy. Klacky a kameny, Andrew - ty mohou ublížit. Ale slova -“

„Jak jste sám právě poznamenal, Paule, dějiny lidstva oplývají škodlivými událostmi, které začaly právě jen slovy. Pokud by tato slova nikdy nebyla vyřčena, nedošlo by k oněm škodlivým událostem.“

„Ty nechápeš, co chci říct, vid’? Nebo snad ano? Myslím, že rozumíš. Víš, jakou moc mají slova, a nedůvěřuješ příliš schopnosti lidí rozlišit dobrou myšlenku od špatné. No, já někdy taky ne. Ale v průběhu času to špatné zanikne. Tak se to v dějinách lidské civilizace opakuje po tisíce let. Dobro nakonec skutečně zvítězí, dříve či později, bez ohledu na to, k jakým hrůzám přitom dojde. A proto je špatné potlačovat jakoukoli myšlenku, která snad má pro svět svoji cenu. - Podívej, Andrew, ty jsi pravděpodobně ze všech výrobků, které kdy opustily závody Národní americké, nejvíc podobný člověku. Máš jedinečné předpoklady k tomu, abys světu řekl všechno, co potřebuje vědět o vztahu mezi roboty a lidmi, protože jistým způsobem v sobě spojuješ vlastnosti obou. A proto můžeš přispět k nápravě vztahů mezi člověkem a robotem, které i v dnešní pokročilé době stále zůstávají problematické. Napiš svou knihu. Napiš ji upřímně.“

„Ano. Udělám to, Paule.“

„Mimochodem, už víš, kterému nakladateli ji nabídneš?“

„Nakladateli? Totiž, ne. Ještě jsem ani nepomyslel na -“

„Tak to bys měl. Nebo mě nech, ať se o to postarám. Jeden můj přítel má co do činění s knižním obchodem - vlastně je to klient - co kdybych se mu zmínil?“

„To by od vás bylo skutečně laskavé,“ souhlasil Andrew.

„Nestojí to za řeč. Chci tvou knihu vidět na pultech, aby si ji mohl každý přečíst - chci to zrovna tak jako ty.“

A během několika týdnů Paul skutečně obstaral nakladatelskou

smlouvu na Andrewovu knihu. Ujistil Andrewa, že podmínky jsou nesmírně velkorysé, nesmírně poctivé. Jeho slovo Andrewovi stačilo. Podepsal smlouvu bez váhání.

Během následujícího roku, zatímco pracoval na závěrečných kapitolách rukopisu, Andrew často přemýšlel o všem, co mu Paul řekl toho dne - o tom, jak je důležité, aby bez příkras vyjádřil své přesvědčení, o tom, jaký význam může jeho kniha mít, pokud to udělá. A také o své vlastní jedinečnosti. Paul tehdy pronesl něco, na co Andrew nemohl zapomenout.

Podívej, Andrew: ty jsi pravděpodobně ze všech výrobků, které kdy opustily závody Národní americké, nejvíc podobný člověku. Máš jedinečné předpoklady k tomu, abys světu řekl všechno, co potřebuje vědět o vztahu mezi roboty a lidmi, protože jistým způsobem v sobě spojuješ vlastnosti obou.

Je to opravdu tak? Skutečně si to Paul myslí, uvažoval Andrew, nebo to byla jen vypjatost onoho okamžiku, která ho přiměla hlasitě vyslovit něco takového?

Andrew si tuto otázku kladl znovu a znovu a postupně na ni začal nacházet odpověď.

A pak se rozhodl, že nastal čas znovu navštívit kanceláře firmy Feingold a Charney a znovu si s Paulem promluvit.

Dorazil bez ohlášení, ale recepční ho přesto uvítal bez sebemenšího náznaku překvapení v hlase. Andrew v té době zdaleka nebyl na ústředí firmy Feingold a Charney neznámou osobou.

Trpělivě čekal, zatímco recepční zmizel ve vedlejší kanceláři, aby Paulovi oznámil, že přišel Andrew. Jistě by bylo daleko jednodušší, kdyby byl použil holografický komunikátor, recepční však zřejmě poněkud nebyl ve své kůži (nebo by se snad dalo říct ,ve své oceli'), když musel jednat s jiným robotem namísto s člověkem.

Konečně se znovu objevil. „Pan Charney vás brzo přijme,“

oznánil a bez dalšího slova se vrátil ke svým povinnostem.

Andrew trávil dobu čekání tím, že se v mysli znovu obíral problémem volby slov, který ho zaujal před malou chvílí. Dalo by se „ve své oceli“ vytvořit analogicky k výrazu „ve své kůži“? přemítal. Nebo je idiom „být ve své kůži“ čistě metaforický pojem, dostatečně vzdálený od původního doslovného významu, takže by se dal vztáhnout i na robota?

V době, kdy pracoval na své knize, narážel Andrew často na podobné sémantické problémy. Lidský jazyk, vytvořený člověkem a pro potřeby člověka, překypoval takovými ošidnými detaily. Úsilí nutné k tomu, aby se vyrovnal s jejich spleťostí, bezesporu napomohlo k rozšíření Andrewovy aktivní slovní zásoby - a jak se domníval, přispělo také ke zvýšení adaptability jeho pozitronických okruhů.

Andrew seděl v čekárně a čas od času někdo vstoupil a udiveně se na něj zahleděl. Andrew byl koneckonců svobodný robot - pořád jediný svého druhu na světě. Robot, který nosí šaty. Anomálie; zrůda. Ale Andrew se nikdy nepokoušel před pohledy zvědavců uhýbat očima. Klidně a nevzrušeně je opětoval, a lidé se pokaždé rychle zadívali jinam.

Konečně se vynořil Paul Charney. Neviděli se s Andrewem od zimy, od pohřbu Paulova otce George, který tiše zesnul v rodném domě a teď odpočíval na úbočí kopce vysoko nad Tichým oceánem. Paula zřejmě překvapilo, že za ním Andrew přišel, nebo si to Andrew alespoň pomyslel - přestože stále ještě plně nedůvěřoval své schopnosti přesně interpretovat výraz lidské tváře.

„Ahoj, Andrew. Rád tě zas vidím. Omlouvám se, že jsem tě nechal čekat, ale měl jsem na práci něco, co jsem skutečně musel dokončit.“

„Nic se nestalo. Já nikdy nespěchám, Paule.“

Paul si v poslední době zvykl používat výrazný make-up, který současná móda předpisovala oběma pohlavím, a přestože pomocí

líčení jeho v podstatě bezvýrazná tvář nabývala ostřejších a pevnějších rysů, Andrew s tím nesouhlasil. Měl pocit, že Paulova silná, průbojná osobnost žádná kosmetická vylepšení nepotřebuje. Bylo by naprosto v pořádku, kdyby Paul dospěl k názoru, že může vypadat bezvýrazně: v něm samém nic bezvýrazného nebylo, a všechny ty barvičky a pudry nebyly zapotřebí.

Andrew si svůj nesouhlas samozřejmě nechával pro sebe. Ale samotný fakt, že se odvážil kritizovat Paulův zjev, byl pro něho něčím naprosto novým. Podobné myšlenky ho začaly napadat teprve velmi nedávno. V době, kdy dokončil první verzi své knihy, přišel Andrew na to, že nesouhlas s jednáním lidských bytostí mu nezpůsobuje takovou tíseň, jakou snad očekával, pokud se dokáže vyhnout otevřené prezentaci podobných názorů. Dokázal si bez obtíží myslet nesouhlasné myšlenky, a mohl dokonce vyjádřit svůj nesouhlas písemně. Byl si naprosto jist, že to s ním nebylo odjakživa takové.

„Pojď dál, Andrew,“ vybídl ho Paul. „Prý se mnou chceš mluvit, ale nikdy jsem si vážně nemyslel, že by ses kvůli tomu vypravil až sem.“

„Pokud jste nyní příliš zaneprázdněn, než abyste mne přijal, Paule, jsem připraven čekat dál.“

Paul mrkl po souhře posouvajících se stínů na ciferníku na stěně, který sloužil v recepci jako hodiny, a řekl: „Můžu si udělat chvilku. Přišel jsi sám?“

„Najal jsem si vůz.“

„Nějaké potíže?“ zeptal se Paul s více než patrným náznakem znepokojení v hlase.

„Žádné jsem neočekával. Má práva jsou chráněna.“

Na to se Paul zatvářil ještě znepokojeněji. „Andrew, už jsem ti vysvětloval nejmíň desetkrát, že ten zákon je právně naprosto neúčinný, alespoň ve většině případů. - A jestliže trváš na tom, že budeš nosit šaty, zaručeně se jednoho dne dostaneš do potíží,

vážně. Právě tak jako tenkrát poprvé, kdy tě můj otec musel zachraňovat.“

„To byl jediný podobný případ, Paule. Ale mrzí mě, že jste nespokojen.“

„Dobrá, podívej se na to takhle: ty jsi v podstatě živá legenda, uvědomuješ si to? Lidé mívají občas chuť proslavit se poněkud nechutným způsobem, tím, že dělají potíže známým osobnostem, a ty zaručeně jsi známá osobnost. Kromě toho, jak už jsem ti říkal, jsi v mnoha ohledech příliš cenný, než abys měl právo riskovat sám sebe. - Mimochodem, jak pokračuje tvoje kniha?“

„Dokončil jsem celý prvopis. Teď se zabývám konečnými úpravami a tříbením. Přinejmenším doufám, že to budou konečné úpravy a tříbení. Můj nakladatel je s tím, co až dosud viděl, celkem spokojen.“

„Výborně!“

„Nejsem si jist, jestli je skutečně spokojen s knihou jako takovou. Myslím, že některé její části ho poněkud zneklidňují. Podle mého odhadu však očekává, že velké množství výtisků se prodá prostě proto, že jde o první knihu napsanou robotem, a právě tento fakt mu přináší uspokojení.“

„Obávám se, že je typicky lidské zajímat se o to, jak vydělat peníze, Andrew.“

„Ani já bych tím nebyl rozladěn. Ať jde kniha na odbyt _ jakýchkoli důvodů, je to dobře. Vím o užitečném způsobu, jak použít peníze, které vynese.“

„Ale já myslel, že jsi dost zámožný, Andrew! Vždycky jsi měl vlastní příjem - a pak ta poměrně značná suma, kterou ti odkázala moje babička -“

„Malá Miss byla nesmírně velkorysá. A jsem si jist, že kdyby snad někdy v budoucnu nastal čas, že mé výdaje převýší příjem, mohu se spolehnout na další pomoc vaší rodiny. Přesto bych byl raději, kdybych si vždycky dokázal vydělávat vlastními silami.

Nechtěl bych odčerpávat finance z vašich zdrojů, leda pokud by nezbyvalo jiné východisko.“

„Výdaje? O jakých výdajích to vlastně mluvíš? Jachty? Výlety na Mars?“

„Nic takového,“ odpověděl Andrew. „Mám však na mysli něco poněkud nákladného, Paule. Doufám, že honorář za mou knihu bude dostatečně vysoký, aby stačil pokrýt investici, kterou plánuji. Takříkajíc další krok.“

Paul se tvářil poněkud rozpačitě. „A co to má být?“

„Další zdokonalení.“

„Prozatím jsi byl vždycky schopen platit za svá zdokonalení z vlastního konta.“

„Tato úprava bude pravděpodobně nákladnější než všechny předchozí.“

Paul přikývl. „Takže se autorský honorář bude hodit. A pokud nevynese dost, jistě najdeme nějaký způsob, jak sehnat -“

„Není to jen otázka peněz,“ přerušil ho Andrew. „Jsou tu ještě další komplikace. - Paule, tentokrát musím jednat přímo s vedením. Musím se setkat s ředitelem Národní americké společnosti pro výrobu robotů a získat jeho souhlas s tímto zákrokem. Pokoušel jsem se dohodnout s ním schůzku, nicméně prozatím jsem k němu vůbec nedokázal proniknout. Bezpochyby je to kvůli mé knize. Národní americká nebyla příliš nadšena mým záměrem napsat knihu, chápete - vlastně vůbec nejevila ochotu ke spolupráci -“

Paulovi zasvítily zuby v širokém úsměvu. „Spolupráce, Andrew? Spolupráce je to poslední, co bys od nich mohl očekávat. Mají z tebe panickou hrůzu. Nespolupracovali s námi v žádné etapě našeho velkého boje za práva robotů, pamatuješ? Přesně vzato právě naopak. Tobě je určitě jasné proč. Dejte robotům příliš mnoho práv a nikdo je nebude chtít kupovat, tak nějak.“

„To je možná pravda a možná také ne. V každém případě chci

mluvit s ředitelem a projednat s ním velice zvláštní žádost. Sám se k němu nedostanu, ale kdybyste mu zavolal vy -“

„Dobře víš, že v Národní americké nejsem o nic populárnější než ty, Andrew.“

„Přesto však jste šéfem mocné a vlivné právnické firmy a příslušníkem známého a váženého rodu. Nemohou vás prostě ignorovat. A kdyby se o to pokusili, vždycky jim můžete naznačit, že schůzka se mnou by jim poskytla příležitost předejít novému tažení za další upevnění práv robotů, vedenému firmou Feingold a Charney.“

„Nebyla by to náhodou lež, Andrew?“

„Ano, Paule, a já neumím dobře lhát. Vlastně vůbec nemohu lhát, jedině pod tlakem jednoho ze tří zákonů. Proto také chci, abyste tento hovor uskutečnil místo mne.“

Paul se pousmál. „Ale Andrew, Andrew! Ty neumíš lhát, 'ale chceš po mně, abych lhal za tebe, je to tak? Začínáš se čím dál víc podobat člověku!“

Dohodnout schůzku nebylo snadné, ani pod záštitou Paulova údajně všemocného jména.

Ale opakovaný nátlak - spojený s nepříliš jemnými náznaky, že pokud pan Harley Smythe-Robertson dopřeje Andrewovi několik minut svého vzácného času, mohlo by to docela dobře zachránit Národní americkou společnost pro výrobu robotů před dalším martyriem v podobě nové řady soudních sporů o práva robotů - konečně přinesl ovoce. Jednoho voňavého jarního dne se Andrew a Paul vydali přes celý světadíl k ohromnému, rozlehlému komplexu budov, kde sídlilo ředitelství gigantické robotické společnosti.

Harley Smythe-Robertson - potomek obou větví slavné rodiny zakladatelů Národní americké společnosti pro výrobu robotů, který přijal jméno složené ze dvou částí, aby dal tento fakt zřetelně najevo - se při pohledu na Andrewa zatvářil výjimečně nespokojeně. Pomalu se blížil čas jeho odchodu do penze a on přitom věnoval značnou část doby, kdy vykonával funkci prezidenta Národní americké, sporům o práva robotů. Smythe-Robertson byl vysoký a hubený, téměř vychrtlý muž s pramínky šedivých vlasů pevně přitisknutými k vrcholu lebky. Nepoužíval žádná líčidla. Během celého jednání čas od času vrhl na Andrewa pohled, ze kterého v krátkém zášlehu probleskovala neskrývaná nenávisť.

„Takže jaké nové potíže jste nám sem přišli působit, smím-li se ptát?“ začal bez obalu.

„Chápejte prosím, pane, že jsem nikdy neměl v úmyslu způsobit vaší společnosti nějaké problémy. Nikdy.“

„Nicméně se vám to daří. Neustále.“

„Jen jsem se pokoušel získat to, k čemu se cítím být oprávněn.“

Při slově „oprávněn“ sebou Smythe-Robertson trhl, jako by dostal políček.

„Velice pozoruhodné, slyšet, jak robot mluví o tom, že se cítí být oprávněn.“

„Toto je velice pozoruhodný robot, pane Smythe-Robertsoně,“ podotkl Paul.

„Pozoruhodný,“ opakoval Smythe-Robertson kysele. „Ano. Celkem pozoruhodný.“

Andrew řekl: „Pane, před dobou o málo delší než jedno století mi řekl Merwin Mansky, který tehdy u Národní americké působil jako vedoucí robopsycholog, že matematické definování pozitronických obvodů je příliš komplikované, než aby umožňovalo jiná než přibližná řešení, a proto rozsah mých schopností není plně předvídatelný.“

„Jak říkáte, to bylo před sto lety,“ odsekl Smythe-Robertson. A po krátkém zaváhání dodal ledově: „Pane. Dnes je úplně jiná situace. Dnes roboty vyrábíme s nesmírnou přesností a dokonalostí a zacvičujeme je přímo pro úkoly, pro které jsou určeni. Vyloučili jsme z jejich podstaty jakýkoli prvek nepředvídatelnosti.“

„Ano,“ přikývl Paul. „To jsem si všiml. A jedním z důsledků je to, že můj recepční potřebuje poradit s každou záležitostí, která třeba jen nepatrně nezapadá do předurčených kolejí. To mi moc nepřípadá jako velký pokrok v modernizaci.“

Smythe-Robertson se nedal. „Asi by se vám líbilo ještě daleko méně, kdyby se váš recepční vyznačoval sklonem k improvizaci.“

„Improvizaci?“ podivil se Paul. „Chci po něm jedině, aby myslel. Myslel dost na to, aby dokázal zvládnout jednoduché situace, které musí recepční řešit. Roboti jsou přece vytvořeni tak, aby byli inteligentní, ne? Připadá mi, že jste udělali krok zpátky a vrátili se ke skutečně velice omezené definici inteligence.“

Smythe-Robertson se neklidně pohnul v křesle a probodl ho pohledem, ale nijak toto tvrzení nekomentoval.

Andrew promluvil. „Chcete tím říct, pane, že už nevyrábíte roboty tak pružně reagující a přizpůsobivé, jako jsem dejme tomu já?“

„Správně. Linku nediferencovaných obvodů jsme zrušili už tak dávno, že vám nedokážu říct, kdy přesně k tomu došlo.

Možná za časů doktora Manského. Což bylo dlouho předtím, než jsem se narodil, a jak vidíte, zdaleka už nejsem nejmladší.“

„Stejně jako já,“ přikývl Andrew. „Výsledky průzkumu, který jsem prováděl v souvislosti se svou knihou - domnívám se, že víte, že píšu knihu o robotech a robotice - naznačují, že v současnosti jsem nejstarší robot v aktivním stavu.“

„Přesně tak,“ souhlasil Smythe-Robertson. „A také nejstarší robot vůbec. De facto nejstarší, jaký kdy bude. Po pětadvaceti letech už žádný robot není k užitku. Po uplynutí této doby má majitel právo přivést svého robota sem k nám a nechat si ho vyměnit za nový model. Pronajaté roboty stahujeme z oběhu automaticky a ihned poskytujeme náhradu.“

„Žádný robot z vašich současných sérií není po pětadvaceti letech k užitku,“ opravil ho Paul vlídně. „Ale Andrew je robot docela jiného typu.“

„To tedy skutečně je,“ přisvědčil Smythe-Robertson. „Toho jsem si až příliš dobře vědom.“

Andrew se vytrvale držel směru, který si vytyčil. „Vzhledem k tomu, že jsem nejstarší a nejpřizpůsobivější funkční robot na světě, neřekl byste, že jsem dostatečně výjimečný, abych si zasloužil zvláštní zacházení ze strany Národní americké?“

„Vůbec ne,“ odmrštil ho Smythe-Robertson ledově. „Dovolte, abych vám to řekl bez obalu - pane. Vaše výlučnost je pro tuto společnost zdrojem neustálých těžkostí. Způsobil jste nám všemožné potíže, jak už jsem zdůraznil, potíže vyvolané tím, že jste v průběhu uplynulých let zaujímal nejrůznější aktivistické postoje. Váš pocit - ehm - oprávněnosti - u nás nesdílíme. Pokud

byste byl pronajatý jako většina našich robotů, namísto toho, abyste vinou jakéhosi dávného politováníhodného zanedbání administrativních detailů byl prodán za hotové, byli bychom vás dávno stáhli z provozu a nahradili robotem povolnějšího typu.“

„Přinejmenším s námi jednáte na rovinu,“ připustil Paul.

„Se svými názory se nijak netajíme. Naším zaměstnáním je prodávat roboty, a ne se zabývat nekonečným politickým handrkováním, které nepřináší žádný zisk. Robot, který věří, že je něco víc než jen užitečný mechanický nástroj, se stává přímou hrozbou prospěchu naší společnosti.“

„A proto byste mne zničili, kdybyste mohli,“ dokončil Andrew. „To docela chápu. Jsem však svobodný robot a vlastním sám sebe, a tak mne nemůžete stáhnout z oběhu a bylo by bezpředmětné pokoušet se mne odkoupit. A dále, jsem ze zákona chráněn proti jakémukoli poškození, které byste mi snad chtěli způsobit. Jedině proto jsem ochoten svěřovat se do vašich rukou při pravidelných technických úpravách. A proto jsem také za vámi dnes přišel se žádostí o úpravu největšího rozsahu, jakou jste kdy na robotovi prováděli. Požaduji totální náhradu sama sebe, pane Smythe-Robertsone.“

Smythe-Robertson se zatvářil zároveň šokované a zmateně. V naprostém tichu se na Andrewa upřeně zahleděl, a toto ticho se prodlužovalo až donekonečna.

Andrew vyčkával. Pohlédl za Smythe-Robertsona na stěnu, ze které na něho shlížel holografický portrét. Cílevědomá, upjatá tvář: Suzan Calvinová, svatá patronka všech robotiků. Od její smrti už uplynula téměř dvě staletí, ale poté co se Andrew během práce na své knize detailně probíral jejími pracemi a poznámkami, cítil, že ji zná velice dobře; tak dobře, až napůl dokázal přesvědčit sám sebe, že se s ní setkal za jejího života.

Smythe-Robertson konečně promluvil. „Absolutní náhrada, říkáte? Ale co to znamená?“

„Právě to, co říkám. Když stahujete z provozu zastaralého robota, poskytnete jeho majiteli náhradu. Tak tedy, já po vás chci, abyste mi poskytli náhradu za mne.“

Stále s poněkud zmateným výrazem Smythe-Robertson namítl: „Ale jak bychom to mohli udělat? Pokud vás nahradíme, jak bychom vám jako vlastníkovu mohli předat nového robota, když samotný proces náhrady by způsobil ukončení vaší existence?“ Chmurně se pousmál.

„Andrew se možná nevyjádřil dostatečně jasně,“ vložil se do věci Paul. „Dovolíte? - Centrem Andrewovy osobnosti je jeho pozitronický mozek, tedy jediná část, která se nedá nahradit, aniž by vznikl nový robot. Pozitronický mozek proto zůstává sídlem Andrewa Martina, a ten je majitelem robota, v němž je momentálně uložen pozitronický mozek Andrewa Martina. Všechny ostatní části robotického těla se dají nahradit, aniž to ovlivní osobnost Andrewa Martina - většina jeho součástí, jak asi víte, už byla nahrazena, některé více než jednou v průběhu oněch více než sta let, která uplynula od chvíle, kdy byl Andrew vyroben. Tyto podpůrné součástky jsou majetkem mozku. Mозek si je podle vlastního rozhodnutí může kdykoli nechat vyměnit, kontinuita jeho existence však zůstává neporušena. Co po vás Andrew přesně chce, pane Smythe-Robertsone, je prostě přesunout jeho mozek do nového robotického těla.“

„Chápu,“ přikývl Smythe-Robertson. „Jinými slovy, absolutní rekonfigurace.“ Ale v jeho tváři se znovu zračil zmatek. „Do jakého typu těla, pokud se smím zeptat? Už teď jste umístěn v nejdokonalším mechanickém těle, jaké vyrábíme.“

„Ale vy vyrábíte také androidy, že?“ řekl Andrew. „Roboty, kteří navenek vypadají jako lidé, včetně struktury pokožky. Tak právě to chci, pane Smythe-Robertsone. Tělo androida.“

Paul byl očividně ohromen. „Dobrý bože,“ vyhrkl. „Andrew, neměl jsem tušení, že právě tohle -“ Nedopověděl.

Smythe-Robertson zkameněl. „To je naprosto neuskutečnitelná žádost. Nemožné.“

„Proč to říkáte?“ otázal se Andrew. „Jsem ochoten zaplatit jakoukoli rozumnou částku, právě tak jako jsem platil za všechny četné modernizace, které jste mi až do dnešního dne poskytli.“

„Nevyrábíme androidy,“ prohlásil Smythe-Robertson kategoricky.

„Ale ano. Víím, že je děláte.“

„Ano, to bývalo. Provoz byl zastaven.“

„Kvůli technickým problémům?“ zajímal se Paul.

„Vůbec ne. Experimentální výroba androidů byla vlastně celkem úspěšná - technicky vzato. Zjevem se překvapivě blížili lidem a přitom si zachovali typickou všestrannost a trvanlivost robotů. Používali jsme syntetickou pokožku z uhlíkových vláken a silikonové šlachy. V jejich těle se nevyskytovaly prakticky žádné kovové struktury - mozek samozřejmě zůstal platino-iridiový - a přesto byli materiálově téměř tak odolní jako běžní kovoví roboti. Vlastně odolnější, vzhledem k váhovému poměru.“

„A přes to všechno jste je nikdy neuvedli na trh?“ nechápal Paul.

„Správně. Vyrobili jsme asi tucet zkušebních modelů a provedli předvýzkum odbytu, a rozhodli jsme se ve vývoji tohoto typu robotů nepokračovat.“

„A proč to?“

„Za prvé,“ rozhovořil se Smythe-Robertson, „cena androidového typu by musela být daleko vyšší než cena standardních kovových robotů: tak vysoká, že bychom byli nuceni považovat androidy za čistě luxusní artikl, s natolik omezeným rozsahem potenciálního trhu, že by trvalo mnoho let, než by příjem z prodeje pokryl výdaje spojené se zřízením výrobních kapacit. Ale to představovalo jen nepatrný díl obtíží. Skutečným problémem byla negativní reakce spotřebitelů. Chápete, androidi

vypadali příliš lidsky. Znovu probudili všechny dávné obavy z toho, že roboti odsunou lidstvo do starého železa, všechny předsudky, které nám před dvěma sty lety způsobily tolik obtíží. Nemělo žádný smysl znovu tahat na světlo celý ten psychotický nesmysl jen proto, abychom zahájili výrobu typu, který byl tak jako tak od samého počátku odsouzen ke ztrátové bilanci.“

„Společnost si však zachovala odborné znalosti z oblasti výroby androidů, že?“ ujistil se Andrew.

Smythe-Robertson pokrčil rameny. „Myslím, že bychom je pořád ještě mohli vyrábět, kdyby to dávalo nějaký smysl, ano.“

„Ale rozhodli jste se to nedělat,“ konstatoval Paul. „Máte technologii, ale prostě ji odmítáte využívat. To není přesně totéž, co jste nám řekl před chvílí, že by bylo neuskutečnitelné vyrobit pro Andrewa androidské tělo.“

„Bylo by to možné, připouštím - alespoň technicky. Ale naprosto v rozporu se zásadami obecné slušnosti.“

„Proč? Pokud vím, neexistuje žádný zákon zakazující výrobu androidů.“

„Přesto je nevyrábíme,“ namítl Smythe-Robertson, „a nehodláme to dělat ani v budoucnu. A proto vám nemůžeme poskytnout tělo androidského vzoru, které Andrew Martin požaduje. Jsem toho názoru, že tento rozhovor dospěl k bodu, ze kterého není návratu. Takže pokud mě omluvíte -“ Napolo se zvedl z křesla.

„Ještě moment, jestli dovolíte,“ zarazil ho Paul lehkým tónem, který pod uhlazeným povrchem skrýval cosi mnohem důraznějšího. Slabě si odkašlal. Smythe-Robertson sklouzl zpátky do křesla a zatvářil se ještě znechuceněji než předtím. Paul pokračoval: „Pane Smythe-Robertsone, Andrew je svobodný robot, který požívá ochrany zákona definujícího práva robotů. Toho jste si samozřejmě vědom.“

„Až příliš dobře.“

„Tento robot se z pozice svobodného robota svobodně rozhodl nosit šaty. V důsledku svého rozhodnutí se často střetává s ponižujícím zacházením ze strany nemyslících lidí, přestože existuje zákon, který by měl roboty před takovým ponižováním chránit. Je poměrně obtížné, jak chápete, potrestat vágní přestupky, které se nesetkávají s obecným odsouzením ze strany těch, na jejichž zodpovědnosti spočívá rozhodnutí o vině nebo nevině.“

„Vůbec mě nepřekvapuje, že to slyším,“ odrazil ho Smythe-Robertson netrpělivě. „Národní americká to pochopila hned na samém začátku. Právnícká firma vašeho otce naneštěstí ne.“

„Můj otec už zemřel,“ odpověděl Paul. „Je však jasné, že teď před sebou máme očividné porušení zákona a očividnou oběť, a jsme připraveni začít podnikat patřičné kroky.“

„O čem to mluvíte?“

„Můj klient, Andrew Martin - je klientem naší firmy už mnoho let - je svobodný robot, a to na základě rozhodnutí Světového soudu. Tímto výnosem je dáno, že Andrew vlastní sám sebe, a v jeho osobě jsou tedy zakotvena veškerá zákonná práva, kterými ve vztahu k robotům ve svém majetku disponuje každý člověk vlastnící robota. Jedním z těchto práv je právo na výměnu. Jak jste před krátkým časem během tohoto rozhovoru sám podotkl, majitel jakéhokoli robota je oprávněn požádat Národní americkou společnost pro výrobu robotů o náhradu v okamžiku, kdy jeho robot dosáhne stavu zastaralosti. Sama Národní americká de facto trvá na poskytování takovýchto služeb, a co se týče pronajatých robotů, ty stahujete z oběhu automaticky. Načrtl jsem váš postup správně, je to tak?“

„Já - no ano.“

„Výborně.“ Paul se usmíval, naprosto klidný a uvolněný. Pokračoval: „Dál, pozitronický mozek mého klienta je majitelem těla mého klienta - a toto tělo je očividně starší než dvacet pět let.“

Podle vaší vlastní definice je to tělo zastaralé a můj klient má nárok na výměnu.“

„Já,“ hlesl Smythe-Robertson znovu. Do tváře mu stoupala červen. Jeho vyzáblý, téměř bezmasý obličej teď vypadal jako maska.

„Pozitronický mozek, který je mým skutečným klientem, se domáhá náhrady za robotické tělo, ve kterém je umístěn, a je ochoten zaplatit za tuto náhradu rozumný poplatek.“

„Tak ať se ohlásí běžným způsobem a my se postaráme o jeho inovaci!“

„Chce víc než jen inovaci. Chce nejdokonalejší náhradní tělo, jaké dokážete vyrobit, a tím míní tělo androida.“

„To nemůže dostat.“

„Pokud odmítnete,“ dořekl Paul sladce, „vystavíte ho tím dalšímu ponižování z rukou těch, kteří v něm poznají robota, a budou s ním pak jednat opovržlivě, protože dává přednost tomu chodit oblečený a chovat se i v jiných ohledech tradičním ‚lidským‘ způsobem.“

„To je váš problém,“ odsekl Smythe-Robertson.

„Bude to i váš problém, až vás zažalujeme za to, že mému klientovi odmítáte poskytnout tělo, které by mu umožnilo vyhnout se větší části ponižování, kterému je takto vystaven nyní.“

„Tak jen do toho a žalujte nás. Copak si myslíte, že se někdo bude třeba jen za mák starat o robota, který chce vypadat jako člověk? Lidé budou pobouřeni. Celý svět ho bude ztracovat pro jeho povýšenou aroganci.“

„Tím si nejsem tak jist,“ namítl Paul. „Jistě, veřejné mínění by za obvyklých podmínek v podobném procesu pravděpodobně nepodpořilo nároky robota.“

Dovolte však, abych vám připomenul, pane Smythe-Robertsone, že mezi širokou veřejností není Národní americká příliš populární. Dokonce ani ti, kdo běžně používají roboty k

svému vlastnímu prospěchu a pohodlí, vás nemají moc v lásce. Možná je to pozůstatek z doby paranoických antirobotických předsudků: myslím, že z valné části je tomu tak. Nebo to možná bude odpor proti nesmírné moci a bohatství vaší společnosti, které se tak úspěšně daří uhájit si svůj celosvětový monopol na výrobu robotů pomocí dlouhé a nápadité řady patentových machinací. Ať už je příčina jakákoli, tento odpor zjevně existuje. Pokud existuje nějaká entita, která by v podobném procesu byla ještě méně populární než robot, který chce vypadat jako člověk, je to v první řadě společnost, která svět zaplavila roboty.“

Smythe-Robertson po něm zlobně blýskal planoucímá očima. Napjaté svaly se mu ostře rýsovaly v hubené tváři.

Neřekl nic.

Paul pokračoval. „A navíc, pomyslete na to, co asi lidé řeknou, až zjistí, že dokážete vyrábět roboty, kteří vyhlížejí jako lidé? Soudní proces bezesporu soustředí značnou pozornost právě na tento fakt. Zatímco kdybyste prostě a v klidu poskytli mému klientovi to, co žádá -“

Smythe-Robertson téměř vybuchl. „To je vydírání, pane Charney.“

„Naopak. Pouze se vám snažíme ukázat, co je ve vašem nejlepším zájmu. Pokoušíme se jen o jediné - dospět k rychlému a smírnému řešení. Samozřejmě, pokud nás donutíte hledat právní zadostiučinění u soudu, to je něco jiného. A myslím, že potom se ocitnete ve velice ožehavém a nezáviděníhodném postavení, částečně díky tomu, že můj klient je poměrně zámožný a bude žít ještě mnoho století, a nebude nic, co by mu bránilo pokračovat v tomto boji věčně.“

„My také nejsme bez prostředků, pane Charney.“

„Toho jsem si vědom. Ale můžete vzdorovat nekonečnému právnímu obléhání, které vynese na světlo nejhlouběji ukrytá tajemství vaší společnosti? - Řeknu vám to ještě jednou a

naposled, pane Smythe-Robertsone. Pokud hodláte odmítnout veskrze logickou žádost mého klienta, máte plné právo to učinit a my odtud odejdeme bez jediného slova. Ale zažalujeme vás, což je zajisté naše právo, a budeme vás žalovat velice usilovně a veřejně, a zaručeně tak způsobíme Národní americké nesmírné těžkosti, a vy přijdete na to, že nakonec stejně prohrajete. Jste ochoten podstoupit toto riziko?“

„Já -“ začal Smythe-Robertson a zarazil se. „Výborně. Vidím, že budete ochoten přistoupit na náš návrh,“ ujistil ho Paul. „Teď pravděpodobně stále ještě váháte, ale nakonec přijdete k rozumu. Velice moudré rozhodnutí, jestli dovolíte. Dovede nás však k dalšímu důležitému bodu.“

Smythe-Robertsonův hněv zvolna pohasínal a měnil se v chmurnou zasmušilost. Nepokoušel se promluvit.

Paul navázal: „Musím vás ujistit, že pokud by při transferu pozitronického mozku mého klienta z jeho současného těla do těla organického, které se pro něho nakonec uvolíte vytvořit, došlo k nějakému poškození, jakkoli nepatrnému, pak nebudu mít klid, dokud tuhle společnost neukřižuji.“

„Nemůžete od nás vyžadovat záruky -“

„Mohu a budu. Máte za sebou více než sto let zkušeností s přesunem pozitronických mozků z jednoho umělého těla do druhého. Zajisté můžete tyto zkušenosti využít i při transferu do těla androida. A varuji vás: jestli snad bude při této práci porušena třeba jen jediná mozková dráha platino-iridiové podstaty mého klienta, můžete si být jisti, že využiji všech dostupných možností, abych obrátil veřejné mínění proti této společnosti - a že před celým světem odhalím, o jak pomstychtivou organizaci se jedná a jak zřetelně to dokázala.“

Smythe-Robertson se zoufale zavrtěl v křesle. „Neexistuje možnost, jak bychom vám mohli zaručit, že operace bude naprosto bez nebezpečí. Při každém typu transferu existuje určité riziko.“

„Pravděpodobnost je nízká. Při přenosu z jednoho těla do druhého mnoho pozitronických mozků neztrácíte. Riziko tohoto druhu jsme ochotni podstoupit. Nicméně vás důrazně varuji před možným úmyslně zlovolným jednáním, namířeným proti mému klientovi.“

„Tak hloupí nejsme,“ zavrčel Smythe-Robertson. „Pokud bychom na tohle všechno přistoupili, a ještě jsem neřekl, že k tomu dojde, udělali bychom úplně všechno, co je v našich silách. Tak jsme pracovali vždycky a hodláme v tom pokračovat i nadále. Zahnal jste mě do kouta, Charneyi, ale stejně si musíte uvědomit, že vám nemůžu poskytnout stoprocentní záruku úspěšnosti. Devadesát devět procent, to ano. Ale ne sto.“

„To stačí. Ale pamatujte si: začneme pálit ze všech děl, jestli budeme mít sebemenší důvod podezřívat vás z úmyslného poškození mého klienta.“ Paul se obrátil k Andrewovi a zeptal se: „Tak co říkáš, Andrew? Je to pro tebe přijatelné?“

Andrew váhal téměř celou minutu, zaskočen vyrovnaností potenciálů prvního zákona. To, co od něj Paul žádal, mělo ke schvalování lži, souhlasu s vydíráním, podvodem a ponižováním lidské bytosti.

Přínejmenším však nejde o fyzické ublížení, říkal si. Není to fyzické ublížení.

A nakonec ze sebe přiškrceným hlasem dokázal vypravit stěží slyšitelné: „Ano.“

Bylo to jako nechat se od základu znovu stvořit. Po celé dny, týdny, měsíce Andrew zjišťoval, že není tak docela sám sebou, a nejjednodušší činnosti stále vyvolávaly váhavou reakci.

Dřív se ve svém těle vždycky cítil jako doma. Stačilo mu rozpoznat potřebu pohybu a okamžitě byl schopen ho vykonat, hladce, automaticky. Ted' každý pohyb vyžadoval vědomé úsilí sebekontroly. Zvedni paži, musel si přikazovat. Natáhni ji tímto směrem. Ted' ji polož.

Cítí se stejně malé lidské děti, když usilují o zvládnutí záludností tělesné koordinace? uvažoval Andrew.

Snad ano. Bylo mu přes sto let, a přesto si do značné míry připadal jako dítě, když se ted' pohyboval v novém těle plném překvapení.

Bylo to nádherné tělo. Udělali ho vysokého, ale ne tak vysokého, aby působil dojmem nadřazenosti nebo naháněl strach. Měl široká ramena, štíhlý pas, pružné, atleticky stavěné končetiny. Andrew si vybral světle hnědé vlasy, protože ryšavé mu připadaly příliš zářivé a žluté příliš nápadné a černé příliš pochmurné, a lidské vlasy se zřejmě nevyskytovaly v žádných jiných odstínech kromě stařecké šedi, a takovou barvu nechtěl. Jeho oči - ve skutečnosti to byly fotooptické buňky, které nicméně vyhlížely velice přesvědčivě - byly také hnědé, postříkané drobnými zlatými skvrnkami. Barvu kůže si Andrew zvolil víceméně neutrální, něco jako směs nejčastěji se vyskytujících barev pleti různých typů lidí: tmavší než bledě růžovou, kterou se vyznačovali Charneyové, ale zase ne tak tmavou, jakou měli jiní lidé. Takhle nebude nikdo na první pohled schopen odhadnout, ke které rase Andrew patří, protože vlastně nepatřil k žádné. Přiměl inženýry Národní americké, aby jeho zdánlivý věk stanovili přibližně mezi třicet pět a padesáti lidskými roky - dost na to, aby vyhlížel dospěle, a ne

tolik, aby se na něm projevovaly vážné známky stárnutí.

Krásné tělo, skutečně. Byl si jist, že v něm bude velice šťastný, jakmile si na ně zvykne.

Každý den s sebou přinášel malý pokrok. Každým dnem získával větší kontrolu nad svou novou elegantní tělesnou schránkou androida. Byl to však proces hrozně pomalý - bolestně pomalý -

Paul si zoufal. „Poškodili tě, Andrew. Budu muset podat žalobu.“

„To nesmíte, Paule,“ řekl Andrew. „Nikdy byste jim nemohl dokázat nic z-z-z-z -“

„Zlovolného?“

„Zlovolného, ano. Kromě toho, jsem stále silnější, je mi stále lépe. Jde jen o tr-tr...“

„Třes?“

„Trauma. Nakonec nikdy dřív takovou op-op-op nedělali.“ Andrew mluvil velice pomalu. Řeč pro něho nyní byla překvapivě obtížná, jedna z vůbec nejobtížnějších funkcí, neustálý zápas o artikulaci. Bylo to trýznivé pro Andrewa, který se snažil vypravit ze sebe kýžená slova, a stejně trýznivé pro každého, kdo mu musel naslouchat. Celý hlasový mechanismus se zásadně lišil od předchozího typu. Výkonný elektronický syntetizér, který dokázal generovat zvuky tak přesvědčivě lidské, ustoupil speciálnímu uspořádání ozvučných dutin a ovládacích struktur podobajících se svalům, které měly za úkol vytvářet hlas naprosto neodlišitelný od hlasu skutečného organického člověka; ale Andrew teď musel modelovat každou slabiku způsobem, který za něj dřív vykonával syntetizér, a to byla obtížná práce, velice obtížná.

Přesto si nezoufal. Zoufalství prostě nepatřilo mezi vlastnosti, kterých byl schopen, a v každém případě věděl, že tyto obtíže jsou pouze dočasné. Vnímal svůj mozek zevnitř. To nikdo jiný nemohl; a nikdo také nemohl vědět lépe než Andrew, že jeho mozek je

pořád nedotčený, že transferovou operaci přestál bez úhony. Myšlenky volně proudily neurálními spoji nového těla, přestože tělo na ně ještě nedokázalo reagovat tak pohotově, jak by mělo. Všechny parametry byly dokonale v normě.

Měl jen drobné potíže se vzájemným propojením mozku a těla, to bylo vše. Ale Andrew věděl, že on sám je v zásadě v pořádku a že bude jen otázkou času, než získá nad svou novou schránkou úplnou kontrolu. Přesto si musel sám sebe stále představovat jako někoho velice mladého. Jako dítě, jako právě narozené dítě.

Měsíce ubíhaly. Pohybová koordinace se neustále zlepšovala. Andrew rychle šel k dosažení úplného pozitronického souladu.

A přesto nebylo všechno tak, jak by si býval přál. Trávil celé hodiny před zrcadlem, zkoušel nejrůznější výrazy tváře, přehrával celý svůj repertoár pohybů a hodnotil sám sebe. A to, co viděl, zdaleka nesplňovalo očekávání, která do nového těla vkládal.

Nebylo úplně lidské! Obličej byl strnulý - příliš strnulý - a Andrew pochyboval, že na tom čas něco změní. Zmáčkl si prstem tvář a tkáň se prohnula, ale ne tak, jak by se prohnula skutečná lidská kůže. Dokázal se smát nebo škaredit nebo hrozivě mračit, ale bylo to naučené, odpozorované pousmání, škaredění a mračení. Vyslal signál pro úsměv nebo zamračení nebo jiný výraz a jeho obličejové svaly se poslušně napjaly a roztáhly koutky úst nebo svrástily obočí, zformovaly rysy tváře podle detailně vypracovaného programu. Stále si byl vědom mechanického soukolí, i když v organické podobě, které se s těžkopádným řinčením posouvalo pod hladkou syntetickou kůží ve snaze navodit žádaný efekt. Andrew si byl jist, že u lidí je to jiné.

A jeho pohyby byly příliš cílevědomé, příliš rozmyslné. Scházela jim lidská nedbalá uvolněnost. Mohl doufat, že se to časem poddá - učinil už značný pokrok ve srovnání s prvním dnem po operaci, kdy neohrabaně vrávorál po pokoji jako nějaká primitivní loutka z předpozitronických dob - ale něco mu říkalo, že

ani s tímto skvělým novým tělem se nikdy nedokáže pohybovat tak přirozeně, jak to samozřejmě a bez námahy dokázal prakticky každý člověk.

Přesto se mu nevedlo vůbec špatně. Národní americká čestně dodržela svou část smlouvy a provedla transfer Andrewova mozku s nasazením veškerých pozoruhodných dovedností, které měla k dispozici. Andrew dostal to, co chtěl. Skutečně všímavého pozorovatele nemohl oklamat a předstírat, že je člověk, ale podobal se lidem daleko víc, než se to kdy jakému robotovi podařilo, a přinejmenším teď mohl nosit šaty, aniž z nich vyrůstala absurdní, bezvýrazná kovová tvář. Nakonec Andrew prohlásil: „Začnu zase pracovat.“ Paul Charney se zasmál a řekl: „Tak to je ti určitě dobře. Co budeš dělat? Pustíš se do další knihy?“

„Ne,“ odvětil Andrew vážně. „Žiji příliš dlouho, než abych se mohl začít věnovat jednomu jedinému oboru a už ho nikdy neopustit. Byly doby, kdy jsem byl především umělcem, a čas od času se pořád ještě k této práci vracím. A pak byly doby, kdy jsem byl historikem, a vždycky bych mohl napsat jednu či dvě další knihy, kdybych měl nutkání to udělat. Musím však vykročit dál. Teď, Paule, se chci stát robobiologem.“

„Chceš říct robopsychologem?“

„Ne. To by znamenalo studium pozitronických mozků a o tento obor v současnosti nemám zájem. Jsem toho názoru, že robobiolog se bude zabývat fungováním těla, které je na takový mozek připojeno.“

„Nebyl by to pak robotik?“

„Za starých časů ano. Ale robotici pracují s kovovými těly. Já bych studoval organické humanoidní tělo - pokud vím, vlastním jediný exemplář tohoto typu. Zkoumal bych, jak funguje, jak napodobuje skutečné lidské tělo. Chci o umělých lidských organismech vědět víc, než vědí sami výrobci androidů.“

„Zužuješ své pole působnosti,“ konstatoval Paul zamyšleně.

„Jako řezbář jsi vládl celým světem uměleckého ztvárnění. Tvá díla se mohla směle srovnávat s nejlepšími výrobky, které vznikly kdekoli na světě. V roli dějepisce ses zabýval výhradně roboty. Jako robobiolog budeš zkoumat jediný subjekt - sám sebe.“

Andrew přikývl. „Zdá se, že je to tak.“

„Skutečně se chceš tak obrátit do svého nitra?“

„Porozumět sám sobě znamená učinit první krok na cestě k porozumění celému vesmíru,“ řekl Andrew. „Tak si to alespoň teď myslím. Čerstvě narozené dítě se domnívá, že právě ono je celým vesmírem, ale v tom se mýlí, jak začne samo záhy zjišťovat. A tak musí prozkoumávat vnější svět - musí se naučit, kde jsou hranice mezi jím samým a zbytkem světa - aby dospělo k pochopení a k odpovědi na otázky, kdo je a jak má směřovat vlastní život. V mnoha ohledech teď jsem jako čerstvě narozené dítě, Paule. Předtím jsem byl něčím jiným, něčím mechanickým a poměrně snadno pochopitelným, ale teď jsem pozitronický mozek uvnitř těla, které je téměř lidské, a stěží jsem začal chápat sám sebe. Víte, jsem na světě sám. Neexistuje nic, co by se mi podobalo. Nikdy neexistovalo. Procházím světem lidí a nikdo nepochopí, co jsem, a já sám tomu sotva rozumím. Proto se musím učit. Pokud jste toho názoru, že to znamená obrátit se do svého nitra, budiž. Je to však právě to, co musím udělat.“

Andrew byl nucen začít od samého základu, protože neznal nic z obecné biologie a téměř nic ze žádného vědního oboru s výjimkou robotiky. Podstata organického života, jeho základní chemické a elektrické procesy pro něho byly záhadou. Nikdy dříve neměl žádný zvláštní důvod se jimi zabývat. Ale teď, když byl sám organický - nebo přinejmenším jeho tělo bylo organické - prožíval silnou potřebu rozšířit své znalosti o živých organismech. K tomu, aby pochopil, jak tvůrci jeho organické schránky dokázali napodobit činnost lidského těla, se napřed potřeboval dozvědět, jak funguje originál.

Lidé si zvykli vídat ho v knihovnách nejrůznějších univerzit a lékařských fakult, kde vysedával celé hodiny nad elektronickými rejstříky. V šatech vyhlížel docela obyčejně a jeho přítomnost nebudila žádný rozruch. Těch několik přítomných, kteří věděli, že je robot, se nepokoušelo nijak zasahovat.

Přistavěl ke svému domku prostornou místnost, která měla sloužit jako laboratoř, a vybavil ji komplikovaným souborem vědeckých přístrojů. Také jeho knihovna se rozrůstala. Pustil se do vlastních výzkumných projektů, které ho zaměstnávaly po celé týdny, složené z bezesných čtyřiašestihodinových dnů. Spánek totiž pořád zůstával něčím, pro co Andrew neměl upotřebení. Přestože navenek vypadal docela jako člověk, dostal do vínku metody obnovy a doplňování energie, které byly daleko účinnější než běžné postupy užívané druhem, podle jehož vzoru byl Andrew zhotoven.

Záhady dýchání a trávení, metabolismu, buněčného dělení, krevního oběhu a tělesné teploty, celý ten složitý a zázračný systém tělní rovnováhy, který udržoval lidské bytosti funkční po osmdesát devadesát, nebo, stále častěji, dokonce sto let, pro něho přestávaly být záhadami. Zhloubal se do studia mechanismů lidského těla: Andrew totiž zjišťoval, že lidské tělo je do posledního zlomku právě tak mechanické jako výrobky Národní americké společnosti pro výrobu robotů. Byl to organický mechanismus, to ano - ale přesto mechanismus, skvěle sestrojený, s vlastními neměnnými zákony metabolického rytmu, zákony harmonie a rozkladu, defektů a oprav.

Ubíhaly roky, tiché a klidné nejen uvnitř Andrewova odlehleho útočiště na pozemcích bývalého sídla Martinových, ale také v okolním světě. Zalidnění Země se stabilizovalo, populace se udržovala na stejné výši nejen přispěním nízké porodnosti, ale i díky vytrvalé emigraci těch, kdo se vydávali osidlovat rozrůstající se základny ve vesmíru. Počítače gigantických rozměrů

kontrolovaly většinu ekonomických výkyvů a udržovaly v rovnováze nabídku a poptávku mezi jednotlivými oblastmi, takže se dávný tobogan období střídavé prosperity a krizí změnil v mírně zvlněnou křivku. Nebyla to výbojná, dynamická doba; ale ani bouřlivá a nebezpečná.

Andrew nevěnoval téměř žádnou pozornost událostem, které se snad mohly odehrávat za jeho prahem. Byly tu podstatnější věci, které musel a chtěl prozkoumat, a tak je zkoumal. Na ničem jiném mu teď nezáleželo. Jeho příjem, výnos z investovaných úspor z dob nyní ukončené kariéry uměleckého dřevořezbáře a z peněz, které mu odkázala Malá Miss, více než dostačoval k úhradě potřebné fyzické údržby a k pokrytí výdajů spojených s výzkumem.

Byl to život v ústraní, hermeticky uzavřený: právě to, po čem Andrew toužil. Už dávno dokonale ovládl své tělo po těch ošklivých prvních dnech a často se vydával na dlouhé procházky do lesa na hřebeni útesů nebo podél osamělé, bourci pláže, kam kdysi chodíval s Malou Miss a s její sestrou. Někdy si šel zaplavat - ledová voda pro něj nebyla žádnou překážkou - a čas od času se odvážil zamířit až k osamocenému, pustému skalisku kormoránů, jak to po něm kdysi chtěla Miss, když byla ještě dítě. Dokonce i pro něho to byl obtížný úkol, a kormoránům jeho přítomnost nebyla příliš po chuti. On však rád zkoušel svou sílu tváří v tvář takovému protivenství, vědom si skutečnosti, že žádný člověk, byť sebelepší plavec, by se v těchto mrazivých, krutých vodách nedokázal bezpečně dostat tam a zase zpátky.

Většinu času však Andrew trávil svými výzkumy. Velice často se stávalo, že po celé týdny vůbec nevyšel z domu.

Pak za ním jednoho dne přišel Paul Charney a řekl: „Dlouho jsme se neviděli, Andrew.“

„Skutečně, Paule.“ V poslední době se setkávali jen zřídka, přestože se naprosto nedalo mluvit o nějakém odcizení.

Charneyové ještě stále udržovali rodinný dům na pobřeží severní Kalifornie, ale Paul si zvykl trávit většinu času blíž k San Francisku.

„Pořád jsi ještě zabraný do svého programu biologického výzkumu?“ zajímal se Paul.

„Velice intenzivně,“ odpověděl Andrew.

Překvapilo ho, jak hrozně Paul zestárl. Jev stárnutí u lidí patřil mezi úkazy, které v poslední době studoval s obzvláštním zájmem, a domníval se, že dospěl k základnímu porozumění jeho příčin a procesů. A přesto - přes všechny zkušenosti se stářím u několika generací rodu Martinů, počínaje Pánem, přes Malou Miss a George až k Paulovi - ho pokaždé nečekaně zaskočilo, že lidé tak rychle zešediví a povadnou, nahrbí se a zestárnou. Tak jako Paul. Jeho dlouhé ruce a nohy teď vypadaly kratší, ramena poklesla a kostnatá tvář prošla nepatrnými změnami, které způsobily, že brada začala vystupovat a lícní kosti už nebyly tak výrazné. Zřejmě utrpěl také Paulův zrak, protože v očních důlcích svítily namísto skutečných očí fotooptické články, velice podobné těm, kterými hleděl na svět Andrew. Tak se tedy s Paulem sblížili alespoň v tomto jednom ohledu.

„Je škoda, že už se nezajímáš o historii robotů tak jako kdysi,“ řekl Paul. „Tvá kniha by teď potřebovala novou kapitolu.“

„Co máte na mysli, Paule?“

„Kapitolu zabývající se radikálně novým postupem, který zavedla Národní americká.“

„O tom nic nevím. O jakém postupu to mluvíte?“

Paulovo obočí vylétlo do výše. „Neslyšel jsi o tom? Vážně? - Tak tedy, Andrew, jde o to, že začali pro své roboty vyrábět centrální kontrolní stanice - v podstatě obří pozitronické počítače, které pomocí mikrovlnného vysílání dokážou komunikovat s libovolným počtem robotů od jednoho tuctu až do tisíce. Roboti, kteří se teď dělají, nemají vůbec žádný mozek.“

„Žádný mozek? Ale jak tedy -“

„Ten gigantický ústřední počítač pro ně zajišťuje veškeré zpracování dat. Samostatné robojednotky nejsou nic víc než jen pohyblivé údy hlavního mozkového centra.“

„Je to účinnější postup?“

„Národní americká trvá na tom, že ano. Jestli je to skutečně pravda, to nevím. Ale mám dojem, že v celé téhle věci jde především o to, jak se ti v dlouhodobé perspektivě pomstít. Víš, Smythe-Robertson schválil přechod k nové metodě těsně předtím, než zemřel. Byl starý a nemocný, ale tvrdě svůj program prosadil a postaral se o jeho budoucnost. A řekl bych, že především chtěl zajistit, aby jeho firma už nikdy nemusela čelit robotovi, který by jim mohl způsobit takové obtíže jako ty. Takže začali oddělovat mozek a tělo. Nikdo nemůže mechanickou pracovní jednotku bez mozku považovat za hodná občanských práv; a velký mozek zavřený v krabici je prostě jen počítač. Takový mozek se nikdy nemůže zčistajasna objevit v kanceláři předsedy správní rady a vyžadovat, aby ho přesunuli do krásného nového těla. A robotická těla, protože zůstávají docela bez mozku, naprosto nejsou v pozici, kdy by mohla vůbec nějaké požadavky formulovat.“

„Připadá mi to jako značný krok zpět,“ rozvažoval Andrew. „Zavrhlí dvě stě let vývoje v robotice, jen aby si ušetřili nepatrný díl politických problémů.“

„Jistě. To jistě.“ Paul se pousmál a zvolna potřásl hlavou. „Je to úžasné, Andrew, jaký vliv máš na historii robotiky. Právě tvoje umělecké nadání podnítilo Národní americkou, aby začala vyrábět roboty přesněji definované a specializovanější, protože jsi jim připadal až příliš chytrý, a obávali se, že to bude lidi děsit. To ty sis vybojoval svobodu a prosadil tak prvotní ustavení práv robotů. To ty jsi trval na tom, že chceš tělo androida, a přiměl tak Národní americkou přistoupit k oddělování mozku od těla.“

„Předpokládám, že Národní americká společnost pro výrobu

robotů nakonec vytvoří svět, ve kterém bude jediný obrovitý mozek kontrolovat několik miliard robotických těl.

Všechna vajíčka pak budou v jednom košíku. Nebezpečné. V každém případě nerozumné.“

„Řekl bych, že máš pravdu,“ přitakal Paul. „Ale nemyslím, že by k tomu došlo dřív než za sto let, to nejméně. Což znamená, že už tady nebudu, abych to viděl.“

Přešel místnost a zastavil se v otevřených dveřích a vyhlížel na zalesněný svah přímo pod srubem. Od moře vanul mírný, vlhce slaný jarní větřík a Paul ho zhluboka vdechoval, jako by se vpíjel do jeho vůně. Po chvíli se otočil k Andrewovi a náhle se zdálo, jako by za ten krátký čas, který tu strávil, zestárl o deset let. „Vlastně,“ řekl hlasem, který byl stěží svým vlastním stínem, „možná se nedožiju ani příštího roku.“

„Paule!“

„Netvař se tak překvapeně. Jsme smrtelní, Andrew.“ Paul pokrčil rameny. „Nejsme jako ty, a za tu dobu už bys měl pochopit, co to znamená.“

„Chápu to. Ale -“

„Ano. Ano, já vím. Odpusť, Andrew. Víím, jak jsi oddaný naší rodině a jak smutné a hrozné pro tebe musí být pořád se dívat, jak vyrůstáme a stárneme a stárneme a nakonec umíráme. No, nám se to taky moc nelíbí, to musím říct, ale nemá smysl se proti tomu bouřit. Žijeme dvakrát déle než lidé obvykle žili ještě před pár staletími. Myslím, že pro většinu z nás je to dostačující doba. Musíme to prostě brát filozoficky.“

„Ale já nechápu. Jak můžete být tak klidní tváří v tvář naprosté - naprostému zániku? Definitivnímu ukončení všech svých snažení, veškeré touhy něčeho dosáhnout, učit se a vyvíjet?“

„Asi bych tak klidný nebyl, kdyby mi teď bylo dvacet nebo třeba i čtyřicet. Ale není. A součástí systému, Andrew - řekl bych, že je to dobrá součást - je to, že když dosáhneš určitého věku, v

podstatě ti přestane tolik vadit, že co nevidět nevyhnutelně umřeš. Vlastně už se nesnažíš, neučíš a nevyvíjíš. V dobrém i zlém, prožil jsi svůj život a udělal jsi pro svět i pro sebe, co se udělat dalo, a teď tvůj čas vypršel a tvé tělo to ví a smiřuje se s tím. Už jsme moc unavení, Andrew. Ty nevíš, co to slovo znamená, ne doopravdy, vid' Ne. Ne, chápu, že ne. Ani nemůžeš. Ty se nemůžeš unavit, a proto víš jen teoreticky, jaké to je. Ale pro nás je to jiné. My se ženeme pořád dál a dál, sedmdesát nebo osmdesát nebo třeba sto let, a najednou je toho prostě příliš, a tak usedneme a potom ulehňeme a nakonec zavřeme oči a už je nikdy neotevřeme, a na samém konci víme, že tohle je skutečně konec, a jednoduše nám to nevadí. Nebo nám na tom nesejde: vlastně si nejsem jist, že je to totéž, ale možná ano. - Nedívej se na mě tak, Andrew.“

„Umírání je pro člověka přirozené,“ řekl Andrew. „Tomu opravdu rozumím, Paule.“

„Ne, nerozumíš. Skutečně ne. Prostě není možné, abys porozuměl. Potajmu si myslíš, že smrt je něco jako politováníhodná konstrukční vada člověka, a nedokážeš pochopit, proč ji ještě neopravili, protože by mělo být hrozně jednoduché znovu a znovu donekonečna nahrazovat naše součástky, když se opotřebují a polámou, tak jako je vždycky vyměňovali tobě. Ty sis dokonce nechal vyměnit celé tělo.“

„Ale teoreticky by určitě bylo možné přesunout vás do -“

„Ne. Není to možné. Ani teoreticky. My nemáme pozitronický mozek a ten náš se nedá přestěhovat, a tak prostě nemůžeme nikoho požádat, aby nás vytáhl z těla, se kterým jsme skoncovali, a usadil nás do nového a naleštěného. Ty nedokážeš porozumět skutečnosti, že lidé neodvratně musejí dosáhnout stadia, kdy už se nedají opravit. Ale to je v pořádku. Proč by od tebe měl někdo očekávat, že pochopíš nepochopitelné? Já brzo zemřu, a to je celé. A chci tě upokojit alespoň v jednom ohledu, Andrew: až odejdu, budeš finančně dobře zajištěn.“

„Ale já už jsem poměrně dobře za -“

„Ano. Já vím. Ale přesto, věci se občas mohou velice rychle měnit. Máme za to, že žijeme v neobyčejně bezpečném světě, ale jiné civilizace bývaly zrovna tak domýšlivé a dříve či později měly důvod poznat, že to byl omyl. Každopádně, Andrew, já jsem poslední z Charneyů. Nemám žádné dědice kromě tebe. Byli by tu vzdálení příbuzní, potomci mé prarady, ale ti se nepočítají. Neznám je a nezáleží mi na nich. Na tobě mi záleží. Peníze, které patří mně osobně, zůstanou ve svěřeneckém fondu, zapsané na tvoje jméno, a tak budeš i nadále finančně zabezpečený až tak daleko do budoucna, kam sahá lidská předvídatost.“

„To není nutné, Paule,“ vypravil ze sebe Andrew namáhavě. Byl nucen si připustit, že to, co Paul řekl o jeho nepochopení smrti, o neschopnosti pochopit, je pravda. Za celý svůj život se mu nepodařilo opravdu si zvyknout na umírání Charneyů.

Paul zavrtěl hlavou. „Nebudeme se hádat, ano? S sebou si ty peníze nevezmu a nic, co bych s nimi mohl podniknout, mi neudělá větší radost, než když je odkážu tobě, a tak to tedy bude. A teď už nechci strávit ani minutu času, který mi ještě ze života zbývá, diskusemi o této záležitosti. Pojdme si povídat o něčem jiném. - Čím se v poslední době zabýváš?“

„Pořád biologií.“

„Čím konkrétně?“

„Metabolismem.“

„Myslíš metabolismus robota? Nic takového přece neexistuje, ne? Nebo snad přece? Máš snad na mysli metabolismus androida? Nebo člověka?“

„Všechny tři,“ odpověděl Andrew. „Něco jako syntézu.“ Zaváhal, a pak se do toho vrhl po hlavě. Proč by měl před Paulem něco tajit? „Vytvářím systém, který by androidům - tím myslím sebe; pokud vím, jsem pořád ještě jediným funkčním androidem, je to tak? - umožnil získávat energii spalováním uhlovodíků

namísto z atomových článků.“

Paul se na něho dlouze, pátrá ve zadíval.

„Chceš říct,“ promluvil nakonec, „že chceš androidovi umožnit, aby byl schopen dýchat a jíst právě tak, jako to dělají lidé?“

„Ano.“

„Nikdy dřív ses mi o žádném podobném projektu nezmínil, Andrew. Je to snad něco nového?“

„Vlastně ne. Po pravdě řečeno, Paule, je to hlavní důvod, proč jsem se pustil do všech těch biologických výzkumů.“

Paul nepřítomně přikývl. Vypadalo to, jako by k němu slova doléhala z nesmírné dálky. Zřejmě pro něho nebylo snadné vstřebat všechno, co mu Andrew říká.

„A dosáhl jsi už nějakého podstatného úspěchu?“ otázal se po chvíli.

„Blížím se k něčemu podstatnému,“ přikývl Andrew. „Ještě na tom musím pracovat, ale myslím, že se mi podařilo zkonstruovat kompaktní spalovací komoru, která bude vhodná pro katalyzované kontrolované štěpení.“

„Ale proč, Andrew? K čemu to je? Přece víš, že takový systém ani náhodou nemůže být tak účinný jako atomový článek, který tvé tělo užívá teď.“

„S velkou pravděpodobností ne,“ řekl Andrew. „Měl by však být dostatečně účinný. Přinejmenším stejně účinný jako systém, kterého používá lidské tělo, řekl bych, a z hlediska základního principu vůbec ne podstatně odlišný. Hlavní problém s atomovým článkem, Paule, je v tom, že není lidský. Moje energie - celý můj život, dalo by se říct - pochází ze zdroje, který je všechno jiné, jen ne lidský. A s tím nejsem spokojen.“

Trvalo to dlouho, ale Andrew měl k dispozici veškerý čas, který potřeboval. A navíc nespěchal, aby svůj výzkum dokončil. Chtěl mít všechno patřičně vypracováno a propočítáno, dřív než se pokusí uvést svůj vynález do provozu. A pak tu byl ještě jeden důvod, proč postupovat pomalu. Andrew se rozhodl nepodstupovat žádné další úpravy přesahující úroveň androida, pokud bude Paul Chamey naživu.

Paul Andrewovu současnou práci nikdy otevřeně nekritizoval, s výjimkou oné první reakce, že Andrewova nová spalovací komora zřejmě bude mít nižší účinnost než atomový článěk, který dodával jeho tělu energii nyní. Andrew však poznal, že podobná představa působí Paulovi starost. Takový krok byl na něho až příliš odvážný, příliš nečekaný, příliš dalekosáhlý. Zdálo se, že dokonce i Paul uznává určité meze, pokud se týče pokroku v konstrukci robotů. Dokonce i Paul!

Možná to je jeden z vedlejších účinků stárnutí, myslel si Andrew. Smělé, nové myšlenky jsou pro člověka náhle příliš smělé, bez ohledu na to, jak pružnou a dynamicky přizpůsobivou mysl míval, když byl mladší. Všechno nové mu náhle připadá rušivé a hrozivé. Cítí, že svět ho předhání v děsivém úprku; chce, aby se ten let zpomalil, aby neúprosně dravé tempo pokroku polevilo.

Je to skutečně tak? přemítal Andrew.

Skutečně se lidé s přibývajícím věkem stávají stále konzervativnějšími?

Zdálo by se, že ano. Malá Miss s rozpaky přijímala jeho rozhodnutí nosit šaty. Georgovi se zdálo podivné, že by chtěl Andrew napsat knihu. A Paul - Paul -

Při zpětném pohledu se Andrew upamatoval, jak byl Paul překvapen, dokonce šokován, když se v kanceláři Smythe-

Robertsona poprvé dozvěděl, že Andrewovým přáním je nechat se přesunout do těla androida. Paul se s touto představou smířil dost rychle, a potom ohnivě a virtuózně bojoval za její uskutečnění. To však nutně neznamenal, že by ji považoval za dobrý nápad - pro Andrewa.

Všichni mě nechali dělat to, o čem jsem byl přesvědčen, že udělat musím, přemýšlel Andrew, i tehdy, když s tím sami nesouhlasili. Splnili mi má přání - z lásky ke mně.

Ano, z lásky. K robotovi.

Andrew se chvíli obíral touto myšlenkou a mozkiem mu proudily pocity tepla a radosti. Bylo to však také poněkud znepokojující, zjistit, že Charneyovi ho podporovali nikoli ze svého vlastního, osobního přesvědčení, ale prostě proto, že tak bezpodmínečně a celým srdcem věřili, že je správné mu umožnit, aby se vydal vlastní cestou, ať už ji oni sami považovali za správnou nebo ne.

A tak pro něho Paul vybojoval právo získat tělo androida. I Tato transformace však Paula dohnala až na samou mez jeho schopnosti akceptovat proměny spojené a Andrewovým vzestupem. Další krok - metabolický konvertor - už tuto mez přesahoval.

Dobrá. Paulovi už nezbývá mnoho života. Andrew počká.

A tak tedy čekal; a časem přišla zpráva o Paulově smrti, ne tak brzo, jak se Paul domníval, ale přesto velice brzo. Andrewa pozvali na Paulův pohřeb - veřejný obřad, jak Andrew věděl, spojený s ukončením lidského života; sotva koho z přítomných však znal a cítil se nesvůj, jako by tam nepatřil, přestože se k němu všichni chovali s úzkostlivou zdvořilostí. Mladí, cizí lidé - Paulovi přátelé, pracovníci jeho právnické firmy, vzdálení příbuzní Charneyů - pro Andrewa neměli o nic víc hmotné podstaty než stíny, a on mezi nimi stál drcen dvojnásobným zármutkem: nad ztrátou dobrého přítele Paula i nad tím, že je oloupen o poslední

opravdové spojení s rodinou, která mu poskytla místo pro život.

Na světě už vlastně nebyli žádní lidé, ke kterým by Andrewa poutal blízký citový vztah. V této době už si uvědomil, že na Martinových a Charneyových mu hluboce záleželo způsobem, který přesahoval hranice robotiky - že jeho oddanost k nim nebyla pouze demonstrací prvního a druhého zákona, ale něčím, co by se skutečně dalo nazvat láskou. Jeho láskou, láskou k nim. V dřívějších dobách by Andrew nikdy nic takového nepřipustil, ani sám před sebou; avšak teď byl jiný.

Bylo to přibližně v době smrti Paula Charneye, kdy podobné myšlenky Andrewa nevyhnutelně dovedly k úvahám o celkovém pojetí rodinných vazeb - o lásce rodičů k dětem a dětí k rodičům - a o jejich souvislosti s neúprosným koloběhem generací. Pokud jsi člověk, říká si Andrew, jsi součástí ohromného řetězu, který se táhne napříč nesmírnou pustinou času a spojuje tě se všemi, kdo tu byli před tebou a kdo přijdou po tobě. A ty chápeš, že jednotlivé články řetězu mohou zaniknout - ve skutečnosti musejí zaniknout - ale řetěz sám se stále obnovuje a bude žít dál. Lidé umírají, celé rodiny mohou být vyhlazeny - ale lidský rod, biologický druh, prochází staletími a tisíciletími a každý, kdo je jeho součástí, je pokrevním poutem svázán s těmi, kteří tu prošli před ním.

Pro Andrewa bylo obtížné to pochopit, porozumět pocitu sounáležitosti, vědomí nekonečných vazeb s blízce příbuznými předky. Sám žádné předky neměl, ne skutečné předky, a nebude mít ani potomky. Byl jedinečný - osamocený - věc, která se v určitém časovém bodě zrodila z nicoty.

Andrew se přistihl při myšlence, jaké by to asi bylo, kdyby měl rodiče - ale jediné, co si dokázal vybavit, byl neurčitý obraz montážních robotů sestavujících v továrně jeho tělo. Nebo jaké by to bylo mít dítě - ale při nejlepší snaze si uměl představit jen skříňku nebo stůl, něco, co vyrobil vlastníma rukama.

Lidští rodiče však nebyli montážními mechanismy a lidské

děti se v ničem nepodobaly skříňkám a stolům. Všechno chápal špatně.

Byla to pro něho záhada, a velice pravděpodobně také navždy zůstane. Nebyl člověk: proč by měl tedy očekávat, že pro něho budou pochopitelné lidské rodinné vazby?

Pak Andrew pomyslel na Malou Miss, na George, Paula, i na prchlivého Pána, a na to, co oni pro něj znamenali. A uvědomil si, že přece jen byl součástí rodinného řetězce, přestože neměl rodiče a nebyl schopen plodit děti. Martinovi ho přijali a umožnili mu, aby se stal jedním z nich. Skutečně patřil k rodině Martinů. Byl sice adoptovaný Martin, to ano; to však byla ta nejlepší možnost, v jakou kdy mohl doufat.

A na světě žilo mnoho lidí, kteří neměli to štěstí patřit k tak milující rodině. Uvážíme-li všechny okolnosti, vedlo se mu velice dobře. Přestože byl jen robot, poznal soudržnost a stálost rodinného života; poznal vřelost; poznal lásku.

Ale všichni ti, které Andrew - miloval - odešli. Bylo to smutné a zároveň osvobozující. Pro něho se řetěz přetrhl. Nikdy nemohl být obnoven. Teď však alespoň mohl dělat, co se mu zachtělo, aniž způsoboval strach či starosti těm, kteří mu byli tak blízcí. Teď, po smrti Pánova pravnuka, Andrew cítil, že může svobodně pokračovat v rozvíjení plánů na zdokonalení svého androidského těla. Toto vědomí mu poskytlo alespoň částečnou útěchu a zmenšovalo pocit ztráty.

Přes to všechno byl teď na světě úplně sám, nebo si tak i alespoň připadal - nejen proto, že byl pozitronickým mozkiem v unikátním těle androida, ale proto, že neměl vůbec žádné svazky. A byl to svět, který měl všechny důvody zaujmout k Andrewovým snahám nepřátelské stanovisko. O důvod víc, pomyslel si Andrew, pokračovat v cestě, kterou si už dávno zvolil - v cestě, která, jak doufal, ho časem zbaví zranitelnosti vůči světu, do kterého byl tak neosobně, bez svého souhlasu, vržen před tolika lety.

Andrew ve skutečnosti nebyl tak sám, jak se domníval. Muži a ženy umírají, ale firmy žijí dál, právě tak jako roboti, a právnická firma Feingold a Charney stále fungovala, ačkoli už žádní Feingoldové a Charneyové nezůstali. Firma měla své instrukce a těmi se řídila, bezchybně a neosobně. S pomocí svěřenecké správy, zajišťující jeho investice, a díky příjmu, který jako dědic Paula Charneye od firmy pobíral, Andrew stále zůstával bohatý. To mu umožňovalo platit firmě Feingold a Charney vysoké každoroční palmáře a dál jí zadávat práci spojenou s právními aspekty jeho výzkumu - především nové spalovací komory.

Nastal čas, aby Andrew znovu navštívil ústředí Národní americké společnosti pro výrobu robotů.

Bylo to za celý jeho dlouhý život potřetí, co jednal osobně s nejvyššími představiteli mocné korporace produkující roboty. Při prvním setkání, za dávných časů Merwina Manského, se Manský a výkonný ředitel Elliot Smythe vydali do Kalifornie za ním. Ale to bylo ještě v dobách, kdy žil Pán, a majestátní starý Pán dokázal i Smythům a Robertsonům přikázat, aby se dostavili oni k němu. Při druhé příležitosti, o mnoho let později, museli Andrew s Paulem absolvovat cestu do sídla společnosti - aby se setkali s Harley Smythe-Robertsonem a zařídili Andrewovi přesun do těla androida.

Dnes Andrew podruhé podnikne cestu na Východ, jenže pojede sám. A tentokrát bude mít podobu a tělo - když už ne vnitřní orgány - lidské bytosti.

Národní americká společnost pro výrobu robotů prodělala od poslední Andrewovy návštěvy značné změny. Hlavní výrobní závod byl přesunut na obrovskou orbitální stanici, podobně jako mnoho jiných průmyslových zařízení. Na Zemi zůstalo jen výzkumné středisko, usazené v rozlehlém, nádherném parku a obklopené nekonečnými zelenými trávničky a mohutnými stromy, které doširoka rozpínaly olistěné větve. Sama Země se téměř

všude začínala podobat parku. Počet obyvatel už se dávno ustálil přibližně na jedné miliardě - plus populace robotů, zhruba stejně početná. Děsivé škody na životním prostředí, napáchané v oněch hektických stoletích rané průmyslové revoluce, už teď většinou patřily jen vzpomínkám. Hříchy minulosti ještě nebyly tak docela zapomenuty, obyvatelům znovuzrozené Země však už začínaly připadat neskutečné, a s každou nastupující generací bylo těžší a těžší uvěřit, že lidé byli kdysi ochotni dopouštět se tak zruďných a ve svém dopadu sebezničujících zločinů proti vlastnímu světu. Nyní, když se průmysl z valné většiny přesunul do vesmíru a potřebám těch, kteří zůstali, sloužila čistá, vysoce účinná práce robotů, mohly do hry vstoupit přírodní hojivé síly planety, a moře byla znovu průzračná, obloha jasná a místa zabraná kdysi přelidněnými, ušmouranými městy znovu dobyt les.

Robot přivítal Andrewa okamžik poté, co aerovážka přistála na letištní ploše Národní americké. Měl nevýraznou a pustou tvář a jeho rudé fotoelektrické oči naprosto postrádaly jakýkoli výraz. Andrew věděl, že jen necelých třicet procent všech robotů na Zemi ještě má nezávislý mozek: tento robot byl prázdnou skořápkou, ničím víc než jen neinteligentní kovovou loutkou nějakého nehybného pozitronického myslícího stroje, uloženého hluboko uvnitř komplexu budov Národní americké.

„Jsem Andrew Martin,“ řekl Andrew. „Mám schůzku s ředitelem výzkumu Magdeskem.“

„Ano. Následujte mne.“

Bez života. Bez mozku. Pouhý stroj. Věc.

Robot uvaděč Andrewa hbitě vedl vydlážděnou stezkou, která se blyštěla jakýmsi vnitřním krystalickým jasnem, vzhůru po zářícím spirálovitém můstku do klenuté mnohoposchoďové budovy, pokryté perletově měňavým, průhledným duhovým pláštěm. Andrew, který měl velice málo zkušeností s moderní architekturou, na kopuli hleděl jako na palác z pohádky - světlý,

vzdušný, mihotavý, téměř neskutečný.

Nechali ho čekat v prostorné oválné síni vybavené kobercem z nějakého třpytivého syntetického materiálu, který vydával měkce žhnoucí jas a tichou příjemnou hudbu, pokaždé když po něm Andrew přešel. Andrew zjistil, že pokud jde rovně, záře je bledě růžová a hudba mírně rytmizovaná, ale když se prochází v oblouku, který kopíruje stěny místnosti, světlo se přesune blíž k modrému konci spektra a hudba začne víc připomínat šumění větru. Přemýšlel, jestli něco z toho má nějaký význam, a dospěl k závěru, že ne: že je to pouhá ozdoba, dekorativní zbytečnost. Jak dobře věděl, v této pokojné a nevzrušené době se člověk s podobnými milými, ale samoúčelnými drobnostkami mohl setkat na každém kroku.

„Ach, Andrew Martin, konečně,“ ozval se hluboký hlas.

Nevysoký, podsaditý muž se v místnosti objevil tak náhle, I jako by ho nějaké kouzlo vyčarovalo z koberce. Nově příchozí měl tmavou pleť i vlasy a krátkou zašpičatělou bradku, která vypadala jako nalakovaná, a od pasu nahoru na sobě neměl nic než hradní šerpu, kterou předpisovala současná móda. To Andrew sám byl zahalen důkladněji. Vydal se kdysi ve stopách George Charneye a přijal styl odívání známý jako „drapérie“, protože se domníval, že splývavý charakter šatu lépe skryje jistou nevyrovnanost pohybů, kterou u sebe stále pociťoval; přestože drapérie vyšly z módy a zastaraly už před několika desetiletími a Andrew se dnes dokázal pohybovat stejně lehce a ladně jako kterýkoli člověk, zůstal od té doby svému stylu věrný.

„Doktor Magdescu?“ otázal se.

„Jistě. Jistě.“ Alvin Magdescu zaujal pozici několik metrů od Andrewa a pozorně ho zkoumal s výrazem neskrývaného zaujetí, jako by Andrew byl muzejním exponátem. „Nádhera! Jste absolutně skvělý!“

„Děkuji,“ odpověděl Andrew poněkud chladně. Magdeskova

poklona mu nepřipadla tak docela vítaná. Byl to takový druh neosobního ocenění, jakého se mohl dočkat nějaký dokonale vyrobený stroj; Andrew v poslední době neviděl žádný důvod, proč by se měl cítit potěšen, když ho častovali podobnou chválou.

„To je výborné, že jste přišel!“ zvolal Magdescu. „Nemohl jsem se dočkat, až vás uvidím! Ale já jsem nezdvořilý.“ Vrhł se kupředu trhanými, prudkými přískoky, až se ocitl těsně u Andrewa, takže mu téměř šlapal na špičky. Napřáhl ruku, dlaň otočenou nahoru, prsty natažené.

Ano. Nová forma pozdravu očividně nahradila stisk ruky, který v sociální interakci lidí dominoval po tolik staletí. Andrew neměl ve zvyku potřásat si s lidmi rukou, tím méně opětovat toto nové gesto. Podání ruky prostě nepatřilo mezi pohyby, které by robot obvykle vykonával. Ale Magdescu to zřejmě očekával, a jeho vstřícný postoj pomáhal otupit ostří prvních slov. A tak Andrew zareagoval tak, jak usoudil, že se u něho předpokládá, napřažením ruky. Podržel ji nad Magdeskovou dlaní a ohnul konečky prstů, až se dotkly bříšek prstů druhého muže.

Byl to podivný pocit, dotýkat se ruky člověka, jako by si byli rovni. Podivný a trochu odrazující, ale současně také povzbudivý.

„Vítejte, vítejte, vítejte!“ chrllil ze sebe Magdescu. Choval se jako člověk překypující energií; možná až příliš mnoho energie, pomyslel si Andrew. Nezdála se však předstíraná. „Slavný Andrew Martin! Proslulý Andrew Martin!“

„Proslulý?“

„Zajisté. Nejproslulejší výrobek naší historie. Přestože to působí téměř zvráceně, nutno říct, když nazýváme něco tak životného, jako jste vy, výrobkem. Ale vy se neurazíte, že ne?“

„Jak bych mohl? Skutečně jsem výrobek,“ řekl Andrew, byť bez přílišné vřelosti. Pochopil, že Magdescu není schopen zaujmout k němu jednoznačný postoj. Dotyk rukou, jako by byli prostě dva lidé při obchodním jednání, to ano; ale jedním dechem

o Andrewovi mluvil jako o něčem. A popisoval ho jako „životného“. Andrew si sám o sobě nedělal žádné iluze: věděl, že právě tím je. Humanoidní, ne lidský. Životný, ne živý. Výrobek, ne člověk. Ale přesto to neslyšel rád.

„Odvedli na vás fantastický kus práce! Pozoruhodné! Pozoruhodné! Téměř jako člověk!“

„Ne docela,“ řekl Andrew.

„Ale překvapivě životný, vzhledem k okolnostem. Překvapivě! Je to zatracená hanba, že starý Smythe-Robertson byl proti vám tak zaujatý. Vypadáte fantasticky jako člověk, o tom není sporu, nádherný výdobytek techniky - ale on samozřejmě v podniku dovolil dovést výzkum androidů jen po určitou hranici. Kdyby našim lidem umožnili pustit se do toho skutečně pořádně, mohli jsme s vámi uzavřít skvělou dohodu.“

„To ještě můžete,“ řekl Andrew.

„Ne, myslím, že ne,“ opáčil Magdescu a většina maniakálního nadšení z něho vyprchala, jako když někdo propíchne nafukovací balónek. Byla to překvapivě náhlá změna nálady. Odskočil od Andrewa a začal křížovat místnost v ostrých úhlech, až se z koberce linulo nazelenalé světlo a rozezněla se podivně zvonivá hudba. „Zmeškali jsme dobu,“ prohlásil Magdescu pochmurně. „Doba významných pokroků v robotice - tak na to zapomeňte, to už dnes patří minulosti. Alespoň tady, tak je to. Na Zemi dnes bez zábran využíváme robotů dejme tomu sto padesát let, ale teď se zase všechno mění. Teď je zase posíláme do vesmíru, a ti, kteří zůstanou, nebudou mít mozek.“

„Pořád jsem tu já, a já zůstávám na Zemi.“

„Ano, to je pravda. Ale vy jste vy, naprostá anomálie, robot zodpovědný sám sobě, jediný robot-android. Vy nejste prototyp z výrobní linky. Vy jste prostě unikát, který vytvořili čirou náhodou ve velice odlišné době, a poté co jste vznikl, se velice dobře pojistili, abyste unikátem také zůstal. Není tu žádný prostor pro

další pokrok. Žádný nejmodernější vývoj. Žádné nej, žádný vývoj. Stejně to vypadá, že ve vás mnoho z robota nezůstalo. Pořádně jste překročil naše obzory. - Mimochodem, proč jste vlastně přišel?“

„Kvůli modernizaci,“ odpověděl Andrew.

Magdescu se hrubě zachechtal. „Copak jste vůbec nevěnoval pozornost tomu, co vám tady právě říkám? Tady žádný skutečný pokrok nenajdete! Tohle je výzkumné středisko, správně, ale veškerý náš výzkum je namířen přesně nesprávným směrem! Celou dobu se snažíme dělat roboty jednodušší a mechaničtější. A pak si přijdete vy - nejdokonalejší robot, jaký kdy existoval a zřejmě kdy bude existovat - a chcete, abychom vás ještě vylepšili? Jak bychom to asi dokázali? Co bychom tak pro vás asi mohli udělat, co ještě nikdo neudělal?“

„Tohle,“ řekl Andrew.

Podal Magdeskovi paměťový disk. Ředitel výzkumu na něj zlověstně zíral, jako by mu Andrew položil do dlaně medúzu nebo žábu.

„Co je to?“ otázal se konečně,

„Schémata mého dalšího zdokonalení.“

„Schémata,“ opakoval Magdescu zmateně. „Zdokonalení.“

„Ano. Přeji si být ještě méně robotem, než jsem nyní. Vzhledem k tomu, že jsem do jisté míry organický, chci teď mít také organický zdroj energie. Vy mi ho můžete poskytnout. Nezbytný výzkum už byl proveden.“

„Kým?“

„Mnou.“

„Vy jste si navrhl vlastní zdokonalení?“ Magdescu se začal usmívat. Pak se úsměv změnil v hlasitý smích a pak se smích rozpadl v šílené chichotání. „Nádhera! Přikráčí sem robot a podá řediteli výzkumu schéma zdokonalení! A kdo ho navrhl? No přece robot sám! Nádhera! Nádhera! - Představte si, když jsem byl malý, babička mi četla z knihy, z prastaré knihy, na kterou už si

dneska nejspíš nikdo nevzpomene - jmenovala se Alenka v říši divů. Bylo to o malém děvčátku před třemi nebo čtyřmi sty lety, které se vydá za králíkem dolů králíčí dírou a dostane se do země, kde je všechno naprosto absurdní, jenže tam nikdo neví, že je to absurdní, a tak to všichni berou hrozně vážně. Tohle je situace jako vystřižená z té knihy. Nebo jako pokračování. Mohl bych to nazvat Alvin v říši divů. Ačkoli mám dojem, že pokračování už existuje.“ Magdescu teď mluvil velice rychle, téměř překotně. „Mám to brát vážně, tenhle soubor modernizačních diagramů? Je to přece všechno jen žert, nebo ne?“

„Ne. Ani v nejmenším.“

„Ne-ní-to-žert?“

„Ne. Myslím to naprosto vážně, ujišťuji vás. Proč si můj disk nepřehrajete, doktore Magdescu?“

„Správně. Proč ne?“ Stiskl výstupek na zdi a odkudsi se vynořil pracovní stůl se vstupem scanneru. Hbitým pohybem zasunul disk do štěrbinu a obrazovka okamžitě rozkvetla živými barvami. Andrewovo jméno se objevilo v jasně rudé, následováno dlouhým seznamem patentových čísel. Magdescu kývl a nařídil scanneru pokračovat. Na obrazovce se postupně začaly objevovat komplikované diagramy a schémata.

Magdescu stál jako sloup a sledoval obrazovku se stále intenzivnějším soustředěním. Čas od času zamumlal něco pro sebe a pohrával si s bradkou. Po chvíli s podivným výrazem v očích o Andrewa letmo zavadil pohledem a řekl: „To je pozoruhodně důmyslné. Pozoruhodně. Povězte mi: to jste skutečně dělal všechno sám?“

„Ano.“

„Těžko uvěřit!“

„Vážně? Pokuste se, prosím.“

Magdescu po Andrewovi blýskl ostrým, pátravým zrakem. Andrew jeho pohled klidně a neuhýbavě opětoval. Ředitel

výzkumu pokrčil rameny a dal scanneru příkaz pokračovat. Objevovalo se schéma za schématem. Byl zde zobrazen celý metabolický proces, od přijetí materiálu až po absorpci. Magdescu chvílemi vracel záznam, aby si mohl znovu prostudovat to, co viděl dříve. Po chvíli znovu zastavil program a řekl: „Víte, to, co tu navrhuje, je něco víc než jen zdokonalení. Je to zásadní kvalitativní přeměna vašeho biologického programu.“

„Ano. Toho jsem si vědom.“

„Vysoce experimentální. Jedinečné. Neslýchané. Nic takového ještě nikdo nezkusil, dokonce ani nenavrhl. - Proč se sebou chcete provést něco takového?“

„Mám své důvody,“ odpověděl Andrew.

„Ať jsou jakékoli, určitě jste si je dost pečlivě nepromýšlel.“

Andrew jako vždy udržoval přísnou sebekontrolu. „Naopak, doktore Magdescu. To, co jste právě viděl, jsou výsledky mnohaletého zkoumání.“

„To předpokládám. A z technického hlediska je to všechno samozřejmě velice působivé. Jsou to fantastické návrhy, a jediné slovo, které podle mého názoru vystihuje jejich teoretický rámec, je ‚geniální‘. Ale přes to všechno mě napadá milion důvodů, proč byste takové změny prosazovat neměl, a ani jediný důvod, proč ano. Máme tu před sebou opravdu riskantní věc, vážně. Věřte mi: to, co navrhuje, abychom s vámi udělali, zasahuje až k docela nejvzdálenější hranici reálných možností. Dejte si poradit a zůstaňte takový, jaký jste.“

Andrew se obával, že Magdescu řekne víceméně právě tohle. Ale nepřišel sem s úmyslem nechat se odradit.

„Jsem si jist, že to myslíte dobře, doktore Magdescu. Každopádně alespoň doufám, že ano. Ale trvám na tom, abyste tento zásah provedli.“

„Trváte, Andrew?“ podivil se Magdescu. Zatvářil se užasle, jako by si teprve teď - přes všechny své předchozí zmínky o

životnosti a o tom, jaký je Andrew dokonalý výrobek - začínal uvědomovat, že tento rozhovor skutečně vede s robotem.

„Trvám, ano.“ Andrew uvažoval, zda se netrpělivost, kterou pociťuje, odráží ve výrazu jeho tváře, byl si však jist, že Magdescu ji rozpozná v jeho hlase. „Doktore Magdescu, přehlížíte jednu důležitou věc. Nemáte jinou možnost než přistoupit na mou žádost.“

„Ach?“

„Pokud se podobná zařízení, jaká jsem tu navrhl, dají zabudovat do mého těla, mohou být vložena i do těla lidského. Tendence prodloužit lidský život pomocí protetických pomůcek je už velice široce uznávaná - umělé srdce, umělé plíce, ledviny, náhrady jater, v posledních dvou či třech stoletích se vžilo používání celé řady náhradních orgánů. Avšak ne všechny tyto náhrady fungují stejně dobře a některé jsou skutečně velice nespolehlivé, a nedá se popřít, že v této oblasti je stále dostatek prostoru pro zdokonalování. Mluvím o spojení mezi organickým a neorganickým: o vazbě, která by umožnila připojení umělých částí těla k organické tkáni. To je nový obor. Žádné současné náhrady se nevyrovnají těm, které jsem vytvořil a vytvářím.“

„To je velice odvážné tvrzení,“ podotkl Magdescu. „Snad ano. Ale nikoli nepodepřené fakty, jak už jste myslím sám dokázal rozpoznat z údajů, které máte k dispozici. Důkazem toho je fakt, že jsem ochoten sám posloužit jako první pokusný objekt pro metabolický konvertor bez ohledu na ohrožení, která v tom zřejmě spatřujete.“

„To vše dokazuje jen jedno - že jste ochoten podstoupit šílené riziko. Což pravděpodobně neznamena nic víc, než že vám správně nefungují parametry třetího zákona.“

Andrew zůstal klidný. „Snad vám to tak připadá, ano. Ale můj vnější vzhled může pro vás být zavádějící. Mé parametry tří zákonů jsou naprosto nedotčené. A proto si můžete být jist, že

kdybych ve své žádosti o toto zdokonalení spatřoval cokoli třeba jen vzdáleně sebevražedného, byl bych nejen neochoten, ale naprosto neschopen požádat vás o její vyplnění. Ne, doktore Magdescu: spalovací komora bude fungovat. Pokud ji nepostavíte a nezabudujete do mne, mohu si tento zákrok nechat provést jinde.“

„Jinde? Kdo ještě dokáže upravovat robota? Naše firma vládne veškerými existujícími technickými znalostmi v oboru robotiky!“

„Ne všemi,“ namítl Andrew mírně. „Myslíte si, že bych takové zařízení dokázal zkonstruovat bez naprosto dokonalé znalosti svých vlastních vnitřních pochodů?“

Magdescu zkameněl.

„Chcete říct, že jste připraven založit konkurenční robotickou společnost, pokud vám nezařídíme úpravu, kterou žádáte?“

„Samozřejmě že ne. Jedna úplně stačí. Ale pokud mě k tomu donutíte, doktore Magdescu, založím společnost, která bude vyrábět protetické pomůcky, jako je můj konvertor. Ne pro trh androidů, doktore Magdescu, protože tento trh je omezen na jediného jedince, ale pro všeobecný trh lidský. A potom, myslím, bude Národní americká litovat, že mi neposkytla spolupráci, o kterou jsem žádal.“

Zavládlo dlouhé mlčení. Pak Magdescu strnule pronesl: „Myslím, že teď už chápu, kam míříte.“

„To doufám. Ale vyjádřím se velice jasně,“ řekl Andrew. „Jak to vypadá, vlastním patentová práva na toto zařízení a na celou skupinu zařízení, která se od něho dají odvodit. Firma Feingold a Charney mě velice účinně zastupovala ve všech právních záležitostech a bude tak činit i nadále. Nebylo by pro mne nic těžkého najít několik lidí, kteří mne podpoří, a pustit se do vlastního podnikání - do vytváření řady protetických pomůcek, které by ve svém důsledku mohly člověku poskytnout mnohé výhody ve smyslu trvanlivosti a snadné opravy, jakým se těší

roboti, a žádné jejich nevýhody. Co myslíte, že se v takovém případě stane s Národní americkou společností pro výrobu robotů?“

Magdescu přikývl. Tvářil se zachmuřeně.

Andrew pokračoval: „Nicméně pokud sestrojíte a nainstalujete do mého těla zařízení, které jsem vám právě ukázal, a budete svolní vybavit mne podle potřeby dalšími takovými náhradami, které snad následně vynaleznu, jsem ochoten uzavřít s vaší společností licenční dohodu. Takříkajíc půjčka za oplátku: já potřebuji vaši zkušenost v androidské technologii, přestože jsem si jist, že bych ji dokázal duplikovat sám, pokud byste mne k tomu donutili, a vy potřebujete zařízení, které jsem vyvinul. Na základě licenční dohody, kterou zamýšlím navrhnout, by Národní americká společnost pro výrobu robotů získala povolení využívat mých patentů, pokrývajících pole nové technologie, která by umožnila nejen výrobu vysoce pokročilých robotů humanoidního typu, ale také plnou protetizaci člověka. - Základní licence samozřejmě nebudou uvolněny dřív, dokud nebude úspěšně dokončena první operace na mně a dokud neuplyne dost času, aby bylo nade vší pochybnost jasné, že byla úspěšná.“

Magdescu chabě pronesl: „Myslel jste opravdu na všechno, že?“

„V to samozřejmě doufám.“

„Ani se mi nechce věřit, že jste robot. Jste tak zatraceně - agresivní!“

„To stěží, doktore Magdescu.“

„Požadavky - podmínky - hrozby, že založíte konkurenční společnost - proboha, to nemáte vůbec žádné zábrany prvního zákona?“

Andrew roztáhl rty v tom nejširším úsměvu, jakého byl schopen docílit.

„Docela jistě mám,“ odpověděl. „V tomto okamžiku však

náhodou žádný tlak prvního zákona nepocítuji. První zákon mi samozřejmě zakazuje ublížit člověku, a já vás ujišťuji, že jsem neschopen udělat něco takového, právě tak jako vy byste si nedokázal odmontovat levou nohu a zase ji připojit, zatímco já bych tady stál a díval se na vás. Kde se však první zákon dotýká naší současné diskuse? Vy jste člověk a já jsem robot, ano, a já jsem vám předložil jisté náročné podmínky, které byste si, předpokládám, mohl vykládat jako požadavky nebo hrozby, ale já se na celou záležitost dívám naprosto odlišně. Podle mého způsobu uvažování vůbec neohrožuji ani vás, ani společnost, pro niž pracujete. Dělán něco naprosto jiného: nabízím vám největší příležitost, jaká se vám za mnoho let naskytla. - Co na to říkáte, doktore Magdescu?“

Magdescu si navlhl rty, potáhl za špičku krátké bradky, nervózně posunul a znovu upravil šerpu přehozenou přes holá prsa. „Ehm,“ prohlásil. „Musíte pochopit, pane Martine, že není v mé pravomoci učinit jakékoli rozhodnutí v tak významné záležitosti. Tím se bude muset zabývat správní rada, a ne obyčejný zaměstnanec, jako jsem já. A to zabere nějaký čas.“

„Jaký čas?“

„To nemohu říct. Budu jim tlumočit všechno, co jste mi dnes řekl, a oni to projednají na své pravidelné měsíční schůzi, a pak, myslím, vytvoří zvláštní výbor pro rozbor situace, a tak dál. - Bude to chvíli trvat.“

„Mohu čekat rozumnou dobu,“ řekl Andrew. „Ale jen rozumnou dobu, a co je rozumné, posoudím já sám. Bylo by dobře, kdybyste jim to sdělil.“ Poděkoval Magdeskovi za jeho čas a oznámil, že je připraven nechat se doprovodit zpátky na přistávací plochu. A s uspokojením si pomyslel, že ani Paul sám by si s tím vším neporadil lépe.

Magdescu musel správně radě celou záležitost objasnit velice důkladně, a oni zřejmě pochopili naléhavost této informace. Trvalo totiž skutečně jen velice rozumnou dobu, než se Andrew dozvěděl, že Národní americká společnost pro výrobu robotů je ochotna uzavřít s ním obchod. Národní americká zkonstruuje a upraví spalovací komoru a na Andrewovy vlastní náklady ji nainstaluje do jeho androidského těla; zástupci společnosti jsou připraveni zahájit jednání o licenční dohodě, zahrnující výrobu a distribuci celé palety protetických orgánů, na kterých Andrew pravděpodobně pracuje.

Pod Andrewovým dohledem byl v nově postaveném závodě v severní Kalifornii sestrojen a intenzivně testován prototyp metabolického konvertoru, nejdříve na nově vyrobených tělech androidů, která nebyla vybavena pozitronickými mozky a fungovala díky vnějším podpůrným systémům.

Výsledky byly značně působivé, na tom se všichni shodli. A nakonec Andrew prohlásil, že je připraven nechat si toto zařízení instalovat do sebe.

„Jsi si tím naprosto jist?“ zeptal se Magdescu. Rtutovitý, drobný ředitel výzkumu se tvářil starostlivě. Během práce na projektu se mezi Magdeskem a Andrewem vyvinulo poněkud zvláštní, ale pevné přátelské pouto, a Andrew za ně byl mlčenlivě vděčný, teď když už na světě nezbýval nikdo z Charneyů. Za dobu, která uplynula od Paulovy smrti, si Andrew jasně uvědomil svou potřebu určitým způsobem pociťovat blízké spojení s lidmi. Teď už věděl, že nechce být naprosto osamoceným tvorem, že v úplném osamění v podstatě nemůže uspokojivě existovat, přestože si nebyl jist proč vlastně. Nic v konstrukci robotického mozku neopravňovalo žádnou potřebu sociálního kontaktu. Andrewovi však v poslední době často připadalo, že se v mnoha ohledech

spíše podobá člověku než robotu, přestože chápal, že ve skutečnosti existuje v podivném, nedefinovatelném předpekli, v zemi nikoho, ani člověk, ani stroj, ale od každého něco.

„Ano,“ odpověděl. „Naprosto nepochybuji, že operace bude provedena zručně a kvalitně.“

„Nemluvím o našem podílu práce,“ namítl Magdescu. „Mluvím o tvém.“

„Přece nepochybujete, že spalovací komora bude fungovat!“

„Testy nepřipouštějí žádnou pochybnost.“

„Tak co potom?“

„Byl jsem proti od samého začátku, Andrew, to přece víš. Ale nemyslím, že bys plně chápal proč.“

„Je to proto, že si myslíš, že radikální pokrok v technologii, který má protetika přinese Národní americké, bude pro tvou společnost příliš náročný, než aby ho dokázala zvládnout.“

„Ne! Naprosto ne! Ani zdaleka! S radostí hlasuji pro experiment jen kvůli experimentování! Nemyslíš, že chci v tomhle zatraceném oboru vidět nějaký pohyb kupředu po všech těch desetiletích hloupého a pokradmého couvání a ústupků směrem k ještě hloupějším a teď docela mozku zbaveným robotům? Ne, Andrew, mám strach o tebe, to je to.“

„Ale jestli spalovací komora -“

Magdescu zvedl ruce k nebi. „Je bezpečná, je bezpečná! Nikdo netvrdí opak. Ale - podívej, Andrew, chceme otevřít tvoje tělo a vyjmout atomový článek a nainstalovat hromadu převratného nového zařízení, a pak to budeme všechno spojovat s tvými pozitronickými okruhy. Co když se během operace s tvým tělem něco stane? Vždycky je tu taková možnost - sice nevelká, ale reálná. Teď už nejsi jen pozitronický mozek usazený v kovové krabici, pochop. V tuto chvíli je tvůj mozek se schránkou androida propojen daleko komplexněji. Víím, jak nejspíš udělali tu přenosovou operaci. Tvé pozitronické okruhy jsou napojeny na

simulované neurální dráhy. Dejme tomu, že tvé androidské tělo začne na operačním stole selhávat. Dejme tomu, že se začne blížit k definitivnímu zániku, Andrew.“

„Že zemře, to se pokoušíš říct?“

„Zemře, ano. Tvé tělo začne umírat.“

„Na vedlejší stole bude připravené rezervní androidské tělo.“

„A co když nedokážeme včas provést přesun? Co když tvůj pozitronický mozek utrpí nenapravitelná poškození, zatímco se budeme snažit odpojit ho od milionu a jednoho spoje vytvořeného v dobách Smythe-Robertsona a přenést ho do rezervního těla? Tvůj pozitronický mozek jsi ty, Andrew. Neexistuje možnost, jak zálohovat mozek, pozitronický nebo jiný. Pokud se poškodí, poškodí se navždy. Pokud škody přesáhnou jistou mez, umírá.“

„A proto se k té operaci stavíš váhavě?“

„Jsi jediný svého druhu. Nechtěl bych tě ztratit.“

„Také bych se nechtěl ztratit, AI vine. Ale nemyslím, že k tomu dojde.“

Magdescu se tvářil stísněně. „Takže trváš na tom, aby se to dotáhlo do konce?“

„Trvám. Chovám naprostou důvěru v dovednost zaměstnanců Národní americké.“

A při tom také zůstalo. Magdescu ho nedokázal zviklat; a Andrew zase jednou odcestoval na Východ do výzkumného střediska Národní americké společnosti pro výrobu robotů, kde celou jednu budovu upravili tak, aby sloužila jako operační sál.

Dříve než odjel, vydal se jednou odpoledne na dlouhou osamělou procházku po pláži, ve stínu příkrých rozervaných útesů, kolem přílivových jezírek kypících životem, kde si Miss a Malá Miss tak rády hrávaly za časů svého dětství před více než sto lety, a dlouho jen tak stál a hleděl na temný bouřící oceán, nesmírnou klenbu oblohy, bílé skvrnky mraků na západě.

Slunce se zvolna sklánělo k západu. Přes vodu se roztáhly

pruhy zlatavé záře. Všechno to bylo tak nádherné! Svět je skutečně neobyčejně půvabné místo, říkal si Andrew. Moře - obloha - západ slunce - hladký list postříbřený ranní rosou - všechno. Všechno!

Pomyslel si, že je možná jediný robot, který byl kdy schopen takto reagovat na krásy okolního světa. Roboti byli ve své většině banda upachtěných zabeďněnců. Dělali svou práci, a tím to končilo. Předpokládalo se, že budou právě takoví. Každý chtěl, aby roboti byli právě takoví.

„Jsi jediný svého druhu,“ řekl Magdescu.

Ano. Byla to pravda. Měl schopnost estetického hodnocení, jaká daleko překračovala emotivní rozpětí všech dalších robotů, kteří kdy existovali.

Krása pro něho nebyla jen prázdným pojmem. Dokázal ji ocenit, když se s ní setkal; dokázal ji sám stvořit.

A kdyby už nikdy nic podobného neměl spatřit, bylo by to velice smutné.

A pak se pousmál nad vlastní bláhovostí. Smutné? Pro koho? On by se o tom nikdy nedozvěděl, kdyby se operace snad nepodařila. Svět se všemi svými krásami by pro něho byl ztracen, ale komu by to vadilo? On sám by přestal fungovat. Definitivně by se porouchal. Byl by mrtvý, a pak už by pro něho nehrálo vůbec žádnou roli, že nemůže dál vnímat krásy světa. Smrt znamená právě to: naprosté ukončení funkcí, konec veškerého zpracování dat.

Byla zde jistá rizika, to ano. Ale tato rizika prostě musel podstoupit, protože jinak -

Jinak -

Prostě musel. Nebylo žádné jinak. Nemohl dál žít takový, jaký byl, navenek podobný člověku - víceméně - ale neschopen většiny základních lidských biologických funkcí - dýchání, zažívání, vyměšování -

O hodinu později už byl na cestě na Východ. Alvin Magdescu

osobně na něj čekal na přistávací ploše Národní americké.

„Jsi připraven?“ zeptal se.

„Naprosto.“

„Tak dobře, Andrew, já také.“

Bylo zřejmé, že nechtějí ani v nejmenším riskovat. Postavili pro Andrewa fantastický operační sál, mnohem dokonalejší a modernější než starý sál, ve kterém provedli jeho přeměnu z kovového robota v androida.

Byla to velkolepá prostora ohraničená čtyřmi stěnami a osvětlovaná na stropě upevněnými chromovanými tělesy ve tvaru kříže, která zalévala celou místnost jasným, ne však oslepujícím světlem.

Z jedné stěny vybíhala v polovině vzdálenosti mezi stropem a podlahou široká plošina, rozdělující prostorný sál téměř na dvě poloviny, a na ní spočívala oslnivě průhledná antiseptická bublina, ve které se bude zákrok provádět. Pod plošinou, která nesla bublinu, byl umístěn přístroj zajišťující stabilní prostředí pro chirurgickou část zákroku: ohromná kostka z matně zeleného kovu, ukrývající složitou spleť pump, filtrů, ohříváčů, zásobníků sterilizačních chemikálií, zvlhčovačů a dalších mechanismů. Na druhé straně místnosti zabírala celou jednu stěnu řada podpůrných zařízení: autokláv, laserový zásobník, sada měřicích přístrojů, kamera na výsuvném rameni a příslušné obrazovky, které konzultujícím chirurgům mimo operační plochu umožní sledovat postup zákroku.

„Tak co říkáš?“ ozval se Magdescu hrdě. „Velice působivě. Shledávám toto prostředí velice uklidňujícím. A také velice lichotivým.“

„Víš, že tě nechceme ztratit, Andrew. Jsi velice důležitý - jedinec.“

Andrewovi neušlo, že Magdescu nepatrně zaváhal, než vyřkl poslední slovo. Jako by už už chtěl říci člověk, a zarazil se v

poslední chvíli. Andrew se pousmál, ale neřekl nic.

Operace se konala následujícího dne dopoledne, a byl to nesporný úspěch. Ukázalo se, že žádného z oněch komplikovaných záchranných přístrojů, které připravili lidé od Národní americké, nebylo zapotřebí. Operační tým postupoval podle plánu, který Andrew sám pomáhal sestavit; chirurgové bleskově provedli vyjmutí atomového článku, nainstalovali spalovací komoru, uzavřeli nová nervová propojení a provedli celou pečlivě rozvrženou akci bez sebemenších nesnází.

Půl hodiny poté, co operace skončila, Andrew seděl a kontroloval své pozitronické parametry, zkoumal změněný příliv údajů, které proudily do jeho mozku, jak z nového metabolického systému přicházela záplava informací.

Magdescu stál u okna a pozoroval ho.

„Jak se cítíš?“

„Dobře. Říkal jsem ti, že žádné potíže nebudou.“

„Ano. Ano.“

„Jak jsem řekl, má důvěra v dovednost vašich lidí byla neochvějná. A teď je to hotovo. Mám schopnost jíst.“

„To máš. Každopádně můžeš usrkávat olivový olej.“

„To je jídlo. Slyšel jsem, že olivový olej chutná skvěle.“

„Fajn, popíjej všechno, co chceš. Bude to znamenat občasné vyčištění spalovací komory, jak si jistě uvědomuješ. Drobná nepříjemnost, řekl bych, ale nevyhnutelná.“

„Momentální nepříjemnost,“ podotkl Andrew. „Není však nemožné vytvořit samočisticí komoru. Už dřív mě napadlo něco podobného. A další věci.“

„Další věci?“ podivil se Magdescu. „Jako například?“

„Modifikace, která by zajistila zpracování tuhé potravy.“

„Tuhá potrava bude obsahovat nespalitelné složky, Andrew - takříkajíc nestravitelné látky, které pak bude nutno odstranit.“

„Toho jsem si vědom.“

„Budeš se muset vybavit konečníkem.“

„Něčím podobným.“

„Něčím podobným, ano. - Co ještě máš v plánu pro sebe vymyslet, Andrew?“

„Všechno ostatní.“

„Všechno?“

„Všechno, Alvine.“

Magdescu se zatahal za špičku bradky a pozvedl jedno obočí.
„Genitálie taky?“

„Nevidím důvod, proč by ne. Ty ano?“

„Nebudeš schopen vybavit se jakoukoli reprodukční schopností. To prostě nejde, Andrew.“

Andrew se zmohl na letmý úsměv. „Jak já tomu rozumím, lidé používají pohlavních orgánů i v okamžicích, kdy nemají ani sebemenší zájem o reprodukci. V podstatě jich k rozmnožení používají jen jednou či dvakrát za život, to přinejlepším - že je to tak? - a po zbytek času -“

„Ano,“ přerušil ho Magdescu. „Já vím, Andrew.“

„Rozuměj mi dobře. Neříkám, že mám v úmyslu navázat s někým sexuální vztah,“ pokračoval Andrew. „Mám sklon velice pochybovat, že by k tomu došlo. Přesto však chci, aby tu byl nezbytný anatomický prvek. Chápu své tělo jako plátno, na něž zamýšlím namalovat -“

Nechal větu nedopovězenou.

Magdescu z něj nespouštěl oči, čekal na další slovo. Když už bylo jisté, že žádné nepříjde, dokončil větu sám, a tentokrát pronesl slovo, které se nemohl přimět vyslovit onoho dne před operací.

„Člověka, Andrew?“

„Člověka, ano. Snad.“

Magdescu zavrtěl hlavou. „Zklamal jsi mě. Takový nicotný cíl. Ty jsi lepší než člověk, Andrew. Jsi dokonalejší ve všech

ohledech, které mě napadají. Tvé tělo, ve stavu, v jakém je dnes, je odolné proti nemocem, samo se vyživuje, samo opravuje, je de facto nezranitelné: podivuhodně elegantní ukázka biologického inženýrství. Nepotřebuje žádná zdokonalení. Ale to ne, ty do sebe z nějakého záhadného důvodu chceš cpát naprosto nepotřebné jídlo a pak hledat způsob, jak ho vylučovat, chceš si pořídit genitálie, přestože nejsi schopen reprodukce a nemáš zájem o sex, příště budeš chtít získat tělesný pach a kazivost zubů.“ Pohrdavě potřásl hlavou. „Já nevím, Andrew. Jak mi to tak připadá, od té doby, co ses rozhodl pro organiku, to s tebou jde z kopce.“

„Můj mozek nijak neutrpěl.“

„Ne, to ne. To ti mohu zaručit. Neexistuje však žádná záruka, že ta nová série doplňků, které jsi začal projektovat, tě nevystaví obrovskému riziku, jakmile zahájíme vlastní instalaci. Proč hazardovat? Získáš velice málo a ztratit můžeš všechno.“

„Prostě nedokážeš vidět věci z mého hlediska, Alvine.“

„Ne. Ne, asi ne. Jsem jen člověk z masa a krve, který si nemyslí, že na pocení a vylučování a skvrnité kůže a bolestech hlavy je něco tak nádherného. Vidiš moji bradku? Nosím ji, protože mi na tváři každý den tvrdošijně vyrůstají vousy - zbytečné, obtížné, odporné vousy, nějaký evoluční přežitek z dob bůhvíjaké primitivní fáze vývoje člověka, a já mám na vybranou ze dvou možností: každý den se hmoždit s jejich odstraněním, abych dostál konvenční módě upravenosti, která vládne v naší společnosti, nebo je nechat růst alespoň na některých místech obličeje a zbavit se tak obtěžující depilace. Tohle tedy chceš? Vousy? Strniště, Andrew? Máš v úmyslu věnovat všechn svuj nesmírný technický důmysl náročnému úkolu najít způsob, jak si vypěstovat odpolední strniště?“

„Zřejmě mi nemůžeš porozumět,“ řekl Andrew. „To tvrdíš pořád. Ale tomuhle rozumím: vyvinul jsi řadu patentovaných protetických pomůcek, které představují obrovský technický

pokrok. Nesmírně prodlouží délku lidského bytí a docela promění život milionů lidí, kteří by jinak byli nuceni čelit ochablosti a omezením spojeným s přibývajícím věkem. Je mi jasné, že už teď jsi bohatý, ale jakmile se tvé náhrady objeví na trhu, tvé bohatství přesáhne všechny meze chápání. Možná pro tebe mnoho neznamená, že budeš mít víc peněz, ale spolu s nimi se dostaví sláva - záplava poct - vděčnost celého světa. To je záviděníhodné postavení, Andrew. Proč se nemůžeš spokojit s tím, co máš teď? Proč se pouštět do toho bláznivého hazardování a riskovat, že ztratíš všechno? Proč trváš na tom, že si dál budeš zahrávat s vlastním tělem?“ Andrew neodpověděl.

Ani nedopustil, aby mu námitky Alvina Magdeska zabránily dál kráčet vytčenou cestou. Po ustavení základních principů svých protetických zařízení byl schopen vytvářet celou řadu nových aplikací, zahrnujících takřka každý tělesný orgán. A všechno se vyvíjelo téměř doslova tak, jak Magdescu předpovídal - peníze, pocty, sláva.

Ale osobní rizika, o kterých Magdescu mluvil, se nedostavila. Opakované zásahy, které Andrew podstoupil v následujících deseti letech, s sebou nepřinášely naprosto žádné nežádoucí účinky, a operační systémy jeho androidského těla se stále víc blížily lidským parametrům.

Firma Feingold a Charney Andrewovi pomohla koncipovat a dojednat licenční dohodu, podle které bude Národní americká společnost pro výrobu robotů vyrábět a prodávat všechny patentově chráněné protetické pomůcky vyvinuté podnikem Laboratoře Andrew Martin, a to na základě licenčních poplatků. Andrewovy patenty byly naprosto neprůstřelné a smlouva velice příznivá. Všechna podrážděnost a zášť, kterou Národní americká snad po celá ta léta pociťovala nad pouhou skutečností, že Andrew vůbec existuje, teď byla zapomenuta, nebo přinejmenším odsunuta stranou. Volky nevolky se k němu museli chovat uctivě. Národní

americká a Andrew se nyní stali obchodními partnery.

Národní americká založila pro výrobu Andrewových náhrad zvláštní divizi, s továrnami na několika kontinentech a na nízké orbitě. Z mateřské společnosti byli povoláni odbytoví experti, aby rozvinuli plány na distribuci nových výrobků po celé Zemi i ve vesmírných koloniích. Chirurgové, lidští i robotičtí, se účastnili instruktáží v protetickém závodě Národní americké, aby se naučili vykonávat složité instalační operace.

Poptávka po Andrewových náhradách byla nesmírná. Peníze z poplatků za licence se od počátku jen hrnuly a během několika let jejich příliv převýšil všechna očekávání.

Andrewovi teď patřilo celé sídlo Martinových, a k tomu většina okolních pozemků - kouzelný pruh půdy, táhnoucí se osm či deset kilometrů podél útesů vysoko nad Tichým oceánem. Žil v Pánově velkém domě, ale dál udržoval svou starou chatu postavenou poblíž jako sentimentální připomínku prvních dnů nezávislého života, poté co získal statut svobodného robota.

O něco dále na jihu vybudoval na svém území impozantní výzkumné středisko společnosti Laboratoře Andrew Martin. S jeho výstavbou byly spojeny drobné obtíže při jednání s místními úřady, protože tato oblast měla zůstat klidovou obytnou zónou a výzkumné centrum, které chtěl Andrew založit, mělo mít rozměry malého univerzitního městečka. Mezi jeho opozicí se pravděpodobně také dostalo ke slovu něco z přetrvávajících antirobotických tendencí.

Ale když došlo k projednávání žádosti, Andrewův právník jednoduše prohlásil: „Andrew Martin dal světu umělou ledvinu, umělé plíce, umělé srdce, umělou slinivku. Vše, co na oplátku žádá, je právo v klidu pokračovat ve svém výzkumu na pozemcích, kde žije a pracuje mnohem déle než sto let. Kdo z nás by odmítl tak nepatrnou žádost, která pochází od takového dobrodince lidstva?“ A po krátké diskusi byla udělena výjimka z klidové zóny

a budovy výzkumného střediska Laboratoří Andrew Martin začaly vyrůstat mezi stinnými cypřiši a borovicemi, tam, kde před drahými lety bývalo zalesněné území Martinových.

Každý rok či dva se Andrew vracel do nablýskaného operačního sálu Národní americké kvůli dalším protetickým zdokonalením sebe sama. Některé změny byly naprosto triviální, třeba nové nehty na rukou a na nohou, prakticky nerozeznatelné od lidských. Někdy šlo o změny skutečně zásadní: například nový zrakový systém, uměle vypěstovaný, ale přesto v podstatě ve všech ohledech schopný napodobit lidskou oční bulvu.

„Neobviňuj nás, jestli z toho vyjdeš navždycky slepý,“ řekl mu rozmrzele Magdescu, když za ním Andrew přišel kvůli transplantaci očí.

„Nedíváš se na věc racionálně, příteli,“ odpověděl Andrew. „Nejhorší, co se mi může stát, je to, že budu donucen znovu se vrátit k fotooptickým článkům. V žádném případě nehrozí, že bych definitivně ztratil zrak.“

„Já -“ Magdescu jen pokrčil rameny.

Andrew měl samozřejmě pravdu. Nikdo už dnes nemusel zůstat navždycky slepý. Ale byly umělé oči a umělé oči, a fotooptické články, které byly součástí původního androidského těla, si Andrew nechal nahradit novými synteticko-organickými očima, které dovedli k dokonalosti v Laboratořích Andrew Martin. Skutečnost, že stovky tisíc stárnoucích lidí se po více než jednu generaci spokojovaly s užíváním fotooptických článků, byla pro Andrewa nepodstatná. Fotooptické články podle něj vypadaly uměle; vypadaly nelidsky. Odjakživa si přál skutečné oči. A teď je měl.

Magdescu po čase rezignoval a přestal protestovat. Postupně pochopil, že Andrew je odhodlán v každém ohledu jednat podle svého a že nemá smysl proti jeho návrhům na nové protetické úpravy něco namítat. Mimo to Magdescu začínal pomalu stárnout

a většina nepokojného ohně a nadšení, které pro něho byly tak typické, když za ním Andrew poprvé přišel, už dávno vyprchala. Sám už také podstoupil několik operací - nejprve náhradu obou ledvin, pak nová játra. Blížila se doba jeho odchodu do penze.

A pak, za deset nebo dvacet let, bezpochyby zemře, říkal si Andrew. Zmizí další přítel, smeten nelítostnou řekou času.

Andrew sám přirozeně nevykazoval naprosto žádné známky stárnutí. Nějaký čas ho to natolik znepokojovalo, že zvažoval možnost kosmetické aplikace vrásek - například vějířky kolem očí - a šedivění vlasů. Poté co celou věc důkladněji promyslel, však dospěl k názoru, že podniknout něco takového by bylo bláhové předstírání. Andrew na své úpravy pohlížel docela jinak: pro něj představovaly jednotlivé kroky v neustálém snažení zapomenout na svůj robotický původ a přiblížit se fyzické podobě lidské bytosti. Neskrýval sám před sebou fakt, že právě toto se stalo jeho cílem. Nemělo však smysl stát se lidštějším než lidé sami.

Případlo mu nesmyslné a absurdní podřizovat své tělo androida, stále lidštější, ale dosud věkem nedotčené, vnějším známám stárnutí.

Marnivost neměla s jeho rozhodnutím nic společného - jen logika. Uvědomoval si, že lidé odjakživa dělali vše, co bylo v jejich moci, aby zakryli stopy, které stárnutí zanechávalo na jejich vzhledu. Andrew si uvědomil, že by bylo naprosto směšné, kdyby, ačkoli díky své vrozené přirozenosti androida byl osvobozený od stárnutí, přesto záměrně opustil zvolenou cestu a přijal na sebe tyto důsledky.

Tak si tedy zachoval věčně mladý vzhled. A jeho životní energie samozřejmě nepodléhala žádnému útlumu: pečlivě vypracovaný údržbový program se o to postaral. Roky však míjely, a míjely teď velice rychle. Andrew se přiblížil stopadesátému výročí svého vyrobení.

V té době byl nejen neobyčejně bohatý, ale také zahrnovaný

poctami, které mu kdysi předpovídal Alvin Magdescu. Učené společnosti mu jedna přes druhou nabízely členství a ocenění - především jistá společnost zabývající se novým vědním odvětvím, které Andrew založil, tím, co sám dřív nazýval robobiologie, které však postupem času získalo označení protetologie. Jmenovali ho čestným doživotním předsedou. Univerzity se předháněly v udělování vědeckých hodností. Celá jedna místnost v Andrewově domě - pokoj v prvním patře, kde dříve míval svůj řezbářský ateliér, přibližně před pěti generacemi - teď sloužila k ukládání nesčíslných diplomů, vyznamenání, čestných uznání a pamětních tisků a dalších dokladů Andrewova světově respektovaného postavení jednoho z největších dobrodinců lidstva.

Touha vyjádřit uznání jeho zásluhám se natolik rozšířila, že Andrew potřeboval sekretářku na plný úvazek jenom k tomu, aby odpovídala na všechny pozvánky k banketům na jeho počest a přijímala ceny a tituly. On sám už se těchto slavnostních ceremoniálů zúčastňoval jen velice zřídka, i když pozvání stále odmítal s neochvějnou zdvořilostí a vysvětloval, že pokračující program výzkumu mu neumožňuje příliš často se vzdalovat. Ale ve skutečnosti ho tyto obřady ve své většině začaly popuzovat a nudit.

První obdržení čestný titul od slavné univerzity s sebou přinesl záchvív zadostiučinění. Nikdy předtím se takové pocty nedostalo robotovi.

Ale padesátý čestný titul? Stý? Neznamenal pro něho nic. Vypovídaly víc o dárcích než o příjemci. Andrew už dávno dokázal všechno, co si předsevzal dokázat o svých inteligenčních a tvořivých schopnostech, a nyní už jen toužil nerušené pokračovat ve své práci, aniž musel podnikat dlouhé cesty a naslouchat projevům na svou počest. Byl přesycen poctami.

Nuda a podrážděnost, jak Andrew věděl, byly mimořádně lidské prožitky, a jemu připadalo, že je začal pociťovat teprve v

posledních dvaceti či třiceti letech. Dříve, pokud si vzpomínal, býval prost podobných politováníhodných stavů - přestože v jeho povaze se od počátku vyskytoval jistý nerobotický prvek netrpělivosti, jehož existenci po dlouhou dobu raději nebral na vědomí. Avšak tato nová podrážděnost - zřejmě to bude nějaký vedlejší účinek provedených úprav, napadlo ho. Ale nikoli vážně znepokojující, přinejmenším zatím ne.

Když se přiblížilo stopadesáté výročí jeho vzniku a lidé od Národní americké mu oznámili, že mají v úmyslu uspořádat při této příležitosti velký slavnostní večer, Andrew s mírnou nelibostí v hlase nařídil sekretářce, aby pozvání odmítla. „Řekněte jim, že jsem hluboce dojat, et cetera, et cetera, jako obvykle. Ale že jsem právě zaneprázdněn prací na neobyčejně komplikovaném projektu, et cetera, et cetera, a že bych teď v každém případě nerad dělal zbytečný rozruch kolem toho výročí, ale že jim velice děkuji, chápu nesmírný význam jejich vznešeného gesta a tak dál - et cetera, et cetera, et cetera.“

Obvykle takový dopis stačil k tomu, aby se mu podařilo vyklouznout z háčku. Tentokrát ale ne.

Zavolal mu Alvin Magdescu a řekl: „Podívej, Andrew, to přece nemůžeš udělat.“

„Nemohu udělat co?“

„Nemůžeš tu slavnostní večeri takhle hodit Národní americké na hlavu.“

„Ale já to nechci, Alvine.“

„To je mi jasné. Přesto se s tím budeš muset smířit. Jednou za čas musíš vytáhnout paty z té své laboratoře, sedět s rukama v klíně a dovolit houfu človíčků, aby tě nudili k smrti povídáním o tom, jaký jsi skvělý.“

„Toho jsem si za posledních deset či dvacet let užil až dost, děkuji.“

„Tak si užij ještě trochu. Přece mě nechceš urazit, že ne,

Andrew?“

„Tebe? Co ty s tím máš společného? Proč by ses měl o to starat?“ Magdescovi teď bylo čtyřiačtyřicet a do penze odešel před šesti lety.

„Protože,“ odvětil Magdescu zahořkle, „jsem to byl já, kdo to celé navrhl. Jako způsob, jak dát najevo své city k tobě, ty zatracený chodící balíku šrotu, a taky abych vyjádřil díky za celý soubor fantastických protetických náhrad Andrewa Martina, které proměnily mě v ten samý balík šrotu a umožnily mi žít tak dlouho, jak žiju. Měl jsem řídit celou tu slávu, být hlavním řečníkem. Ale ne, Andrew, tebe prostě nikdo nesmí obtěžovat, a já teď vypadám jako dokonalý hlupák. Nejdokonalejší výtvar, jaký kdy Národní americká přivedla na svět, a ty nemůžeš obětovat jeden večer, abys přijal hold a uznání s tím spojené, a dopřát starému příteli malé potěšení - malou laskavost, Andrew -“

Magdescu ztichl. Jeho tvář, nyní vrásčitá a lemovaná šedým vousem, na Andrewa zasmušile hleděla z obrazovky.

„Já, tedy -“ Andrew zahanbeně polkl.

A tak tedy přece jen souhlasil s tím, že se slavnostní večere zúčastní. Luxusní vázka pronajatá Národní americkou ho vyzvedla doma a dopravila na ředitelství společnosti. Na večeri, pořádanou v rozlehlém, dřevem obloženém zasedacím sále uprostřed ohromného komplexu budov robotické firmy, se dostavilo téměř tři sta hostů, všichni oděni ve starodávných a nepohodlných šatech, které byly stále považovány za patřičný formální večerní oblek pro význačné příležitosti.

A toto opravdu byla význačná příležitost. Postávalo tu půl tuctu členů Oblastní legislatury, jeden soudce Světového soudu, pět či šest laureátů Nobelovy ceny a samozřejmě shromáždění Robertsonů a Smythů a Smythe-Robertsonů, společně s rozsáhlou kolekcí dalších hodnostářů a celebrit z celého světa.

„Tak jsi přece dorazil,“ uvítal ho Magdescu. „Na poslední

chvíli jsem začal trochu pochybovat.“

Andrewem mírně škublo, jak malý a ohnutý Magdescu vypadá, jak křehký a opotřebovaný. V očích starého muže však stále prokmitával záblesk bývalého čtveráctví.

„Víš, že bych nemohl nepřijít,“ řekl Andrew. „Ne doopravdy.“

„Jsem rád, Andrew. Vypadáš dobře.“

„Ty také, Alvine.“

Magdescu se posmutněle usmál. „Stále víc a víc se podobáš člověku, vid’? Už umíš lhát zrovna tak jako každý z nás. A jak snadno jsi tu pochlebovací větičku vypustil z úst, Andrew! Ani jsi nezaváhal.“

„Není vlastně žádný zákon, který by robotovi zakazoval říkat lidem nepravdu,“ namítl Andrew. „Pokud by lež nezpůsobila škodu, samozřejmě. A mně se opravdu zdá, že vypadáš dobře, Alvine.“

„Na člověka v mém věku, chceš říct.“

„Ano, na člověka ve tvém věku, měl jsem asi dodat. Pokud trváš na tom, že mám být tak přesný.“

Projevy, které následovaly po večeři, byly stejně zvukně bombastické jako jindy: vyjádření obdivu a úcty k Andrewovým početným úspěchům. Přicházel jeden řečník za druhým a Andrewovi všichni připadali nudní a těžkopádní, i ti, kdo ve skutečnosti projevili uspokojivý vtip a eleganci. Styl jejich projevů se možná lišil, ale obsah zůstával stále stejný. Andrew už to všechno slyšel, až příliš často.

A v každém projevu zůstával nevyslovený podtext, který ho ani na okamžik nepřestával znepokojovat: blahosklonný náznak, že vykonal skvělé věci na robota, že se téměř blíží zázraku, že by pouhá mechanická konstrukce jako on snad byla schopna myslet tak tvořivě a přeměnit své myšlenky v tak neobyčejné výsledky. Možná to byla pravda; pro Andrewa to však byla pravda bolestná, a zdálo se, že před ní není úniku.

Magdescu se ujal slova jako poslední. Byl to dlouhý večer, a když Magdescu vstal, vypadal bledý a unavený. Ale Andrew, který seděl vedle něho, pozoroval, jak starý muž s nesmírným úsilím sbírá energii, jak zvedá vysoko hlavu a napřimuje ramena, zhluboka nabírá vzduch do plic - umělých plic značky Laboratoře Andrew Martin.

„Přátelé, nebudu marnit váš čas a opakovat totéž, co tady dnes večer řekl každý. Všichni víme, co Andrew Martin udělal pro lidstvo. Mnozí jsme se s jeho prací seznámili z první ruky - já vím, že jsou vás desítky, kdo tady dnes přede mnou sedíte a nasloucháte a máte v těle umístěny Andrewovy náhradní orgány. A já jsem jedním z vás. Chtěl bych tedy říct, prostě a jednoduše, že mi bylo velkou ctí pracovat s Andrewem Martinem v dobách zrození protetologie - i já sám jsem totiž sehrál nepatrnou úlohu při vývoji těchto náhrad, které jsou dnes pro náš život tak nepostradatelné. A především bych chtěl zdůraznit, že bych tady dnes večer nestál, kdyby nebylo Andrewa Martina. Nebýt jeho osoby a fantastické práce, byl bych už patnáct nebo dvacet let mrtvý - a mnozí z vás zrovna tak.

Proto mi tedy dovolte, přátelé, abych pronesl přípitek. Pozvedněte nyní číše a upijte dobrého vína na počest pozoruhodného jedince, který způsobil takovou proměnu lékařských věd a který dnes dosáhl úctyhodného a významného věku sto padesáti let - přátelé, na zdraví Andrewa Martina, stopadesátiletého robota!“

Andrewovi se nikdy nepodařilo vypěstovat si schopnost vychutnat víno, dokonce ani ocenit jeho kvality, ale díky zdokonalení spalovací komory získal alespoň fyziologickou schopnost víno konzumovat. Občas ho také skutečně pil, když to vyžadovaly společenské zvyklosti. A tak když se k němu Alvin Magdescu obrátil, očí rozzářené pohnutím, tvář zardělou, v ruce pozvednutou sklenku, Andrew v odpověď zvedl vlastní skleničku

a dlouhým douškem vypil víno, které obsahovala.

Ve skutečnosti však pociťoval pramalou radost. Přestože jeho obličejové svaly se už dávno dočkaly úpravy, která mu umožnila vyjadřovat celou paletu nejrozumnějších emocí, Andrew proseděl celý večer v zachmuřené nečinnosti, a dokonce ani teď, v klíčovém okamžiku, se nevzmohl na nic víc než jen na formální náznak úsměvu. I to ho stálo značné úsilí. Magdescu to myslel dobře, ale jeho slova způsobila Andrewovi bolest. On nechtěl být stopadesátiletým robotem.

Právě protetologie nakonec Andrewa přiměla opustit Zemi. V minulosti nepocíťoval potřebu cestovat do vesmíru - když na to přišlo, ani cestovat někam daleko po Zemi samé - ale dnešní Země už nebyla střediskem lidské civilizace a většina nových a významných událostí se odehrávala v mimozemských koloniích - především na Měsíci, který se proměnil ve svět daleko pozemštější než Země - téměř ve všech ohledech kromě gravitace. Podpovrchová města, která v jedenadvacátém století zpočátku nebyla ničím víc než jen primitivními skalními úkryty, nyní rozkvetla v bohaté, jasně osvětlené metropole, hustě osídlené a rychle se rozrůstající.

Občané Měsíce stejně jako lidé všude ve vesmíru potřebovali protetické náhrady. Nikdo se už nespokojil s tradičními sedmi křížky věku, a když tělesné orgány vypověděly službu, bylo naprosto běžné je nahradit.

Nízká lunární přitažlivost, přestože lidem žijícím v prostředí s omezeným gravitačním polem v mnoha ohledech skýtala určité výhody, však byla pro protetické chirurgie zdrojem řady problémů. Přístroje zkonstruované k tomu, aby zajišťovaly plynulý a pravidelný přísun krve, hormonů, trávicích šťáv nebo jiných životně důležitých substancí v podmínkách pozemské přitažlivosti, nefungovaly zdaleka tak spolehlivě v prostředí, kde byla gravitace šestkrát menší. Objevovaly se také problémy tahové pevnosti, trvanlivosti, neočekávané a nežádoucí komplikace vyvolané zpětnou vazbou.

Lunární protetologové po celé roky Andrewa snažně prosili, aby navštívil Měsíc a na vlastní oči se seznámil s problémy adaptace, s nimiž byli nuceni se potýkat. Odbytová divize Národní americké ho opakovaně vyzývala, aby jel.

Při dvou příležitostech se dokonce objevil názor, že podle

podmínek licenční dohody je Andrew povinen odjet; ale Andrew takový návrh - skutečně šlo o formu návrhu, ne rozkazu - odmítl s tak mrazivým chladem, že se společnost už nepokusila nanést tuto otázku potřetí.

Od lékařů z Měsíce však stále přicházely žádosti o pomoc. A Andrew znovu a znovu odmítal - až se jednoho dne přistihl, že se ptá sám sebe: Proč vlastně ne? Proč je tak důležité zůstat stále jen na Zemi?

Tam nahoře ho očividně potřebovali. Nikdo mu nenařizoval, aby jel - to by se nikdo neodvážil, dnes ne - ale přesto nemohl přehlížet skutečnost, že byl přiveden na svět proto, aby sloužil lidstvu, a nikde nestálo, že oblast jeho služeb má být omezena jen na Zemi. Tak tedy budiž, pomyslel si Andrew. A během jedné hodiny už k Měsíci mířila jeho kladná odpověď na poslední pozvání.

Jednoho chladného, sychravého podzimního dne se Andrew vydal aerovážkou dolů do San Franciska, a odtud podzemní dráhou k velkému Západnímu kosmodromu v obvodě Nevada. Nikdy dřív podzemní dráhou nejel. V průběhu posledních padesáti let provrtaly razicí štíty na nukleární pohon v hloubce skalního podloží celého kontinentu síť prostorných tunelů, a vysokorychlostní vlaky, nehlučně klouzající po antiinerčních drahách, teď umožňovaly snadnou a rychlou dopravu na velké vzdálenosti, zatímco většina povrchových oblastí se mohla znovu proměnit k svému původnímu přírodnímu obrazu. Andrewovi připadalo, že na kosmodrom v Nevadě dorazili málem dřív, než vlak vůbec vyjel ze sanfranciského nádraží. A teď konečně do vesmíru - cesta na Měsíc! Během všech fází nalodování s ním zacházeli jako s vzácným a velice křehkým kouskem starožitného porcelánu. Významní činitelé Národní americké ho obletovali a o překot pro něho zařizovali všechny detaily spojené se zaregistrováním a letovým odbavením.

Překvapilo je, jak málo zavazadel si bere s sebou - jen jednu malou brašnu s několika kousky oděvu na převlečení a hrstí holokostek ke čtení na dobu letu - vzhledem k tomu, že měl na Měsíci pravděpodobně zůstat po blíže neurčenou dobu od tří měsíců do jednoho roku. Ale Andrew prostě jen pokrčil rameny a prohlásil, že nikdy nepocíťoval potřebu vláčet s sebou na cestách mnoho osobních věcí. To byla svým způsobem pravda; mimo to však Andrew samozřejmě dosud nikdy nepodnikl cestu, která by trvala déle než jen pár dní.

Bylo nezbytné, aby před nástupem na loď prošel komplikovaným dekontaminačním procesem: doslova dezinfekcí a sterilizací. „Obyvatelé Měsíce zavedli velice přísná pravidla, chápete,“ řekl mu omluvně úředník z kosmodromu, když Andrew pročítal dlouhý seznam procedur, které při odletu povinně absolvují všichni cestující. „Žijí tam tak absolutně izolovaní od našich pozemských mikroorganismů, víte - a tak mají strach, že by snadno mohla vypuknout epidemie, kdyby se k nim ze Země náhodou dostalo něco, s čím by si jejich organismus nedokázal poradit -“

Andrew neshledával potřebu vysvětlovat, že jeho tělo androida není vystaveno žádné mikrobiální infekci jakéhokoli druhu. Úředník kosmodromu si byl zajisté vědom, že Andrew je robot - stálo to v jeho palubních dokladech, sériové číslo a všechno ostatní. Nedalo moc práce domyslet si, že roboti, dokonce ani androidi, pravděpodobně nebudou přenašeči morových ran.

Tento muž byl však především a ze všeho nejvíc byrokrat, a měl za úkol postarat se, aby každý, kdo nastupuje na loď směřující k Měsíci, prošel patřičným dekontaminačním procesem v plném rozsahu, ať už byl pasažér schopen chytit nějakou nákazu nebo ne.

Andrew už nyní měl dostatek zkušeností s tímto druhem lidí, aby věděl, že vznášet námitky by znamenalo plýtvat časem a dechem. A tak se nechal - trpělivě a tolerantně - provést celou sérií

nesmyslných ošetření. Uškodit mu nemohli a díky tomu, že se smířil s dezinfekcí, vyhnul se nekonečným, úmorným byrokratickým diskusím, které by pravděpodobně vyvolal, pokud by odmítl. Kromě toho ve faktu, že s ním zacházejí stejně jako se všemi ostatními, nacházel něco jako zvrácené uspokojení. Konečně se ocitl na palubě lodi.

Steward přišel zkontrolovat, jestli je Andrew bezpečně uložen ve své gravitační smyčce, a podal mu brožurku - za poslední dva dny to bylo počtvrté, co ji Andrew dostal - informující o tom, co pravděpodobně prožije během krátkého letu. Text měl působit uklidňujícím dojmem. V prvních okamžicích akcelerace dojde k mírnému přetížení, psalo se tam, ale nebude obtížné se s ním vyrovnat. Jakmile se loď dostane do letové fáze, budou uvedeny v činnost gravitační stabilizátory, kompenzující účinky nulové přitažlivosti, ve které se loď ocitne, takže cestující vůbec nebudou vystavení pocitu volného pádu. (Ledaže by po tom zatoužili, a v takovém případě jsou srdečně zváni do beztížného sálu v záďové sekci.) Během letu bude simulovaná gravitace na palubě lodi postupně, ale nepozorovatelně snižována, tak aby se cestující do chvíle, kdy loď dosáhne místa určení, stačili přizpůsobit mnohem menší přitažlivosti, jakou budou zažívat během svého pobytu v měsíčních koloniích. A tak dál a tak dál, podrobnosti týkající se stravovacích postupů a tělocvičného programu a dalších podobných záležitostí, proud zdvořilých, upokojujících informací.

Andrew brožurku prolistoval na jeden ráz. Jeho androidské tělo bylo od počátku navrženo tak, aby odolalo vyšší než pozemské gravitaci, nikoli na Andrewovu zvláštní žádost, ale prostě proto, že pro konstruktéry, kteří začínali tvořit doslova z ničeho, bylo poměrně snadné zabudovat do těla o přirozené lidské podobě všemožná drobná zdokonalení. Kdy a kde bude na lodi jíst a co je na jídelním lístku, to vše bylo pro Andrewa naprosto irrelevantní. Stejně tak rozvrh fyzických cvičení. Andrew často

nacházel nepopíratelné potěšení v různých procházkách po pláži nebo v toulkách po lese v okolí domu, ale jeho tělo nevyžadovalo žádný program pravidelných cviků, aby si udrželo svoji pružnost.

Let se pro něj tedy proměnil především v čekání. V souvislosti s cestou do vesmíru očekával jen minimum obtíží, pokud vůbec nějaké, a nesetkal se se žádnými. Loď se lehce zvedla ze svého lůžka, rychle za sebou nechala zemskou atmosféru, obloukem se rozletěla černou prázdnotou vesmíru a po svém obvyklém kurzu se vydala k Měsíci. Vesmírné lety už dávno překonaly fázi prvotního vzrušení; dokonce i pro toho, kdo letěl poprvé, to dnes byla všední záležitost, a většině lidí právě tento přístup velice dobře vyhovoval.

Jediný aspekt letu, který Andrew skutečně sledával vzrušujícím, byla vyhlídka z okna lodní pozorovatelný. Po keramické páteři mu přebíhal mráz, krev v tepnách z dacronu pulzovala rychleji, v umělých buňkách epidermu na konečcích prstů cítil rozechvělé napětí.

Země pozorovaná z vesmíru mu připadala neobyčejně krásná: dokonalý ovál modré, posetý bílými závěsemi oblaků. Obrisy kontinentů byly překvapivě nezřetelné. Andrew očekával, že je uvidí jasně načrtnuté jako na zeměpisném globusu; ve skutečnosti se však objevovaly jen v nekonkrétních náznacích, a byla to právě úžasná hra letících atmosférických mračen proti nesmírnosti moří, která při pohledu z výšky dodávala Zemi její vzácnou krásu. Bylo také nezvyklé a závratné obsáhnout takto celou tvář světa jediným pohledem - vždyť jak se loď hbitě hnala pryč do kosmu, planeta pod ní už byla tak malá, že se dala pozorovat celá, rotující modrý míček, neustále se zmenšující na pozadí černočerného, hvězdami posetého vesmíru.

Andrew pociťoval naléhavou touhu vytvořit řezbu, která by zobrazila část toho, co teď viděl, když shlížel z výše na nepatrnou Zemi v této gigantické kulise. Mohl by použít intarzie tmavého a

světlého dřeva, říkal si, k vyjádření kontrastu mezi mořem a obrazci mračen. Usmál se při tom pomyšlení: bylo to poprvé po mnoha letech, co mu vůbec přišlo na mysl udělat něco ze dřeva.

A pak tu byl Měsíc, oslnivě bílý, jehož zjizvená tvář se stále zvětšovala. Jeho krása - krása jiného druhu - Andrewa také vzrušovala: nehostinnost, prostota, neměnná nehybnost světa bez atmosféry.

Ne všichni spolucestující s ním souhlasili. „Ten je ale ošklivý!“ zvolala starší dáma, která na Měsíc letěla poprvé. „Člověk se na něj dívá v noci ze Země, když je v úplňku, a myslí si, ten je krásný, tak nádherně romantický. A pak se dostanete až sem a vidíte ho zblízka a nad těmi trhlinami a skvrnami a dolíky jako od neštovic vám musí běhat mráz po zádech. A ta strašná pustina!“

Vám možná běhá mráz po zádech, myslel si Andrew, když naslouchal jejímu vytrvalému lamentování. Ale mně ne.

Znamení vrytá do tváře Měsíce pro něj představovala fascinující nápisy, záznam nekonečných věků, dlouhou báseň, již vytvořit trvalo miliardy let a která vyvolávala obdiv svou obrovitostí. Na bílém povrchu Měsíce nenalézal žádnou pustinu, jen čistotu, půvabnou vážnost, nádhernou chladnou vznešenost, která působila téměř jako něco posvátného.

Ale co já vím o kráse? ptal se Andrew trpce sám sebe. Nebo o tom, co může být svaté? Jsem přece pouhý robot. Všechny estetické či duchovní vjemy, o kterých si myslím, že je snad vnímám, jsou jen zkratky pozitronických drah, nezáměrné, nespolehlivé, které by se možná měly považovat spíš za výrobní vady než za nějaké chvályhodné, specifické rysy mojí konstrukce.

Odvrátil se od průhledu pozorovatelný a zbývající část cesty většinou nehybně proseděl ve své gravitační smyčce a čekal, až dorazí na Měsíc.

Při příletu na kosmodrom Luna City čekali na Andrewa tři

zástupci Národní americké společnosti pro výrobu robotů -dva muži a jedna žena. Způsobili mu - poté co vyřídil všechny k zešílení nudné úřední formality vstupního odbavení a konečně směl opustit loď a zamířit k uvítacímu výboru - jedno z největších překvapení v celém jeho dlouhém životě.

Když si poprvé povšiml, že na něho mávají, pochopil, že přišli kvůli němu, protože žena držela tabulku, na níž zářivými písmeny stálo: VÍTEJTE NA MĚSÍCI, ANDREW MARTINE! Ani v nejmenším však neočekával, že mladší z obou mužů ve skupince mu vykročí vstříc, napřáhne ruku na uvítanou a s vřelým úsměvem prohlásí: „Jsme neobyčejně nadšeni, že jste se rozhodl podniknout tuto cestu, doktore Martine.“

Doktore Martine? Doktore Martine?

Jediné doktoráty, které Andrew získal, byly čestné tituly, a on sám by se sotva kdy odvážil mluvit o sobě jako o „doktoru Martinovi“. Ale i kdyby ho ten člověk od Národní americké oslovil prostě „pane Martine“, to samo by bylo dostatečně šokující.

Na Zemi mu nikdo nikdy neřekl „doktore Martine“ nebo „pane Martine“ nebo jakkoli jinak než prostě „Andrew“ ani jednou, za celých víc než sto padesát let.

Bylo nemyslitelné, že by to někdo mohl udělat. Při oficiálních příležitostech - když se objevoval před soudem, nebo když přijímal cenu či čestný titul - ho obvykle oslovovali „Andrew Martine“, ale to byl nejvyšší stupeň formálnosti, nejdále, kam se kdy odvážili zajít. Poměrně často, dokonce i když byl čestným hostem na nějakém vědeckém shromáždění, obraceli se na něho úplně neznámí lidé prostě a jednoduše jako na „Andrewa“, a nikdo, ani on sám, se nad tím nikdy nepozastavil. Přestože mnozí lidé měli sklon volat na roboty přezdívkami odvozenými z jejich sériových označení, místo aby používali přímo sériová písmena a čísla, bylo velice nezvyklé, aby robot vůbec měl nějaké příjmení. Původně to byla Pánova drobná libůstka, říkat mu „Andrew Martin“ - jako

členů rodily - namísto pouhého „Andrew“, a tento zvyk se ustálil.

Ale být osloven „doktorem Martine“ - nebo třeba jen „pane Martine“ -

„Je něco v nepořádku, pane?“ optal se mladík z Národní americké, když před ním Andrew zůstal stát a zamžikal úžasem. „Ne, jistěže ne. Jen... To je jen tím, že - hm -“

„Pane?“

Být takto osloven „pane“, to celou věc nijak neusnadnilo. Bylo to jako opakovaný elektrický výboj. „Pane, co se děje?“

Všichni se teď tvářili starostlivě, zapomněli na úsměvy I a nahrnuli se k němu blíž.

Andrew řekl: „Jste si vědomi skutečnosti, že jsem robot?“

„Totiž,“ vyměnili si utrápené pohledy. Vypadali hrozně zmateně. „Ano, pane. Ano, víme to.“

„A přesto mi říkáte ‚doktore Martine‘ a ‚pane‘?“

„No - ano. Samozřejmě. Vaše dílo, pane, vaše neobyčejné výsledky - prostě jako výraz úcty - vždyť jste přece Andrew Martin, že ano!“

„Robot Andrew Martin, ano. Na Zemi není zvykem oslovovat robota ‚doktorem‘ takatak nebo ‚pane‘ takatak nebo prostě jen ‚pane.‘ Nejsem na to zvyklý. Vlastně se mi to ještě nikdy nestalo. To se prostě nedělá.“

„Dotklo se vás to - pane?“ zeptala se žena, a jakmile vyřkla poslední slůvko, zatvářila se tak, jako by ho raději spolkla.

„Spíš mne to překvapuje, řekl bych. Velice mne to překvapuje. Na Zemi -“

„Ach, ale tohle není Země,“ prohlásil starší z obou mužů. „Tady žijeme v jiném společenství. To musíte pochopit, doktore Martine. Nejsme zdaleka tak kožení - mnohem neformálnější, než jsou lidé na Zemi -“

„Neformální? A proto říkáte robotovi ‚doktore‘? Očekával bych, že lidé s neformálním přístupem budou cizince oslovovat

křestním jménem, a vy mne namísto toho uvítáte vznešenými formálními poklonami a přiřknete mi titul, který jsem si ve skutečnosti nikdy nezasloužil a ani jsem neměl v úmyslu užívat, a -“

Pomalů už se přestávali tvářit tak nešťastně. Žena řekla: „Myslím, že rozumím. Víte, pane - doufám, že vám nevadí, když vám tak budu říkat - mezi sebou se opravdu většinou oslovujeme křestními jmény - já jsem Sandra, tohle je David a tohle Carlos - a našim robotům obvykle také říkáme křestními jmény, zrovna tak jako lidé na Zemi. Ale vy jste něco zvláštního. Vy jste slavný Andrew Martin, pane. Vy jste zakladatel protetologie, ten velký tvořivý duch, který toho pro lidstvo tolik vykonal. Přestože mezi sebou se chováme neformálně, je to jen otázka základní úcty, pane, když -“

„No, je to pro nás dost obtížné, jen tak k vám přikráčejte a zčistajasna vám začít říkat, 'Andrew', prostě jakoby nic,“ přidal se ten, kterému říkali Carlos. „I když vlastně jste - jste -“

Zajíkl se a zmlkl.

„Robot?“ dokončil Andrew za něho.

„Robot, ano,“ zamumlal Carlos nezřetelně, aniž zvedl oči.

„Kromě toho,“ pomohl mu David, „ani moc nevypadáte jako robot. Vlastně vůbec nevypadáte jako robot. Samozřejmě víme, že jste robot, ale i tak - totiž - chci říct -“ A zčervenal a také uhnul pohledem.

Začínalo se to znovu zamotávat. Zdálo se, že ti tři jsou odsouzeni chytit se do nastražené pasti, ať už se pokusí říct cokoli. Andrewovi jich bylo líto, ale také ho to trochu popuzovalo.

„Prosím vás,“ řekl, „možná nevypadám jako robot, ale právě tím jsem už více než sto padesát let a vůbec mi nepřijde šokující o sobě jako o robotovi uvažovat. A tam, odkud pocházím, se robotům říká jen křestním jménem. Zřejmě je to zvykem i zde, jak jsem pochopil - s výjimkou mé osoby. Pokud chováte přílišnou

úctu k mým skvělým výsledkům, než abyste to dokázali bez obtíží akceptovat, pak apeluji na neformálnost, o které jste se před chvílí zmiňovali. Toto je nově dobytý svět: buďme si tedy všichni rovni. Když vy jste Sandra, Carlos a David, pak tedy já jsem Andrew. Je to tak v pořádku?“

Úplně se rozzářili.

„No, když to bereš takhle, Andrew,“ Carlos podruhé napřáhl ruku k pozdravu.

Pak už šlo všechno hladčeji. Někteří zaměstnanci Národní americké mu říkali „Andrew“ a někteří zase „doktore Martine“, a někteří střídali jedno oslovení s druhým takřka náhodně.

Andrew tomu přivykl. Poznal, že tady nahoře skutečně vládne kultura nahrubo vykovaná, s daleko menším množstvím společenských tabu a zakořeněných sociálních vzorců než na Zemi. Přehrada mezi roboty a lidmi byla stále velice zřetelná, to ano; ale Andrew sám, díky svému androidskému tělu a souhrnu významných vědeckých úspěchů, zaujímal výjimečnou pozici kdesi uvnitř této přehrady, a lidé, mezi kterými pracoval, v rámci bezstarostného měsíčního společenství očividně dokázali na dlouhé časové úseky docela zapomenout, že Andrew je vlastně robot.

Pokud šlo o lunární roboty, ti zřejmě nebyli schopni rozeznat žádné známky jeho umělého původu. Všichni bez výjimky se k němu chovali s onou robotickou úslužností, která byla považována za výsadu prokazovanou pouze lidem. Pro ně byl vždycky „doktor Martin“, se spoustou uctivosti a poklonkování a všeobecné podřízenosti.

Andrew to vše přijímal se smíšenými pocity. Přes všechno, co ostatním říkal o tom, že je docela zvyklý brát sama sebe jako robota a být tak oslovován, nebyl si docela jist, že je to pravda.

Na jednu stranu, když mu říkali „pane“ nebo „doktore“ namísto pouhého „Andrew“, byla to pocta jeho skvělým

zdokonalením androidského těla a vysokým kvalitám jeho pozitronického mozku. Po mnoho let si kladl za cíl přeměnit sám sebe natolik, aby se od identity výhradně robotické přesunul do šedé zóny identity, která se blížila definici člověka, a bylo zřejmé, že právě toho nyní dosáhl.

A přesto - A přesto -

Jak zvláštní pocity v něm vzbuzovalo, když s ním lidé hovořili s takovou úctou! Vlastně mu to bylo nepříjemné. Zvykl si, ale nikdy se v takové situaci necítil přirozeně.

Tito lidé si zřejmě nedokázali na výrazně delší časový úsek zapamatovat, že Andrew je robot; ale on přesto byl právě jen robot, ať už chvílemi jakkoli mocně zatoužil předstírat opak, a připadalo mu trochu falešné, když se k němu chovali stejně, jako by byl jedním z nich - lidí.

Ve skutečnosti, jak dobře věděl, je přesně o to sám přímo požádal. „Bud’me si tedy všichni rovni,“ tak to řekl na kosmodromu Sandře, Carlosovi a Davidovi. A oni souhlasili.

Od té doby však neuplynul ani jediný den, aby Andrew nebyl znovu překvapen vlastní troufalostí. Rovni? Rovni? Jak se mohl vůbec opovážit něco takového navrhnout? Formulovat jako přímý pokyn, nic míň - doslova rozkaz! Vyslovit to s takovou samozřejmostí a bodrostí, jako by mluvil člověk s člověkem.

Pokrytectví, myslel si Andrew.

Nestoudnost.

Přelud vznešenosti.

Ano. Ano. Ano. Mohl si koupit tělo lidského vzhledu, mohl ho vyplnit protetickými zařízeními, která vykonávala většinu funkcí lidského těla, ať už tyto funkce potřeboval nebo ne, mohl se lidem dívat zpříma do očí a hovořit s nimi tak nevzrušeně, jako by si byli rovni - ale nic z toho ho nestavělo lidem na roven. Taková byla skutečnost, kterou Andrew nemohl popřít.

V očích zákona byl robot a navždy jím zůstane, bez ohledu na

to, kolika inovacemi projde nebo jak budou fantastické. Neměl žádné občanství. Nemohl volit. Nemohl zastávat veřejnou funkci, ani tu nejtriviálnější. V podstatě jediná občanská práva, která Andrew měl, přes všechno, co Charneyovi v jeho zastoupení za uplynulé roky vykonali, bylo právo vlastnit sám sebe, dále právo svobodného pohybu, aniž by byl ponižován každým kolemjdoucím, který by dostal chuť ho obtěžovat, a právo podnikat pod hlavičkou obchodní společnosti. A také právo - jak se ukazovalo - platit daně.

„Bud'me si tedy všichni rovni,“ řekl, jako by mohl pouhým vyřčením proměnit slova ve skutečnost. Jaké bláznovství! Jaká nestydatost!

Ale bezútesné rozpoložení ho brzo přešlo a vracelo se jen zřídka. Kromě podobných pochmurných chvil, kdy takto spílal sám sobě, Andrew zjišťoval, že pobyt na Měsíci je příjemný, a z tvůrčího hlediska to pro něho byla obzvláště plodná doba.

Měsíc byl vzrušující, intelektuálně stimulující místo. Pozemská civilizace byla vyzrálá a usedlá, ale na Měsíci vládl hraničářský duch, se vši nezkrocenou energií, kterou nevyhnutelně vyžadují protivenství spojená s dobýváním nových obzorů.

Život pod povrchem v lunárních městech měl poněkud hektické tendence - probíhala neustálá expanze, a člověk nemohl nevnímat věčné bušení razících štítů v podzemí, kde se denně rodily nové jeskyně, aby za šest měsíců mohla začít stavba nového kruhu předměstí. Všechno se hnalo kupředu a lidé tu byli daleko soutěživější a činorodější než ti, které Andrew poznal na Zemi. Zhusta se objevovaly a rychle prosazovaly úžasné novinky technického pokroku. Radikální nové návrhy byly předneseny začátkem jednoho týdne, a než uplynul druhý, už byly uzákoněny.

Jeden z protetologů mu vysvětlil: „To je genetická záležitost, Andrew. Každý člověk na Zemi, který v sobě měl touhu a elán sebrat se a jít, se už dávno sebral a šel, a tady jsme všichni na

samém okraji civilizace, razíme si vlastní cestu, po které se vydáváme, zatímco ti, kdo zůstali za pecí, zplodili rasu zrozenou k tomu, aby zůstávala za pecí a zvolila si cestu co nejpohodlnější a nejzaběhanější. Myslím, že od téhle doby patří budoucnost nám, kteří žijeme ve vesmíru. Země nebude nic víc než jen stojatá voda.“

„Tomu skutečně věříte?“ otázal se Andrew.

„Ano, věřím.“

Andrew přemýšlel, co se stane s ním, jak bude žít dál a dál v budoucích desetiletích a staletích, pokud svět skutečně zachvátí taková dekadence a úpadek. Bez váhání si odpověděl, že pro něho nehraje žádnou roli, jestli se Země promění v něco jako ospalou stojatou vodu, kde „pokrok“ bude patřit mezi neslušná slova. On sám už pokrok nepotřeboval, teď když dosáhl zdokonalení, po němž toužil ze všeho nejvíce. Jeho tělo nabylo naprosto lidské podoby; měl svůj dům; měl svou práci, ve které dosáhl nesmírných úspěchů; bude žít tak, jako žil vždycky, ať už se kolem bude odehrávat cokoli.

Ale pak občas toužebně zauvažoval o možnosti zůstat na Měsíci, nebo se dokonce vydat hlouběji do vesmíru. Na Zemi byl robot Andrew, který musel předstoupit před soud a bojovat pokaždé, když chtěl získat právo nebo výsadu, ke kterým ho vlastní inteligence a přínos ve prospěch lidské společnosti podle jeho názoru opravňovaly. Avšak tady nahoře, kde všechno začínalo znovu a s čistým štítem, by bylo docela dobře možné, že by prostě odvrhl svou identitu robota a vmísil se mezi lidskou populaci jako doktor Andrew Martin.

Nad takovou možností si tu zřejmě nikdo nelámal hlavu. Od prvních okamžiků na Měsíci ho všichni de facto vybízeli, aby překročil onu neviditelnou hranici mezi člověkem a robotem, pokud by měl chuť právě tohle udělat. Bylo to pokušení. Bylo to skutečně značné pokušení.

Měsíce se změnily v léta - už to byly tři roky - a Andrew zůstával na Měsíci, pracoval s lunárními protetology, pomáhal jim navrhovat úpravy nutné k tomu, aby umělé orgány z dílny společnosti Laboratoře Andrew Martin mohly fungovat s dokonalou účinností i v tělech lidí, kteří žili v nízkogravitačních podmínkách.

Byla to náročná práce, protože i když jemu samému menší přitažlivost lunárního prostředí nepůsobila žádné obtíže, lidé, kterým byly implantovány standardní protetické pomůcky pozemského vzoru, se obvykle potýkali s daleko větší nepřízní osudu. Andrew však dokázal každou závadu odstranit pomocí obratných modifikací, a tak řešil jeden problém za druhým.

Čas od času se mu stýskalo po starém sídle na kalifornském pobřeží - ani ne tak po velkém domě jako po chladivé letní mlze, vzrostlých sekvojích, po rozervaných skaliscích na pláži a dunivém příboji. Začal si však připadat, jako by se na Měsíci usadil natrvalo. Zůstal i čtvrtý rok a po něm pátý.

Pak jednoho dne navštívil kopuli na měsíčním povrchu a na obloze spatřil Zemi v celé její okouzlující kráse - z té nesmírné vzdálenosti vypadala maličká, ale živoucí, zářící, modrý klenot opálového jasu uprostřed noci.

Je to můj domov, napadlo ho najednou. Rodný svět - pramen lidstva.

Andrew cítil, jak ho přitahuje - láká domů. Zpočátku to bylo volání, které sotva dokázal pochopit. Připadalo mu naprosto iracionální.

A pak konečně porozuměl. Jeho práce na Měsíci byla v zásadě skončena. Dole na Zemi však stále ještě zbývala nedokončená záležitost.

V následujícím týdnu si Andrew rezervoval letenku na cestu domů na běžném linkovém spoji, který odlétal koncem měsíce. A pak všechno odvolal a zařídil si ještě dřívější let.

Vrátil se na Zemi, která mu ve srovnání s pulzujícím životem lunárních osad připadala útulná, mírná a klidná. Za pět let, co tu nebyl, se zřejmě nic podstatného nezměnilo. Jak měsíční loď sestupovala níž a níž, Země pro Andrewa vyhlížela jako rozlehlý poklidný park s tu a tam rozhozenými osadami a menšími městy decentralizované civilizace třetího tisíciletí.

Mezi první kroky, které Andrew podnikl, patřila návštěva kancelářů firmy Feingold a Charney, kam přišel oznámit svůj návrat.

Současný starší partner, Simon DeLong, mu přispěchal naproti, aby ho pozdravil. Za časů Paula Charneye býval DeLong velmi mladým úředníkem, nezkušeným a nesmělým, ale od té doby uplynulo mnoho let; DeLong mezitím dozrál v silnou vůdčí osobnost a bez překážek nevyhnutelně vystoupil až na nejvyšší příčku firemní hierarchie. Byl to muž širokých ramen a pevných rysů a husté černé vlasy si uprostřed hlavy vyholoval na způsob tonzury, jak kázala nejnovější móda.

Tvářil se poněkud překvapeně. „Slyšeli jsme, že se vracíte, Andrew,“ řekl s docela nepatrným zaváháním na posledním slově, jako by mu také na okamžik přišlo na mysl oslovit Andrewa „pane Martine“, „ale nečekali jsme vás dříve než příští týden.“

„Začal jsem být netrpělivý,“ odvětil Andrew stroze. Nedočkavě přešel přímo k věci. „Na Měsíci, Simone, jsem byl nadřízeným celého výzkumného týmu dvaceti či třiceti vědců. Dával jsem rozkazy a nikdo nezpochybňoval moji autoritu. Mnozí z nich o mně hovořili jako o ‚doktoru Martinovi‘ a ve všech směrech se mnou zacházeli jako s jedincem, který si zaslouhuje největší úctu. Měsíční roboti se mi podřizovali stejně jako lidé. Ze všech praktických hledisek jsem po celou dobu svého pobytu na Měsíci byl člověkem.“

V DeLongových očích probleskl výraz ostražitosti. Očividně neměl tušení, kam tím vším Andrew míří, a nabyla v něm vrch

přirozená obezřetnost právníka, který zatím docela neporozuměl novému znepokojujícímu záměru, k němuž zřejmě směřuje významný klient.

„To bylo jistě velice neobvyklé, Andrew,“ pronesl nevýrazným, nezúčastněným tónem.

„Neobvyklé, ano. Ale nikoli nepříjemné. Vůbec ne nepříjemné, Simone.“

„Ano. Zajisté. Velmi zajímavé, Andrew.“

Andrew ho příkře přerušil. „Tak teď jsem tedy zpátky na Zemi a zase jsem robot. Ani ne druhořadý občan - vůbec žádný občan, Simone. Nic. O to nestojím. Pokud se mnou mohou na Měsíci zacházet jako s člověkem, proč ne tady?“

DeLong promluvil, aniž by změnil rozvážný, obezřelý tón. „Ale my tu s vámi zacházíme jako s člověkem, milý Andrew! Máte pěkný domov a nárok na něj je zakotven ve vašem jméně. Jste šéfem ohromných výzkumných laboratoří. Vaše příjmy dosahují takové výše, až se z toho točí hlava, a nikdo nebude zpochybňovat vaše právo na ně. Když se objevíte tady, v kancelářích společnosti Feingold a Charney, je vám k službám osobně starší partner firmy, jak vidíte. Z každého pohledu de facto jste si už dávno dobyl výsadu být přijímán jako člověk, jak na Zemi, tak na Měsíci, jak lidmi, tak roboty. Co víc ještě můžete chtít?“

„Být člověkem de facto nestačí. Nechci, aby se mnou jen zacházeli jako s člověkem, ale chci získat právní statut a občanská práva člověka. Chci být lidskou bytostí de jure.“

„Ach,“ vydechl DeLong. Tvářil se neobyčejně znepokojeně. „Aha. Chápu.“

„Skutečně, Simone?“

„Samozřejmě. Domníváte se snad, že nejsem obeznámen s celým pozadím příběhu Andrewa Martina? Před lety se mnou Paul Charney trávil celé hodiny nad vašimi spisy - ukazoval mi, jak jste

se vyvíjel krůček po krůčku, od kovového robota série - bylo to NDR, že? - až k proměně v osobnost androida. A samozřejmě jsem byl informován o každé další úpravě vašeho současného těla. Dále pak o podrobnostech vývoje v právní oblasti, zrovna tak jako v oblasti fyzické - získání svobody a následně dalších občanských práv. Byl bych hlupák, Andrew, kdybych si neuvědomil, že stát se člověkem bylo vaším cílem od samého počátku.“

„Možná ne od počátku, Simone. Myslím, že tu bylo dlouhé období, kdy mne uspokojovalo být prostě dokonalým robotem - období, kdy jsem i sám před sebou zapíral, že jsem si vědom všech skutečných schopností svého mozku. Teď už to nepopírám. Ve všech schopnostech, na které si jen dokážete vzpomenout, se lidem vyrovnám, a většinu lidí předčím. Chci kompletní právní statut, ke kterému jsem oprávněn.“

„Oprávněn?“

„Oprávněn, ano.“

DeLong sešpulil rty, nervózně si pohrával s ušním lalůčkem, přejel si rukou po středu lebky, kde scházel pruh hustých černých vlasů.

„Oprávněn,“ opakoval po chvíli. „Tak to je docela jiná věc, Andrew. Musíme vzít na vědomí nepopiratelný fakt, že ať se jakkoli podobáte člověku inteligencí, schopnostmi, dokonce i vzhledem, přesto prostě a jednoduše nejste člověk.“

„V jakém ohledu ne?“ dožadoval se Andrew. „Mám fyzickou podobu člověka a tělesné orgány srovnatelné s těmi, které používají lidé vybavení protetickými náhradami. Mám mentální schopnosti člověka - velice inteligentního člověka. Přispěl jsem po stránce umělecké, literární a vědecké k rozvoji lidské kultury stejně jako kterýkoli žijící člověk. Co ještě můžete žádat?“

DeLong zrudl. „Odpusťte, Andrew, ale jsem nucen vám připomenout, že nejste součástí lidského genového fondu. Vůbec do něho nepatříte. Podobáte se člověku, ale ve skutečnosti jste

něco jiného, něco - umělého.“

„Přiznávám, Simone. A co lidé, kteří se tu procházejí s tělem napěchovaným umělými náhradami? Náhradami, které čirou náhodou jsem pro ně vynalezl já? Nejsou tito lidé přinejmenším zčásti umělí?“

„Zčásti ano.“

„Dobrá, tak já jsem zčásti člověk.“

DeLongovi zablýsklo v očích. „Z které části, Andrew?“

„Tady,“ řekl Andrew. Ukázal si na hlavu. „A tady.“ Poklepal si na hrud'. „Myslí. Srdcem. Možná jsem umělý, odlišný, nelidský, z pohledu vaší přísné genetické definice. Ale z každého hlediska, které padá na váhu, jsem člověk. A mohu být jako takový právně uznán. Za starých časů, když na Zemi existovaly stovky samostatných států a každý z nich měl svá vlastní komplikovaná pravidla státního občanství, bylo přesto možné, aby se Francouz stal Angličanem nebo Japoncem Brazilcem, jednoduše tak, že prošel řadou právních procedur. Japonec v sobě neměl žádné brazilské geny, ale přesto se stal Brazilcem, jakmile to uznal zákon. Totéž se dá provést se mnou. Mohu se stát naturalizovaným člověkem, právě tak jako se lidé kdysi stávali naturalizovanými občany jiných než vlastních států.“

„Vy jste o tom skutečně hodně přemýšlel, vidíte, Andrew?“

„Ano.“

„Velice důvtipné. Skutečně, velice důvtipné. Naturalizovaný člověk! - A co potom se třemi zákony robotiky?“

„Co s nimi má být?“

„Tvoří přirozenou součást vašeho pozitronického mozku. Zajisté vám nemusím připomínat, že vás stavějí do pozice permanentní podřízenosti vůči lidem, a náprava této situace není v moci žádného soudu či zákonného rozhodnutí. Tři zákony se z vašeho mozku nedají vystříhnout, nemám pravdu, Andrew?“

„To je pravda.“

„Pak tedy musejí zůstat, tak jak jsou, že? A dál vás budou nutit poslouchat rozkazy každého člověka, položit za něho život, pokud to bude zapotřebí, zdržet se jakéhokoli jednání, které by mohlo člověku ublížit. Může se vám možná podařit nechat se prohlásit za člověka, stále však budete ovládán zabudovanými operačními normami, kterým žádný člověk nikdy vystaven nebyl.“

Andrew přikývl. „A Japonec, který se stal Brazilcem, má pořád kůži zbarvenou jako Japonec a oční víčka japonského typu a všechny ostatní zvláštní znaky své rasy, jaké jsou typické pro orientálce a nevyskytují se mezi brazilským obyvatelstvem evropského původu. Ale podle brazilského zákona jsou všichni i tak Brazilci. A podle lidského zákona já budu člověk, i když v sobě stále ponese zabudovanou strukturu tří zákonů.“

„Samotná přítomnost této struktury ve vašem mozku však může být příčinou toho, že nebudete uznán způsobilým -“

„Ne,“ řekl Andrew. „A proč také? První zákon prostě říká, že nesmím zranit žádného člověka nebo dopustit, aby vinou mé nečinnosti přišel k úrazu. Nejste vy snad vázáni stejným omezením? Netýká se snad každé civilizované osoby? Jediný rozdíl je v tom, že já nemám na výběr a musím zákon dodržovat, zatímco jiní lidé si mohou zvolit cestu necivilizovaného chování, pokud jsou ochotni riskovat střet s policií. A dále druhý zákon: nutí mne poslouchat příkazy lidí, to ano. Ale nic nenutí je, aby mi dávali rozkazy, a pokud bych získal statut skutečného člověka, mohlo by se docela dobře považovat za porušení pravidel zdvořilosti, kdyby mne někdo přivedl do situace, kdy bych byl pod vlivem svého vrozeného charakteru nucen udělat něco proti své vůli. To by bylo takříkajíc zneužití mého handicapu. Skutečnost, že jsem takto znevýhodněn, tu nehraje roli. Na světě žije značné množství handicapovaných lidí a nikdo si netroufne tvrdit, že nejsou lidmi. A co se týče třetího zákona, který mi zabraňuje jednat sebedestruktivně, stěží bych mohl říci, že takové omezení je

pro rozumného jedince neúnosným břemenem. Takže jak vidíte, Simone -“

„Ano. Ano, Andrew, opravdu vidím.“ DeLong se teď usmíval. „Dobrá. Porazil jste mě a já se vzdávám. Jste tak lidský, jak člověk potřebuje; zasloužíte si, aby byl tento fakt potvrzen nějakou právní cestou.“

„Tak tedy, pokud firma Feingold a Charney zahájí spor o -“

„Ne tak rychle, prosím, Andrew. Zadal jste mi velice náročný úkol. Lidské předsudky se nevytrátí přes noc, chápete. Každý krok, který podnikneme ve snaze prohlásit vás za člověka, se střetne s ohromnou opozicí.“

„To se dá očekávat. Ale ohromnou opozici už jsme porazili i dřív, tenkrát, když se George Charney a jeho syn Paul pustili do boje a získali pro mne svobodu.“

„Ano. Problém je v tom, že tentokrát budeme muset jít před Světovou legislaturu, a ne jen Oblastní, a prosadit schválení zákona, který vás bude definovat jako lidskou bytost. Upřímně řečeno, nevidím celou věc příliš optimisticky.“

„Platím vás za to, abyste byl optimistický.“

„Ano. Ano, samozřejmě, Andrew.“

„Dobrá. Takže jsme se shodli na tom, že náš cíl je dosažitelný. Zbývá jen otázka, jak ho dosáhnout. Čím myslíte, že bychom měli začít?“

DeLong odpověděl po sotva vteřinovém zaváhání. „Dobrý začátek by mohl být, kdybyste si promluvil s nějakým vlivným členem Legislatury.“

„Máte na mysli někoho konkrétního?“

„Snad s předsedou Výboru pro vědu a techniku.“

„Skvělý nápad. Můžete mi s ním hned dohodnout schůzku, Simone?“

„Pokud chcete. Ale sotva potřebujete mne, abych vám dělal prostředníka, Andrew. Někdo tak obecně známý a uctíváný jako

vy může snadno -“

„Ne. Zaříd'te to vy.“ (Andrewovi ani nepřišlo na mysl, že dává přímý rozkaz člověku. Zvykl si na to na Měsíci.) „Chci, aby věděl, že firma Feingold a Charney mne v této záležitosti bezvýhradně podporuje.“

„Já, totiž -“

„Bezvýhradně, Simone. Po celých sto třiasedmdesát let jsem tím či oním způsobem přispíval k prospěchu této firmy. Mohl bych téměř říct, že by dnes neexistovala ve své současné podobě, nebýt zakázek, které jsem jí poskytoval. Obracel jsem se na vás, protože v dřívějších dobách mi jistí členové této firmy velice dobře posloužili, a cítil jsem se proto zavázán službu oplatit. Nyní nejsem firmě Feingold a Charney nijak zavázán. Je tomu spíš naopak, a já žádám splátku na dluh.“

„Udělám, co budu moci,“ řekl DeLong.

Předseda Výboru pro vědu a techniku Světové legislatury pocházel z Východoasijské oblasti, a byla to žena: drobná, křehce stavěná, téměř podobná skřítkovi, žena, která velice pravděpodobně nebyla ani zdaleka tak bezbranná, jak vypadala. Jmenovala se Chee Li-sing a průsvitný háv, který nosila (a který zakrýval to, co zakrýt chtěla, jen mihotavým třpytem), jí dodával vzhledu pouhého elegantního, nevelkého šperku zabaleného v plastiku. V nádheře přepychové kanceláře s vysokým stropem, umístěné v osmdesátém čtvrtém patře úžasné věže ze zeleného skla, kde sídlilo newyorské ústředí Světové legislatury, působila dojmem nepatrnosti, téměř bezvýznamnosti. Z očí jí však vyzařovala povolanost, výkonnost, energičnost.

„Sympatizuji s vaší touhou získat úplná lidská práva,“ řekla. „Jak asi víte, v historii se vyskytovaly doby, kdy byly celé velké skupiny obyvatel o svá práva okradeny, a potom ohnivě - a nakonec úspěšně - bojovaly za jejich znovuzískání. Tito lidé však nesmírně trpěli pod tou či onou tyranskou nadvládou, než získali svobodu. Vy naproti tomu se těšíte z pestrého a plodného života, naplněného nekonečnou řadou úspěchů a ocenění. Dokážu si představit, že vám mnozí závidějí. Řekněte mi tedy, prosím: jaká práva můžete ještě chtít, která byste dosud neměl?“

„Takovou prostou věc jako právo na život,“ odpověděl Andrew. „Robot může být kdykoli rozmontován.“

„Člověk může být kdykoli popraven.“

„A kdy, ptám se vás, se naposledy konala taková poprava?“

„Totiž,“ Li-sing pokrčila rameny. „Jistě, trest smrti se v současné době v naší civilizaci nevykonává, a tak tomu je už po dlouhou dobu. Ale zaručeně byl v nesmírném rozsahu uplatňován v celých našich dějinách. A neexistuje žádný zásadní důvod, proč by nemohl být příští rok obnoven, pokud by občané a Legislatura

shledali, že je ho zapotřebí.“

„Dobrá. Můžete se v jediném okamžiku vrátit k tomu, co bylo, a zase si začít navzájem utínat hlavy nebo do sebe pouštět smrtící elektrické výboje nebo cokoli jiného, pokud budete chtít. Ale skutečností zůstává, že žádný člověk již tak dlouho nebyl usmrčen při legální popravě, že už si nikdo nepamatuje, kdy k tomu došlo naposled, a nikdy jsem nezaslechl docela nic o tom, že by se s popravami mělo znovu začít. Naproti tomu v současnosti - právě dnes, tady a v tuto chvíli - bych já mohl být zlikvidován pouze na pokyn oprávněného člověka. Žádný proces. Žádná odvolací líčení. Vy sama byste mohla stisknout zvonek a zavolat svou ostrahu a říci: ‚Tento robot se mi znelíbil. Odveďte ho a rozmontujte.‘ A oni by mě odvedli a rozmontovali, prostě jen tak.“

„Nemožné!“

„Ujišťuji vás, že by to bylo naprosto v mezích zákona.“

„Ale vy jste ředitelem velké společnosti - osoba těšící se značnému bohatství a majetku a skvělé pověsti -“

„Možná poté co by k tomu došlo, mohla by má společnost žalovat Legislaturu za ztrátu mých služeb. Ale já bych zůstal zničený, je to tak? Jediné zákony, které chrání roboty, jsou zákony majetkové. Pokud neoprávněně zničíte robota, který patří někomu jinému, tato osoba po vás může požadovat náhradu škody a vyinkasovat cenu robota a možná ještě pokutu. Krásné. Velice krásné, pokud jste v této kauze poškozený člověk. Ale pokud jste robot, kterého čirou náhodou zničili, podívejme se, pak vás soudní proces nepřivede zpátky k životu, že ne? Nebo snad ano, madam předsedkyně?“

„Toto je pouhé reductio ad absurdum. Nikoho by ani ve snu nenapadlo vás - rozebrat. Nebo zničit.“

„Možná ne. Ale kde je zákonná ochrana, která zabraňuje, aby se mi to nestalo?“

„Opakuji: reductio ad absurdum. Jak tomu rozumím, žijete

téměř dvě stě let. Povězte mi: kolikrát během tohoto značně dlouhého časového úseku jste se skutečně ocitl v nebezpečí - likvidace?“

„Vlastně jednou. Zachránili mne. Ale rozkaz k mému rozmontování už byl vydán.“

„Tomu se mi nechce věřit,“ řekla Chee Li-sing.

„Bylo to před mnoha lety. Tenkrát jsem ještě měl kovovou formu a právě jsem získal svobodu.“

„Vida. To dokazuje, že mám pravdu. Dnes by se vás nikdo neodvážil dotknout!“

„Nejsem však právně chráněn o nic víc než tehdy. V očích zákona zůstávám robotem. A kdyby se někdo rozhodl, že mne nechá rozmontovat, nemám žádné útočiště -“ Andrew se zarazil v půli věty. Tato rovina argumentace ho nikam nedovede. Je příliš abstraktní, to už pochopil. „Dobrá. Možná se mě nikdo nepokusí poškodit. Ale přesto - přesto -“ Andrew se zoufale pokoušel nedat na sobě znát, že prosí, ale pečlivě zdokonalené umění lidského výrazu tváře a tónu hlasu ho tentokrát zradilo. A konečně se docela vzdal. „O co se tu ve skutečnosti jedná, je toto: hrozně moc chci být člověkem. Po šest lidských generací jsem to chtěl stále víc a víc, jak jsem si postupně uvědomoval skutečnou kapacitu a rozsah schopností své mysli, a nyní mne tato touha úplně opanuje. Už nesnesu, abych o sobě musel uvažovat jako o robotovi - nebo aby tak o mně uvažovali jiní.“

„Takže tak je to,“ řekla. „Tak jednoduché.“

„Jednoduché?“

„Touha náležet k lidské rase. Mocné puzení - nezáleží na tom, jak iracionální. Je velice lidské, že máte takové pocity, Andrew.“

„Děkuji.“ Nebyl si jist, jestli ho nechtěla litovat. Doufal, že ne.

Li-sing kývla. „Mohu váš případ předložit Legislatuře, to ano. A předpokládám, že Legislatura by skutečně mohla schválit zákon prohlašující vás za člověka. Legislatura má moc schválit zákon

prohlašující i kamennou sochu za člověka, pokud bude chtít. Avšak socha přesto dál zůstane sochou. A vy -“

„Ne. To není totéž. Sochaje neživý kus kamene, kdežto já -já -“

„Samozřejmě. Je to něco jiného. Já to chápu. Zákonodárci však nemusejí být stejného názoru. Neschválí žádný zákon, který by měnil sochy v živé bytosti, a velice také pochybuji, že budou ochotni schválit zákon měnící robota v člověka, bez ohledu na to, s jakou výmluvností budu prezentovat váš případ. Zákonodárci jsou lidé stejně jako všichni ostatní a sotva vám musím zdůrazňovat, že tu jsou jisté prvky nedůvěry a předsudky namířené proti robotům, které existují od doby, kdy první roboti spatřili světlo světa.“

„A existují dokonce i dnes?“

„Dokonce i dnes. Jak zaručeně dobře víte. A proto nebude Legislatura nakloněna zachovat se tak, jak byste chtěl. Všichni bychom ochotně připustili fakt, že jste si několikanásobně vysloužil cenu, kterou je nutno zaplatit za lidskost, a přesto bychom se děsili politických důsledků, pokud by byl ustanoven nežádoucí precedent.“

„Nežádoucí?“ zvolal Andrew a nedokázal zabránit tomu, aby se mu do hlasu nevkradl podtón rozhořčení. „Proč nežádoucí? Pokud jsem tak podivuhodným dobrodincem lidstva -“

„Ano. Ale jste robot. Už slyším ten povyk. „Dejte jednomu robotovi statut člověka a za chvíli ho budou chtít všichni, a co se pak stane s -“

„Ne,“ namítl Andrew. „Nic takového. Předstoupil jsem před soud dlouho předtím, než jste se narodila, a nechal jsem se prohlásit za svobodného robota, a tenkrát se zvedl stejný povyk. Dokázali jsme nad ním zvítězit. A já jsem stále ještě jediným svobodným robotem na světě. Žádný jiný robot dokonce ani nezažádal o statut svobodného robota, natož aby mu byl udělen. A žádný to také nikdy neudělá. Já jsem jedinečný, madam

předsedkyně. Jsem jediný robot svého druhu, který existuje, a můžete si být naprosto jista, že žádný další nikdy nebude. Pokud mi nevěříte, zeptejte se šéfa Národní americké společnosti pro výrobu robotů, a on vám poví, že mají v úmyslu nikdy víc už nedopustit, aby byl vyroben robot tak inteligentní, obtížný a neovladatelný, jakým jsem se ukázal být já.“

„Nikdy' je dlouhá doba, Andrew. Nebo byste byl raději, kdybych vám říkala ‚pane Martine'? Klidně to udělám. S potěšením bych vás sama pasovala na člověka. Ale brzo zjistíte, že většina zákonodárců nebude ochotna ustavit tak hrozivý precedent, i kdybyste jim poskytl železné záruky, že jste jedinečný a že se vlastně o žádný precedent jednat nebude. Pane Martine, máte mé nejvřelejší sympatie. Nemohu vám však nabídnout žádnou reálnou naději.“

„Opravdu? Vůbec žádnou?“

Chee Li-sing se opřela do křesla a hluboce se zamračila, až se jí čelo zkrabatilo přemýšlivými vráskami. „Jediné, co vám mohu poskytnout, pane Martine, je přátelské varování. Měl byste si uvědomit, že pokud vznášíte takový požadavek, uvádíte sám sebe do značného nebezpečí. Skutečně, pokud se tento případ stane příliš ožehavým, mohl by vzbudit jisté tendence, jak uvnitř Legislatury, tak samozřejmě i mimo ni, směřující právě k té demontáži, o které jste se zmínil. Robot s tak výjimečnou úrovní životních cílů může být snadno považován za velkou hrozbu, pane Martine. Odstranit vás by mohlo znamenat odstranit hrozbu a zároveň nejsnáze vyřešit obtížné politické dilemma, které budete vnucovat mým kolegům. Zvažte to, prosím vás, dříve než se rozhodnete uvést věci do pohybu.“

Andrew se zeptal: „A nikdo si nevzpomene, že protetologická technika, která členům Legislatury umožňuje udržet si svá křesla desetiletí za desetiletím, ačkoli už by se ve skutečnosti měli belhat ke hrobu, je takřka výhradně mým dílem?“

„Možná vám bude připadat kruté, co teď řeknu, ale nevzpomene. Nebo pokud ano, pak tento fakt spíš obrátí proti vám, než aby ho započítali ve váš prospěch. Slyšel jste někdy staré rčení: „Žádný dobrý skutek nezůstane bez trestu?““

Andrew pokrčil rameny a zavrtěl hlavou. „Takové prohlášení mi nedává žádný smysl.“

„Nejspíš ne. Pořád se nedokážete dobře vyrovnat s našimi drobnými lidskými nelogičnostmi, že? Ale toto úsloví v podstatě znamená, že se umíme typickým způsobem obrátit zády k tomu, kdo nám prokazuje největší laskavost. - Ne, nepokoušejte se to vyvrátit. Jsme prostě takoví.“

„Dobrá. A jak to souvisí se mnou?“

„Možná budou říkat, že jste protetologii stvořil především proto, aby posloužila vašim vlastním záměrům. Vyrukují s argumentem, že celý tento vědní obor je jen součástí kampaně za robotizaci lidí, nebo humanizaci robotů, a v každém případě je to něco zlého a zlomyslného.“

„Ne,“ řekl Andrew. „Tento způsob uvažování nejsem schopen pochopit.“

„Ne. To opravdu nedokážete, vidíte? Protože v jádru jste stále logická bytost ovládaná pozitronickými okruhy. A myslím, že neexistuje žádná úprava, která by mohla váš způsob myšlení proměnit ve stejně výstřední procesy, jakými se někdy vyznačuje naše uvažování. Opravdová hloubka iracionálnosti leží mimo váš dosah - neberte to prosím jako kritiku vaší osoby, ale jen jako prosté konstatování skutečnosti. V těch nejpodstatnějších ohledech jste velice lidský, pane Martine, ale obávám se, že nejste schopen pochopit, nakolik jsou lidé ochotni vzdát se racionalitě, když nabudou přesvědčení, že je v sázce jejich zájem.“

„Ale pokud je v sázce jejich zájem,“ namítl Andrew, „myslel bych, že budou usilovat o nejvyšší možnou racionálnost, aby mohli
-“

„Ne. Prosím. Neexistuje způsob, jak bych vám to mohla skutečně srozumitelně objasnit. Mohu vás jen požádat, abyste akceptoval platnost toho, co vám tu říkám. Ve slepé víře, pokud pro vás tento pojem něco znamená. - Vy jste se nikdy nestal terčem nenávistné politické kampaně, že, pane Martine?“

„Domnívám se, že ne.“

„Kdyby ano, věděl byste o tom. Tak teď na to tedy dojde. Pokud trváte na tomto tažení s cílem nechat se prohlásit za člověka, stanete se objektem takového nactiutrhání, jakému bychom vy nebo já nepřikládali žádnou hodnověrnost, a miliony lidí přesto uvěří každému slovu. Pane Martine, přijměte mou radu. Smiřte se se svým životem v jeho dnešní podobě. Pokoušet se o to, co teď máte v úmyslu udělat, by bylo to největší bláznovství.“

„To si tedy myslíte?“

„Ano. Právě to si myslím.“ A Chee Li-sing vstala od stolu, přešla k oknu a zastavila se tam zády k Andrewovi. Dovnitř proudilo jasné světlo a s neobyčejnou přesností vykreslovalo obrysy jejího těla. Z místa, kde Andrew seděl, vypadala postava zbavená blýskavého plastického obalu téměř jako tělo dítěte - nebo panenky.

Několik minut se díval směrem k ní a neříkal nic. Pak se zeptal: „Pokud se rozhodnu bojovat za své lidství přes všechno, co jste mi řekla, podpoříte mě?“

Dál hleděla z okna. Andrew pozoroval její dlouhé, lesklé vlasy, úzká ramena, útlé paže. Opravdu se hodně podobá panence, myslel si. A přesto si byl nyní velice dobře vědom, že na předsedkyni Výboru pro vědu a techniku Světové legislatury není kromě jejího vzhledu nic panenkovského. Za křehkým zevnějškem se skrývala skutečná síla.

Po čase odpověděla: „Ano -“

„Děkuji vám.“

„- do té míry, pokud to bude pro mne možné,“ navázala Li-

sing plynule. „Ale musíte si uvědomit, že pokud by se v nějakém okamžiku ukázalo, že má podpora vaší záležitosti závažným způsobem ohrožuje moji politickou kariéru, budu možná nucena vás ponechat vašemu osudu, vzhledem k tomu, že toto není spor, který bych z hlediska svého přesvědčení považovala za zásadní. Pokouším se vám říci, pane Martine, že s vámi cítím, že mne vaše tísnivá situace zarmucuje, ale že nemám v úmyslu zničit si kvůli vám svou politickou budoucnost. Snažím se být k vám tak upřímná, jak jen je to možné.“

„Za to jsem vám vděčný, a nic víc nežádám.“

„A máte v úmyslu bojovat?“ zeptala se.

„Ano. Ano, mám. Budu bojovat až do konce, bez ohledu na možné následky. A budu počítat s vaší pomocí - ale jen pokud ji budete moci nabídnout.“

Nebyl to přímočarý boj. Andrew poskytl Simonu DeLongovi náznak správné strategie, kterou chtěl použít, Andrew schválil taktiku; byl to však DeLong, kdo na základě důsledně uvážlivého profesionálního postoje dospěl k názoru, že bude třeba postupovat zvolna a oklikou. DeLong radil k trpělivosti.

„Myslím, že té mám nevyčerpatelné zásoby,“ zamumlal Andrew neradostně.

Feingold a Charney pak zahájili tažení, jehož účelem bylo ohraničit a omezit bitevní pole.

Jistý Roger Hennessey ze San Franciska, který před sedmi lety dostal Martinovo umělé srdce, zajišťoval pro firmu Feingold a Charney služby úklidových robotů, a to na základě smlouvy, která vstoupila v platnost ještě za časů Paula Charneye. Feingold a Charney zčistajasna přestali platit Hennesseymu účty. Byli to dobří zákazníci a využívali jeho služeb po mnoho let, a tak Hennessey nějaký čas nic neříkal. Ale když se mu na stole nakupily nezaplacené účty za pět měsíců, našel si čas a jednoho dne se zastavil u firmy Feingold a Charney, aby si popovídal se Simonem DeLongem.

„Určitě o tom nevíte, Simone, ale asi se vám v poslední době něco pokazilo na účetnictví. Totiž, chci říct, uvízly mi tady nezaplacené faktury od prosince, a teď už pomalu máme červen, takže -“

„Ano. Já vím.“

„- to se vážně vůbec nepodobá firmě Feingold a Charney, nechat dluhy jen tak -“ Hennessey se zarazil a zamrkal. „Co jste to řekl? Vy o tom víte, Simone?“

„Ano. Přesněji řečeno, váš účet nebyl proplacen na můj přímý příkaz.“

Hennessey stále ještě ohromeně pomrkal. „Já asi začínám

špatně slyšet. Nebo vy začínáte ztrácet rozum, Simone. Vážně jste řekl, že mi vědomě zadržujete platby?“

„Správně.“

„Pro boha živého, a proč?“

„Protože vám nechceme zaplatit.“

„Co tím myslíte, že mi nechcete zaplatit? Víte, kolik let moji roboti uklízejí v těchhle kancelářích? Měl jste někdy za celou tu dobu sebemenší důvod stěžovat si na kvalitu jejich práce?“

„Nikdy. A máme v úmyslu dál využívat vašich služeb stejně jako dřív. Ale už vám nebudeme nic platit, Rogere.“

Hennessey se poškrábal na hlavě a jen zíral. „Vy jste úplně zešilel, ne? Sedíte si tu a tváříte se jakoby nic a oznámíte mi takovou bláznivinu? Přece víte, že to, co říkáte, je naprostá blbost, tak proč to říkáte? Co je to s vámi, člověče? Jak proboha u Země zelený můžete vyslovit tak šíleně žvást?“ DeLong se pousmál. „Existuje pro to docela dobrý důvod.“

„A co by to mohlo být, jestli se smím zeptat?“ DeLong řekl: „Nebudeme vám platit, protože nemusíme. Dospěli jsme k názoru, že váš kontrakt s naší firmou je neplatný, a od této chvíle pro nás vaši roboti budou pracovat zdarma, pokud tady vůbec budou dál pracovat. Tak je to, Rogere. Jestli se vám to nelíbí, žalujte nás.“

„Co? Cože?“ vyjekl Hennessey a začal prskat. „To je čím dál šílenější. Pracovat zadarmo? Zaražené platby? Vy jste přece právníci, lidi! Jak si můžete dovolit chrlit tu takový bláznivý nesmysl? Kontrakt že neplatí? Kristapána, proč?“

„Protože jste robot, Rogere. Na světě je jen jediný robot, který má právo uzavírat smlouvy, a ten se jmenuje Andrew Martin. Vy ostatní, protože nejste svobodní roboti, nemáte žádné zákonné právo požadovat -“

Hennessey zrudl jako pivoňka a vyletěl ze židle. „Tak počkejte moment, vy zatracenej cvoku! Už je toho dost! Robot? Já? Tak teď je mi jasný, že jste se úplně zbláznil!“ Hennessey trhnutím

rozevřel širokou ozdobnou šerpu, kterou měl na sobě, a odhalil růžovou, zarostlou hrud'. „Připadá vám tohle jako hrudník robota, chlape? Jo? Jo?“ Sevřel mezi prsty záhyb vlastního přebytkového masa. „Je tohle robotí sádlo, Simone? Ztraceně, nevyznám se v tom všem ani za mák, ale povídám vám, jestli si myslíte, že si tu můžete sedět a dělat si ze mě srandu kvůli vašemu zvrácenému potěšení, tak já vás, lidi, zažaluju, a pořádně, budu vás žalovat, až budete modrý, poženu vás odsud až na Mars a zase nazpátek, sakra, a postarám se, abyste -“

DeLong se smál.

Hennessey se zarazil v půli slova a mrazivě řekl: „Co je na tom tak ztraceně zábavného, Simone?“

„Omlouvám se. Neměl jsem se smát. Dlužím vám nesmírnou omluvu, že jsem to nechal dojít až tak daleko.“

„To bych řekl. Nečekám, že by právníci měli moc smysl pro humor, ale takový přihloupilý vtip -“

„On to vlastně není vtip. My vám skutečně zastavíme platby, Rogere. Skutečně chceme, abyste nás pohnal před soud. Skutečně budeme argumentovat tím, že jste robot a že je proto naprosto podle zákona, když sborem uděláme dlouhý nos na smlouvu, kterou s námi máte. A budeme své pozice bránit se vší dovedností, kterou máme k dispozici.“

„Tak takhle, jo?“

„Nicméně z celého srdce doufáme, a je to také naším záměrem,“ pokračoval DeLong, „že proces prohrájeme. A až k tomu dojde, nejenže vám doplatíme honorář, který vám dlužíme a který bude uložen na smluvním účtu včetně úroků, ale zaplatíme za vás také veškeré soudní výlohy, a mohu vám říci přísně neoficiálně, že kromě toho pro vás bude připravena slušná prémie jako odškodnění za všechny případné těžkosti, které vám tento proces snad způsobí. Velice slušná prémie.“

Hennessey si upravil šerpu a znovu se posadil. Ještě párkrát

zamrkal a potřásl hlavou. Dlouho DeLonga mlčky pozoroval.

Pak tiše řekl: „Je mi skutečně líto, že máte potíže, Simone. Takže vy jste vážně úplně přišel o rozum. To je opravdu nesmírná škoda.“

„Vůbec ne. Jsem docela normální, stejně jako vždycky.“

„Aha. Normální, myslíte?“

„Naprosto.“

„V tom případě bylo by vám hodně proti mysli vysvětlit mi, o co tady vlastně jde?“

„Obávám se, že by nebylo vhodné, abychom vám to odhalili ještě dříve, než dojde k soudnímu sporu. Ale řeknu vám, Rogere, že pro to všechno máme velice dobrý důvod, který vám bude zřejmý, až nadejde čas, a doufám, že s námi budete spolupracovat i takříkajíc poslepu, vzhledem k našim dlouhodobým partnerským vztahům. Potřebujeme, abyste tu hru hrál s námi, Rogere, a patřičně se o vás postaráme, až bude po všem.“

Hennessey přikývl. Vypadalo to, že se mu trochu ulevilo.

„Takže je to všechno nějaký trik, je to tak?“

„Myslím, že by se to tak dalo nazvat.“

„Ale vy mi neřeknete, o co se jedná?“

„Ne. Ne teď. To by až příliš připomínalo uzavírání tajné dohody.“

„Ale vy jste se mnou uzavřeli tajnou dohodu!“

DeLong se pousmál. „Skutečně? Děláme jedinou věc - odmítáme vám zaplatit účet. Mějte s námi trpělivost, Rogere. Nebudete litovat. To vám slibuji.“

„Tak tedy,“ ošil se Hennessey zdráhavě.

Hennesseyho účty dál zůstávaly neproplacené. Po uplynutí dalších tří měsíců Hennessey náležitou formou oznámil firmě Feingold a Charney, že už dál nemůže prodlužovat úvěr. Zrušil smlouvu o poskytování služeb a podal žalobu pro neplacení dluhů. Feingold a Charney si sehnali prozatímní službu na úklid kanceláří

a oznámili soudu, že jsou připraveni hájit své stanovisko.

Když se případ Hennessey versus Feingold a Charney dostal před soud, firmu zastupoval jeden z mladších partnerů. Prohlásil prostě a jednoduše, že ježto Roger Hennessey může být považován spíše za robota než za lidskou bytost, Feingold a Charney necítí žádný závazek dál dodržovat smlouvu o poskytování služeb, a proto ji jednostranně vypověděli.

Robot Hennessey, pokračoval právní zástupce, k firmě přesto dál posílal své úklidové čtyři ještě po několik následujících měsíců, ale Feingold a Charney ho o to nežádali, ani nebyli přesvědčeni, že je nutné platit nebo že Hennessey jako robot má nějaké zákonné právo je k placení donutit. Roboti, jak mladý partner firmy zdůraznil, nepožívají žádné ústavní ochrany, jaké se těší lidé. Ve sporech o kontrakty týkající se robotů mohou odpůrce žalovat jedině majitelé, nikoli sami roboti.

„Ale můj klient není robot!“ zahřměl Hennesseyho advokát. „Je jasné jako nos mezi očima na tváři mého klienta, že pan Hennessey je člověk jako kdokoli z přítomných!“

„Váš klient,“ odpověděl zástupce firmy Feingold a Charney, „byl před několika lety vybaven robotickým protetickým srdcem, není-liž pravda?“

„Co - možná že ano. Musel bych se ho na to zeptat. Ale jak to může souviset s -“

„Je to docela relevantní, ujišťuji vás. A s veškerou úctou žádám soud, aby v tomto bodě zjednal jasno.“

Soudce pohlédl na Hennesseyho. „Nuže, pane Hennessey?“

„Mám protetického budíka, to je fakt. Ale co -“

Představitel firmy Feingold a Charney prohlásil: „Podle našeho názoru, Vaše Ctihodnosti, přítomnost podobného mechanického tělesa zajišťujícího životně důležité pochody v těle pana Hennesseyho naprosto mění jeho právní statut. Je logické tvrdit, že by dnes nebyl naživu, nebýt robotické součásti jeho těla.“

Dále proto trváme na tom, že částečně umělý pan Hennessey je de facto robot a že jím byl po několik let, a proto všechny smlouvy, které snad uzavřel jako člověk, pozbyly platnosti v okamžiku, kdy nabyl statutu robota.“

„Tak to je ono!“ zabručel Hennessey. „No, ať mě vezme čert! Kvůli srdci je ze mě prý robot? Robot, vážně? Fakt?“ A zvrátil hlavu dozadu a začal se chechtat.

Pozdvižení v soudní síni bylo ohromné. Soudce bušil kladívkem a křičel, ale hezkých pár minut ho sotva bylo slyšet. Pak jeho slova konečně pronikla vřavou. Příklad byl zamítnut a soud vydal rozhodnutí ve prospěch stěžovatele. Pan Roger Hennessey - kterého soud shledal nepopíratelně člověkem - má nárok, aby mu byla vyplacena odměna za úklidové služby plus úroky plus dodatečná kompenzace.

Feingold a Charney se odvolali.

Před apelačním soudem se případu dostalo složitější diskuse a jako svědci byli povoláni odborníci schopní analyzovat různé definice lidství. Záležitost byla rozebírána ze všech možných hledisek - vědeckého, teologického, sémantického, filozofického.

Verdikt ve prospěch Hennesseyho byl potvrzen.

Feingold a Charney se znovu odvolali.

Bojovali za svou věc obratně a houževnatě, u každé instance prohrávali, ale pokaždé tak, že se dosah případu neustále rozšiřoval, od prostého Má se Hennesseymu zaplatit účet? až po konečné Co je to člověk? Na každém stupni si vynutili rozhodnutí s tak širokou platností, jak jen to bylo možné.

Stálo je to roky a miliony dolarů. Konečně se případ dostal až do jurisdikce Světového soudu.

Ten potvrdil původní rozsudek v případě Hennessey a podpořil všechny nashromážděné verdikty vycházející z platnosti lidského statutu jedinců, do kterých byly instalovány robotické náhrady. Pouze mozek, tak zněl výrok Světového soudu, je

nejvyšším determinantem lidství. Aplikace pomocných zařízení, která zajišťují život mozku, nemůže v žádném případě zrušit platnost elementárního a nezadatelného statutu lidství tohoto mozku. Je nepřijatelné tvrdit, prohlásil Nejvyšší soud, že přítomnost robotických náhrad v lidském těle by takovému jedinci přiřkla statut robota.

Když bylo oznámeno konečné rozhodnutí, Simon DeLong uspořádal v prostorách firmy něco, co se blížilo vítězné oslavě konečné právní porážky. Andrew byl samozřejmě při této významné příležitosti přítomen.

„Nuže, Andrew, můžeme být dokonale spokojeni. Dosáhli jsme obou cílů, které jsme si určili. Předně, podařilo se nám prosadit právní předpoklad, že výskyt libovolného množství protetických orgánů v lidském těle neznamená, že toto tělo přestává být lidským. Za druhé, zapojili jsme veřejné mínění do řešení sporné otázky takovým způsobem, aby se ohnivě postavilo na stranu volného a širokého pojetí definice člověka - protože na světě není jediný člověk, ať už na Zemi nebo jinde, který by neočekával, že se zásluhou dostupnosti pestré palety protetických pomůcek bude těšit z výrazně prodlouženého života.“

„A myslíte si, že Legislatura mi nyní přizná statut člověka?“ zeptal se Andrew.

DeLong se zatvářil poněkud rozpačitě. „Možná. Možná ne.“

„To je to nejlepší, co mi můžete nabídnout po všech těch letech právnických bojů?“

DeLong si povzdechl. „Přál bych si, abych mohl být tak optimistický, jak po mně žádáte. Ale skutečnou bitvu jsme ještě nevyhráli. Ještě zůstává jeden orgán, který Světový soud použil jako měřítko lidskosti.“

„Mysl.“

„Mozek, Andrew. Právě to si zvolil Světový soud, mozek, a ne mysl. Mysl je abstraktní pojem; mozek je tělesný orgán. A lidé

mají organický, buněčný mozek, zatímco roboti platino-iridiový pozitronický, pokud vůbec nějaký mozek mají - a vy, Andrew, samozřejmě máte pozitronický mozek. Ne, Andrew, nedívejte se tak. Vím, na co myslíte. Ale byl jsem ubezpečen, že postrádáme znalosti nutné k duplikování funkcí buněčného mozku do uměle vytvořené struktury, která by se natolik dostatečně blížila organickému typu, aby se dala zahrnout do oblasti vymezené rozhodnutím soudu. Ani vy byste to nedokázal.“

„Tak co bychom tedy měli udělat?“

„Pokusit se, samozřejmě. Kongresmanka Chee bude na naší straně a stejně tak rostoucí počet dalších zákonodárců. Světový koordinátor se nepochybně přidá k většině, ať už Legislatura rozhodne jakkoli.“

„Máme většinu?“

„Ne,“ odpověděl DeLong. „Ani zdaleka. Ale mohlo by se nám podařit dát ji dohromady, pokud hlas veřejného mínění připustí, aby jeho touha po široce pojaté definici lidskosti byla rozšířena i na vás. Malá pravděpodobnost, uznávám. Vy jste však koneckonců člověk, který jim dal protetologii, na níž nyní závisejí jejich životy.“

Andrew se usmál. „Člověk, řekl jste to tak?“

„Tak jsem to řekl, ano. Není to právě to, zač bojujeme, Andrew?“

„Zajisté.“

„Tak bychom zrovna tak mohli začít stejným způsobem i myslet, tady a teď. A přenášet svůj způsob myšlení dál a do všech stran, ke zbytku světa, až budou souhlasit i všichni ostatní. Nebude to snadné, Andrew. Nic zatím nebylo a není snadné, a není důvodu domnívat se, že bude lip. Máme jen velice malou naději, varuji vás. Ale pokud se nechcete vzdát, musíme na ni vsadit.“

„Nechci se vzdát,“ řekl Andrew.

Kongresmanka Chee Li-sing byla nyní podstatně starší, než když se s ní Andrew setkal poprvé. Neoddávala už se koketerii blýskavých průsvitných závojų. Teď byla oděna v poněkud cudnější, rourovitý šat. Kdysi zářivě černé vlasy prokvétaly stříbrem a nosila je ostříhané mnohem víc nakrátko.

Na druhou stranu, Andrew se samozřejmě vůbec nezměnil. Tvář měl hladkou a bez vrásek jako vždy; měkké, jemné vlasy byly stále hnědé. A stále se přidržoval - do té míry, pokud to bylo možné v rámci rozumného vkusu - volného stylu odívání, který vládl v době před více než jedním stoletím, kdy poprvé začal nosit šaty.

Rok se chýlil ke konci. Štiplavě mrazivé zimní větry se proháněly starobylými, propastně hlubokými ulicemi New Yorku a ve vzduchu nad obrovitou zářící věží, v níž se nacházelo sídlo Světové legislatury, vířily drobné chomáčky sněhu. Slovní souboje zákonodárců pro tento čas skončily.

Zdálo se však, že pro Andrewa boj neskončí nikdy. Debata se protahovala víc a víc - rozhňevaní, zmatení zákonodárci se pokoušeli vzít v úvahu všechny možné aspekty tohoto problému - voličská veřejnost, která nebyla schopna zaujmout nějaký jednoznačný filozofický postoj, se uchýlila zpět k emocím, prapůvodnímu strachu, nejhlouběji zakořeněným nejistotám a předsudkům.

Kongresmanka Chee svůj návrh stáhla, podstatně ho upravila ve snaze vzít v úvahu tvrdohlavost opozice, se kterou se návrh střetl. Dosud ho však Legislatuře podruhé k posouzení nepředložila.

„Co myslíte?“ zeptal se Andrew. „Předložíte revidovaný návrh při příštím zasedání?“

„Co chcete, abych udělala?“

„Vy víte, co po vás chci.“

Li-sing přikývla poněkud znaveně. „Kdysi jsem vám řekla, Andrew, že vaše věc vlastně není mou věcí a že možná budu nucena ponechat ji jejímu osudu, pokud budu mít pocit, že je v sázce má kariéra. Tak tedy, moje kariéra je v sázce. A ještě jsem vás neopustila.“

„A stále myslíte, že má věc není vaší věcí?“

„Ne. Teď je to i moje věc. Nepochybuji o tom, že jste člověk, Andrew - možná vytvořený svými vlastníma rukama, ale přesto člověk. A jsem toho názoru, že upírat lidství jednomu jedinému příslušníku našeho druhu znamená podporovat obnovenou možnost, že budeme lidství upírat celým zástupům, jak se to až příliš často stávalo v naší neblahé minulosti. Ale přesto - přesto, Andrew -“

Na okamžik jí selhal hlas.

„Pokračujte,“ vybídl ji Andrew. „Teď se dostáváme k bodu, kdy mi sdělíte, že přes to všechno jste nucena mne opustit, je to tak, Li-sing?“

„To jsem neřekla. Ale musíme uvažovat realisticky. Myslím, že jsme zašli tak daleko, jak sejít dalo.“

„Takže upravený návrh nepředložíte.“

„Ani to jsem neřekla. Mám v úmyslu pokusit se ještě jednou, na novém zasedání. Ale upřímně řečeno, Andrew, nemůžeme vyhrát. Podívejte se na tahle čísla.“ Dotkla se tlačítka a na stěně kanceláře se probudila k životu velká obrazovka. „Skupina na levé straně diagramu, oblast vybarvená zeleně - to jsou ti poslanci, kteří zarytě odmítají jakékoli rozšíření definic lidství. Tvoří něco přes 40 procent Legislativy: neochvějný, definitivně odhodlaní postavit se proti vám. Oblast vyznačená červeně: to jsou vaši příznivci. Dvacet osm procent. Ti ostatní jsou nerozhodní.“

„Ve dvou různých barvách? Proč to?“

„Žlutá je skupina těch, kteří se dosud nerozhodli, ale přiklánějí

se na vaši stranu. To je 12,5 procenta. Modří jsou nerozhodní proti vám: 19,5 procenta.“

„Chápu.“

„Abychom získali většinu, museli bychom si udržet jednoho každého nerozhodného ve žlutém polí a získat na svou stranu více než polovinu těch, kdo jsou dosud na vážkách, ale v současné době uvažují o tom, že budou hlasovat proti vám.“

Plus, samozřejmě, zachovat si pevnou podporu základních 28 procent. I kdyby se nám podařilo přesvědčit pár vašich zarytých odpůrců, nemyslím, že dokážeme dát dohromady potřebné hlasy, Andrew.“

Andrew řekl: „Tak proč se vůbec namáhat s předkládáním návrhu k rozpravě?“

„Protože tolik vám dlužím. Jak vidíte, nevyjde to, a obávám se, že toto bude můj poslední pokus. Ne proto, že utíkám z boje - to vůbec ne - ale protože už dál nebudu zaujímat pozici, která by mi umožňovala bojovat. Všechno, co jsem vykonala ve vašem zastoupení, se mi v příštích volbách jako smyčka utáhne kolem krku a strhne mě dolů, k porážce. O tom vůbec nepochybuji. Přijdu o své křeslo.“

„Já vím,“ odpověděl Andrew, „a jsem tím zarmoucen. Kvůli vám, ne kvůli sobě. Už dávno jste věděla, že k tomu dojde, vidíte, Li-sing? A přesto jste mě neopustila. Proč? Proč, potom co jste mi na samém počátku řekla, že mne hodíte přes palubu, pokud zjistíte, že je ohrožena vaše kariéra? Proč jste to neudělala?“

„Člověk přece může změnit názor. Svým způsobem, Andrew, opustit vás by znamenalo zaplatit vyšší cenu, než jsem byla ochotna zaplatit za vítězství v jediném dalším volebním období. Je fakt, že jsem byla členkou Legislativy po více než čtvrt století. Myslím, že to je dostatečně dlouhá doba.“

„Ale pokud jste mohla změnit názor vy, proč ne ostatní?“

„Přesvědčili jsme všechny, kdo byli přístupní rozumným

argumentům. Ti, co zbývají - a s lítostí musím říct, že jich je většina - se prostě nedají zviklat. Je to otázka hluboce zakořeněné citové antipatie.“

„Jejich, nebo lidí, kteří je zvolili?“

„Od obojího trochu. I ti členové Legislatury, kteří jsou sami více méně rozumní, mají čas od času sklon předpokládat, že totéž neplatí o jejich voličích. Ale obávám se, že mnozí z nich se vyznačují vlastními silnými antipatiemi, pokud je řeč o čemkoli z oblasti robotiky.“

„A je spoléhání na emotivní antipatie u člena Legislatury platným způsobem rozhodování v otázce, komu dá svůj hlas?“

„Ach, Andrew -“

„Ano. Je ode mne hrozně naivní, že něco takového říkám.“

„Naivní není to správné slovo. Ale vy víte, že oni by nikdy nepřipustili, že hlasují podle svých emocí. Přijdou s tím či oním pečlivě promyšleným vysvětlením, které ospravedlňuje jejich rozhodnutí - něco z ekonomiky, nebo analogie z dějin starého Říma, nebo nějaký prastarý náboženský argument - cokoli, jen ne pravdu. Ale co na tom záleží? Počítá se, jak hlasují, a ne proč.“

„Takže vždycky dojde na problém struktury mozku - je to tak?“

„V tom je ta potíž, ano.“

Andrew řekl obezřetně: „Nechápu, proč by to pro ně měla být tak zásadní otázka. Není přece nejdůležitější, z čeho je mozek stvořen: důležité je, jak funguje. Jeho myšlenkové pochody, reakční čas, schopnost logicky uvažovat a zevšeobecňovat na základě zkušeností. Proč musí být celá tato záležitost snižována na úroveň rozporu mezi organickými buňkami a pozitrony? Neexistuje způsob, jak prosadit funkční definici?“

„Funkční?“

„Můj mozek vykonává všechno, co dokáže úředně uznaný mozek lidský - v mnoha ohledech to vykonává lépe, rychleji,

přiměji, logičtěji. Možná právě to je znepokojuje. Nu, je už příliš pozdě, abych začal zapírat svou inteligenci, jestli v tom vězí ta potíže. Je však opravdu nutné dál trvat na tom, že mozek musí být tvořen nějakou oficiálně schválenou buněčnou hmotou, aby byl z právního hlediska lidský? Nemohli bychom si prostě vyhradit, že lidský mozek je něco - cokoli, ať už organické nebo ne - schopné dosáhnout jisté komplexní úrovně myšlení?“

„To nevyjde,“ řekla Li-sing.

„Protože pokud bychom lidskost definovali pouze na základě fungování mozku, příliš mnoho lidí by se ocitlo pod určenou hranicí intelektuálních schopností?“ otázal se Andrew hořce. „Je to tím?“

„Andrew, Andrew, Andrew! Poslouchajte mě: existují lidé, kteří jsou odhodláni přehradu mezi sebou a roboty zachovat za každou cenu. Za cenu své vlastní sebeúcty, když ničeho jiného, chtějí věřit, že náležejí k jediné skutečné a právoplatné lidské rase a že roboti jsou něco jako podřadní tvorové. Vy jste uplynulých sto let strávil tím, že jste odrážel jejich útoky a probíjoval jste si cestu k postavení, které by v raných dobách robotiky bylo naprosto nemyslitelné. Ale teď vás zahnali do sporu, ve kterém nemůžete zvítězit. Přemístil jste se do těla, které je natolik blízké tělu lidskému, že je prakticky nerozlišitelné. Jíte, dýcháte, potíte se. Chodíte do skvělých restaurací a objednáváte si vybraná jídla a pijete nejlepší vína, jak jsem si všimla, přestože si nedokážete představit, jaký to pro vás může mít smysl kromě toho, že se objevujete na veřejnosti.“

„Takový smysl je pro mne zcela postačující,“ odvětil Andrew.

„Dobrá. Řada lidí pravděpodobně také nedokáže ocenit drahá vína, ale přesto je pijí, a to ze stejného důvodu jako vy. Je docela možné, že existují lidé, kteří žijí v těle v podstatě shodném s vaším - v globální umělé náhražce těla, se kterým se narodili. Nejsou to však absolutní náhrady, Andrew. Nikdo nemá protetický mozek.

Nikdo ho mít nemůže. A proto se ode všech ostatních lišíte v jednom zásadním ohledu. Váš mozek vyrobil člověk, lidský mozek ne. Váš mozek byl sestaven, jejich mozek se vyvinul přirozeným způsobem. Oni se narodili, vy jste byl sestaven. Pro každého člověka, který má v úmyslu zachovat přehradu mezi sebou a roboty, jsou tyto rozdíly jako ocelová zeď pět kilometrů vysoká a pět kilometrů silná.“

„Neříkáte mi nic, co bych už nevěděl. Můj mozek se svojí skladbou odlišuje od jejich, to jistě. Neliší se však funkčně. Kvantitativně možná, ale ne kvalitativně. Je to jen mozek - velice dobrý mozek. Využívají rozpor mezi pozitronickým a buněčným mozkiem jen jako záminku, která jim zabraňuje přiznat, že jsem člověk, lidská bytost poněkud odlišného druhu. - Ne, Li-sing, kdybychom se mohli nějak dostat na kloub antipatii ke mně, zapříčiněné mým robotickým původem - vlastnímu zdroji veškerého jejich nepřátelství - té jejich záhadné potřebě prohlašovat sama sebe za nadřazené někomu, kdo je podle každé logické definice nadřazen jim -“

„Po všech těch letech,“ povzdechla Li-sing smutně, „se pořád ještě snažíte pochopit člověka rozumem. Ubohý Andrew, nezlobte se na mne, že to říkám, ale tím směrem vás vede právě robot ve vás.“

„Víte, že do dnešního dne ve mně z robota zbylo jen velice málo.“

„Něco však přece.“

„Něco málo ano. A kdybych se toho měl zbavit -“ Chee Li-sing k němu zvedla zneklidněný pohled. „Co tím myslíte, Andrew?“

„To nevím,“ odpověděl. „Ale mám jistý nápad. Potíž je v tom, Li-sing, že mám lidské city, uvězněné uvnitř mysli robota. Ale to ze mne ještě nedělá člověka, jen nešťastného robota. Ani po tom všem, co bylo učiněno pro zdokonalení mého robotického těla,

stále nejsem člověk. Je tu však ještě jeden krok, který je možno učinit. Kdybych se mohl - Kdybych se jen mohl -“

Kdyby jenom mohl -
A teď k tomu konečně došlo.

Andrew požádal Chee Li-sing, aby počkala tak dlouho, jak jen to bude možné, než upravený návrh zákona znovu předloží Světové legislatuře k projednání a hlasování, protože on má v úmyslu ve velice blízké budoucnosti podniknout akci, která by celou záležitost mohla více než podstatně ovlivnit. Ne, řekl tenkrát Andrew, nemá v úmyslu prodiskutovat s Li-sing podrobnosti oné akce. Je to vysoce technická záležitost; pravděpodobně by neporozuměla, a on v této chvíli není ochoten obětovat čas a vysvětlovat jí to. Ale stane se tak více člověkem, na tom trvá. To je nejpodstatnější detail, jediná věc, kterou Li-sing skutečně potřebuje vědět. Stane se tak více člověkem.

Li-sing slíbila, že udělá, co bude v jejích silách, aby mu poskytla dostatek času na ten jeho záhadný projekt, i když to říkala zmateně a ustaraně.

Andrew jí poděkoval a okamžitě se rozhodl trochu si promluvit se všeobecně vychvalovaným robotem-chirurgem, kterého si vybral, aby provedl určenou práci. Byl to obtížný rozhovor. Andrew se přistihl, že dlouze odkládá okamžik rozhodnutí a namísto toho klade truchlivou řadu dotazů, které odrážely jeho vnitřní nepokoj, zatímco chirurg byl stále zmatenější neobvyklostí a pravděpodobnou nemožností toho, co po něm Andrew zřejmě žádal.

Na překážku byl první zákon robotiky - neumlčitelný zákon, který robotovi zabraňoval, aby jakýmkoli způsobem poškodil lidskou bytost. A tak Andrew konečně už nemohl celou věc odkládat a přiměl se připustit ten jeden nezbytný fakt, který chirurgovi umožňoval operaci provést: svůj skutečný statut něčeho jiného než lidské bytosti.

Chirurg řekl: „Nemyslím, že jsem vám porozuměl správně, pane. Tvrdíte, že vy sám jste robot?“

„Přesně to jsem.“

Výraz chirurgovy tváře, klidný a nevzrušený, se nemohl změnit a nezměnil. Ustálený pohled jeho žhnoucích fotoelektrických očí však nějakým záhadným způsobem dokázal odhalit značnou vnitřní tíseň a Andrewovi bylo jasné, že chirurgův pozitronický mozek právě zaplavují rušivé protikladné potenciály.

Po malé chvíli robot znovu promluvil. „Neodvážil bych se vám odporovat, pane. Musím vám však říci, že na vašem vnějším vzhledu neshledávám naprosto nic robotického.“

„Máte pravdu. Můj vnější vzhled byl značně upraven, abych vypadal jako člověk. To však neznamená že jsem člověk. Vlastně jsem v několika posledních letech utrácel značné sumy za právnícké poplatky ve snaze objasnit své legální postavení, a zdá se, že nakonec přes to všechno zůstávám robotem.“

„To bych si byl nikdy nepomyslel, pane.“

„Ne. To tedy ne.“

Andrew si tohoto chirurga nezvolil pro jeho omračující osobnost, rychlé myšlení ani pro schopnost pohotově se vyrovnávat s obtížnými společenskými situacemi. Nic z toho nebylo důležité. Jediné, na čem záleželo, byly jeho chirurgické dovednosti, a v těch podle všeho vynikal. A pak také fakt, že byl robot. Robotický chirurg byla z Andrewova hlediska jediná možná volba, protože lékaři-člověku by v tomto případě nemohl důvěřovat: ani jeho schopnostem, ani záměrům. Robot může tu práci udělat.

A robot tu práci také udělá. Andrew měl v úmyslu se o to postarat.

„Jak jsem již říkal, pane -“

„Přestaň mi říkat pane!“

Robot se zarazil, očividně zmatený. Pak začal znovu. „Jak

jsem již říkal, pane Martine, vykonat takovou operaci, jakou vy požadujete, na člověku, by bylo do očí bijícím porušením prvního zákona a já bych v žádném případě nebyl schopen ji provést. Pokud však jste, jak tvrdíte, robot, je tu stále jistá potíž. Provedení operace vyústí v poškození osobního majetku, chápete, a já bych nemohl zákrok vykonat, leda na přímý příkaz vašeho majitele.“

„Já jsem svůj majitel,“ řekl Andrew. „Jsem svobodný robot a mám doklady, které to dokazují.“

„Svobodný - robot?“

„Teď mě poslouvej!“ V Andrewovi to vřelo vnitřním hněvem a jeho vlastní mysl nyní zaplavovaly opravdu rušivé potenciály. „Dost už toho dohadování. Nebudu předstírat, že jsem člověk, a ty sám při operaci stejně brzo zjistíš, že mluvím pravdu, takže první zákon můžeme docela klidně vynechat. Ale druhý zákon tady platí. Já jsem svobodný robot a ty budeš dělat to, co ti nařídím. Nebudeš se protivit mému přání. Je to jasné?“ A se vší důrazností, kterou se v průběhu uplynulých desetiletí naučil užívat i vůči lidem, prohlásil: „Nařizuji ti, abys na mně provedl tuto operaci!“

Rudé oči robota-chirurga se rozsvítily jasněji než kdy předtím, jak se v nich odrážel vnitřní zmatek a rozpor, a robot po dlouhou dobu nebyl schopen odpovědět.

Andrew věděl, co teď chirurg nejspíš prožívá. Vidí před sebou člověka, který tvrdí, že není člověk, nebo snad robota, který trvá na tom, že má nad chirurgem stejnou moc jako člověk, a v obou případech musely být robotovy pozitronické dráhy přetíženy nepochopením.

Pokud je tohle skutečně člověk, pak postulát prvního zákona dostane přednost před druhým zákonem a chirurg nemůže daný úkol přijmout. Ale pokud by šlo o robota, vztahuje se na vzniklou situaci druhý zákon nebo ne? Co je to v druhém zákoně, co dává jednomu robotovi - i kdyby to byl svobodný robot - právo dávat rozkazy jinému robotovi? Zde však stojí robot, který popírá, že by

byl člověk, ale vypadá přesně jako jeden z nich, z lidí. Téměř nepochopitelná situace. Její dvojznačnost pravděpodobně zablokovala chirurgovy pozitronové obvody. Všechny jeho vizuální vstupy hlasitě vykřikovaly, že návštěvník je člověk; jeho mysl se snažila zpracovat tvrzení, že tomu tak není. Zrakové vjemy vyvolávaly tendenci aktivovat první a druhý zákon, ostatní důkazy ji potlačovaly.

Bylo docela dobře možné, že tváří v tvář natolik chaotickým rozporům chirurgův mozek úplně zkratuje. Nebo snad, jak Andrew doufal, zvolí nejbezpečnější cestu ven z krize a přijme postoj spojený s aplikací druhého zákona: usoudí že návštěvník, přestože podle vlastního tvrzení ne dostatečně člověk, aby mohl aktivovat zábrany prvního zákona, má dostatek lidských rysů, aby mohl od chirurga vyžadovat poslušnost.

A právě tuto cestu si chirurg po dlouhém váhání nakonec zvolil.

„Velmi dobře,“ pronesl robot-chirurg a v jeho hlase zazněl nezaměnitelný podtón úlevy. „Udělám, co ode mne žádáte.“

„Výborně.“

„Poplatek nebude malý.“

„Měl bych obavy, kdyby byl,“ řekl Andrew.

Operační sál nebyl ani zdaleka tak grandiózní jako sál Národní americké společnosti pro výrobu robotů, kde Andrew v posledních letech podstupoval nejrůznější zákroky, přesto však mohl říci, že je to zařízení skvěle vybavené a naprosto přiměřené požadovanému úkonu. S obdivem a uspokojením si prohlížel laserový zásobník, desku s měřicími přístroji a kontrolní panel, pavouci spleť pomocných jehel a trubiček a hadiček i samotný operační prostor, pódium a stůl a osvětlení a nástroje, bílé plátno a oslnivě lesklé instalace z pochromované oceli, všechno v pohotovosti a připravené pro neobvyklého pacienta.

A chirurg sám byl pozoruhodně klidný. Docela zřejmě si mezitím dokázal vyřešit veškeré vnitřní konflikty, které pociťoval ve vztahu k Andrewově mimořádné žádosti a k víceznačnosti vyvolané Andrewovým vzhledem, a nyní se zcela soustředil na profesionální úkol, který ho čekal. Andrew byl víc než kdy jindy přesvědčen, že zvolil tu jedinou správnou cestu z mnoha možností, když si k provedení této operace vybral robotického chirurga.

Přesto v okamžiku, kdy nastal čas operaci zahájit, pocítil Andrew záblesk - nic víc než záblesk - nejistoty. Co když se něco pokazí? Co když bude po operaci nějak poškozený? Co když se operace nepodaří a on zanikne přímo na operačním stole?

Ne. Na ničem z toho nezáleželo. Při této operaci neexistovala žádná možnost selhání, žádná. A i kdyby snad - ne. Prostě na tom nezáleželo.

Chirurg ho pozorně sledoval.

„Jste připraven?“ zeptal se.

„Naprosto,“ odpověděl Andrew. „Pusťme se do toho.“

„Velmi dobře,“ odpověděl chirurg flegmaticky a rychlým, letmým pohybem vzal do skvěle zkonstruované pravé ruky laserový skalpel.

Andrew se rozhodl zůstat během celého zákroku plně při vědomí. Nepřál si ani na okamžik odpojit vnímání. Bolest pro něho nic neznamenal, a musel si být jist, že jeho instrukce budou naprosto přesně vyplněny. Ale samozřejmě že tomu tak bylo. Chirurgova povaha, přirozenost robotického původu, nebyla z těch, které by umožňovaly vrtošivé odchylky od dojednaného postupu.

Na jedno však Andrew připraven nebyl: na neočekávaný nápor slabosti a únavy, který se dostavil po skončení zákroku.

Dřív nikdy nepoznal pocity podobné tem, které ho zaplavovaly v prvních hodinách rekonvalescence. Ani tenkrát, kdy přesunuli jeho mozek z těla robota do těla androida, nic takového nezažil.

Místo normální chůze se potácel a vrávoral. Často měl pocit, jako by se mu podlaha zvedala před očima a chtěla ho udeřit do tváře. V některých chvílích se mu prsty třásly tak divoce, že téměř nemohl v ruce udržet žádný předmět. Zrak, doposud vždycky bezvadný, se mu občas znenadání zakalil na dlouhé minuty. Nebo se někdy pokoušel vzpomenout si na něčí jméno, a nevybavovalo se mu nic kromě mučivé černé prázdnoty, která na něho pomrkávala z koutů paměti.

V prvním týdnu po operaci strávil celé jedno odpoledne tím, že v mysli pátral po plném jménu člověka, kterého znával jako Pána. Pak se znenadání vynořilo: Gerald Martin. Teď však Andrew zapomněl jméno tmavovlasé sestry Malé Miss, a stálo ho další hodiny vytrvalého hledání, než mu v mozku náhle vyskočilo: „Melissa Martinova.“ Dvě hodiny! Správně by mu to nemělo trvat ani dvě milisekundy!

Tohle všechno Andrew víceméně mohl očekávat, a také to určitým abstraktním způsobem očekával. A přesto realita skutečných pocitů daleko přesahovala vše, s čím původně počítal. Tělesná slabost pro něho byla něčím novým. Stejně tak chybná koordinace, nejisté reflexy, nedokonalé vidění a okamžiky

paměťového selhání. Bylo to ponižující, připadat si tak nedokonalý - tak lidský -

Ne, pomyslel si. Není na tom nic ponižujícího. Máš to všechno obráceně. Je lidské připadat si nedokonalý. Právě to jsi chtěl, víc než cokoli jiného: být člověkem. A nyní jím jsi. Nedokonalost - slabost - nepřesnost - právě ty dělají člověka člověkem. A vedou ho k tomu, aby překonával vlastní nedostatky.

Dřív jsi nikdy žádné nedostatky neměl, říkal Andrew sám sobě. Teď je máš, a tak to má být. Tak to má být. Dosáhl jsi toho, o co jsi usiloval, a nesmíš ničeho litovat.

Postupně, jak odplýval den po dni, jeho stav se začínal zlepšovat.

Postupně. Velice postupně.

Paměťové funkce se obnovily první. Andrew vděčně zjišťoval, že má znovu plný přístup k celé své minulosti, okamžitý a kompletní.

Seděl v rozložitém ušáku u krbu ve velkém obývacím pokoji, v domě, který kdysi patřival Geraldovi Martinovi, a dovolil obrazům z roků dávno minulých, aby se volně proháněly jeho myslí: továrna, kde ho zkonstruovali, jeho příjezd k Martinovým, Malá Miss a Miss jako děti, jak s ním jdou po pláži. Pán a Ma'am u stolu v jídelně; dřevěné sošky a nábytek, který sám vyrobil; představitelé Národní americké, kteří přijeli na Západ, aby si ho prohlédli; první návštěva Malého Pána; chvíle, kdy se konečně rozhodl začít nosit šaty; svatba Malého Pána a narození Paula Charneye. Také méně příjemné zážitky, jako třeba ona epizoda se dvěma pobudy, kteří se ho pokusili rozmontovat, když se tenkrát vydal do veřejné knihovny. A ještě mnohem, mnohem víc, téměř dvě stě let vzpomínek.

Všechno bylo na svém místě. Jeho mysl neutrpěla trvalé poškození, a Andrewovi se nesmírně ulevilo.

Podlaha už se nepokoušela vyskočit a uhodit ho. Zrak ho

přestal mámit. Ruce se konečně přestaly děsivě třást. Když chodil, nehrozilo už nebezpečí, že klopýtne a upadne. Byl zase sám sebou, ve většině významných ohledů.

Jistý pocit slabosti u něj však stále přetrvával, nebo si to Andrew alespoň myslel: všudypřítomná chronická únava, pocit, že si musí na chvíli sednout a odpočinout, než se pustí do nějaké další práce.

Snad to byla jen jeho představivost. Podle chirurga názoru se zotavoval docela dobře.

Jak bylo Andrewovi známo, existoval syndrom nazývaný hypochondrie, kdy měl člověk pocit, že trpí nemocí, kterou ve skutečnosti neměl. Mezi lidmi se vyskytovala poměrně běžně, jak se doslechl. Lidé hypochondři na sobě objevovali všechny možné příznaky, které však nebylo možno potvrdit žádnými lékařskými testy; a čím víc se v mysli zabývali možností, že jsou nejspíš nemocní, tím více symptomů nacházeli.

Andrewa napadlo, jestli se mu během dlouhé výpravy za úplným polidštěním nějak nepodařilo nakazit se hypochondrií, a usmál se při tom pomyšlení. Je to docela pravděpodobné, usoudil. Jeho vlastní testovací aparatura neukazovala žádný měřitelný úbytek provozních schopností. Všechny parametry byly naprosto v rámci povolených odchylek. A přesto - přesto - cítil se tak unavený

-

Musela to být jen iluze. Andrew si přikázal na pocit malátnosti už dál nemyslet. A únava neúnava, znovu se rozjel přes celý kontinent do New Yorku navštívit Chee Li-sing v ohromné věži ze zeleného skla.

Vstoupil do její prostorné, přepychové kanceláře a ona mu automaticky pokynula ke křeslu před stolem, stejně jako by nabídla místo každému jinému návštěvníku. Ale Andrew v její přítomnosti vždy raději stál, veden nějakým záhadným impulzem zdvořilosti, který se sám sobě nikdy nepokusil objasnit, a ani dnes

se nechtěl posadit - dnes obzvláště ne. Přesto za pár minut zjistil, že stání je pro něho poněkud obtížné, a jakoby mimoděk se opřel o zed', tak nenápadně, jak jen to dokázal. Li-sing promluvila první. „K definitivnímu hlasování dojde tento týden, Andrew. Pokoušela jsem se ho pozdržet, ale už jsem vyčerpala všechny možnosti parlamentní taktiky, a neexistuje nic, co bych ještě mohla udělat. Bude se hlasovat a my prohráme. - A tím to skončí, Andrew.“

„Jsem vám vděčný za obratnost, s jakou jste všechno pozdržela. Poskytlo mi to čas, který jsem potřeboval - a já jsem podstoupil riziko, které jsem podstoupit musel.“

Li-sing na něho znepokojeně pohlédla. „Jaké riziko máte na mysli, Andrew?“ A pak, poněkud roztrpčeně: „V posledních měsících se chováte tak záhadně! V tajemných náznacích se zmiňujete o jakémsi velkém projektu, ale odmítáte komukoli sdělit, co to má být, co máte za lubem -“

„Nemohl jsem, Li-sing. Kdybych vám byl něco řekl - nebo kdybych se byl zmínil lidem od Feingolda a Charneye - byli byste mě zastavili. Tím jsem si jist. Mohla byste mě zastavit, chápete, prostě jen tím, že byste mi přikázala, abych to nedělal. Druhý zákon robotiky: nemám žádnou možnost, jak mu vzdorovat. Simon DeLong by se byl zachoval stejně. A tak jsem musel o svých plánech mlčet, dokud jsem je neuskutečnil.“

„Co jste to udělal, Andrew?“ zeptala se Chee Li-sing, velice tichým, téměř zlověstným hlasem.

„Právě mozek byl předmětem sporu, na tom jsme se shodli - rozpor mezi mozkiem pozitronickým a organickým. Ale co byl skutečný sporný bod, který se za tím skrýval? Má inteligence? Ne. Mám neobyčejný mozek, ano, ale to proto, že jsem byl vytvořen tak, abych měl neobyčejný mozek, a po mém vzniku matrici rozbili. Ostatní roboti se vyznačují skvělými rozumovými schopnostmi v té či oné oblasti, podle specializace, k jejímuž výkonu byli určeni, ale v zásadě jsou to pěkně hloupé krabice.

Stejně jako je hloupý počítač, bez ohledu na to, kolik triliónkrát rychleji než člověk dokáže sečítat sloupec čísel. Takže to není má intelligence, co způsobuje, že mi lidé závidí, opravdu ne. Na světě existuje spousta lidí, kterým to myslí o hodně líp než mně.“

„Andrew -“

„Nechtě mě to dořici, Li-sing. Už se dostávám k jádru věci, slibuji.“

Opřený o stěnu poněkud změnil polohu a doufal, že si Li-sing nevšimne, že zřejmě nemá dost sil, aby dokázal po delší čas zůstat stát bez opory. Měl však podezření, že už tuto skutečnost zaregistrovala. Nespouštěla z něho nejistý, ustaraný pohled.

Pokračoval. „V čem spočívá největší rozdíl mezi mým pozitronickým a lidským mozkem? Ve faktu, že můj mozek je nesmrtelný. Všechny potíže, na které jsme naráželi, pramení právě z toho, nechápete? Proč by někomu mělo ze všeho nejvíc záležet na tom, jak mozek vypadá, nebo z čeho je složen, nebo jak vznikl? Důležité je, že organické buňky lidského mozku umírají. Musejí umírat. Není vyhnutí. Každý jiný tělesný orgán se dá opravit nebo nahradit umělým, ale mozek se naprosto nedá nahradit, ne bez toho, že jeho osobnost bude změněna, a tím také zavražděna. A organický mozek musí nakonec zemřít. Zatímco mé pozitronické obvody -“

Výraz tváře Li-sing se měnil, zatímco Andrew mluvil. Nyní se v něm odrážela hrůza.

Andrew věděl, že Li-sing už začíná, chápat. Potřeboval však, aby ho vyslechla až do konce. Neúprosně pokračoval: „Mé pozitronické obvody vydržely zatím pracovat téměř dvě století bez postřehnutelné degenerace, bez jakéhokoli projevu nežádoucích změn, a zajisté by vytrvaly i po další staletí. Možná věčně: kdo to může říci? Celá vědecká robotika je stará teprve tři sta let, a to je příliš krátká doba, než aby byl někdo schopen říci, jakého maximálního věku se může dožít pozitronický mozek. Má mysl je

prakticky nesmrtelná. Je snad toto zásadní bariéra, která mě odděluje od lidské rasy? Lidé jsou schopni tolerovat nesmrtelnost robotů, protože u stroje je to ctnost, když dlouho vydrží, a z psychologického hlediska tento fakt nikoho neohrožuje. Nikdy by však nedokázali tolerovat představu nesmrtelného člověka, protože jejich vlastní smrtelnost je snesitelná jedině tehdy, pokud vědí, že je všeobecná. Dovolte jednomu člověku, aby se vymkl smrti, a všichni ostatní se budou cítit obětováni tím nejhorším způsobem. A z tohoto důvodu, Li-sing, ze mne odmítají učinit lidskou bytost.“

Li-sing ho ostře vybídl: „Říkal jste, že už se dostáváte k jádru věci. Tak ven s tím. Co jste se sebou provedl, Andrew? Chci to vědět!“

„Odstranil jsem problém.“

„Odstranil? Jak?“

„Před desítkami let, když byl můj mozek umístěn do tohoto androidského těla, napojili ho na organické nervy, zůstával však pečlivě izolován od metabolických vlivů, které by jinak nevyhnutelně způsobily jeho konečnou degeneraci. Nyní jsem podstoupil úplně poslední operaci, za účelem úpravy spojů mezi mozkiem a tělem. Izolace byla odstraněna. Můj mozek je nyní vystaven stejným procesům rozkladu, vůči kterým je zranitelná každá organická hmota. Všechno je nyní uspořádáno tak, že - pomalu, značně pomalu - se odčerpává potenciál z mých mozkových obvodů.“

Tvář Chee, protkaná jemnými vráskami, zůstala na okamžik zcela bezvýrazná. Pak Li-sing sevřela rty a začala pěsti.

„Chcete říct, že jste si zařídil smrt, Andrew? Ne. Ne, to jste přece nemohl udělat. To by bylo porušení třetího zákona.“

„Nemyslím,“ namítl Andrew. „Je víc druhů smrti než jen jeden, a třetí zákon mezi nimi nerozlišuje. Ale já ano. To, co jsem udělal, znamená, že jsem si vybral mezi smrtí svého těla a smrtí svých snah a přání. Dovolit tělu, aby žilo, za cenu větší smrti - to

je skutečné porušení třetího zákona. Ne tohle. Jako robot bych mohl žít věčně, ano. Ale říkám vám, že bych raději zemřel jako člověk, než žil navěky jako robot.“

„Andrew! Ne!“ zvolala Chee. Zvedla se od stolu a překvapivě rychle se k němu rozběhla, vzala ho za paži, jako by se chystala s ním zatrást. Místo toho ji však jen pevně stiskla, její prsty se hluboko zabořily do Andrewovy pružné syntetické tkáně. „Andrew, takhle nezískáte to, co chcete. To není nic víc než hrozné bláznovství. Změňte se zase nazpátek.“

„Nemohu. Poškození je příliš velké. Zákrok je ireverzibilní.“

„A teď?“

„Zbývá mi rok života, Li-sing - víceméně. Dočkám se dvoustého výročí svého zhotovení. Přiznávám, že jsem byl tak slabý a zařídil všechno takovým způsobem, abych tady tak dlouho ještě byl. A potom - přirozená smrt. Jiné roboty rozeberou - definitivně odpojí - stáhnou z provozu. Já prostě zemřu. První robot, který kdy zemřel - to jest, pokud se ještě bude mít za to, že jsem robot.“

„Nemohu uvěřit, co mi tu říkáte, Andrew. K čemu to všechno může být dobré? Zničil jste sám sebe pro nic - pro nic! Nestálo to za to!“

„Myslím, že ano.“

„Pak jste hlupák, Andrew!“

„Ne,“ odpověděl mírně. „Pokud se tak konečně stanu člověkem, pak to stálo za to. A pokud se mi nepodaří dosáhnout svého cíle, dobrá, alespoň brzo nadejde konec mého neplodného zápasu a mé bolesti, a také tento výsledek stojí za dosažení.“

„Bolesti?“

„Bolesti, ano. Myslíte, že jsem nikdy nepocítil bolest, Li-sing?“

Li-sing udělala něco, co Andrewa nevýslovně překvapilo.

Tichounce se rozplakala.

Bylo podivuhodné, jak Andrewův dramatický poslední skutek, završení jeho dlouhého života, uchvátil představivost lidí na celém světě. Nic, co Andrew do té chvíle učinil, je nemohlo zviklat v jejich přesvědčení odepřít mu statut lidskosti. Andrew však nakonec přijal i smrt, aby se stal celým člověkem, a to byla příliš velká oběť, než aby mohla být odmítnuta.

Zpráva o tom se přehnala celým světem jako hurikán. Lidé nemluvili o ničem jiném. Zákon přiznávající Andrewovi to, o co tak dlouho usiloval, byl Světovou legislaturou přijat bez sebemenší opozice. Nikdo by se neodvážil hlasovat proti. Nedošlo téměř k žádné debatě. Nebylo jí zapotřebí. Jednalo se o bezprecedentní krok, ano - to samozřejmě - ale projednou byli všichni ochotni zapomenout na precedenty.

Závěrečný ceremoniál byl načasován, zcela záměrně, na den dvoustého výročí Andrewova zhotovení. Světový koordinátor se chystal veřejně připojit svůj podpis na příslušný dokument a oficiálně ho tak uzákonit, a celá událost se měla vysílat na světové síti a přenášet do lunárních osad i do dalších kolonií hlouběji ve vesmíru.

Andrew seděl v pojízdném křesle. Stále ještě mohl chodit, ale jen šouravě, a přivádělo by ho do rozpaků, kdyby před zraky miliard lidí vypadal tak nemohoucně.

A miliardy lidí se dívaly - všude.

Obřad byl prostý a poměrně krátký. Světový koordinátor - či spíše jeho elektronická podoba, protože Andrew byl doma v Kalifornii a světový koordinátor v New Yorku - ho zahájil slovy: „Toto je velice významný den, Andrew Martine, nejen pro vás, ale pro celé lidstvo. Nikdy dříve se nic podobného neudalo. Ale nikdy dříve zde také nebyl nikdo, jako jste vy.

Před padesáti lety, Andrew, se v sídle Národní americké

společnosti pro výrobu robotů konala oslava na vaši počest, u příležitosti stopadesátého výročí vašeho vzniku. Vyrozuměl jsem, že v průběhu večera vás jeden z řečníků prohlásil za stopadesátiletého robota. To bylo oprávněné tvrzení - do jisté míry. Ale jak si uvědomujeme nyní, nebyla to míra dostatečná. A tak svět podnikl kroky nutné k tomu, aby napravil své chyby, a k této nápravě dojde právě dnes.“ Světový koordinátor pohlédl na Andrewa a usmál se. Před ním na malém pultíku ležela listina. Světový koordinátor se naklonil kupředu a rozmáchlým gestem podepsal.

Pak, po malé chvíli, vzhlédl a promluvil svým nejformálnějším, nejslavnostnějším tónem. „Stalo se. Toto usnesení je oficiální a nezvratitelné. Vaše stopadesáté výročí je dnes padesát let za vámi. A stejně tak i statut robota, se kterým jste přišel na svět a pro který jste byl toho dne vychvalován. Nyní vám tento statut odebíráme. Nejste již robot. Dokument, který jsem právě podepsal, všechno mění. Dnešním dnem, Andrew Martine, vás prohlašujeme - dvoustetletým člověkem.“

A Andrew opětoval jeho úsměv a napřáhl ruku, jako by potřásl rukou světového koordinátora - bez ohledu na vzdálenost odpovídající šířce celého světadílu, která je ve skutečnosti dělila. Bylo to pečlivě nacvičené gesto, na milimetr přesně propočítané. A miliardám diváků se zazdalo, jako by se obě ruce skutečně setkaly: vřelé lidské gesto, spojující - na malý okamžik - jednoho člověka s druhým.

Slavnostní ceremoniál, vzdálený jen několik měsíců, se nyní proměnil v pouhou nejasnou vzpomínku, a konec už se přibližoval. Andrew ležel ve své posteli ve velkém domě s vyhlídkou na Tichý oceán a myšlenky se mu zvolna vytrácely.

Zoufale se je snažil zachytit.

Člověk! Konečně byl člověk, lidská bytost! Desetiletí za desetiletím se probíjovaval po stupíncích vzhůru od svého robotického původu, zpočátku si ani plně neuvědomoval dosah svých ambicí, ale postupně je odhaloval v plné šíři; a nakonec dosáhl cíle, který se pro něho stal tak smrtelně důležitým. Dosáhl něčeho naprosto nepředstavitelného - v historii lidstva naprosto jedinečného.

Chtěl, aby toto byla jeho poslední myšlenka. Chtěl odejít - zemřít - s tímto pomyšlením.

Andrew ještě jednou otevřel oči a naposledy poznal Li-sing, jak vážně stojí vedle jeho lůžka. Byli tu i jiní, obklopili ho, sledovali jeho poslední okamžiky, tak jako on kdysi dávno viděl odcházet Pána a Malou Miss; ale byly to jen stíny, mlhavé nerozeznatelné stíny. Začínal zapomínat jména, tváře, všechno. Všechno odplývalo někam pryč, veškeré vzpomínky nahromaděné za dvě stě let života.

Jen ať, pomyslel si. Jen ať jdou, všechny.

Jenom útlá postava Li-sing nezaměnitelně vyvstávala z prohlubující se šedi. Poslední z jeho přátel. Měl jich tolik za ta dvě staletí, ale všichni už odešli, a ona byla jediná, kdo ještě zbýval. Pomalu, chvějivě k ní Andrew natáhl ruku a velice vzdáleně a nejasně cítil, že ji uchopila. Něco mu řekla, ale on už slova neslyšel.

Rozplývala se mu před očima, jako poslední z jeho myšlenek pohasínala v temnotách.

Cítil chlad - velký chlad - a Li-sing teď mizela, ztrácela se v černé mlze, která ho začala zaplavovat.

Pak se vynořila poslední prchavá myšlenka a na okamžik mu utkvěla v mysli, dřív než se všechno zastavilo. Nakrátko spatřil mihotavý obraz první osoby, která v něm kdysi rozpoznala to, čím opravdu byl, téměř před dvěma sty lety. Halil ji plášť světla a tepla. Zářivě zlaté vlasy se leskly jako třpytivý úsvit. Usmívala se na něj - kývala na něj -

„Andrew -“ řekla měkce. „Pojď, Andrew. Je čas. Pojď. Ty víš, kdo jsem.“

„Malá Miss,“ zašeptal, příliš tiše, než aby ho někdo mohl zaslechnout.

A pak zavřel oči a temnota ho objala docela a on - konečně docela člověkem - se jí poddal bez lítosti.

člen uznávaného triumvirátu císařů světové science fiction Asimov - Clarke - Heinlein, se narodil roku 1920 v malém ruském městečku Petroviči. Se svými židovskými rodiči emigroval ve věku tří let do New Yorku, Tam vystudoval biochemii, ale celý život se fakticky věnoval jediné činnosti - psaní. Zemřel jako dvaasedmdesátiletý Asimov začal zkoušet psát již ve škole, ve věku jedenácti let. Snažil se napodobit tehdy oblíbené novely vydávané na pokračování v levných časopisech, V osmnácti však již vydává v magazínu Astounding, redigovaném věhlasným Johnem W. Campbellem. svou první povídku. Tento okamžik se stává počátečním krokem na životní dráze, která končí doslova fantastickým počtem téměř čtyř set knižně vydaných titulů. Z nesmírné bohatého díla je třeba připomenout Asimovovy „robotické“ povídky shrnuté především do sbírek Já, robot a Ostatní roboti, v nichž formuloval své proslulé tři zákony robotiky. Proslavil se rovněž svými SF detektivkami Ocelové jeskyně, Nahé slunce a především románem Konec věčnosti, kde dokonale zvládl paradoxy spojené s pohybem hrdiny v čase. Za naprostý vrchol Asimovova díla se obvykle považuje sedmisvazková epopej (původně ovšem třídílná) Nadace, oceněná 1966 Hugem jako nejlepší science fiction seriál všech dob.

Isaac Asimov získal ještě za svého života veškeré pocty, které mohou být autoru SF uděleny. Jeho díla byla celkem třikrát odměněna cenou Hugo a dvakrát Nebulou. Asimovova povídka Nightfall z, roku 1941 pak vyhrála cenu za nejlepší SF povídku napsanou před rokem 1965. Roku 1987 byl Asimov na výročním udělování cen Nebula jmenován velmistrem.

Robert Silverberg se narodil roku 1936 v New Yorku a publikovat začal stejně jako jeho starší kolega v osmnácti. Úspěch na sebe nenechal dlouho čekat, roku 1969 získal cenu Hugo za

novelu Noční křídla, stejně jako 1987 za jinou novelu Gilgameš v pustině. Cenou Nebula byly odměněny jeho novely Zrozen s mrtvými a Cestující. Třetí Nebulu pak Silverberg získal v roce 1970 za povídku Dobrá zpráva z, Vatikánu, což podle autora znamenalo, že se poprvé v historii stává papežem robot, čtvrtou obdržel za román Čas změn hned o rok později. Román Pozitronový muž, nad nímž oba věhlasní autoři ověření cenami spojili své síly, se vrací k robotické problematice. Vypráví o inteligentním robotu NDR-113, který ve 21. století slouží svému pánu tak dobře, že si zaslouží lidské jméno Andrew. Díky výrobní závadě totiž Andrew vykročil do života vybaven schopností milovat a touhou po zdokonalování. Avšak Andrewovým snem je stát se člověkem docela. Na vzdory lidským předsudkům, zákonům robotiky a vlastním mechanickým omezením dokáže využít vědu i právní systém a na své pouti za nedosažitelným cílem se nakonec ocitá před děsivou volbou: aby uskutečnil svůj sen musí zaplatit cenu nejvyšší.

Uznávaní mistři science fiction Isaac Asimov a Robert Silverberg společně napsali ještě dvě další knihy: Soumrak a Ošklivý chlapeček.

ISAAC ASIMOV, ROBERT SILVERBERG
Pozitronový muž

Při tvorbě románu Pozitronový muž. spojili své síly dva z nejslavnějších autorů science fiction v celé její historii - dnes již zesnulý Isaac Asimov a Robert Silverberg, oba ověnění celou řadou nejvyšších literárních ocenění. Román vypráví o inteligentním robotu, který v budoucím 21. století slouží svému pánu tak dobře, že dostane i lidské jméno Andrew. Díky výrobní závadě totiž Andrew vykročil do života vybaven lidskou schopností milovat a touhou po sebezdokonalování. Neřešitelné problémy však nastanou, když Andrew zatouží stát se člověkem docela.

**Isaac Asimov
Robert Silverberg**

Pozitronový muž

Z anglického originálu
The Positronic Man, Bantam Books, 1992
přeložila Jana Pavlíková.
Odpovědná redaktorka Ludmila Boumová.
Přebal a vazba Valentino Sani a Baronet.
Vydal Knižní klub k. s.,
ve spolupráci s nakladatelstvím Baronet a. s., v Praze roku 1998
jako svou 677. publikaci.
Počet stran 248.
Sazba Ricardo, Praha.
Tisk Tiskárny Vimperk a. s., Pasovská 55.
Vydání první.

